

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת כי תבוא | גיליון 189 | אלול תשפ"א

באהבתה תשגה תמיד

פרקים ממסכת חיי המרוממים
באהבת תורה ושירת שקידתה,
הרבצת תורה ושיפוח התלמידים
באצילות המידות והנעימות
של הגאון הצדיק

רבי יעקב עקיבא ברונשטיין זצ"ל
ר"מ בישיבת תפארת יעקב
נלב"ע ד' מנחם תשפ"א

השבוע ב"אוסף גיליונות"

נחל אליהו

הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
הכרת השוב עד היכן?

התבוננות במועדי השנה

הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
מבט פנימי על עבודת חודש אלול
- שיחה עם רבני לב שומע

יעלת חן

מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
מצות כיבוד אב ואם וההימנעות מלבזותם

עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים
הכנת הגינה לשמיטה

אז נדברו

מחשבות לבני הישיבות
התאריך הסופי שאף אחד לא זוכר אותו בראש השנה...

"אורי" זה ראש השנה

מאמר מאת הרב יצחק חיים פוס שליט"א

השבת דרכי

נקודות אור במשנתו של הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
הזכיה בדין היא על ידי שאנו מגלים
שרצוננו בחיים האמיתיים

ההכנה ליום הדין – בתפילה

הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א
שיחת ערב ראש השנה

אמרות דעת

הגאון הגדול רבי יהושע אייכשנטיין שליט"א
שיעור תשובה

שיעור הזמוש

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
'ברית שלוש עשרה' בענין הברית די"ג מדות

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרדייבר שליט"א

שיחה לחיזוק 'חבורת עשר שעות' -
ניצול הזמן להיות פמליא של מלך

ועד ליל שבת - תשובה אמיתית ע"י התבוננות על החיים

לעילוי נשמת הר"ר יעקב דוד ב"ר שלמה מליבאואר ז"ל נלב"ע כ"א אלול ת.נ.צ.ב.ה.

שיעורי בינה | מגיד דבריו ליעקב | נחל אליהו | מתוקים מדבש | עשרת המועדים | יעלת חן | תמצית הש"ס | מבחני לדעת | עינינו גל פניני הלכה | ברומו של עולם | שיעורי דעה | יסודות האמונה בין בתרי הפרשה | תוספת שבת | ביור הלכה | דרישה וחקירה | מים זכים | עיסורי מרכי | מאמר בנושא נוסח הסליחות | הפרשה המחכימה | בית היין | עם הספר

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת כי תבוא

ר"ת	יציאה	כניסה	
20:23	19:45	18:34	ירושלים
20:25	19:47	18:49	בני ברק
20:26	19:47	18:41	חיפה
20:24	19:46	18:43	מודיעין עילית
20:23	19:46	18:33	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

מבצע המנויים יוצא לדרך

ניתן לשלם ל'אוסף גיליונות'
תשלום חודשי של 15 ש"ח
ולקחת את כל גיליונות החודש
ממקומות החלוקה הרגילים
יש להקים הו"ק
בנדרים פלוס על סך 15 ש"ח.

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

"ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד"

'אוסף גיליונות' מבית צוף הוצאה לאור מופץ באלפי עותקים

ניתן לפרסם מודעות ב'אוסף גיליונות'

לפרסום, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות, חסויות והנצחות,
ניתן לפנות לטלפון 050-4102061 (בשעות בין הסדרים) או באמצעות דוא"ל.

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות "נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

חשבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי **משה שפירא** זצ"ל

ההכנה ליום הדין - בתפילה | 11

הגאון הגדול רבי **דוד כהן** שליט"א
ראש ישיבת חברון

כנתיבות יצחק | 15

הגאון רבי **יצחק זיסמן** זצ"ל

שיעור תשובה | 17

הגאון הגדול רבי **יהושע אייכנשטיין** שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

שיעור חתמו | 21

מאת הגאון הגדול רבי **חיים פיינשטיין** שליט"א
ראש ישיבת "עשרת שלמה"

שיעורי בינה | 23

שיעורים על סדר המצוות
מאת הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א

ניצול הזמן - להיות פמליא של מלך | 25

שיחה מאת הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
חיזוק 'חבורת עשר שעות'

ועד ליל שבת | 27

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי **ישראל בונם שרייבר** שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 29

מאת הגאון רבי **יעקב חיים סופר** שליט"א
ראש ישיבת כף החיים

נחל אליהו | 31

משיעורי הגאון רבי **אליהו דיסקין** שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

התבוננות במועדי השנה | 33

משיעורי הגאון רבי **נתן רוטמן** שליט"א

מתוקים מדבש | 36

ליקוט נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס** שליט"א
בעל מחבר "ליקוט לקח טוב"

עשרת המועדים | 37

שיעורי הגאון רבי **עקיבא מדלוב** שליט"א
שיעורי ירח האיתנים

יעלת חן | 39

דברי חיזוק מהגה"צ רבי **יצחק שמואל גמזו** שליט"א
אב"ד חיפה

תמצית הש"ס | 41

תמצית דף היומי

לדעת | 45

מבחן בדף היומי

לדעת | 46

מבחנים בחפץ חיים

עינינו גל | 47

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 51

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 55

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

ברומו של עולם | 59

גיליון חדש היוצא מבית ועד לחכמים העוסקים בעניני תפילה

שיעורי דעה | 61

מתוך שיעורי הג"ר **גרשון מלצר** שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 63

תובנותיו של הרה"ג **מרדכי דוד נויגרשל** שליט"א

אז נדברו | 65

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 71

מעלת השבת וקדושתה

"אורי" זה ראש השנה | 73

מאמר מאת הרב **יצחק חיים פוס** שליט"א
מחבר ספר חמודי יצחק על התורה

בירור הלכה | 77

בירורי הלכה אקטואליים מתוך הסוגיות והפוסקים

דרישה וחקירה | 81

קובץ תורני לכל המשפחה

מים זכים | 83

משא ומתן ופילפול

בנידונים ערבים ונחמדים

עיסורי מרדכי | 85

הלכות דיבור בבית הכנסת

מאמר בנושא נוסח הסליחות | 87

סליחות

הפרשה המחכימה | 89

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

חדות ה' היא מעוזכם | 93

הגאון רבי **שאל הירשוביץ** שליט"א

באהבתה תשגה תמיד | 96

פרקים ממסכת חייו המרוממים
באהבת תורה ושירת שקידתה,
הרבצת תורה ושיפוח התלמידים
באצילות המידות והנעימות
של הגאון הצדיק

רבי **יעקב עקיבא ברונשטיין** זצ"ל

ר"מ בישיבת תפארת יעקב

נלב"ע ד' מנחם תשפ"א

בית היין | 102

לקט נבחר מהעלון הנפלא מבית ארגון "אחינו"

עם הספר | 106

פרסומים, מודעות וכחבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

אלעד	בת ים	מודיעין עילית
בית הכנסת "מאור שרגא" כולל "ישיבת הר"ן" ישיבת "תורה בתפארתה"	רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)	ישיבת "מיר" כולל "עשרת שלמה" כולל "יששכר באהלך" כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב) כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג) בית הכנסת "בית תפילה" בית הכנסת "אילת השחר" בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא" בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק בית הכנסת "חזון דוד" בית הכנסת "משובב נתיבות" בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי
אופקים	גבעת זאב החדשה	
בית הכנסת "שיויתי"	בית הכנסת "בית אליהו" בית הכנסת "בני הישיבות"	
בית שמש	זכרון יעקב	
ישיבת "אור לישרים" בית הכנסת "היכל אברהם" קריה בית הכנסת "לב אליהו" רמה א' בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א' בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א' בית הכנסת "פני שמואל" רמה א' בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג' בית הכנסת "הכולל"	בית הכנסת "מסילת ישרים"	
ביתר עילית	שלזסטון	
בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A	בית הכנסת "קהילת בני תורה"	
בני ברק	יסודות	
כולל "פוניבז" כולל "חזון אי"ש" כולל "בית הלל" כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול" ישיבת "אורחות תורה" ישיבת "בית מדרש עליון" ישיבת "תפארת ציון" ישיבת "סלבודקא" ישיבת "גאון יעקב" בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה' בית הכנסת "נחלת משה" בית הכנסת "רמת אלחנן" בית הכנסת "משכנות יעקב" בית הכנסת "נאות יוסף" בית הכנסת "בית אריה" בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה בית הכנסת "לדרמן" בית הכנסת "הליכות חיים" בית הכנסת "דרכי איש" בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז "גל פז" רחוב רבי עקיבא 88 רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)	בית הכנסת המרכזי	
	ירושלים	
	ישיבת "מיר" ישיבת "חברון" גבעת מרדכי ישיבת "יד אהרן" ישיבת "אהבת שלום" ישיבת "תורה אור" ישיבת "הר"ן" - רמות ד' בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין בית הכנסת "חניכי הישיבות" זכרון יעקב בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף בית הכנסת "בוסטון" הר נוף בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א' בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א' בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג' בית הכנסת "צא"י" רמות ג' בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד' בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול "גל פז" רח' מלכי ישראל	
	נתיבות	
	בית המדרש "משכן התורה" בית הכנסת "בית יצחק"	
	פתח תקוה	
	ישיבת "לומזא" בית הכנסת "אבי עזרי" בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר	
	ראשון לציון	
	ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד	
	רחובות	
	בית הכנסת "כולל בר שאול"	
	רכסים	
	בית המדרש "בית יצחק" גבעה ב' בית הכנסת "שבת אחים" גבעה ב'	
	תל אביב	
	מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב' רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)	
	תל ציון	
	בית כנסת החסידי	
	תפרח	
	ישיבת "תפרח" בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"	

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת כי תבוא – אלול תשפ"א | גליון מס' 185

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

הזכיה בדין היא על ידי שאנו מגלים שרצוננו בחיים האמיתיים

שתכלה השנה וקללותיה, בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבתורת כהנים אטו עצרת ראש השנה היא, אין, עצרת נמי ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן".

נעסוק עתה בסוגיא הנוגעת אלינו, והיא, קריאת הפרשה שבה אנו מקיימים את אותה תקנת עזרא לקרוא בקללות שבמשנה תורה קודם ראש השנה, כדי שתכלה השנה וקללותיה.

הנה, המחשבה הראשונה תופסת, שהכונה ב"תכלה השנה וקללותיה" היא שלפני שהשנה מסתיימת אנו צריכים להשאיר את הקללות מאחרינו, להיות אחריהן, וכך, לפני שמגיעה השנה החדשה אנו משתדלים לגמור עם הקללות ולהשאירן מאחרינו, ולכן קוראים את פרשת כי תבא לפני ראש השנה.

אכן, באמת זו טעות גמורה, משום שמתקנת עזרא של קריאת התורה מדי שבת, אין שום חובה לסיים את התורה בשנה אחת, אלא רק לקרוא שבעה קרואים מדי שבת עד שמסיימים את התורה כולה, ומנהג בני מנהג בני מערבא, בני ארץ ישראל, היה לסיים את התורה אחת לשלש שנים, כדאייתא בסוף מגילה (כ"ט ע"ב), אין הכרח שיאחזו בכי תבוא סמוך לראש השנה, ועל כרחנו צריך לומר שתקנת עזרא היתה, שבכל מקום שבו אנו עומדים, אף לבני מערבא שעומדים בשבת זו בשליש התורה צריך להוציא ספר תורה כמו שמוציאים בארבעת הפרשיות, ולעמוד ולקרוא את דברי הברית, את התוכחה, ואם כן אי אפשר לומר שהתקנה היתה שנסיים את הקללות קודם ראש השנה, אלא שבה שאנחנו מביאים את הקללות וקוראים אותן, בזה מתקיים תכלה השנה וקללותיה, צריך להבין מה פירוש הדבר.

שתי הבריתות מכוונות כנגד שני החורבנות

עצם הקללות שבתורת כהנים בפרשת בחקתי, ושבמשנה תורה בפרשת כי תבא, נקראות בתורה "דברי הברית", כך מסיימת התורה, את כל התשעים ושמנונה קללות במשנה תורה, "אלה דברי הברית וגו' אשר צוה ה' את משה לכרת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת איתם בחורב".

הרמב"ן מאריך מאד בפרשת בחקתי, וזה כתוב גם כתוב בדברי חז"ל, ששתי הבריתות האלה, הברית של תורת כהנים, והברית של משנה תורה, הן על שני החורבנות שהיו לנו. הברית של תורת כהנים, התקיימה בחורבן בית ראשון, לכן, שם בקללות ההן כתוב שזה עונש על חטאי עבודה זרה שחטאנו בהם, וכתוב שם גם "אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה", זמן גלות בבל היה שבעים שנה, זאת היתה נבואה מפורשת, כפי שנאמר בדברי הימים (ב' ל"ו כ"א) "למלאת דבר ה' בפי ירמיהו עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאת שבעים שנה" (כ"ט י') ולאחר

1

עבודת חודש אלול – לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים

הראשונים נתנו לנו רמזים רבים לחודש אלול, נשוב ונתבונן בדברי בעל הטורים בפרשת ניצבים על הפסוק "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך", וז"ל "את לבבך ואת לבב ר"ת אלול, לכך נהגו להשכים ולהתפלל סליחות מראש חודש אלול ואילך, וכן לולא האמנתי לראות בטוב ה', לולא אותיות אלול שמאלול ואילך חרדתי נגד ה'".

התורה מרמזת לנו על אלול, במילה לולא האמנתי לראות, ולפי זה מהלך הפסוקים הוא, בתחילה דוד המלך מתפלל "אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס", וכתב רש"י "בנפש צרי, בתאות שונאי להיות תאותם מתקיימת עלי. ויפח חמס, דוברי רעה", וההמשך הוא "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים", וברש"י שם "אם לא שהאמנתי בהקב"ה, כבר קמו בי אותם עדי שקר, וכילוני".

דוד המלך מתפלל, אל תתנני בנפש צרי, שלא תתקיים תאוותם לכלות אותי, וזה, עומד היה להתקיים, אמנם, לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, זה מה שהציל אותי, העובדה שהאמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים היא זאת שהצילה אותי, זה היה הסיכוי היחיד שלי, לכן איני נתון בנפש צרי, לולא אותה האמונה הם היו מנצחים ומכלים אותי ותאוותם היתה מתקיימת בי, נמצא שאני מתקיים בזכות אותה אמונה שהאמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, לולא כן הייתי אבוד.

כתוב פה שאותו "האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים" זאת העבודה של חודש אלול, וזה נרמז במה שהפסוק מגלה, שהייתי אבוד, לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, לולא זאת תאוותם היתה מתקיימת והם היו מכלים אותי, כאן מרמז אלול, וכאילו כתוב כאן, שלולא, היינו אלול, מחייב את ההאמנתי לראות בארץ חיים, ואותו לולא רומז שזה מה שצריך לעשות באלול, את הדבר הזה צריכים לקיים, ואלמלא זאת, "כבר קמו בי אותם עדי שקר, וכילוני", אכן, הדבר צריך ביאור, מה המיוחד באלול בנושא המסוים הזה.

עלינו לנסות להבין זאת, אך תחילה נעסוק, כמדי שנה, בתקנת עזרא לקרוא את הקללות שבמשנה תורה בשבת זו, קודם ראש השנה, ומתוך הדברים נחזור להבין אף עניין זה.

תקנת עזרא לקרוא את הקללות קודם ראש השנה

איתא בסוף מגילה (ל"א ע"ב) "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבמשנה תורה קודם ראש השנה, מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי

מכן הקב"ה יחזיר אותנו בחזרה, ויבנה בחזרה את ירושלים. וכך היה "כן התרה בהם וכן הגיע אליהם, אם כן דבר ברור הוא שעל הגלות ההוא דיבר הכתוב", כל זה מרמז שם.

בסוף התוכחות של פרשת בחקתי כתובות נחמות, "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי איתם כי אני ה' אלקיהם", וכתוב "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור, והארץ אזכור", יחד עם אותן ברכות וקללות שהן דברי הברית, התורה ניחמה אותנו, לאחר כל הנוראות שנאמרו שם, כתובות נחמות, מה שאין כן בתוכחה של משנה תורה, היא לא מסתיימת בשום דבר טוב, סיום התוכחה הוא "אלה דברי הברית אשר צויה ה' לכרות את בני ישראל מלבד הברית אשר כרת איתם בחורב", אין אפילו מילה אחת של נחמה.

עוד אנו רואים כי התוכחה שנאמרה בקללות שבמשנה תורה אינה מזכירה כלל חטאי עבודה זרה. היא מזכירה את החטאים בכלל שאנחנו חטאנו וחוטאים, את אי שמירת המצוות, ומה יקרה באחרית הימים. ועל זה כתוב בהמשך ומל ה' וגו', זה מה שיהיה באחרית הימים, "ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך, לאהבה את ה' אלקיך", אולם בסמוך לתוכחה, בסמוך לצ"ח קללות, אין שם שום דברי נחמה. אלה קללות בלבד.

עזרא תיקן לנו לקרוא בדווקא את התוכחה הזאת בסמוך לראש השנה, וכאמור, אין זו תקנה להעמיד את קריאת התורה בצורה כזאת, אלא התקנה היא לקרוא בדווקא את דברי הברית של תורת כהנים קודם עצרת, ואת דברי הברית של משנה תורה לקרוא דווקא קודם ראש השנה, משמע שהם חלוקים ביניהם, בשניהם יש משום תכלה השנה וקללותיה, אולם יש הבדל בין עצרת לראש השנה, וכעת, בתקופה הזאת של השנה אנחנו צריכים בדווקא את דברי הברית של משנה תורה, דברי ברית של צ"ח קללות, דברי ברית שאין בהם נחמה. את דברי הברית האלה אנחנו צריכים עכשיו לשמוע, אנחנו צריכים לחזור עליהם כעת.

החורבן העמיד מצב של קללה

בעצם העניין, עלינו לבאר מה פירוש המילים "תכלה השנה וקללותיה". כתוב במשנה בסוף מסכת סוטה (מ"ח ע"א) "מיום שחרב בית המקדש אין לך יום שאין בו קללה", מאז שחרב הבית, מהזמן שאנחנו חיים בלי בית המקדש, אין לך יום שאין בו קללה, והגמרא מוסיפה ואומרת, "אמר רבא כל יום ויום מרובה קללתו משל חבירו", בכל יום יש לנו תוספת קללה על מה שהיה אתמול, העולם מתקלל והולך, נעשה יותר ויותר מרוחק, מקולל, ארוך.

הסיבה לכך היא ברורה. בית המקדש מחבר אותנו למקור הברכה, כאשר העולם קיים בלי בית המקדש, זה לא המצב הנכון, הוא לא במצב הטבעי, העולם ניתק מהחיבור למקור הברכה, וכמובן, כשאין ברכה הקללה מתרבה.

צריך תמיד לזכור ולדעת, שברקע, קרה פעם משהו. אותו דבר נורא, שבלק מלך מואב שכר עלינו את בלעם לקלל אותנו, והקב"ה מזכיר לנו זאת תמיד, כפי שנאמר בנביא מיכה (ו' ה') "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור, מן השיטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'", תמיד עלינו להיזכר עד כמה אנחנו היינו קרובים להיות נאבדים מן העולם, עד כמה היינו קרובים שהקללה תחול בנו ולא תעוזב אותנו.

בפסוק כתוב (דברים כ"ג ו') "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלקיך", אם לא, חלילה, הקללה היתה חלה באמת, לא היתה שום עצה להוציא ולהציל אותנו מהקללה, אלא רק על ידי שהפכה הקללה לברכה.

הגמרא בסנהדרין (ק"ה ע"ב) אומרת "אמר רבי אבא בר כהנא, כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך קללה ולא קללות". אחרי ה"ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלקיך", הרי שבגלל חטא בנות מואב נסתלק ה"כי אהבך", זה חטא שמסלק מאיתנו את אהבת ה', זו היתה עצת בלעם, "אלקיהם של אלו שונא זימה", ואחר שנתבטל ה"אהבך ה' אלקיך". ממילא, כולן חזרו לקללה, "חוץ ממה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל", אהליך ומשכנותיך, כשאנחנו איתם, כשאנחנו

נמצאים באהליך יעקב ובמשכנותיך ישראל, שם אנחנו מבורכים, שם חלה הברכה, אולם אם אנחנו לא שם, חלילה, אין לנו את הברכה.

כשביט המקדש קיים, מתקיים בנו "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל", אולם כשיש לנו רק תחליפים, במקום בית המקדש יש לנו רק בתי כנסיות ובתי מדרשות, מה שנקרא מקדשי מעט, מקדשי מעט קיימים רק עד כמה שאנחנו מחברים את עצמנו אליהם, עד כמה שאנחנו מצטרפים אליהם צורך מלא, אז הם עבורנו מקדש, אולם כשאנחנו לא מתחברים אליהם, אין לנו את הזכות ואת הברכה שמונחת בהם, לכן, כשאין לנו את מה שיהפוך לנו את הקללה לברכה, הקללה, חלילה, חלה בנו.

אין לך יום, שאין בו קללה מרובה יותר מקללת יום אתמול, ובהצטרפות יום ועוד יום ועוד יום, העולם נראה כמו שהוא נראה, ה' ישמרנו, אבל הקללה מכוונת אלינו, לכן העולם נראה כך, באופן שאנחנו היחידים בעולם שעצם הקיום שלנו מוטל בספק, והעולם מקבל זאת, העולם מסכים לעובדה הזאת, אין לנו זכות קיום ברורה, כך נראים חיים בלי ברכה.

הגמרא בברכות מקשה "רבי לוי רמי, כתיב לה' הארץ ומלוואה וכתוב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", ומתרגמת "לא קשיא, כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה", היינו, "והארץ נתן לבני אדם" מתקיים רק לאחר ברכה, כאשר המצב הוא בלי ברכה, או אז "לה' הארץ ומלוואה", אין "והארץ נתן לבני אדם", לכן, המקום שאנו יושבים עליו אינו שלנו, עם כל האשליות שבעולם, הרי שהקיום שלנו בספק, חיינו תלואים לנו מנגד.

בתוכחה של תשעים ושמונה הקללות שבפרשתנו, כתוב "והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיך", זאת אחת מתשעים ושמונה הקללות, אין בר דעת שיתווכח ויטען שהקללה הזאת לא מתקיימת במילואה. מי שלא פוחד לילה ויומם, מי שכן מאמין בחייו צריך בדיקה, זה המצב, אנחנו חייבים להודות בכך, להכיר בזה, לראות את זה. זה מצבנו. כך נראה קיום בלי ברכה.

בקריאת הקללות אנו מעמידים את קיום הברית

תקנת עזרא היתה שנקרא עתה את הקללות האלו בדווקא. הקללות בפרשת בחקתי הן ארבעים ותשע, והקללות בפרשת כי תבוא הן כפולות, תשעים ושמונה קללות, כל הקללות האלו הן בעצם מה שקורה איתנו, זה מתקיים, אין לך יום שאין בו קללה.

אנחנו צריכים להוציא ספר תורה, לקרוא את דברי הברית, לחזור על אותה ברית שכרתנו עם בורא העולם ובורא העולם כרת איתנו, ולומר כביכול לבורא העולם, כל הקללות שקרו וממשיכים לקרות לנו, כל הקללות האלה הן קיום של דברי הברית. אנחנו מקבלים עלינו מחדש את הברית, ואנחנו תולים את כל הקללות האלה בעובדה שמכח הברית הן מתחייבות.

לכן אנחנו קוראים את דברי הברית לקראת ראש השנה. תקנת קריאת התורה אינה תקנת לימוד תורה, אלא זאת תקנת קבלת תורה. כשאנחנו קוראים את דברי הברית אנחנו חוזרים ומקבלים עלינו את דברי הברית, ומיישמים אותם על כל הקללות שקרו לנו במשך כל הזמן, אנחנו מודים בזה שכל הקללות שחלו בנו, כל המכות שקיבלנו במשך השנה, כל הפחדים, וכל המצב הבלתי אפשרי והעלוב שמתדרדר והולך ואין לך יום שאין קללתו מרובה מקודמו, את כל זה אנחנו מקבלים כי אלו דברי הברית. כך אנחנו מקיימים את הברית, על ידי העובדה שאנחנו מקבלים עלינו את כל הקללות כולן, ואומרים שאכן כל מה שקורה לנו כתוב בדברי הברית, וזאת סיבה שתכלה השנה וקללותיה.

העולה מזה, שבעצם אנחנו אומרים בזה שקיימנו את הברית. את הברית אפשר לקיים בשתי צורות, או לקיים, היינו, לצייט מלכתחילה, לשמוע ולקיים את דברי הברית, או לקבל את העונש, ועתה אנחנו אומרים, קיבלנו את העונש ובוזה קיימנו את הברית. זאת סיבה שהקללות תכלינה, הברית התקיימה, ומכאן ואילך, לכל מי שמקיים את הברית מגיעות ברכות, כעת אנחנו צריכים לקבל את הברכות שבברית. כל מי שמקיים את הברית זוכה לברכות האמורות בברית. לצערנו, אנחנו מקיימים את הברית על ידי העובדה שקיבלנו את כל הקללות האמורות בברית, אבל אחרי שקיבלנו, וקיימנו בזה את הברית, הברכות צריכות לחול עלינו.

כדי לזכות צריך להביא את המטעמים האמיתיים

ברעיא מהימנא [מדרש בספר הזהר המבאר את עניינין של המצוות] יש טעם העוסק במצוות שופר [ונדפס במחזורים לפני התקיעות], ושם כתוב שעניינו של יום ראש השנה נמצא בפרשה בתורה שבה שולח יצחק את עשו ואומר לו "צודה לי ציד ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואוכלה, בעבור תברכך נפשי".

אומרים שם חז"ל בספר הזהר, והדברים נוראים, יצחק הוא המיצג של מדת הדין בעולם, מידת הדין מתקיימת ומתגלה בו בשלימות, הוא זה שעל ידו מתגלה מידת הדין בעולם. ביום ראש השנה, ראש ההנהגה זה יצחק, ויצחק שהוא מידת הדין רוצה ומבקש שיתקיים דין על העולם, ומה הוא עושה, הוא שולח את עשו בנו להביא מטעמים ותכשילים מהעולם, וכך מתקיימת מידת הדין, כך דורשים חז"ל את הפרשה.

אכן, מה לזה ולמידת הדין, פירוש הדבר, יצחק שלח את עשו להביא את המטעמים של העולם, ממה בני אדם חיים, איפה בני אדם טועמים את הטעם, איפה נמצא הטעם שלהם, איפה נמצאים החיים, מה הם הדברים שמהם הם יונקים חיות, מה הם הדברים שבהם הם טועמים את הטעם הנכון. יצחק מבקש מעשו תביא לי את המטעמים של העולם, על זה הדין, ממה העולם חי.

יצחק אומר לעשו שיביא לו מטעמים "בעבור תברכך נפשי", אבל רק אם העולם חי מדברים נכונים העולם יזכה בברכה, כפי שאומר יצחק "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי והביאה לי ואוכלה", הברכה תגיע רק אם תביא לי את המטעמים שאותם אני אוהב.

עתה, כמו שכתוב בפרשה, ורבקה שומעת וגו', והיא עושה את המטעמים שלה ושולחת את יעקב להביאם ליצחק, וכך, אם עשו היה מביא את המטעמים שלו, היתה יוצאת מידת הדין על העולם ומביאה עליו כליה, חלילה, קללה ולא ברכה. יעקב, אף הוא דואג, שמא חלילה אביא על עצמי קללה ולא ברכה, "אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה", אולם רבקה עונה לו "עלי קלתך בני אך שמע בקולי ולך קח לי", הפעולה הזאת הצילה את העולם, מכח הפעולה הזאת אנחנו קיימים.

הברכה מגיעה לעולם בזמן שמידת הדין טועמת את המטעמים האמיתיים. מידת הדין מבקשת לדעת מה הם המטעמים של העולם, במה העולם מוצא טעם, ממה העולם חי. כשיעקב הביא את המטעמים שמידת הדין באמת אוהבת, אלו הם המטעמים האמיתיים, אז מידת הדין מברכת, משפיעה ברכה למי שהביא את המטעמים האלה. הברכה חלה במקום שחיים חיי אמת, במקום שטועמים טעם אמיתי, אולם היא לא חלה כשהטעם משתבש, כשהחיים מתעוותים, כשהחיים זורמים בכיוון שונה, כשהגנים וטועמים כל מיני טעמים בעולם, כל מיני פיגולים שאין מספיק מילים במילון כדי לבטא את הגועל נפש של כל הטעמים שהעולם טועם, במה העולם מוצא טעם. מי שרצה לזכות בדין חייב להביא את המטעמים האמיתיים.

חז"ל מגלים גילוי נפלא מאד, כאן, בפרשה הזאת, כתוב היכן נמצא שורש הדין. הדין הוא, אם תביא את המטעמים של עשו, עשו יקבל את הברכה, הברכה תגיע למי שחי על החרב, אולם אם מגישים את המטעמים שיעקב מביא, שרבקה בישלה, אם המטעמים האלה באים, הם מביאים ברכה ליעקב.

בתפילות ראש השנה אנו מעמידים את החיים

האמיתיים

כשאנחנו מתפללים, אנחנו מבקשים מלך על כל העולם כולו בכבודך, אנחנו מוותרים על כל הטעמים שהעולם הזה כמו שהוא נראה היום מציע לנו. איננו רוצים אותם, זה לא בשבילנו, לא באלו החיים אנחנו חפצים. אנחנו רוצים את החיים של "ותן פחדך על כל מעשיך", אנחנו רוצים את החיים של "וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ", ואנחנו רוצים את החיים של "מלוך על כל העולם כולו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך", אלו הם החיים, אלו הם המטעמים שלנו. בזה

רש"י כותב בתחילת פרשת ניצבים, "לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שנים חוץ ממו"ט שבתורת כהנים הוריקן פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו, התחיל משה לפייסם אתם נצבים היום הרבה הכעסות למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו" ובהמשך כותב רש"י "הקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו".

לכן, אומרת הגמרא, מכח זה תכלה השנה וקללותיה, ובפיוט שאומרים בערב ראש השנה מסיימים, תחל שנה וברכותיה, משום שקיימנו את הברית. אותה סיבה שתכלה השנה וקללותיה, היא סיבה שתחל שנה וברכותיה, כי באמת אנחנו קיימנו את הברית, אנחנו מודים, קבלנו עלינו, אנחנו בני ברית באמת, וקיבלנו עלינו, קיבלנו, אנחנו מקבלים עלינו, שכל מה שקבלנו מגיע לנו מכוחה של הברית. זאת סיבה שתחל שנה וברכותיה.

כל תפילות ראש השנה הן רק על כבוד שמים

בתפילת ראש השנה יש דבר הנראה מוזר ומשונה מאד. הכל יודעים שראש השנה זה יום דין, בראש השנה יכתובו וביום צום כיפור יחתמו, כמה יעברו וכמה יבראו, מי יחיה ומי ימות, מי בקיצו ומי לא בקיצו, מי במים ומי באש, מי ברעב ומי בצמא, מי יעני ומי יעשר, מי ישלו ומי יתסר, מי ישפל ומי ירום, על הכל דנים, אולם בעיקר התפילה שנתקנה לנו על ידי חז"ל, איננו מזכירים אפילו מילה אחת על כל הענין הזה, שנראה העיקר.

הגאונים תיקנו לומר זכרנו לחיים, והיתה מחלוקת גדולה מאד אם יכניסו זאת לתפילה או לא, בפשטות זה אסור, והיתה התנגדות נוראה, עד שהדבר פרץ ונכנס. בכח. היום כבר צריך להגיד את החלקים האלו, אבל זה לא חלק עיקרי מהתפילה, מי ששוכח לא חוזר, התפילה עצמה שתיקנו חז"ל, התפילה המקורית, מבקשת רק דבר אחד, תן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת, יראוך כל המעשים וישתחוו לפניך כל הברואים, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ, ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך, וכן הלאה, כל התפילה כולה.

ברכת היום אף היא, אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו בכבודך וגו', אפילו מילה אחת איננו אומרים על העובדה שאנחנו נידונים לחיים ולמות. אנחנו, כל משפחתנו, כל אשר לנו, כל העולם כולו, על המדינות בו יאמר, על כל העולם כולו בו יאמר, על כל יחיד בו יאמר, איזו לחרב, איזו לשלום, איזו לרעב, איזו לשובע, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות, אולם איננו מתפללים כלל על הדבר הזה, הדבר היחידי שאנו מבקשים, זו הגאולה השלימה. אנחנו מבקשים שתתגלה מלכותו יתברך בכל העולם כולו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

לכאורה, הלא אנחנו הנידונים, אותנו דנים, האם לבקש חיים לנו ולצאצאינו זה לא הדבר הנוגע ביותר, האם זה לא הדבר החשוב ביותר, אולם, אנחנו עוזבים את הכל, עוזבים את ספרי חיים וספרי מות, אנו עומדים לפני הקב"ה, ואנחנו חייבים להתרומם מכל זה, ורק דבר אחד אנחנו מבקשים, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך. אלו הן התפילות העיקריות שתקנו לנו חז"ל, ולא תפילת 'אבינו מלכנו'. דורשים מכל אחד ואחד מאיתנו, מקטנו ועד גדולנו, להתרומם מעל ספרי חיים וספרי מותים הפתוחים, ואף שעתה היא שעת הדין, וכעת דנים אותנו לחיים ולמות, עלינו להתרומם מעל זה ולהגיד מלכויות. איך יתכן, איך עלינו להבין שזו היא עיקר התפילה.

צריך לזכור ולדעת. אנחנו רוצים להיכתב בספר החיים, זו תפילתנו, אכן, להיכתב בספר החיים אין פירושו להיכתב בספר של חיים שאין בהם ברכה, לא כך נראה ספר החיים, לחיות חיים של כל יום ויום קללתו מרובה מקודמו. כל מי שדי לו בחיים האלה, יקבל רק אותם. בראש השנה, ספרי חיים וספרי מותים פתוחים לפניו, ספרי חיים הם ספרי ברכה, ספרי מותים הם ספרי קללה. הנקודה העיקרית שאנחנו צריכים לזכור היא, שאנחנו נידונים בראש השנה על הדבר הזה עצמו, על זה דנים אותנו, מה הם החיים שאנחנו מבקשים.

רק כשמחפשים את הטוב האמיתי ניתן לזכות בו

כל תפילת ראש השנה, כל כולה, היא תפילה על גאולה שלימה, רק בזה אנחנו זוכים באמת, אי אפשר לזכות אם אין ציפיה אמיתית לישועה ולגאולה שלימה אמיתית. זאת התפילה שאנחנו צריכים להתפלל בראש השנה כדי לזכות בד"ן, אלו הם המטעמים שאנחנו מביאים לפני יצחק אבינו, לפני מידת הדין. אנחנו רוצים את המטעמים האלה ולא את אלה, אלו הם החיים שאנחנו מבקשים.

"אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס", הם קמו בי והצליחו, והם היו מצליחים לגמר, עד הסוף, "כמעט כילוני בארץ", אכן כל זה רק "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים", אבל משום שכן שהאמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, בזה זכיתי בד"ן והתגברתי עליהם.

כאן נמצא הרמז לחדש אלול, אלול זה אותו לולא, זה מה שאנחנו צריכים לומר באלול. אנחנו במצב של כמעט כילוני, אנחנו עומדים לפני ד"ן נורא ואיום, לזכות בד"ן הזה זה רק מכח האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, אנחנו מחפשים את הטוב, את החיים, את המטעמים, את זה אנחנו מחפשים. בדבר הזה אנחנו צריכים להשתדל לפני ראש השנה, האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, ואז נעמוד ביום הדין ונבקש באמת, מלוק על כל העולם כולו בכבודך.

אנחנו מאמינים באמונה שלימה, שנזכה לראות בטוב ה' בארץ חיים. אנחנו מחכים לזה, ואנחנו מתפללים ביום ראש השנה שזה יגיע אלינו, שניכתב בספר החיים האלו, כך זוכים בד"ן.

כתוב בגמרא בשבת (ל"א ע"א) שכאשר מכניסים אדם לד"ן שואלים אותו שש שאלות, כל השאלות כולן הן, מה עשית בימי חיך. נשאת ונתת באמונה, עסקת בפריה ורביה, פלפלת בחכמה, ושואלים אותו גם ציפית לישועה, זאת שאלה מרכזית מאד, ולכאורה מאי כולי האי, מדוע זאת שאלה מאותן שש שאלות שהן שאלות היסוד ששואלים אדם כשהוא נכנס לד"ן.

אכן, זו שאלה עיקרית מאד, אדם שנכנס לד"ן, הוא נידון אם הוא יזכה לאותם חיים או לא יזכה לאותם חיים. השאלה הזאת היא שאלה יסודית, לא יתכן שאדם יזכה לאותם חיים שניתנים לצדיקים, בלי שהוא יצפה לזה, בלי שהוא יזכה לזה, בלי שאלו יהיו החיים שאותם הוא רוצה. לא כופים על אדם שהוא לא רוצה בהם, כל אדם שטועם את כל הטעמים שבעולם, בכל הדברים האחרים, אז הם יהיו העולם הבא שלו, אם זה יגיע לו, ליותר מזה הוא לא יעלה.

בפסוק בתהלים (ס"ג ב') כתוב "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים. כן בקודש חזיתך לראות עוזך וכבודך", פירוש המילים כתוב בראשונים, עד כמה שצמאה לך נפשי, ועד כמה שכמה לך בשרי, עד כדי כך, בדיוק כמידה הזאת, כך אזכה לראות, כן בקודש חזיתך. כפי הציפיה, כפי הכמיהה, כפי הצימאון, כך יש לי כלים לקלוט את אותם חיים שהם השכר.

אנחנו מתפללים "יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך", לא יתכן יותר מזה, יותר ממה שיחלנו, אין לנו כלים לקבל.

דנים אותנו לחיים, ספרי חיים וספרי מתים פתוחים בראש השנה, ודנים אותנו, מי יחיה, ומי, חלילה, ההיפך. לאותם חיים שהם החיים עבורנו, לחיים האלה יכתבו אותנו, והדין הוא דין קשה.

בפסוק נאמר "אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס", כך נראה הדין, מעידים עלי כל מיני עדויות, על כל אחד ואחד מאיתנו מעידים עדויות. לפני שהאמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, העדויות שלהם מתקבלות, אולם אחרי שהאמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, הופכים העדויות שלהם לעדויות שקר. הם נהיים עדי שקר, משום שהאמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים, לכן הם עדי שקר.

קודם לכן הם עדי אמת. הם אומרים את האמת, אבל בנקודה הזאת, כשאני משנה פה, בזה הם הופכים להיות עדי שקר, כאן נמצאת הזכיה בד"ן, האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים.

זאת הסיבה שנוכל לקוות, קוה אל ה', חזק ויאמץ לך, וקוה אל ה'.

אנחנו טוענים את הטעם האמיתי של החיים. מי שאלו הם המטעמים שלו, הוא זה שזוכה בד"ן.

בראש השנה אנחנו מבקשים על הגאולה השלימה, אנחנו מבקשים על העולם שיכתב בספר החיים, הדבר שאנחנו רוצים, הוא, שהחיים שכתובים בספר החיים, הם יהיו החיים שהעולם חי.

אנחנו רוצים ומבקשים, שכל הקללות שהן לצערנו מתקיימות, כל הקללות תכלינה, תכלה השנה וקללותיה. גם את זה אנחנו חייבים לזכור לפני ראש השנה, החיים האלה שאנו חיים אותם, הם חיים שאיננו רוצים בהם, אלו חיי קללה, הדבר היחיד שטוב בהם הוא שעל ידי הקללות האלה אנחנו מקיימים את הברית, אבל המכוון הוא, לא להיות את החיים האלה. אם אנחנו מקיימים את הברית, בזה אנחנו צריכים לצאת מהחיים האלה. ולעבור ל"וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך".

בראש השנה עצמו, אנחנו מתפללים שתתקיים הברית במילואה, אבל לפני ראש השנה, אנחנו צריכים להוציא ספר ולקרוא את דברי הברית, כמו שכתוב בגמרא, בשביל שתכלה השנה וקללותיה, השנה וכל קללותיה כתובות בדברי הברית.

הקץ מגיע רק מכח הציפיה לישועה

הגמרא בפסחים (נ"ו ע"ב) מספרת, שבאותו מעמד שהשבטים כולם היו סביב מיטתו של יעקב אבינו, לפני פטירתו, ביקש יעקב לגלות את הקץ. לגלות את הקץ, פרוש, לא לגלות תאריך מסוים, אלא הכוונה בזה היא להעלות אותו על פני השטח. לגלות את הקץ, היינו שהקץ יתגלה בעולם, ופירוש הדבר, שהעולם הגיע לקיצו. כשהעולם מגיע לקץ, אז הקץ מגיע לעולם, העולם והקץ מתחברים זה עם זה, כך הקץ מתגלה בעולם.

אומרת הגמרא, שיעקב ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, אמר, שמא חס ושלום יש פסול בזרעי, אמרו לו כל בניו, שמע ישראל, ו[הכוונה היא, כפי שמתפרש בלשון הרמב"ם בתחילת הלכות קריאת שמע, שמע מאיתנו אבינו ישראל], כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד, ה' אלקינו ה' אחד, כשם שהוא אחד בלבך כך הוא אחד בליבנו, מיד פתח יעקב אבינו ואמר, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

לכאורה, הגמרא לא מבארת. יעקב רצה לגלות את הקץ, ונסתלקה ממנו שכינה, ואחר שראה שאין באפשרותו לגלות את הקץ, הוא תירץ זאת באמרו שמא יש פסול בזרעי, וזה מיישב, כי פסול בזרעו מונע את הקץ, אולם אחר שהוא שמע שאין פסול בזרעו, הלא הקושיה חוזרת וניעורה בכל תקפה, למה נסתלקה ממנו שכינה, והגמרא לא מיישבת זאת. הגמרא הרי אומרת שליעקב היתה קושיה והוא תירץ לעצמו שמא יש פסול בזרעי, אם כן, כשאמרו לו שאין זה כך צריך לחפש תירוץ אחר, צריך תשובה לשאלה הזאת, למה נסתלקה ממנו שכינה.

הפירוש בזה, [כפי שכבר הזכרנו בעבר, וצריך לזכור זאת היטב בערב ראש השנה], יעקב הבין שהקץ לעולם לא יתגלה אלא מכח ציפיה לישועה, מכח שאנחנו נעמוד ונתפלל עוד פעם ועוד פעם מלוק על כל העולם כולו בכבודך. זה פירוש המילים 'ברוך כבוד שם מלכותו לעולם ועד', ברוך, זאת תפילה שהדבר הזה יתווסף, יתרבה ויתגלה יותר ויותר, שם כבוד מלכותו, יתרבה ויתגלה יותר ויותר בעולם. אנחנו צריכים לבקש על זה, להתפלל על זה, לצפות לזה.

זה מה שהבין יעקב אבינו, זאת עובדה, אי אפשר לגלות את הקץ, אי אפשר לומר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, בלי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. המציאות הזאת לא תתגלה אלא על ידי שנתפלל ששמו יתרבה, יתגדל, יתקדש, ויתרבה עד שהוא יתגלה לגמרי.

שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, זה המצב האידיאלי, כמו שיהיה כשיבוא המשיח, וכפי שכותב רש"י על הפסוק שמע ישראל, "ה' שהוא אלקינו עתה ולא אלקי העובדי כוכבים הוא עתיד להיות אחד על כל באי עולם, שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד", זה המצב של ימות המשיח, אכן להגיע לזה אפשר רק על ידי ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

צריך להתפלל על זה, צריך לבקש את זה. זה צריך לבוא דרך ברכה, תוספת רביו יותר ויותר, והברכה, לא חלה אלא רק על מי שמבקש, מי שמתפלל על זה. מי שמברך, זוכה לברכה.

שיחת מרן ראש ישיבת חברון הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

ימי הרחמים והסליחות - ערב ר"ה

ההכנה ליום הדין - בתפילה תפילה מטהרת לב האדם

התפילה - עבודת חודש האלול בכלל, והכנה ליום הדין - בפרט

עומדים אנו לקראת סיומו של חודש האלול, עיצומו של חודש - ימי בקשת הרחמים והסליחות, ונעשים אנו סמוכים ליום הדין הקרב ובא. נראה שיש מן הצורך לבאר בימים אלו את שורש עניינה של התפילה, במה והאיך פועל האדם ועובד על ידה את העבודה המסורה לליבו של כל אדם. והנה מצינו בדברי ה'חיי אדם' (כלל קל"ח, א') שהעמיד את ענין התפילה להיותה הכנה ליום הדין, וז"ל: "ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאז, לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה והם ימי רצון וכו', וחייב כל אדם עכ"פ להכין את עצמו ליום שיכנס למשפט לפני ה' בראש השנה שלושים יום קודם בתשובה ותפילה, ויתן כל ליבו רק בעבודת ה', ונתנו רמז לזה 'אני לדודי ודודי לי' ר"ת אלול. ולכן ירבה בכל החודש בתשובה ותפילה וצדקה". ומבואר בדבריו, שמלבד מה שמבקשים סליחה ומבקרים א"ע כקורבן ד' ימים קודם ר"ה, וכן מרבים בתשובה וצדקה כל החודש כולו, מ"מ ישנה עוד תוספת בימים אלו שהם "ימי רצון", ואשר על כן יש להרבות בהם ג"כ בתפילה.

ובתשובת האבנ"מ (הנדפ' בסוף הס' בעסק עגונה) כתב האבנ"מ לשואל ששאל אליו שאלה בחודש אלול, והשיבו האבנ"מ בזה"ל: "אמנם בהגיע ימי רצון ותפילה ותחנונים, ואין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה לא יכולתי לעיין בהם. והנה נתתי לבי לעיין בדברי קדשו, ואם גם לעת כזאת אין הפנאי מסכים, כי ימי מצוה ועשי' המה, אולם להיות הלכה למעשה הוא, הוכרחתי ליקח לעצמי זמן מה". והיינו, שאפי' שהיה הדבר נוגע למעשה שהרי מפני כך נענה אליו בימים הקודמים לחג, הגם שהמה ימי מצוה ועשיה, מ"מ קודם לכן לא יכל היה להתפנות לתשובת הענין ד'אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה", והיות והם ימי רצון, הנועדים לתפילה ותחנונים לא נחת להם. ויש לברר ולבאר דבר זה, במה נמצאה התפילה כמכשיר וכהכנה לקראת יום הדין, שדבר זה הוא לנו לסימן על עצם מהותה וגודל עניינה של התפילה. עלינו להתחקות אחר שורש ענין התפילה, מפני מה כה גדול ערכה - שבה חייב כל אדם להכין א"ע קודם משפטו לפני ה' בר"ה.

חיבור התשובה להמאירי - הפצר התפילה "כדי שיכנס בר"ה בטהרת הלב"

והנה, מצאנו בדברי המאירי ב'חיבור התשובה' (מאמר ב' פ"א, עמ' 250), במ"ש בביאור הקרא (ישעיה נה, ו) ד'דרשו ה' בהמצאו', וז"ל: "ובדרש אמרו ז"ל על היותו קרוב, שראוי לכל להשתדל קודם ר"ה בהפצר תפילות ובהערת תשובות כדי שיכנס בר"ה בטהרת הלב, ומזה נהגו במקומות לקום בלילות ולקבוע תפילה בביהכ"ס בכל שני וחמישי של אלול כדרך שעושין הכל בעש"ת בתחנונין ובדברי כבושין". ובדבריו בא ראשית האור בביאור התפילה שעל ידה נכנס בר"ה "בטהרת הלב", שכן מדבריו למדנו שהתפילה מזככת את לב האדם ומהוותו ל"טהור לב", זיכוך וטהרה זו יש בו הכנה ליום הדין. אולם עדיין עלינו לבאר מדוע באמת מטהרת התפילה את לב האדם, כיצד פועלת התפילה לטהרת הלב.

והנה בריש מס' תענית (ב, א) איתא: "דתניא 'לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם' (דברים יא, יג) איזו היא עבודה שהיא בלב - הוי אומר זו תפלה". וכן הוא לשון הרמב"ם בסה"מ (מצר"ע החמישית) "שצונו לעבדו יתעלה, וכבר נכפל ציווי זה פעמים וכו', ואע"פ שזה הציווי הוא ג"כ מן הציוויים הכוללים כמו שביארנו בשורש הד', הנה יש בו יחוד שהוא ציוה בתפילה, ולשון ספרי ולעבדו זו תפילה". ובאמת, יש לבאר מדוע נקראת התפילה "עבודה שבלב", מה היא משמעותה ומה תוכן עבודתה.

יסוד הרשב"א והמהר"ל - שהתפילה מורה שהאדם נתלה בו יתב' ושממנו ההצלחה והרחמים

ומצאנו את יסוד ביאור ענין התפילה בדברי המהר"ל בס' נתיבות עולם (נתיב העבודה, רפ"ג): "העבודה אל הש"י אשר יש לישראל בגלותם שהוא בכל מקום, הוא התפילה. ובפ"ק דתענית (ב, א) תניא לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו זו תפילה או

נערך ע"י הרב אהרן לסרי, להערות והארות ניתן להתקשר 054-8470226.

א

אינו אלא עבודה ת"ל בכל לבבכם איזה עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפילה, הרי התפילה היא עבודה אל הש"י. ומה שנקרא התפילה 'עבודה' כמו שבארנו זה למעלה, כי התפילה שמתפלל האדם אל הש"י מורה שהאדם נתלה בו יתב' וצריך אליו ואין לו קיום זולתו, והנה זהו אלקותו יתב' שכל הנמצאים צריכים אליו ותלויים בו יתב' עד שהכל אל הש"י. ולפיכך התפילה היא עבודה אל הש"י ולא היראה מן הש"י, שא"ז נקרא עבודה כי א"ז מורה שהאדם נתלה בו יתב', אבל התפילה מורה שהאדם נתלה בו יתב' והוא יתב' הכל, ברוך הוא וברוך שמו על הכל. שכל ענין התפילה שהוא מתפלל אל הש"י לפי שהוא צריך אל הש"י נתלה בו יתב' ואין קיום לו בעצמו כי אם בו יתב' ולכך מתפלל אליו על כל צרכו, וכאשר האדם נתלה בו יתב' כאלו הוא נקרב אליו שכל אשר הוא תולה באחר הוא נקרב נמסר אליו, ולפיכך התפילה היא עבודה גמורה אל הש"י, ודבר זה עוד יתבאר. ומבואר בדבריו, שדווקא התפילה נקראת בתואר ה"עבודה" ולא היראה מפני שהתפילה עניינה הוא במה שנתלה בהקב"ה, שאליו מתפלל וממנו מבקש, ותולה כל מגמתו ותקוותו בו, שהרי ממנו הכל, וקיומו תלוי בו ואין לו שום דבר זולתו.

וכיסוד דבריו מצאנו כבר מבואר במ"ש הרשב"א (בח"א לברכות ח, א) ע"ד הגמ' שם: "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", וז"ל: "ואמר כאן תורה וגמ"ח ותפילה - כי הם כוללים שלשת החלקים שהם כל העבודה, והם הפה והלב והמעשה, דכתיב (דברים ל, יד) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, התורה והגמ"ח - הם הפה והמעשה, והתפילה - היא הלב, וכמו שקראוה עבודה שבלב כמוזכר בספרי ולעבדו זו תפילה, אתה אומר זו תפילה או אינו אלא עבודה, ת"ל ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם, וכי יש עבודה בלב, מה ת"ל ולעבדו זו תפילה, כי בהתפלל המתפלל צריך לכיון דעתו ולגמור בלבו שמאיתו יתב' ההצלחה והרחמים, והוא שליט בכל ולא ימנעו דבר, והוא לבדו המספיק כל הצרכים שהוא האדון לבדו יתב' והכל עבדיו".

ומבואר בדברי הרשב"א את יסוד מה שנתבאר במ"ש מהר"ל. והיינו, שהתפילה נקראת "עבודה" מפני שבה צריך שיגמור האדם בדעתו שהקב"ה נותן לו הכל ואין לו בלעדיו כלום, והוא אדון כל המספיק לו כל צרכיו, בידו ובכוחו ליתן ואין שום דבר שיכול למנוע את רצון נתינתו, והיא בחינת ה"עבודת" - מהות התפילה, שהיא ההכרה בעבודתו, ולא שמתפלל בסיבת מה שהוא עבד ה', אלא שכל קיום התפילה בעצמה הוא 'כוונת הדעת וגמירות הלב' במציאותה של העבודת ובמה שאנו תלויין בו לבדו, ומשום כך קבלה את מהות שמה "עבודה שבלב", מפני ששורש עניינה הוא בלב, לידע ולהכיר שהצלחתו באה מה"ת בלבד. ובזאת נתבאר סיבת מה שהתפילה נקראת "עבודה" ובמה שייכת עבודתה אל הלב.

ביאור המהר"ל בהא דמסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה

אמנם עדיין עומד לפנינו הצורך לבאר מ"ש המאירי שיש בה בתפילה משום הכנה ליום הדין, להיכנס לר"ה "בטהרת הלב", מדוע מביאה התפילה ומביאה את "טהרת הלב". ובכדי לבאר דבר זה יש להקדים את דברי המהר"ל בנתיבות עולם (שם, פ"ב) כשהוא מדבר עה"פ במשלי (כת, ט) 'מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה', והמהר"ל מבאר מה שהפליגו חז"ל וקראו את תפילתו עד כדי 'תועבה', מה שלא מצינו כן על שאר דברים שיגמרו לתפילה להיות תועבה, וז"ל: "אמנם לשון תועבה לא היה לו לומר רק היה לומר - גם תפילתו לא נשמעת, אבל רמז בזה עוד ענין מופלג, כי כאשר מסיר אוזנו מן התורה, התפילה נמאסת והיא תועבה לגמרי אל הש"י, וכמו שאמרנו (עירובין סד, א) תפילת שיכור תועבה. וענין זה כי תועבה נקרא כאשר האדם נוטה אל ענין זר" עכ"ל. ומבואר בדבריו, שבזה שווה ודומה תפילת המסיר אוזנו משמוע תורה לתפילת השיכור אשר שתיהן נקראות 'תועבה', כיון שכמו שהשיכור הנמצא במצב של חומרות וגופניות - "כבר סר ממנו השכל עד שנעשה גופני", כלשונו של המהר"ל שם, אין תפילתו רצויה לפני ה', היותו והינו חפץ שייקבלו את תפילתו ממצב שכזה שהוא כולו חומרי ובעל גוף, ושימשיכו עליו את מצבו של עכשיו, דהרי התפילה היא שיתווסף עליו כמצבו בעת ובזמן תפילתו, ודבר זה ודאי תועבה לפני ה' לעשותו לבעל גוף גדול עוד יותר ממה שהוא עתה, כמוהו המסיר אוזנו משמוע תורה, ג"כ נקראת תפילתו 'תועבה' מפני שדוחה את התורה השכלית ועושה את גופו לחומרי וגופני ותפילתו על גופניותו ולכן הינה תפילת תועבה.

ועוד כתב המהר"ל שם בהמש"ד, וז"ל: "וע"ז אמר מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה, כי מאחר שהוא דוחה התורה שהיא שכלית בשביל התפילה שהוא לצורך חיות גופו, א"כ תפילה כמו זאת היא לצורך גופו בלבד, שאם היה תפילתו שיתן הש"י אליו צורך חיותו כדי שיעבוד הש"י וילמד תורה שהוא דבר שאינו ענין גופני, א"כ למה מסיר אוזנו משמוע תורה, ומאחר שמסיר אוזנו משמוע תורה א"כ התפילה היא לצורך גופו בלבד, ודבר שהוא לצורך גופו בלבד דבר זה הוא תועבה. ולכך האדם כאשר יתפלל אל הש"י על צרכיו לא יהיה כונתו שיתן לו עושר וכבוד וכל הדברים אשר הוא צריך בשביל הנאת גופו, רק שיתן לו הש"י מה שהוא מבקש לעבוד הש"י, ואם יבקש על חייו לא יהיה כונתו רק שיתן לו הש"י חיים כדי שיעבוד הש"י בתורה ובמצות. ואם מכיון להנאת גופו דבר זה הוא תועבה לפני הש"י, וכמו שרמז הכתוב מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה", עכ"ל.

למדנו מדבריו דבר נפלא בעיקר משמעות תוכן עניינה של התפילה. והוא, שהתפילה תלויה במצבו של המתפלל, האם הוא מקרב את השכל והיינו כשהוא לומד תורה ואזניו פתוחות לד"ת, או שהוא דוחה השכל כשמסיר אוזנו משמוע תורה שאז נעשה לבעל גוף, והוא כשיכור הגופני. ודבר זה פועל אצל תפילתו, דכשהוא בעל תורה א"כ תפילתו על דברים רוחניים ומבקש על קיום של מצב רוחני והוא לרצון לפני ה', אמנם כשהוא בעל הגוף ותפילתו על פנייה לזרות - לגופניות, אזי תפילתו 'תועבה' ושנואה לפני הקב"ה. ובזה ביאר המהר"ל, דהמתפלל יש לו לבקש מהקב"ה על דברים רוחניים לעבודת ה' שלו, ואף כשמבקש בשביל צרכי גופו יכוון בדעתו שיהיו אלו מועילים לו ככלי עזר לעבודתו הרוחנית.

באגרות מרן החזו"א (קובץ אגרות ח"א, סוף אגרת ב') כתב: "וכל בר נש בכוחו למצוא טוב ע"י תפילה, וה' מתאוה כביכול לתפילתן של צדיקים. והתפילה היא מטה עוז ביד כל אדם, וכל שישים האדם מבטחו בו, כן יעלה וכן יצליח, וישמר מכל דבר המפסיד את הלימוד האמיתי. הלימוד והתפילה קשורים זה בזה, עמל הלימוד עוזר לאור התפילה, והתפילה עוזרת את הלימוד, תפילה בבחינת 'קבע' מרחיקה את הלימוד, והלימוד בעצלתיים מונע תפילה". וכוונת החזו"א במ"ש ש"ה הלימוד והתפילה קשורים זב"ז, עמל הלימוד עוזר לאור התפילה, נראה מבוארת ע"פ המבואר בדברי המהר"ל, דכשעמל בתורה ונהיה בעצמותו לאדם רוחני יותר, דבר זה מועיל ל"אור התפילה" לעשותה גבוהה יותר. [ומ"ש החזו"א עוד: "תפילה בחינת קבע מרחיקה את הלימוד". כוונתו, דתנן (ברכות ד, ד) "רבי אליעזר אומר, העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונית", ופירש הרע"ב: "עושה תפילתו קבע - שתפילתו דומה עליו כמשוי, ולשון קבע, שאומר חוק קבוע עלי להתפלל וצריך אני לצאת ממנה"].

תלמידי ר"י - חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם התפילה כדי לטהר ליבם למקום

והנה, תנן בריש פ"ה דברכות (ל, ב): "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו את ליבם למקום", וכתבו תלמידי ר"י (דף כא, א מדהר"ל"ף): "אלא ודאי כך הוא הפי', כדי שיכוונו שיהא לבם שלם בעבודת המקום, ויבטלו מלבם תענוגי העוה"ז והנאותיהם, כי כשיטהרו לבם מהבלי העוה"ז ויהיה כוונתם ברוממות השם, תהיה תפילתם רצויה ומקובלת לפני המקום". והוכיחו תלמידי ר"י שם, דכוונת המשנה היא על ההכנה הקודמת לתפילה לטהר הלב מהבלי עוה"ז, ואין מדובר כאן על ההכנה בפינוי טרדת המחשבות וכוונת אמירת מילות התפילה.

ומבואר, שעבודת הכנתם של החסידים הראשונים הייתה, להכין ליבם שיהא זך וטהור מהבלי תענוגי העוה"ז והנאותיו, וזוהי עבודה ששייכת לתפילה דווקא, מפני שרק בדרך זו תהא תפילתם רצויה ומקובלת לפני המקום. והטעם לזה הוא, כמבואר לעיל מדברי המהר"ל שהתפילה היא עבודה שבלב, להתפלל "תפילה רוחנית", כלומר, שככל שיהא המתפלל יותר נקי ומובדל מגשמיות וחומריות העוה"ז וידבק בתורה השכלית, כך תהא תפילתו יותר רצויה, תפילה כזו היא תפילה על דברים רוחניים ואז תתקבל תפילתו, וזו הייתה תוכן שיהייתם של החסידים הראשונים שעה אחת קודם תפילתם (שכתב ר"י לפני כן שזוהי 'שעה כפשוטו' ולא בדרך ל"ד, והוכיח כן מדהקשו בגמ' וכיון שכן 'תורתן מה תהא עליה', ש"מ שהיתה שהייתן זמן מרובה), לטהר ליבם ורעיונם מהבלי העוה"ז ולהכין תפילתם לכוונת רוממות השם. היא "טהרת הלב" שאליה כיוונו דברי המאירי ב'חיבור התשובה' - להיותה הכנה ליום הדין, שבה האדם מטהר עצמו ונבדל מן הגשם והחומר ומתדבק לשכל.

ההתגברות כארי קודם התפילה הינה לטהרת האדם מגופניותו וחומריותו

והנה, ג' התפילות נתקנו לג' זמנים ביום, ערב ובוקר וצהריים. וכתב השו"ע (או"ח סי' א', ס"א): "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר". ושנינו באבות (פ"ג, מ"י) "רבי דוסא בן הרכינס אומר, שינה של שחרית, ויין של צהרים וישיבת בתי כנסיות של ע"ה מוציאים את האדם מן העולם". ובמהר"ל ב'דרך חיים' כתב: "זוה שאמר כי כאשר האדם נמשך אחר שינה של שחרית ואז הוא נוטה ונמשך אחר הגוף ביותר, כי כאשר האדם ישן הוא בעל גוף לגמרי שהרי כל כוחותיו הנפשיות בטלים ולא נשאר אצל האדם רק הגוף, ולפיכך שינה של שחרית שהשינה מתוקה לגמרי וכל כוחותיו בטלים לגמרי נעשה האדם גופני לגמרי".

ובפשטות הפירוש הוא, שאע"פ שקשה לו הדבר מ"מ עליו להתגבר ולקום לעבודת בוראו, באופן שאין עניין ההתגברות שייך לגופה של התפילה. אולם על פי כל המבואר לעיל י"ל, דהתפילה במהותה היא ההתבדלות מן החומר שבזה נתייחדה להקרא עבודת הלבבות, וא"כ התגברות זו נוטלת חלק מן התפילה עצמה, גבורה זו הינה בדרך עבודת התפילה, וכמו שהיו החסידים הראשונים שוהין שעה אחת כדי להיבדל מענייני העוה"ז, כמו"כ על כל אדם להתגבר ולקום משינת השחרית העריבה עליו ביותר, ובכך יעבוד את עבודתו ויטהר ליבו בתפילתו.

עבודת התפילה כוללת תרתי - ראשית התלות בו יתב', ושנית הקירבה אל הרוחניות

ונראה להוסיף תוספת נכבדה לדברים. דהוה עובדא שביקר הגרא"א דסלר זצ"ל אצל החזו"א, ושאל את החזו"א על תפילת שמו"ע, שבתחילתה עוסקים בשבח המקום ואח"כ יורדים לבקש צרכים הפרטיים של חיי היום יום, ושאלו החזו"א איך נראה בעיניו לבאר הדבר. ואמר הגרא"א דסלר שאם כל צרכי האדם הם כלים לרוחניותו הרי כל בקשותיו רוחניות. ואמר לו החזו"א שהוא מבאר, שכשאדם חש שכל צרכי החיים שלו שהוא תלוי בהם כ"כ - הכל מאתו ית"ש זהו המקרב הגדול את הלב לאבינו שבשמים (המעשה מובא בקובץ התורני 'בית חיינו' עמ' ק"ס מס' 'שיח יצחק').

ולפ"ר דרכו של החזו"א ודרכו של הגרא"א דסלר לא נוגעות זו לזו, אך לאור המתבאר לעיל שעבודת התפילה כוללת שתיים: ראשית, את ההכרה במה שהוא תלוי בו לבדו ואין לו בלעדי כלום. ועוד, שהתפילה צריכה לבוא מתוך קורבה לה' ועמל התורה שהיא הקורבה אל הרוחניות והשכל כמ"ש המהר"ל בנתיב העבודה, א"כ כבר י"ל שהסיבה והדרך לזה שיהיו בקשותיו רוחניות כמו שביאר הגרא"א דסלר, זהו ע"י מה שתיקדם לכך ההכרה שהכל מאתו יתב' כמ"ש החזו"א, דהמכיר שהקב"ה הוא הנותן לו, יודע שמה שנותן הקב"ה אינו לצרכי הגוף ולתאוות עוה"ז, אלא עבור עבודת ה', ולכן גם כל בקשתו מהקב"ה היא שיהיו צרכי הגוף לעבודת ה', וכל בקשותיו רוחניות כדברי הגרא"א דסלר.

ותואמים הדברים ומשתלמים גם במה דמטו משמיה דהסבא מקלם (חכמה ומוסר ב', א-ב, מובא ב'בית חיינו' שם, עמ' ק"ט) שהיה אומר: "באמת, כל ענין התפילה הוא רק עבודה. והוא, כי כח עיקר עבודת ה"ת עומדת על אמונת ההשגחה, ויען כי כל עניני תבל הם רק בסיבה ומסובב, ע"כ קשה מאד הציור של ההשגחה. ע"כ באמת ענין התפילה הוא כדי לצייר לפניו שהכל מה"ת, ומשום זה צריך להיות מבקש רחמים ותחנונים וכו', ממש כעני המבקש בפתח, לקרב הציור. וע"כ ניחא מה שהתפילה נקראת 'עבודה'. ומה שמבקש צרכיו אינו אלא להזכיר את עצמו שהוא כל רגע בידו יתב', והאמת מה שהוא טוב עבורו אינו יודע, וצריך לבטוח בהקב"ה שהוא יעשה לו מה שטוב לו".

ובזה באנו לביאור דברי המאירי בחיבור התשובה, שההכנה הראויה לר"ה היא בעבודת התפילה ולכן כתב ש"ראוי לכל להשתדל קודם ר"ה בהפצר תפילות ובהערת תשובות כדי שיכנס בר"ה בטהרת הלב". והיינו, שעיקר ענייני תפילה הם ההכרה בתלות בהקב"ה וההטהרות של האדם מענייני החומר, ואז כל בקשותיו וכל משאלותיו הם בבחינה הרוחנית וכמבואר, וזהו הגורם שתקובל תפילתו, ויכתב ויחתם לטובה, כיון שכל תפילתו היא לרצון לפני ה', ולפיכך צריך להשתדל בה תמיד, אך ביותר לפני יום הדין.

ביאור הגרנ"ט בתחינת "כדלים וכרשים דפקנו דלתיך"

וכה היה נוהג הגרנ"ט זצ"ל לאמר בראדן בערב הסליחות הראשונות מתוך דברי כיבושין והתעוררות, ואלו דבריו (ע"פ המובא מהגר"ש היימן, בפרקי תולדותיו בהקדמת הספר 'חידושי הגרנ"ט' עמ' 21): "בפיוטי הסליחות אנו אומרים - כדלים וכרשים דפקנו דלתיך, והביאור בזה, דעני שעוד יש בידו שווי כל - שהוא אינו דופק על הדלתות, ובשעה שהוא בא לפתח הרי הוא משתעל וכדומה, כדי שדרי הבית ירגישו בו ויעניקו לו דבר - מה, אבל מי שהוא רעב ממש, ערום ויחף, אינו יכול להשתלט על רגשותיו ולהתעסק ברמזים, הוא דופק על הדלתות וצועק 'הצילו!'. הוא מ"ש חז"ל בר"ה (טז, ב) "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", טבע האדם היה אומר הגרנ"ט, שכשהייתה לו שנה נוחה ועומד להתפלל לקראת השנה הבאה, הינו חושב בביטחה כי לפניו שנה נוספת כזו שחלפה על פניו. אמנם האמת אינה כן והדבר יסודו בטעות, תוקפו של החוזה הישן של השנה הקודמת פג לגמרי כלפי השנה החדשה, שכן גם בשנה שעברה היינו רק כמפקחים על רכוש לא לנו וללא בעלות עליו.

לפיכך, מסיים הגרנ"ט שם: "כאשר מגיעים הימים הנוראים אנו צריכים להרגיש כרשים ודלים לגמרי, כעני שאין לו אפ" שו"פ, ולבקש רחמים בזעקת 'הצילו' מה"ת על הכל מחדש, ולכן כל שנה ש"רשה" בתחילתה - שמתפללים עליה בתחילתה כדלים וכרשים, מובטח שתהיה מתעשרת בסופה". זאת היא עבודת התפילה בכללות, ובייחוד בזמן הימים הנוראים שבא האדם לבקש על שנתו העתידית, גישתו לבקשה היא כדל וכרש דלית ליה מגרמיה מידי, וכל חייו תלויין ועומדין בנותן לו, כן הכרתנו בנתינתו של הקב"ה לנו שהכל נתינה מחדש.

הגרי"ס - על מה ראוי לאדם להתפלל ביום הדין

והנה, הסבא מקלם (כתבי הסבא מקלם - ימים נוראים, עמ' ק"ח) נותן טעם למה שהאדם אינו מפחד מר"ה, והוא: "כי כבר אמר אדמו"ר (היינו הגרי"ס), מי שמתפלל בר"ה על כבוד הש"ת - אף שבזוהר (תיקונ"ז תיקונא שתיאתא) איתא 'המבקשין בני חיי מזונא צווחין ככלבא הב הב', אבל לדידן, אדרבה, לא לבכות על חיים ומזון - שקר הוא, שהרי אילו מבקשים ממנו מעט ממון על חיזוק התורה וכדומה, אינו נותן, ואילו בר"ה מפקיר כל רכושו, ומבקש רק על כבוד הש"ת. ולכן אי"ז אלא שר"ה אינו שלו. ומה שמתפלל בר"ה על כבוד הש"ת, ואינו בוכה על חייו ומזונו, יכול זה להיות רק קטרוג ח"ו". ומבואר בדברי הגרי"ס, שאנו בדרגתנו, אדרבה, צריכים אנו להתפלל על צרכינו דהרי אם נתפלל רק על כבוד ה' הרי נראה כאילו לא איכפ"ל מעצמנו וזהו שקר, שהרי כל השנה ממנו של אדם חביב עליו עד מאד, ויהיה מזה רק קטרוג, ואשר לכן לא מפחד האדם מר"ה דלא מרגיש כל הצורך כמה הוא תלוי בה' ובדין הוא עומד לפניו. וכן מובא עוד משמיה דהגר"ס (ב'בית חיינו', עמ' ט"ו) "דכל דברי הזוהר לא נאמרו אלא בדורות הראשונים אשר יסודי הדת והאמונה היו חזקים בליבות בני האדם, אבל לא כן עתה אשר יסודי הדת והאמונה רפוי מאוד, לזאת לחחזק האמונה באימת הדין יהיה עיקר הבקשה בימים הנוראים רק על בני חיי ומזונו". ולמבואר בדרגתנו, נראה שיש להוסיף, שאף שכתב הגרי"ס שיש לו לאדם להתפלל גם על ענייני גופו בר"ה, אך מ"מ עניינה של התפילה על ענייני החומר בר"ה היא בשביל עבודתו יתברך ולא לצרכי גופו, ואז הוא יכול גם לבקש צרכי הגוף כיון שהם המסיעיים לכל מדרגתו הרוחנית. ובידו הדבר, ע"י עבודת התפילה - זוהי העבודה שבלב, לזכך ולטהר את רצונות ליבו ולהגביר בהם הרוחניות ובכך תקובל תפילתו ברצון, ויזכה לו ה"ת שנה טובה שיהיו כל צרכי הגוף כלים לעבודתו יתברך.

נחפשה דרכינו ונחקורה

ביישן, אחרים אומרים כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא, ומי שאין לו כושת פנים כידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני [שהרי נתן טעם למעמד הר סיני לבעבור תהיה יראתו על פניכם, וכתוב את אשר ישנו פה היום ואת אשר איננו פה, ומי שאין לו כושת פנים אינו מזרעם – ר"ן, וכרא"ש פירש שלא עמדו אבותיו על הר סיני – כי משם ירשו הכושת].

והיינו דאמרנו חז"ל (יבמות עט.) "שלשה סימנין יש באומה זו ביישן וכו'", ומשום שתכונה זו של הכושה המושרשת בנשמת ישראל, זכו לה ישראל במעמד הר סיני.

עוד איתא בגמ' (ברכות כח:) "כשחלה ר' יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו וכו', אמרו לו רבינו ברכנו, אמר להם יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, אמרו לו תלמידיו עד כאן [כתמיה, כלומר ולא יותר ממורא בשר ודם – רש"י], אמר להם, ולואי, תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם, [כשאדם עובר עבירה כסתר ממורא הבריות, ויודע שהכל הוא גלוי להקב"ה ואינו מניח בכך – רש"י]."

וצ"ב מה היה הס"ד של תלמידי ריב"ז ששאלוהו עד כאן, ומה השיב להם ריב"ז.

והביאור הוא שתלמידיו של ריב"ז סברו שריב"ז בירך אותם שיהיה להם יראת העונש, ולכך אמרו לו עד כאן, כי יראת העונש קטנה במעלתה. אך השיב להם ריב"ז שברכתו היא שיהיה להם יראה מחמת הכושה [כמבואר בגמ' נדרים הנ"ל], וזהו מה שבירכם יה"ר שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, שהרי כשאדם עובר עבירה הוא אומר שלא יראני אדם, והוא מחמת שיש לו בושה מבשר ודם, ובירכם ריב"ז שכך ג"כ יבושו מהמלך הגדול העומד עליהם ורואה את כל מעשיהם, (כן מבואר בדברי המלבי"ם בספרו ארצות"ח סימן א' ארץ יהודה סוף ס"ק ב').

ודבר זה שברכתו של ריב"ז היתה שיהיה להם יראה מחמת כושה מבואר להדיא בדברי רבינו יונה (שער א' העקר השישי) שכתב "והנה החוטא יבוש מאוד לעבור עבירות לפני בני אדם, ויכלם אם ירגישו בעבירותיו, ואיך לא יבוש מן הכורא יתברך, ואין זה כי אם לפי היות השם יתברך רחוק מכליותיו, על כן יבוש מן הנבראים ולא יבוש מן הכורא יתברך". ואח"כ הביא שם רבינו יונה את דברי ריב"ז לתלמידיו, הרי מבואר בדבריו שברכתו של ריב"ז לתלמידיו היתה על יראה מחמת הכושה.

וכן מבואר גם בדברי הרוח חיים שכתב (פ"ד מ"א ד"ה והנה בעניני) "היראה המוכרתת היא מ"ש ריב"ז יה"ר שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, תדע כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם, והוא היראה מצד הכושה, כי יבוש ויכלם מיוצרו העומד עליו תמיד, ולית אתר פנוי מיניה, ואם היה אדם לנגדו לא היה עושה, ואיך יעשה כשהוא עם המלך מלכי המלכים הקב"ה במלאכתו, וכמבואר בהגהות רמ"א באו"ח (סימן א' סעיף א'), וזאת היראה תועיל ודאי לסור מרע ולהשמר מפח יקוש".

הרי מבואר בדבריהם שהיראה הרצויה היא יראה מחמת כושה, וכמבואר בגמ' נדרים הנ"ל שהכושה מביאה לידי יראת חטא, וברכתו של ריב"ז היתה שיזכרו להגיע ליראה זו.

נחפשה דרכינו – לבקר את המעשים הרעים

כתב הרמ"א נהגו לומר סליחות לכל הפחות ד' ימים קודם ר"ה, וטעם הדבר הוא משום שמצינו בקרבנות שטעונים ביקור ממום ארבעה ימים קודם הקרבנות, ובכל הקרבנות שבפרשת פנחס כתיב "והקרבנות עולה", וכראש השנה כתיב "ועשיתם עולה" ללמד שבראש השנה יעשה אדם עצמו כאלו מקריב את עצמו, ולכן קבעו ארבעה ימים לבקר כל מומי חטאתו ולשוב עליהם (מ"ב תקפ"א ו' ומקורו מדברי הא"ר סק"ח). והנה ענין בקור באדם הוא חפוש מעשיו, כי מעשה משאיר רושם באדם ככחינת מום, רק שאנו אין לנו עיניים לראות את המום, ורק ע"י זכירת המעשה הלא ראוי, מגלים ויודעים את המום הנולד מהמעשה שאותו צריך לתקן.

וזהו "נחפשה דרכינו וכו' ונשובה" (איכה ג' מ'), שבשביל להגיע ל"ונשובה", צריך שיקדם לזה "נחפשה דרכינו" לחפש ולבקר את המעשים הרעים בכדי לדעת מה טעון תיקון.

ונחקורה – לידע את גודל העוון

אמנם בשביל להגיע ל"ונשובה" צריך שיקדם לזה גם "ונחקורה", שמלבד מה שמוטל על האדם לידע את פעולותיו הרעות, עוד צריך לידע את גודל העוון, כפי שכתב רבינו יונה (ריש שער ג') "מפני שהוזהר בעל התשובה לחפש דרכיו, וכמה לו עוונות וחטאות, ואחרי אשר תם הַפֶּשׁ הַקָּפֶשׁ, הוזהר לחקור גודל כל חטא מחטאיו, כמו שנאמר "נחפשה דרכינו ונחקורה", להודע אליו כל חטאתו אשר חטא, כמה הגדיל לאשמה בה, כי יש אשמה עד לשמים גדולה, ויש רעה כנגד כמה חטאים גדולים שקולה, והתשובה הגדולה כפי היות גדולים חקרי לב באלה, כי לדעתו רוב העוון וגדלו, נפשו ירעה לו, או אז יכנע לכתם הערל ואז ירצו את עוונם.

ועוד תועיל חקירת עוצם העוון לכסות כלימה פניו בשאלת המחילה, כענין שנאמר "אלקי כושתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך", ולהעטות כושה על נפשו לפני השם יתברך אחרי הבטחון בסליחתו, כמו שנאמר "למען תזכרי ובשת בכפרי לך לכל אשר עשית".

ובחינה זו של "ונחקורה" מלבד היותה נצרכת באופן כללי לעבודת התשובה כמבואר בדברי רבינו יונה, היא שייכת בפרט לאמירת הסליחות, דהנה ידועים דברי היסוד ושורש העבודה שכתב (שער המים פרק ה) "הנה בני אדם זה לזה שואלים אם אמרת הסליחות, ואומר הן כבר אמרתי הסליחות, ואינו שם על לב מה בצע אמרתו הסליחות, הלוואי שיאמר הכורא ית"ש הסליחות". ואנחנו צריכים לבקש סליחה. ובקשת סליחות היא דבר הנובע מהרגשת הלב ברוע וגנות העבירה, וממנה עולה הבקשה כפה, וע"כ צריך שתקדם לבקשת סליחה כחינת "ונחקורה", להכיר ולידע אשמתינו ולהרגיש בה, ולבקש בעבודה שבלב מחילה וסליחה ממנו יתברך על רוע מעשינו.

יראה מחמת כושה

ונבאר בס"ד חלק אחד מן העבודה השייך לזה.

כביאור הכתוב (שמות כ' י"ז) "בעבור תהיה יראתו על פניכם לכלתי תחטאו", אמרו חז"ל (נדרים כ.) "תניא בעבור תהיה יראתו על פניכם" - זו בושה [שכל הירא מתבייש – רא"ש], "לבלתי תחטאו" - מלמד שהכושה מביאה לידי יראת חטא, מיכן אמרו סימן יפה באדם שהוא

ולכאור' צ"ע שהרי מבואר בגמ' שמי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני, וכיצד גדולי עולם תלמידי ריב"ז הוצרכו לברכה להגיע לבחינה זו.

אמנם הביאור הוא שבחינה זו של בושת שני קצוות יש לה, האחת היא עצם תכונת הבושה, והיינו הכח בנפש להרגיש בושת מעשיית דבר שאינו הגון, וגילוי כח זה הוא בזה שאדם מתבייש מבשר ודם כשעושה מעשה שאינו הגון, ומי שאין לו כלל תכונה זו בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני, ומשום שבמעמד הר סיני ירשו וזכו עם ישראל לתכונה זו בנפשם, וכפי שאמרו חז"ל שאחד מג' סימנים שיש באומה זו הוא ביישנים.

אך הקצה השני של הבושת הוא בושת מלפני ה', והיא בושת מחמת הרגשה שהוא עומד לפני ה', והקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו, והיא דרגה עליונה ביותר בבחינת שוית' ה' לנגדי תמיד, כמבואר ברמ"א (ריש סימן א') "שוית' ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשישבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול וכו', כ"ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובשתו ממנו תמיד".

וא"כ אף שאדם שאין לא את תכונת הבושת כלל אף מבני אדם בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני, ולדבר זה לא היו צריכים תלמידי ריב"ז לברכה כלל, אך להגיע לזה שאדם יבוש גם מהקב"ה זהו דרגה שלא כל אדם זוכה לה, ומשום שאדם צריך להרגיש שהוא עומד לפני ה', ולזה הוצרכו תלמידי ריב"ז לברכה.

והדברים מבוארים ברבינו יונה הנ"ל שכתב "והנה החוטא יבוש מאוד לעבור עבירות לפני בני אדם, ויכלם אם ירגישו בעבירותיו, ואין לא יבוש מן הבורא יתברך, ואין זה כי אם לפי היות השם יתברך רחוק מכליותיו, על כן יבוש מן הנבראים ולא יבוש מן הבורא יתברך, ואמרו רז"ל כי בשעת פטירת ריב"ז אמרו לו תלמידיו וכו' אמר להם יה"ר שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם וכו', תדעו שהרי אדם עובר עבירה ואומר הלואי לא יראני האדם".

הרי שחסרון הבושת מהקב"ה הוא משום שהקב"ה רחוק מכליותיו, וזהו מה שבירכם ריב"ז שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, היינו שיהיה להם את ההרגשה שהשי"ת עומד עליהם ורואה במעשיהם.

ובכדי להתבייש לעבור עבירות, מלבד מה שצריך להרגיש שהוא עומד לפני ה', עוד צריך שיהיה ברור לאדם הידיעה בחומר וגנות העבירה, שהרי אדם מתבייש לעשות מעשים שברור לו שהם שלא כהוגן, משא"כ דבר שנדמה לאדם שאין רע בעשייתו, ממילא אינו מתבייש לעשותו אף בפני בנ"א.

ובחינה זו הוזכרה אף היא בדברי רבינו יונה (שם סוף אות כ"ב) שכתב "וישיג אדם מדרגת הבושת בהתבודד לחשוב בגדולת השם, וכמה רבה רעת הממרה את פיו, ובזכרו תמיד כי השם רואה מעשיו ובוהן כליותיו וצופה מחשבותיו". הרי שבכדי להגיע למדרגת הבושת מלפני ה', מלבד מה שצריך לזכור ולהרגיש שהשם רואה מעשיו, צריך גם לידע "כמה רבה רעת הממרה את פיו" שיהא ברור לאדם שעשיית העבירות הם דבר שאינו הגון.

ולנו בושת הפנים – בקשת סליחה מתוך הרגשת בושת

וזהו העבודה הנצרכת בזמן שעומדים ומבקשים סליחה מהשי"ת "נחפשה דרכינו ונחקורה – ונשובה" שבכדי לשוב אל ה' ולבקש את סליחתו צריך שיקדם לזה בחינת ה"נחקורה" שיהא האדם מכיר את גודל גנות העבירה ועי"כ ירגיש בושת במעשיו, ואף מי שלא הגיע לדרגת שוית' ה' לנגדי תמיד כמבואר ברמ"א הנ"ל שע"ז "יגיע אליו

היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובשתו ממנו תמיד", אך עכ"פ בזמן שאדם עומד בתפלה ובבקשת סליחה מהשי"ת על רוע מעלליו, יכול כל אדם להרגיש היותו עומד לפני ה' ועי"ז יבוש ממנו.

ולכך הקדימו לסליחות את הפסוק (דניאל ט' ד') "לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים", דהרגשת הבושת לפני ה', היא היסוד לבקשת סליחה מהשי"ת, והדרך להגיע לבושת היא ע"י נחפשה דרכינו ונחקורה, שהאדם צריך בתחלה להיות בבחינת "נחפשה דרכינו" לבקר ולהפיש את המעשים הרעים בכדי שידע האדם מה טעון תיקון, ובנוסף לזה צריך גם את ה"נחקורה" לידע את חומר וגנות העבירה ועי"ז בקשת הסליחה תהיה מתוך הרגשת בושת על רוע מעשיו.

וכפרט בעבירות שהם אצל האדם בגדר עבר ושנה, שעליהם נאמר (משלי כ"ו י"א) "ככלב שב על קאו כסיל שונה באולתו", וכתב רבינו יונה (שם אות ד') "באורו כי הכלב אוכל דברים נמאסים, וכאשר יקיאם נמאסים יותר והוא שב עליהם לאוכלם, כן ענין הכסיל, כי יעשה מעשה מגונה וכאשר ישנה בו מגונה יותר". שבזה בודאי תגדל הבושת בעשיית העבירה ובבקשת הסליחה.

וביותר בעבירות שאדם כבר שב עליהם בתשובה וביקש עליהם סליחה ומחילה וקיבל על עצמו שלא לעשותם עוד, ובכ"ז אדם שב ונכשל ועובר על עבירות אלו, כמה מן הבושת והכלימה צריך שיהיה לאדם כשבא לבקש סליחה על עבירות אלו.

והגאון רבי אריה לוי"ן זצ"ל כתב על בעל הלשם (כתולדות על המחבר שהודפס בתחילת ספר הלשם) "נכנסתי אליו בליל הסליחות כדרכי, מצאתיו עומד וראשו כפוף וארכבותיו דא לדא נקשן מפחד ה' ומהדר גאוונו, ועמדתי מרחוק לראות המחזה הנורא הזה, ואחרי איזה רגעים שב למקומו, ואחרי שנפטרתי ממנו סיפר לי כך, המחבר ספר הק' מנוחה וקדושה היה איש קדוש וזכה לזקנה מופלגת, ובשחרות שימש את רבן של ישראל הגר"ח מוולז'ין ז"ל, ואיזה תקופה קצרה בחייו בחר לו לפרנסתו להיות רוכל מחזיר בכפרים, פעם אחת בימי הסליחות היה מוכרח להשאר בכפר מפני הקפותיו, ואחר שגמר עבודתו בערב חזר העירה לומר סליחות בצבור, וכשהגיע לביהכנ"ס התחיל הציבור לומר לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים, תקפתו הבושת כ"כ עד שלא יכול בשום אופן להרים ראשו איזה רגעים וזרם של דמעות נגרו מעיניו, בגדר כמ"ש עזרא הסופר בושתי וגם נכלמתי להרים פני, וכל ימיו של אותו צדיק היה מתפלל שיזכה עוד לרגעים קדושים כאלו בחייו עכ"ל, ובמדרגה זו הרגיש רבינו ז"ל את עצמו אז בעת הכנסתו אליו".

הרגשת הבושת היא סיבה לריצוי

ואדם שמרגיש אפילו מעט בושת בבואו לבקש סליחה על העבירות שבידו, הרגשה זו היא סיבה גדולה לכפרה וריצוי, מכיון שהרגשת הבושת היא באה מטוהר הנפש, וכעין שכתב רבינו יונה (שם י"ג) על היגון "ומדרגות התשובה ומעלותיה לפי גודל המרירות ועוצם היגון, והיא התשובה אשר תבוא מדרך טוהר הנפש וזכות שכלה וכו', על כן יקל העוון כפי אשר תכבד העבודה והאנחה עליו, כי היגון יבוא מאת טוהר הנשמה העליונה וכו', והמשל בזה כי המלך יחמול על הניכיו ילידי ביתו הקרובים אליו, והם מאצילי ארץ הנכבדים, ויתן להם חנינה יותר מחמלתו על הרחוקים והפחותים". וכך הוא ג"כ בבושת שכיין שהיא אינה מיראת העונש אלא מטוהר הנפש, לכך היא סיבה לריצוי, וככל שתגדל בחינת הבושת אצל האדם כך תגדל מעלת התשובה שלו.

וכמה גדולה מעלת הבושת מהעבירות, כמבואר בחז"ל (ברכות י"ב): "כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו".

ויה"ר שיקוים בנו "תכין לבם תקשיב אזנך" (תהלים י" י"ז), שע"י ה"תכין לבם" בבקשת סליחה, "תקשיב אזנך" ויאמר סלחתי, ותהיה שנה זו שנה שבה ימהר ויחיש ישועה ויאמר לעיני כל חי "ושנת גאולי באה" (ישעיה ס"ג ד').

שיעור תשובה

מהגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

בגדר התפילה שבסליחות, וביסוד החילוק בין סליחות של בין ר"ה ליוה"כ לבין סליחות של תענית ציבור

ממתינים לאומרו לאחר התפילה, וצ"ע. ובהכרח דמבואר מזה, דשאני דין סליחות שבין ר"ה ליוה"כ, מסליחות דתענית ציבור. ואכתי צ"ב מה גדר החילוק ביניהם.

והנה בעיקר דברי הלבוש דהדין סליחות הוא כתפילה, יש לתמוה מהא דכתב הרמב"ם (תפילה א, א), וז"ל, 'מצות עשה להתפלל בכל יום שנא' 'ועבדתם את ה' אלקיכם' ומפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפילה שנא' 'ולעבדו בכל לבבכם' אמרו חכמים איזו היא עבודה שבלב זו תפילה'. ולהלן שם בהלכה ב' כתב, 'חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקב"ה ואח"כ שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה, ואח"כ נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כוחו, עכ"ל. ומבואר בדבריו, דצורת וסדר עבודת התפילה הוא ליתן שבח קודם הבקשה ולאחריה הודאה, ומעתה תמוה שהרי בסליחות לא מצינו דאיכא שבח קודם הסליחות ולאחריהם הודאה. ולדברי הלבוש דסדר וצורת הסליחות הוא כסדר התפילה, א"כ אמאי ליכא שבח קודם אמירתם והודאה לאחריהם, וצ"ע.

ונראה דאף למש"נ מדברי המגן אברהם (קו, ב), דכתב דמדאורייתא די בתפילה פעם א' ביום ובכל נוסח שירצה, וכתב עוד, דלכן נהגו רוב נשים שאין מתפללות בתמידות, משום שאומרות מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומדאורייתא די בזה. ומבואר א"כ בדבריו, דעיקר התפילה היא הבקשה, (ונראה דאף לחולקים על המג"א, עיקר התפילה היא הבקשה, אלא דלדידהו צורת הבקשה היא קודם שבח ואח"כ הודאה, וסדר זה מעכב בעיקר הבקשה), עכ"פ קשה, דהא עיקר הסליחות הוא אמירת הי"ג מידות (עיין במחצית השקל תקפא, ה), שאין בהם לשון בקשה כלל, אלא כולם הם שבחיו של הקב"ה ומידותיו, וא"כ צ"ע היאך מתקיים בזה

א

בדברי הלבוש דהסליחות נתקנו כסדר תפילת שמו"ע וכמה תמיהות בזה

כתב השו"ע (תקפא, א) וז"ל, נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים. הגה: ומנהג בני אשכנז אינו כן וכו', ועומדים באשמורת לומר סליחות ביום א' שלפני ר"ה. ואם חל ראש השנה ב' (או ג', אז מתחילין מיום א' ג' שבוע שלפניו (מנהגים), ע"כ.

והנה ענין הסליחות אי"ז אמירת ובקשת תחנונים ודברי ריצוי ובקשה גרידא, אלא דין הסליחות הוא כדין תפילה עצמה, שתקנת וסדר אמירתם הוא כסדר וצורת התפילה עצמה, וכמבואר כ"ז בדברי הלבוש שם בטעם שאומרים קדיש תתקבל לאחר הסליחות אפילו שבכל ימות השנה אין אומרים קדיש תתקבל אלא לאחר תפילת שמונה עשרה, ומהטעם דהלשון 'תתקבל צלותיהון' קאי על התפילה, וסתם תפילה זו תפילת שמו"ע, **דשאני סדר הסליחות שנתקנו כולן על סדר התפילה של כל יום**, שהפסוקים שקודם הסליחות הם כנגד פסוקי דזמרה, והסליחות עם י"ג מידות שאומרים בין כל אחת ואחת הם במקום תפילת שמו"ע שזה עיקר הסליחות, ואח"כ נופלים על פניהם כמו אחר כל התפילות, ולכך אומרים אחריהם קדיש שלם עם תתקבל, כמו אחר גמר כל תפילות השנה, עכ"ל. ומבואר א"כ בדבריו דאמירת הסליחות הוא מלתא דתפילה ואי"ז ריצוי ותחנונים גרידא, ולהכי שפיר אומרים אחר אמירתם קדיש תתקבל וכנ"ל.

אכן לפי"ז תמוה, דמ"ט בסליחות שאומרים בתענית ציבור דהוא נמי כסדר הזה, אין אומרים לאחריהם קדיש תתקבל אלא רק בגמר התפילה ככל תפילה, ומאי שנא מסליחות שבין ר"ה ליוה"כ שאומרים לאחריהם קדיש תתקבל, ואין

דין תפילה, מאחר שאין כאן לא בקשה ולא הודאה, וצ"ע. ועוד ילה"ק בזה, דהנה בגר"ח (תפילה ד, א), השריש, דישנם תרי גווני כוונות בתפילה, הא' כוונת של פי' המילות, והב' שיכוון שהוא עומד בתפילה לפני הקב"ה, וכוונה זו מעכבת בתפילה, ובלעדיה אינה בכלל מעשה תפילה אלא כמתעסק בעלמא דאין בו דין מעשה, ודינו כלא התפלל כלל. ובאמת דמצינו עוד דינים מסוימים בתפילה מחמת שהוא עומד לפני הקב"ה, וכגון הא שצריך לפסוע ג' פסיעות לפני התפילה ולאחריה. אכן בסליחות לא מצאנו דאיכא עוד דין כוונה שיש לו לכיין שהוא עומד לפני ה', וזה מוכח עוד מהא דלא מצינו דאיכא דין לפסוע קודם הסליחות ולאחריהם, כי היכי דמצינו בתפילה.

ב.

גדר התפילה בסליחות הוא להפוך מידת הדין לרחמים

והנראה בזה, דיסוד דין תפילה דאיכא בסליחות אינו מדין צורת ומצות תפילה דילפינן לה מקרא "ולעבדו בכל לבבכם", אלא דהויא צורת תפילה חדשה, ובאמת דאם אומר סליחות בלחוד ולא מתפלל בתרה שום תפילה אחרית, הרי ביטל מצות עשה של תפילה, ואפי' לדעת המג"א דעיקר מצות תפילה יוצאים יד"ח ע"י בקשה גרידא, אכן לגבי עיקר הסליחות שהוא אמירת י"ג מידות הרי אינו מקיים מצוה של תפילה כיון שאינו מבקש בזה מידי, דסליחות הויא דין תפילה בפנ"ע, וכדיבואר להלן.

והביאור בגדר דין תפילה של סליחות, נראה בהקדם דברי הגמ' (ר"ה יז, ב) 'ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם'. ולהלן שם, 'אמר רב יהודה ברית כרותה לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם, שנאמר הנה אנכי כרת ברית'. והנה מבואר בגמ' שברית כרותה ל"ג מידות שאינן חוזרות ריקם, דהקב"ה לימד עוד סדר תפילה שע"ז נאמר ברית כרותה דמתקבלתא.

והענין בזה מבואר בדברי רש"י (שמות לג, יט ד"ה 'אני העביר' וגו'), וז"ל, 'לפי שאני רוצה ללמדך סדר תפילה,

שכשנצרכת לבקש רחמים על ישראל וכו', ללמדך סדר בקשת רחמים'. ומבואר א"כ דאין סדר תפילה של י"ג מידות כשאר בקשות של תפילה שהם בכלל בקשת צרכיו גרידא, אלא זהו סדר תפילה של 'לעורר רחמים', והוא דין תפילה בפנ"ע של י"ג מידות שיש בזה בקשת רחמים, שע"י שמזכירין את שבחיו של הקב"ה שהוא רחום וחנון וכו', הרי מעוררים את מידת הרחמים והופכים את מידת הדין לרחמים, וזהו 'סדר בקשת רחמים', והיינו די"ג מידות של רחמים ל"ד לתפילה בעלמא שיש בה בקשת רחמים גרידא, אלא זהו סדר תפילה בייחוד לעורר את מידת הרחמים שהופך בזה את מידת הדין למידת הרחמים.

ובזה מבואר עוד סדר וגדר התפילה שמצינו בסליחות שבין ר"ה ליוה"כ, דבאמת אי"ז תפילה שהיא בקשה וסידור שבחו של הקב"ה כבכל תפילה, שהרי לא מוזכר כלל ענין בקשה בכל הסליחות בכלל ובי"ג מידות בפרט. אלא זהו דין תפילה חדש לעורר את עיקר מידת הרחמים ע"י הזכרת הי"ג מידות של רחמים וכנ"ל. ובזה מבואר היטב מ"ט לא מצינו בסליחות סידור שבחיו של הקב"ה בתחילת הסליחות והודאה לאחריהם, דנראה דכל הדין של שבח קודם הבקשה והודאה לו לאחריה, הוא בעיקר צורת הבקשה דכך היא צורת הבקשה מהמלך, אמנם דין תפילה של סליחות גדר אחר לה, שהיא להפוך את מידת הדין לרחמים, ואינו ענין של בקשה, ולהכי בסדר תפילה זה אין דין להקדים שבח לבקשה והודאה לאחריה וכמש"נ.

ג.

גדר הסליחות בשאר תע"צ הוא תפילה על התשובה

ובביאור גדר התפילה והסליחות שאומרים בתענית ציבור, נראה בהקדם דברי רבינו יונה (שע"ת עיקר טו) שכתב, דאחד מעיקרי התשובה הוא דיתפלל החוטא לקב"ה, ומחלק שם הך תפילה לג' חלקים, וז"ל, יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו. שנאמר (הושע י"ד) "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו". ועוד יתפלל בעל התשובה לאל השם, למחות כעב פשעיו וכענן חטאתיו, ושיחפוץ בו וירצהו, ויעתר לו כאשר אם לא חטא וכו', ועוד יתפלל בעל התשובה אל ה' תמיד ושיעזרהו אל התשובה, כמו

א. אה. ומבואר דה"ג מידות נחשבים 'סדר תפילה' והוא מקור לד' הלבוש. ועוד מבואר שאמר הקב"ה 'יעשו לפני כסדר הזה' כל' שסגולת הי"ג מידות למחול על החטאים דוקא כשהם נאמרים לפני ה', אשר לכן שפיר נתקנו הסליחות בגדר תפילה אשר בה האדם עומד לפני המלך, והוא בי"ג מידות אשר בו המצב לפני ה' ובכחם לפעול מחילה.

שנאמר (ירמיה לא) "השיבני ואשובה כי אתה ה' אלהי", ע"כ. ומבואר בדברי דהשב צריך להתפלל ולבקש על ג' דברים, האחת, שיתפלל שיכפר לו הקב"ה על עונותיו, ועוד צריך להתפלל שהקב"ה יתרצה לו, ועוד שיעזור לו לשוב בתשובה.

ואפש"ל שסדר תפילת שמו"ע מכוון כנגד ג' ענינים אלו, דברכת 'סלח לנו' מכוון כנגד התפילה על הכפרה, וברכת 'השיבנו' היא בקשה שיעזור לעשות תשובה, ויתכן דהתפילה על הריצוי הוא בכלל תפילת 'רצה'.

ונראה בפשטות, דהסליחות שבין ר"ה ליוה"כ אי"ז שייך לתפילת השב שהוא חלק מעיקרי התשובה, שהרי לא מצינו בנוסח הסליחות בקשה שתתקבל התשובה, ואף אי"ז שייך לתפילה שלאחר התשובה, שהרי רבינו יונה שם כתב, דתפילה זו שייכא רק לאחר הוידוי, שלאחר שיתוודה על עונותיו יתפלל, והרי בסליחות קודם אומרים את הי"ג מדות ורק אח"כ את הוידוי. ובהכרח דכל הדין תפילה הוא לעורר את מידת הרחמים ולהפוך מידת הדין לרחמים וכמש"נ לעיל.

אכן נראה, דבסליחות דתענית ציבור הדין תפילה שבהם שייך לתפילה שלאחר התשובה וכחלק מעיקרי התשובה, דהנה איתא בטור (תקסו, ד) פלוגתא דקמאי היכא אמרינן סליחות דתענית ציבור, וז"ל, ונוהגים להרבות סליחות בברכת 'סלח לנו'. ופי' ר"י, שסומכים על הא דאמרינן אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר וכו', ויש מקומות שנוהגים לומר סליחות אחר סיום י"ח ברכות וכו', ע"כ. ועיין בב"י שכתב, דהטעם דיש מקומות שאומרים כן אחר תפילת י"ח, הוא משום דהא דאמרינן אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר היינו לומר קצת דברים, אבל להאריך הרבה אפי' מעין אותה ברכה לא אמרינן.

והנה זה ודאי מבואר דלכו"ע הסליחות של תע"צ הם מעין ברכת 'סלח לנו', וד"ז צ"ע דמאי שיאטא דסליחות שעיקרם הוא להפוך את מידת הדין לרחמים וכמש"נ לעיל לברכת 'סלח לנו' דעיקרה הוא בקשה על תשובה. ובהכרח דמבואר בזה, דשאני סליחות דתע"צ דהם מדין תפילה לאחר התשובה שהקב"ה יכפר על עונותיהם של ישראל, שזהו היסוד של ברכת 'סלח לנו', ואף הי"ג מידות שאומרים בסליחות בתענית ציבור, אינו ענין בפני עצמו לעורר רחמים ולהפוך את הדין לרחמים, וכמו שמצינו בסליחות שבין ר"ה ליוה"כ, דסליחות אלו באמת אינם נאמרים בתוך התפילה אלא קודם

אליה, שהרי אין בסליחות אלו שום ענין של בקשה של סליחה ואף לא שאר עניני בקשה, וכל ענין אמירתם הוא רק להפוך את מידת הדין לרחמים וכנ"ל, אכן שאר ימים שאומרים בהם סליחות בשאר ימות השנה אינם ימי דין וכבין ר"ה ליוה"כ, ואי"צ להפוך את מידת הדין לרחמים, וכל ענין אמירתם הוא רק תפילה ובקשה שיעזור הי"ת לנו לשוב אליו באמת ושיתכפרו לנו כל עונותינו, וכמש"נ.

ד.

ב' ענינים בהפיכת מידת הדין לרחמים

אכן אכתי הדברים צ"ב, דהא זה מבואר בגמ' ר"ה הנ"ל, דכל ענין הי"ד מידות הוא להפך את מידת הדין לרחמים, וא"כ היאך יתפרש אמירת הי"ג מידות בסליחות דתע"צ אם אין בזה הפיכת מידת הדין לרחמים, והרי זה לא מצינו שיש באמירת י"ג מידות לשון בקשה, וצ"ע.

אכן הדברים יתפרשו בהקדם דברי המס"י (פ"ד) בפ' ענין אמירת י"ג מידות, וז"ל, ואם תאמר, אם כן, מדת הרחמים למה היא עומדת, כיון שעל כל פנים צריך לדקדק בדין על כל דבר. התשובה, ודאי, מדת הרחמים היא קיומו של עולם, שלא היה עומד זולתו כלל וכלל. ואף על פי כן אין מדת הדין לוקה, וזה, כי לפי שורת הדין ממש, היה ראוי שהחוטא יענש מיד תיכף לחטאו בלי המתנה כלל, וגם שהעונש עצמו יהיה בחרון אף, כראוי למי שממרה פי הבורא יתברך שמו, ושלא יהיה תיקון לחטא כלל, כי הנה באמת, איך יתקן האדם את אשר עוית והחטא כבר נעשה. הרי שרצח האדם את חברו, הרי שנאף, איך יוכל לתקן הדבר הזה. היוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות.

אמנם, מדת הרחמים היא הנותנת הפך השלשה דברים שזכרנו, דהינו, שיתן זמן לחוטא ולא יחד מן הארץ מיד כשחטא, ושהעונש עצמו לא יהיה עד לכלה, ושהתשובה תנתן לחוטאים בחסד גמור, שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה, דהינו, שבהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא כחרטת הנדר ממש שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו, יחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו. והוא מה שאמר הכתוב (ישעיה ו, ז) וסר עונך וחטאתך תכפר, שהעון סר ממש מהמציאות ונעקר במה שעכשיו מצטער ומתנחם על מה שהיה למפרע, עכ"ל.

ומבואר א"כ בדבריו דיש בהפיכת מידת הדין לרחמים ב' ענינים, הא' הוא רחמים על החוטא שלא יענש, ובכלל זה ב' דברים, הא' שמאריכים ונותנים לו זמן שישוב מחטאו, והב' שאף ענשו הוא במידת הרחמים שאין הוא כלה ונעקר לגמרי בסיבת חטאו, אלא דהעונש בא במידת הרחמים להענישו על חטאו אבל לא לכלותו. הא חדא, אמנם יש עוד במידת הרחמים ענין רחמים לשב בתשובה ביחוד, והיינו שתתקבל תשובתו לגמרי, ויעקר החטא כלא היה כדמין עקירת הנדר, שבאמת משורת הדין לא היה שייך לעקור את החטא במציאות, וכלפי מידת הדין כל חטא הוא בבחינת 'מעוה' לא יוכל לתקון', אלא דממדת הרחמים לקבל את תשובת החוטא ולהסיר את העון במציאות משום שהוא מצטער ומתנחם על מה שחטא, וכנ"ל.

ובזה מתבאר היטב יסוד החילוק בין מידת הרחמים שבין ר"ה ליוה"כ, לבין הפיכת מידת הדין לרחמים מחמת אמירת הי"ג מידות של שאר השנה, דנראה דענין מידת הרחמים שבין ר"ה ליוה"כ הוא לרחם על החוטא באשר הוא, והיינו שלא יגרום החטא לכלותו, ואדרבא להרויח לו זמן שישוב בתשובה וכמש"כ המס"י הנ"ל. שהרי זה הזמן שבו נחתמים כולם לזכות ולחסד, או ח"ו להיפך, ולכך אנו אומרים עוד י"ג מידות כדי להגביר את מידת הרחמים על מידת הדין. וזה מבואר עוד בדברי הרמב"ם (תשובה, ג, ד), דכתב, וז"ל, אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזיה"כ רמז יש בה כלומר "עורו עורו ישנים משנתכם וכו', לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו חציו וחציו חייב וכו', ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מר"ה ועד יוה"כ יתר מכל ימות השנה ונהגו כולם לקום בלילה בעשרת ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ודברי כיבושין עד שיאור היום. ומבואר מדבריו, דכיון שימים אלו הם ימי דין נהגו להרבות במעשים טובים להטות את הדין לכף זכות, והיינו דעיקר תכלית העבודה והבקשה בימים אלו הוא להגביר את מידת הרחמים ולהטות לכף זכות כדי שיחתמנו לחיים טובים ולא כפי שמגיע לנו לפי ערך מעשינו שחטאנו לו, וכמש"נ.

אכן ענין אמירת י"ג מידות להפוך את מידת הדין לרחמים בשאר תע"צ, הרי אי"ז ענין לגז"ד של ר"ה ויוה"כ שהם ימי הדין להיות נדונים כולם כבני מרון אם לחסד או ח"ו להיפך, אלא ענין הגברת מידת הרחמים הוא כדי שתתקבל תשובתנו לרצון ויעקר החטא לגמרי וכדמיון הנדר שהוא נעקר למפרע, שאף לד"ז צריכים אנו לרחמים וכמש"כ המס"י, דמצד מידת הדין לא היה שייך לעקור את החטא למפרע שהרי הוא מציאות רוחנית קיימת וכנ"ל, ורק משום מידת הרחמים שייך שתתקבל סדר תשובתנו, ומבואר היטב הא דמעיקרא דדינא זמן אמירת הסליחות בתע"צ הוא בתור בקשת 'סלח לנו' וכמש"כ הטור, שהרי כל אמירת הי"ג מידות הוא לעורר את מידת הרחמים כדי שיתכפרו כל העונות והחטאים, וזה שייך שפיר לברכת 'סלח לנו' שעיקרה הוא ברכה על קבלת התשובה, וכמש"כ.

ה.

בטעם החילוק ביניהם לגבי קדיש תתקבל

ובזה מתבאר היטב הא דהקשינו בתחילה, דמ"ש סליחות דבין ר"ה ליוה"כ שהם תפילה בפנ"ע, ולכך אמרינן אחריהם קדיש 'תתקבל' וכמש"כ הלבוש, לבין סליחות דתעניות שאין אומרים לאחריהם קדיש תתקבל אלא רק בגמר התפילה ככל תפילה.

ולמש"כ הרי החי' מתבאר בפשיטות, דשאני דין הסליחות שבימים שבין ר"ה ליוה"כ שענינם הוא להפוך את הדין לרחמים, ואין לזה שום ענין לעניני התפילה, אלא הויא תפילה ובקשה לעורר את מידת הרחמים, וכיון שכן הרי אומרים לאחריהם קדיש 'תתקבל' כמו לאחר כל תפילה. משא"כ אמירת י"ג מדות בתעניות הרי אין ענינם להפוך מידת הדין לרחמים גרידא, אלא דזה שייך לסדר בקשת הסליחה והתשובה ולכך מעיקר הדין אומרים אותם בברכת 'סלח לנו', והם אינם בכלל תפילה בעצמה, ולהכי אין אומרים אחריהם קדיש 'תתקבל' שהרי הם בכלל סדר התפילה, והקדיש שלאחר התפילה קאי נמי על אמירת הסליחות, וכמש"נ.

ב. ובמקו"א הוסיף רבינו, שזה פשוט דאף שנתבאר דעיקר אמירת י"ג מידות של רחמים בימי הדין הוא כדי לעורר את מידת הרחמים, אך ודאי שיש בכלל זה נמי בקשה שע"י מידת הרחמים נזכה לשוב בתשובה שלימה, שהרי בזה תלוי כל הגז"ד, אלא שעיקר תקנת אמירתם הוא לצורך גבוה להמתיק את מידת הדין, אך זה ודאי שאי"ז פוטר אותנו מלשוב בתשובה שלימה ולבקש והתחנן על התשובה.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת כי תבא תשפ"א

בערתי הקודש וגו' השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל וגו'. (כ"ז, י"ב – ט"ז).

צריך ביאור מה ענין התפלה של 'השקיפה ממעון קדשך וגו' בתוך סדר הוידי, ואיזה שייכות יש להתפלל ולבקש בשעת וידוי מעשר. וברש"י הביא דברי הספרי, שאמירת 'השקיפה ממעון קדשך' הוא שהמתוודה אומר, עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות וכו'. ומשמע מדברי הספרי, שיש בזה זכות מן הדין מכה שעשה מה שנגזר עליו, וענין זה צריך ביאור, דאטו את שברו הוא תובע, והלא שנינו במסכת אבות, 'נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך'.

ונראה לבאר בזה על פי דברי הגמ' בתענית דף ט' ע"א, דליף מהכתוב בנביא מלאכי, 'הביאו את כל המעשר וגו', ובהננו נא בזאת אמר ה' צבקות אם לא אפתח את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די, דבכל דבר אסור לנסות את הקב"ה, אם הוא משלם שכר על המצוה, מלבד מעשרות, שבוה מותר לנסות ולבחון את הקב"ה, כמבואר בפסוק זה.

מעתה יש לומר, דזהו הביאור שאומר בסוף הוידי 'השקיפה ממעון קדשך', דבוה הוא בא לבקש ולתבוע את ההבטחה 'אם לא אפתח את ארובות השמים וגו', דכמעשר הותר לנסות ולבחון את הקב"ה, ועל כן הוא בא עכשיו לאהר שסיים לקיים דין המעשרות, הוא בא לבקש את קיום ההבטחה שהובטח בשכר המעשר.

וזהו הביאור בדברי הספרי, שאומר עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות, שבאמת יש בזה טענה מן הדין, דכיון שקיים את חלקו, ממילא צריך עכשיו שגם מה שהובטח לו בשכר יתקיים.

ובזה נראה לבאר כל ענין הוידי מעשר, שבאמת הוא דבר הצריך ביאור מהו כל ענין הוידי, שמתוודה ואומר שעשה וקיים את כל פרטי הדינים כמו שנצטווה, ולא מצינו כזה ענין בשום מצוה, שכשמיים קיום מצוה, יאמר וידוי שקיים המצוה בכל פרטיה ודיניה כאשר נצטווה.

אכן להמבואר יש לומר, דכל הוידי הוא הקדמה להמשך הדברים שאומר 'השקיפה ממעון קדשך וגו', דכיון דהוא בא לבקש ולתבוע את קיום ההבטחה שהובטח למי שמקיים דיני מעשר, על כן הוא צריך לפרט ולומר שקיים את כל דיני המעשר כהלכתך, שהרי רק אם קיים את המעשרות כדין והלכתך הוא ראוי להבטחה, ועל כן כשבא לבקש ולתבוע את קיום ההבטחה צריך להקדים שקיים את כל סדר דיני המעשרות כהלכתך, וזהו ביאור כל ענין הוידי מעשרות.

וענית ואמרת וגו', וירד מצרימה ויגר וגו', וירעו אותנו המצרים ויעננו וגו', ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה וגו'. (כ"ז, ה' – ח').

צריך ביאור למה מזכיר כל סיפור מצרים ויציאת מצרים במקרא ביכורים, ומה כל ענין זה שייך למצות ביכורים. וברש"י כתב, שמזכיר חסדי המקום.

ונראה לבאר בזה, דהנה כל מקרא ביכורים הוא אמירת שבח והודאה על ארץ ישראל, וכמו שכתוב בפסוק ג', 'ואמרת אליו וגו' כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו, ובפירוש רש"י שם הביא דברי הספרי, 'ואמרת אליו, שאינך כפוי טובה', ומבואר שעי"ז שבכל שנה מביא בכורים, הוא מכיר בטובת המקום שנתן לנו את הארץ, הרי דמקרא ביכורים, הוא בשביל ליתן שבח והודאה על מתנת ארץ ישראל.

והנה הרי ארץ ישראל ניתנה לישראל בתנאי של גלות ושעבוד, כמו שנאמר להם בברית בין הבתרים, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה, ודור רביעי ישובו הנה, וא"כ הרי בשביל שיהיו זכאין על ארץ ישראל, היה צריך שמקודם לכן יגלו וישעבדו ארבע מאות שנה, ורק אחרי כן יהיו זכאים לנהול ולזכות בארץ ישראל. וברש"י בפרשת וישלח הביא דברי חז"ל, שעשוי אמר, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר של גזירת כי גר יהיה זרעך, דהזכיה בארץ ישראל תלויה היא בקיום גזירת כי גר יהיה זרעך ועבדום ועינו אותם.

אשר לפי זה יש לבאר דלכך הוא מזכיר כל ענין הירידה למצרים וקושי השעבוד, שבא לבאר בזה, שזכאין אנו לנהלת ארץ ישראל, דקיימנו את החלק בברית בין הבתרים של 'ועבדום ועינו אותם', וממילא זכאין אנו גם לחלק השני של 'דור רביעי ישובו הנה'.

ויש להוסיף בזה, דלכך פירט הכתוב את קושי השעבוד, שהרי כבר מבואר בה"ז דקושי השעבוד היה חלק בהשלמת קיום ה'ועבדום ועינו אותם', ולכן פירט הכתוב בארוכה שהיה קושי שעבוד גדול, ועל כן שפיר נחשב שנתקיים ה'ועבדום ועינו אותם'.

וגם יש לבאר מה שכתוב 'ויוציאנו ה' אלוקינו ממצרים וגו', שבא לומר בזה, דלא יאמרו דישראל ברחו ממצרים, וכמו שמצינו שפרעה אמר 'כי ברה העם', ואם כן עדיין לא נשלם גזירת ה'ועבדום ועינו אותם', על זה אומר הכתוב, דה' אלוקינו הוא שהוציאנו ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים, וממילא הרי דשפיר קיימנו את גזירת ה'ועבדום ועינו אותם', ושפיר זכאים אנו לנהול ולירש את ארץ ישראל.

וידי מעשרות

כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך וגו' ואמרת לפני ה' אלקיך

והנה לאחר נשיאת כפיים, איתא בגמ' בסוטה דף ל"ט ע"ב, דהכהנים אומרים, 'רבנו של עולם, עשינו מה שגזרת עלינו, אף אתה עשה עמנו כמה שהבטחתנו, השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש', הנה נוסח הבקשה היא כלשון מה שאומרים בוידי מעשרות, וגם הלשון שאומרים עשינו מה שגזרת עלינו, אף אתה עשה עמנו כמה שהבטחתנו, הוא כלשון הספרי שהבאנו לעיל.

אמנם צריך ביאור מהו הענין שהכהנים אומרים כן אחר שנשאו את כפיהם. ואם יש איזה טעם שאז מתפללים כן, למה תיקנו הנוסח כמו בוידי מעשרות, ואיזה שייכות יש בין ברכת כהנים לוידי מעשרות.

ולהבואר יש לומר, דהרי גם בברכת כהנים, הוכטח דכשהכהנים מברכים, אז הקב"ה מברך, וכמו שכתוב בפרשת נשא, 'ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם', וזהו התפלה שאומרים הכהנים לאחר נשיאות כפיים, שכיון שקיימו את מצוותם, הם מבקשים שתתקיים ההבטחה שהוכטחה, וזהו שאומרים עשה עמנו כמה שהבטחתנו.

ודבר זה יסודו הוא בוידי מעשרות, וזהו הביאור של כל וידי מעשרות וביאור כל תפלת ובקשת 'השקיפה ממעון קדשך וגו', על כן תיקנו ויסדו נוסח התפלה לאחר ברכת כהנים, כמו מה שאומרים בוידי מעשרות, שישניהם ענין אחד הם, הבקשה והתפלה לאחר קיום הדין.

והנה ברש"י כתב, דבקשת 'השקיפה ממעון קדשך', הוא מכח הבטחה אם בהוקתי תלכו, אמנם להמבואר הוא מכח ההבטחה המיוחדת שהוכטחה על הפרשת מעשרות.

והצר לך בכל שעריך עד רדת חמתך וגו'. (כ"ח, נ"ב).

ופירש רש"י, עד רדת חמתך לשון רידי וכבוש.

ואפשר לפרש שנכלל בזה דברי המדרש (איכה פ"ד) שהיה נבזראדן ממדד בחומה והיתה שוקעת בכל יום טפחים ומחצה עד ששקעה כולה, וכיון ששקעה כולה נכנסו השונאים לירושלים, ומבואר דאופן בקיעת חומת ירושלים לא הייתה באופן של חורבן והירוס, אלא באופן של ירידה ושקיעה בארץ. וכך הוא לשון הכתוב באיכה 'שבעו בארץ שעריה', ולפי זה יש לפרש הלשון עד רדת, מלשון ירידה ושקיעה שהחומות לא נחרבו ונהרסו, אלא ירדו ושקעו בארץ.

מליחות

בכל הארץ ובכל הגויים וגו', וכמבואר כל זה ביהודשי מרן רי"ז הלוי בפרשת ואתחנן.

אשר לפי זה יש לפרש סדר התפילה, דבתחילה אומר, 'עושה צדקות עם כל בשר ורוח, לא כרעתם תגמול', וזה כולל גם את אומות העולם, דגם בהם שייך ענין התשובה, וגם עמהם יש הנהגה במדות של רחמים, ואח"כ אומר 'קל הורית לנו לומר שלשה עשרה, וזכר לנו היום ברית שלשה עשרה', דזה קאי על הכריתת ברית על י"ג מדות, דזה הוא דוקא לנו, היינו דברית זו היא רק לנו לישראל.

ועל דרך זה יש לבאר גם מה שאומרים, 'קל ארך אפים ובעל הרחמים נקראת ודרך תשובה הוריתה, גדולת רחמך והסדיך תזכור היום ובכל יום לזרע ידידיך', והיינו דבאמת המדות רחמים של ארך אפיים ודרך תשובה, הם דברים ששייכים בכל אומות העולם, אבל גדולת רחמך והסדיך, זה קאי על הכריתת הכרותה ל"ג מדות, שזהו גדולת הרחמים, זה הוא רק לישראל, וזהו שאומר 'גדולת רחמך והסדיך תזכור לזרע ידידיך' דווקא.

קל מלך יושב וכו' עושה צדקות עם כל בשר ורוח וכו' וזכר לנו היום ברית שלש עשרה.

יש לומר בזה, דהנה ענין התשובה, הוא שייך גם באומות העולם, וכמו דמצינו אצל קין, ואצל אנשי נינוה, ששלח להם הקב"ה את יונה הנביא להזהירם על התשובה, וגם מדות של רחמים ישנם אצל אומות העולם, וכמו שכתוב בנביא יונה, 'כי ידעתי כי אתה וגו' הנזן ורחום ארך אפיים ורב חסד ונחם על הרעה, אבל לעם ישראל נוסף ענין מיוחד בפני עצמו, של כריתת ברית על י"ג מדות של רחמים, שברית כרותה להם שאינן חוזרות ריקם, וכמו דאיתא בגמ' בראש השנה דף י"ז ע"ב, אמר רב יהודה ברית כרותה ל"ג מדות, שאינן חוזרות ריקם, שנאמר הנה אנוכי כורת ברית, ועי"ש בפירוש רש"י שכתב 'ברית כרותה ל"ג מדות הללו שאם יזכירום ישראל בתפילת תעניתם אינן חוזרות ריקם, וכריתת ברית זו, היא מיוחדת רק לישראל לבד, ולא לשאר אומות העולם, וכמו שכתוב בפסוק שכריתת ברית זו היא נגד כל עמך אעשה נפלאות, אשר לא נבראו

'כתבם על לוח לבך'

מתוך דברים שנאמרו במעמד הכנסת ס"ת לשיבה לצעירים 'חכמת התורה' אלעד - י"א אלול תשפ"א

מלבד כתיבת התורה כתב על גבי ספר, יש עוד ענין של כתיבת דברי תורה, שצריך לכתוב את התורה על גבי לוח הלב, כמו שכתוב (משלי ג') 'כתבם על לוח לבך', שזהו ענין מיוחד של כתיבה, שדברי התורה יהיו על לבו בגדר של כתיבה. רבי חיים מוואלוז'ין אמר על גודל ועוצם ידיעת התורה ובקיאותו של הגר"א, ששיעור ידיעת התורה ובקיאותו הייתה כל כך גדולה, שהנה הרי כל יהודי קטן כגדול יודע לומר את 'אשרי יושבי ביתך' בעל פה, ומכל מקום לומר זאת הפוך מהסוף להתחלה, הוא אינו יודע, ואמר הגר"ח מוואלוז'ין, כי ידיעת הגר"א הייתה ידיעה כזו, שגם ידע את כל התורה באופן זה של מהסוף להתחלה. ואא"ז מרן הגר"ז זצ"ל ביאר ואמר, מה מעלה יש בזה שיוודע לומר גם מהסוף להתחלה, וביאר שהענין בזה משום שנאמר כתבם על לוח לבך, היינו שהשיעור בידיעת התורה הוא שיהיה כתוב על הלב, כמו שכתוב על גבי לוח אפסר לקרוא מכל הצדדים. הרי למדנו שהענין לכתוב על לוח הלב, הוא כמו כתיבה ממש. מעתה שנתבאר שיש ענין של כתיבת דברי תורה על לוח הלב, והוא כמו כתיבה ממש, יש לומר שגם לכתובה זו יש שייכות ודררא למצות כתיבת ספר תורה, וכמו שכתבת תורה שבעל פה, כשניתנה ליכתב, היא מכלל מצות כתיבת ספר תורה, כמו כן יש לומר שגם לכתובה זו על לוח הלב, גם היא יש לה שייכות ודררא למצות כתיבת ספר תורה. לכן כל עמלי התורה היושבים כאן לפני ה', ולומדים כאן בשיבה, מקיימים את ההשלמה של מצות כתיבת ספר תורה. הכנסת ספר תורה, לאהל של תורה שבעל פה, זהו המקום המתאים לשלמות ענין כתיבת ספר תורה, זהו שלימות התורה, וזהו כבוד התורה.

מצוה קיט

להיות נטע רבעי קודש

שנאמר יהיה כל פריז קודש הלולים

פג) כתב להדיא דפירות רבעי אסורים בהנאה. ומוכח דאיסור רבעי הוא כאיסור ערלה שאסורה בהנאה ולא כפירות מעשר שני דאינם אסורים בהנאה דאמר ר"י (קידושין נב:) דאפשר לקדש את האישה בפירות מעשר שני.

ושמעתי הערה, דנראה להוכיח דפירות נטע רבעי אסורים בהנאה ממש"כ הרא"ש דפירות נטע רבעי בטלים בא' ממאתים, דהרי אמרו בספרי (סו"פ קרח) ובירושלמי (ערלה ב ה"א והובא בתוס' ב"מ נג.) דטעמא דערלה בטלה רק בא' ממאתים הוא לפי שכל מקום שכפל הכתוב איסורו ואסרו גם בהנאה כפל העלאתו כשנתערב. ומבואר דפירות רבעי אסורים בהנאה.

ובדעת הרמב"ם יש להסתפק, דבהל' מעשר שני (פ"ט ה"א) השווה את קדושת פירות נטע רבעי למעשר שני ודין נטע רבעי כדין מע"ש. ומאידך בהמשך (פ"י ה"א) תלה את דיני רבעי באיסור ערלה וז"ל "כל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי, וכל שפטור מן הערלה אינו חייב ברבעי".

פלוגתת ב"ש וב"ה אם יש לנטע רבעי חומש וביעור ודב' הירושלמי

ולכאור' הדבר תלוי במחלוקת בית שמאי ובית הלל, דתנן (מעשר שני ה ג) "כרם רבעי בית שמאי אומרים אין לו חומש ואין לו ביעור, ובית הלל אומרים יש לו", ומבואר בגמ' (קידושין נד:) דטעמא דב"ה דגמרי' בג"ש קודש קודש ממעשר שני ולכן כשפודה את הפירות מוסיף חומש כמע"ש ויש לפירות נטע רבעי ביעור בשנה שלישית ובשנה שישית של שמיטה כמע"ש. א"כ לדעת ב"ה דין נטע רבעי כדין מעשר שני, ולדעת ב"ש נטע רבעי אינו כמעשר שני אלא הוא דין בפני עצמו השייך לאיסור ערלה.

אכן, בירושלמי (מעשר שני פ"ב ה"ב) אמרו על פלוגתת ב"ש וב"ה - "תני רבי אומר לא אמרו ב"ש אלא בשביעית, אבל בשאר שני שבוע בית שמאי אומרים יש לו חומש ויש לו ביעור" ונמצא דלא נחלקו אלא בשביעית וטעמא דב"ש מפני שבשביעית אין מעשרות ואין להקיש נטע רבעי למעשר כשאין דין מעשר נוהג, ואילו לב"ה דין נטע רבעי בשביעית שוה לדינו בשאר שני שבוע. ותמוה מה שחילקו ב"ש בין שנת השביעית לשאר שני שבוע, וכי נאמרו ב' פרשיות שונות ושני דיני נטע רבעי, דבשנה אחת הרי הוא כמעשר ובשנה אחרת אינו דומה למעשר.

נטע רבעי בחו"ל, בסוריא ובמחוז

וברמב"ם (פ"י מהל' מאכלות אסורות הט"ו) כתב דנטע רבעי אינו נוהג בחוץ לארץ אע"ג דערלה נוהגת בחו"ל, וחזי' שיש שייכות בין איסור אכילת רבעי לאיסור ערלה.

הרשב"א (ב"ק סט. ובתשובות המיוחסות ס"ל רנו) דן אם נוהג דין נטע רבעי במחוז או רק בתלוש, והצדדים הם דמעשר שני אינו נוהג במחוז, ואילו ערלה נוהגת אף במחוז, ולמאי דמי נטע רבעי. ומסקנת

מצות נטע רבעי מתקיימת בכל נטיעה של עץ פרי, אחר ג' שנים הראשונות שבהם הפירות הם ערלה ואסורים באכילה ובהנאה, יהיו פירות השנה הרביעית קודש הלולים לה' ודינם כמעשר שני שהבעלים צריך להעלותם ולאכלם בירושלים, או יפדה אותם ויעלה את דמיהם לירושלים. ונחלקו בכמה מקומות בגמ' (ברכות לה.) אי תני נטע רבעי ונוהג דין זה בכל הפירות, או תני כרם רבעי ואין נוהג דין רבעי אלא בגפן בלבד, וקיי"ל דתני נטע רבעי.

אם איסור פירות רבעי מצד ערלה או מצד קדושתם

הלכה זו מורכבת משני ענינים, וכפי שיתבאר.

יש לחקור בגדר המצוה של קדושת הפירות של נטע רבעי ובאיסור אכילתם שלא בקדושה. דאפשר לומר שאיסור ערלה של ג' שנים ראשונות ממשיך ונוהג בשנה הרביעית, אלא שבשנה הרביעית התירה התורה לאכול את הפירות באופן מסוים - שיאכלו בקדושה בירושלים. או דלמא דקדושתם ואיסורם הוא דין בפני עצמו שהם קדושים כמעשר שני ואין הפירות אסורים באיסור ערלה כלל.

וכמה סתירות יש בזה.

מחד שנינו במתני' (ערלה ב ג) "הערלה מעלה את הערלה", דהיכא דנתערבו פירות ערלה עם פירות אחרים של ערלה בטלים ברוב, ונתקשו הרא"ש והרע"ב מה שייך בזה ביטול הא כולם מין אחד של ערלה, ובעירובם נתרבתה הערלה. ופירשו דמתני' מיירי בנתערבו פירות ערלה בפירות נטע רבעי או להיפך, דבטלים במאתים וזהו "הערלה מעלה את הערלה". ומבואר בזה שיש לנטע רבעי דין ערלה ומ"מ נחשב לגבי ערלה כשני שמות.

וכמו כן אמר' בגמ' (קידושין לח.) דלערלה יש היתר לאיסורו, ודנו בראשונים מתי הותר דהא פירות ערלה אסורים לעולם, ומפרש ר"ת (בתוס' שם) דהותר איסור ערלה בשנה הרביעית כשנעשו הפירות נטע רבעי ומותרים באכילה בקדושה.

וכן נראה מלשון החינוך (מצוה רמז) שכתב "כל שהוא חייב בערלה חייב ברבעי" הרי דאסור לאכול נטע רבעי מדין ערלה.

נפק"מ לדינא בין הצדדים

ונראה דאיכא כמה נפק"מ לדינא.

יש להסתפק לענין שיעור ביטול ברוב בנטע רבעי, היכא דנתערבו פירות נטע רבעי בפירות אחרים. דאם דינם כמעשר שני בטלים ברוב כמעשר שני, אך אם אסורים מצד ערלה, לא יתבטלו אלא כערלה שבטלה באחד ומאתים. וברא"ש (במשנה בערלה שם) כתב להדיא דנטע רבעי בטל במאתים, וכתב ע"ז בדרך אמונה (פתיחה להל' מעשר שני) דהוא תמוה דהרי דינו של נטע רבעי כמעשר שני ויש לו להיות בטל ברוב.

בשער המלך (פ"י מהל' מאכלות אסורות הט"ז) נסתפק אם פירות נטע רבעי אסורים רק באכילה או גם בהנאה, וברבינו יונה (שערי תשובה שער ג אות

הרשב"א דבוודאי מדאו' יש דין נטע רבעי אף במחובר, ומדרבנן אין פודים במחובר לפי שאין בקיאין בשומא בעודו במחובר. אמנם הרמב"ם (פ"ט מהל' מע"ש ה"ב) כתב להדיא דאין דין נטע רבעי במחובר לפי שהוא כמעשר שני. ובב"י הגר"א (יו"ד רצד סק"ט) האריך בזה.

ועוד דן הרשב"א לענין נטע רבעי בסוריא. דסוריא היא כיבוש יחיד ונחשבת כא"י מדרבנן וחייבים בה בתרומות ומעשרות מדרבנן, אך ה"מ בפירות של ישראל אבל פירות עכו"ם אינם חייבים בה בתרו"מ כדאמר' בגמ' (גיטין מז.) דאף אי נימא דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר, מ"מ בסוריא דהחויב בתרו"מ אינו אלא מדרבנן אמר' דיש קנין לעכו"ם להפקיע מיד תרו"מ. ומעתה בנטע רבעי בסוריא דן הרשב"א אם הוא כמעשר שני ואינו נוהג בסוריא או שהוא כערלה ונוהג בסוריא. והביא את הירושלמי הנ"ל דחזי' דלדעת ב"ה דינו של נטע רבעי כדין מעשר שני, ולמסקנה כתב וז"ל "וכיון שכן, אף הוא אינו לומד ממעשר שני אלא לענין קדושתו, כלומר לפדיונו ולביעורו ולחומשו ולהיותו ממון גבוה לפי שהכתוב קראו 'קודש' כמעשר שני, הא בזמן ומקום אינו למד ממנו משום דכתיב 'וערלתם ערלתו את פרו' שלש שנים ובשנה הרביעית' וגומר, דמשמע כל זמן שערלה נוהגת ובכל מקום שנוהגת נטע רבעי נוהג". וסתם ולא פירש מה טעם החילוק בין קדושת נטע רבעי שהיא כמעשר לבין מקומו וזמנו דדומה לערלה.

צירוף מעשר שני ונטע רבעי לפידיון

נפק"מ נוספת בזה לדינא, לענין צירוף פידיון מעשר שני ופידיון נטע רבעי לפרוטה אחת, כגון שיש לאדם חצי פרוטה של מע"ש וחצי פרוטה נטע רבעי, האם אפשר לצרפם לפרוטה אחת. דיש להסתפק אם שניהם שם אחד, או דנטע רבעי שייך לערלה והם שני שמות. משמעות דברי הרמב"ם דמעשר שני ונטע רבעי הם אחד דצרף את שניהם בהלכותיו והביאם יחד - הלכות מעשר שני ונטע רבעי. ופעם אירע והגיעה שאלה זו לסבי זצ"ל ונצרך להלכה למעשה, ושלח לשאול את מרנן הגרא"מ שך והקה"י זצוק"ל. הגרא"מ שך אמר דודאי אפשר לצרפם, ואילו הקה"י אמר דאין מי שיכול להכריע בדבר אלא צריך ראשונים לזה, ואולי ר' שעי' (החזו"א) יוכל לענות. ובשם החזו"א שמועות סותרות, דכששאלתי את תלמידו הגאון רבי דב לנדו שליט"א אמר לי ששמע מהחזו"א שמצטרפים אך ציין דהגר"י ברטלר זצ"ל אמר לו בשם החזו"א דודאי אין מצטרפים. וגם בנוסחאות הפרשת תרו"מ בסידורים יש שצירפום יחד ויש שלא צירפום וצ"ע.

הפירות אסורים מדין ערלה - וניתרים בשנה הרביעית בקדושת מעשר שני

הרמב"ן (ויקרא יט כג) מפרש את טעם מצות נטע רבעי וז"ל "וטעם המצוה הזאת, לכבד את ה' מראשית כל תבואתנו מפרי העץ ותבואת הכרם ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי שנה אחת הלולים לה'". (כמו שאר מצוות "ראשית דגנך" "ראשית גז צאנך") והנה אין הפרי בתוך שלוש שנים ראוי להקריבו לפני השם הנכבד, לפי שהוא מועט, ואין האילן נותן

בפריו טעם או ריח טוב בתוך שלש שנים, ורובן לא יוציאו פירות כלל עד השנה הרביעית. ולכך נמתין לכולן ולא נטעום מהם עד שנביא מן הנטע שנטענו כל פרו'.

[במאמר המוסגר, יש נידון לענין פלפל חריף (צ"יפקה) הגדל על עץ שאינו מחזיק יותר מג' שנים, אם נחשב כאילן לענין ערלה. ובחזו"א (ערלה סי' יב ג) כתב דבוודאי אין בו ערלה דלא יתכן אילן שנשאר ערלה לעולם. ויש לבאר את דבריו מה בכך שהוא אסור לעולם, ומ"ש משאר אסורים שאסורים לעולם. ונראה להטעים את דברי החזו"א ע"פ מש"כ הרמב"ן, דכל ענין אסור ערלה הוא ע"מ ליתן את הראשית הראויה לגבוה, אך אין ענין לנהוג ערלה כשאין הפירות באים לידי היתר ונתינה לגבוה, ולהכי באילן שאינו מאריך ימים לא שייך בו אסור ערלה].

ונמצינו למדים דאסור אכילה והנאה מפירות ערלה נובע מכך שהפירות קדושים ושייכים לגבוה, וה"ה בשנה רביעית הפירות אסורים עד שיפדו אותם או שיאכלו בקדושה, ולכן כ' הרמב"ם והחינוך דפירות החייבים בערלה יש להם רבעי, וכל שפטור מן הערלה אינו חייב ברבעי. ומה"ט פירות נטע רבעי אסורים בהנאה כערלה דאסורים שוה. אלא דעד ג' שנים אינם ראויים לגבוה ואי אפשר לאכלם בקדושה, ובשנה הרביעית כאשר הפירות ראויים לגבוה, חלה עליהם בפועל הקדושה ואמרה תורה דקדושתם היא קדושת מעשר שני, ונאכלים בירושלים או נפדים. וא"כ אסורם הוא אסור ערלה ותיקונם בשנה הרביעית ע"י קדושת מעשר שני. ולכך חיבר הרמב"ם בהלכותיו בין מעשר שני לנטע רבעי דקדושתם קדושה אחת.

וע"פ א"ש מש"כ הרשב"א לחלק בין קדושת הפירות של נטע רבעי למקומו וזמנו, דמצד אסורו ומציאותו הרי הוא כערלה, אבל תיקונו וקדושתו של נטע רבעי הוא כמעשר שני. ומיושב גם מש"כ הרשב"א דדין נטע רבעי נוהג מדאורייתא גם במחובר, אע"פ שבמעשר שני אין דין נטע רבעי, מאחר ואסור נטע רבעי הוא אסור ערלה שנוהגת אף במחובר, ורק קדושת הפירות הנאכלים היא קדושת מע"ש.

ומעתה יש לפרש מה דאמרו ב"ה דיש לנטע רבעי חומש וביעור, ונתחדש בירושלמי דב"ש פליגי רק בשביעית, דבשאר שנים שנוהגים דיני תרו"מ ויש קדושת מעשר שני, שייך לומר שלנטע רבעי יש קדושת מעשר שני, ולפיכך יש לו חומש ויש לו ביעור. אבל בשביעית שאין נוהגים דיני תרו"מ כלל ואין מציאות של קדושת מעשר שני, לא נאמרה קדושת מע"ש בנטע רבעי. ולפיכך, אחר דהפירות קדושים וצריך ליתנם לגבוה להוציאם מאסור ערלה, יש לאכלם בקדושה³, אולם אין קדושתם קדושת מע"ש ואין להם חומש ולא ביעור.

נמצא - אסור אכילת פירות של נטע רבעי הוא מאותו הטעם של אסור ערלה, דראשית פירות העץ אסורים עד שיהיו ראויים להינתן לגבוה. ובשנה הרביעית כשהיו הפירות ראויים, יש להביאם לגבוה ע"י שהם קדושים בקדושת מעשר שני ונאכלים בירושלים בקדושה ובטהרה או נפדים ויעלו דמיהם לירושלים.

³ וכמו שאומרים בנוסח ברכת על המחיה "ונאכל מפריה ונשבע מטובה בקדושה ובטהרה" - דלכאוי תיבות "בקדושה ובטהרה" קאי על האכילה בירושלים עיה"ק.

שיחה מהגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

לחיזוק 'חבורת עשר שעות' – שלא לפחות בל"ג מי' שעות לימוד ליום (פרטים בעמוד הבא)

ניצול הזמן – להיות פמליא של מלך

מי אינו חרד מיום הדין

וענין זה אינו מהעבודות הקשות אלא צריך להתרגל לזה, שגם כשאדם מתעסק בצרכי העולם הזה, הן באכילה הן בשינה ושאר הדברים, לחשוב על זה במחשבה אמיתית שעושה הכל בשביל רצון ה', כדי שיכול ללמוד כמו שצריך ולהתפלל ולקיים את שאר המצוות, ונמצא שאדם כזה עובד את ה' כל מעשיו במשך כל ימי חייו, וא"כ הרי הוא בבחינת 'פמליא של מלך' שבעמותו שייך למלכות, שהרי אף מעשיו הגשמיים לשם שמים נעשים, וכ"ש שבקיום המצוות עוסק הוא ברצון ה', ובפרט בחינוך הילדים, שזה מהדברים החשובים ביותר, [והיותר חשוב הוא לחנך את עצמו, ויש להוסיף, שהא בלא הא לא סיג], ובפרט כשהוא עוסק בתורה.

כדי להיות בגדר זה צריך להזהר 'מאבידת הזמן' שהוא סתירה למלכות ה'

אמנם נראה להוסיף בזה פרט חשוב, שאם האדם יהי' במצב שאמנם במשך רוב מולחט של היום עוסק הוא במצוות ובכל דבר לשם שמים, אבל יש שעה ביום שאינו עושה בה דבר בשביל עבודת ה', אלא היא נאבדת ביני וביני, זהו חסרון בכל המהלך של הפמליא של מלך של כל שאר השעות, שהרי אין כאן מציאות של שייכות גמורה למלכות. ונמצא שאם אדם מנצל את הזמן, יש לו רווח למעלה עצומה להיות מפליא של מלך גם בשאר היום שלו, משא"כ להיפך. עד כאן דברים פשוטים, ומכאן ואילך גם דברים פשוטים.

ניצול הזמן – [בממוצע לאברך היינו בלימוד עשר שעות ליום]

ומעתה למעשה, אם אדם יכול להיות במצב של 'לא פסיק פומיה מגירסא' אשריו ואשרי חלקו, אבל זה דבר קשה ולרוב בני אדם זה בלתי אפשרי, אבל מה שכן ביד האדם לעשות אם עושה זאת הרי שקיים בכל יומו את רצון ה', שהרי הקב"ה אינו רוצה מהאדם יותר מהכוחות שלו.

וכמה הוא היכולת של האדם, קשה לקבוע בזה כלל, שכל אדם לפי מה שהוא ולפי מצבו, אבל בממוצע, בדקו את זה וניסו את זה וראו, שאברך שלומד עשר שעות ליום, יש בזה ניצול לזמנים שהוא יכול ללמוד, השעות של הסדרים בסדרים מלאים, והשעות של בין הסדרים, וקצת יותר, [היינו הרבה זמנים קטנים שהולכים 'לאיבוד' כשעות הנסיעה ועד תחילת הסדר ועוד כהנה], ועדיין נשאר זמן למה שצריך בבית ושביל חינוך הילדים וכל 'שאר ירקות'.

וכמוכן שלא באתי לומר שלא יותר, שהרבה פעמים אפשר יותר ואם אפשר אז צריך יותר, אבל באופן ממוצע, בעשר שעות ליום יש ניצול הזמן ללימוד התורה, וגם מספיקים את שאר הדברים שצריך לעשות, והדברים בדוקים ומנוסים, [ובפרט שיש בזה את דברי חז"ל, שכל המקבל עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ].

עומדים אנו ב' שבועות קודם יום הדין, מלאכים יחפזו וחיל ורעדה יאחזו, כל הבריאה יש לה לירא מיום הדין, אמנם איתא במדרש בפרשת אמור [ע' פרשה ל' אות ד' ובפי' מהרי"ו שם], וכן בספר הפרדס לרש"י, על הפסוק אז ירגנו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ, שהעצים של הד' מינים לקיום מצות הלולב אינם חרדים מהדין אלא מרגנים, והדברים צ"ב מה המעלה שיש למינים אלו, וכי נימא במה שמקיימים בהם מצוה, הרי בהרבה דברים מקיימים מצוה, עור של בהמה לתפילין, ובית למזוזה ומעקה וכל כיוצא בזה, ומאי שנא מינים אלו.

והביאור בזה, ששאר הדברים אינם חפצא של מצוה בעצמותם, אלא שאתם מקיימים מצוה, לוקחים חלק מהעור והופכים אותו לקיום מצוה, אבל עור של בהמה בעצמותו אינו חפצא של מצוה, משא"כ ד' המינים הם בעצמם חפצא של מצוה ללא שינוי, ודבר שהוא חפצא של מצוה, יש לו סיבה שלא לירוא מיום הדין, שהרי יש לו שייכות גמורה לבורא עולם.

מתפקידי האדם – פמליא של מלך

ענין זה אינו אינו רק כלפי הד' מינים, אלא אף כלפי האדם, אם האדם יהי' במצב של 'חפצא של מצוה', שבעצמותו שייך לבורא עולם, יש לו סיבה שלא לירוא מיום הדין, ולכאורה נראה שדבר זה שייך רק ליחידי סגולה, אמנם נראה בדברי חז"ל שמצב זה שייך כלפי כל אחד ואחד, דאיתא במדרש (ריש פרשת קודשים) שגדר התפקיד של האדם הוא 'פמליא שלך מלך'.

מהות מפליא במלכות דארעא, שאין לה דוקא תפקיד בהנהגת המדינה, אבל בכל זאת יש להם מעלה יתירה של שייכות גמורה להמלכות, מלוה את המלך לכל מקום, וממילא יש לה את החשיבות של המלכות. ולהבדיל אף במלכות שמים, להיות 'פמליא של מלך' היינו להיות שייך למלכות בעצמותו, של מהותו של האדם בתור עבד ה' העושה רצון מלכו של עולם. וכשאדם מגיע לכזה מצב הרי שהדין כלפיו שונה לגמרי, שכל ענין הדין בר"ה הוא על חידוש המלכות, ודנים מי זכאי להיות בחידוש המלוכה, אבל אדם כזה שהוא שייך למלכות בעצמו חלק מהפמליא של מלך, יש לו סיבה לזכות ליום הדין.

הדרך להיות פמליא של מלך – בכל דרכיך דעהו

בחינת 'פמליא של מלך' למדנו בפסוק 'בכל דרכיך דעהו', שבכל חיי האדם צריך לעשות את רצון ה', וכתב הטור (סי' רל"א), 'בכל דרכיך דעהו ואמרו חכמים ז"ל ויהיו כל מעשיך לשם שמים וכן סדר ה"ר יונה הענין בפרקי אבות ויהיו כל מעשיך לש"ש אפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתייה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו'. עכ"ל.

והראיה שזה הממוצע, שתשע שעות ביום אדם מצליח בקלות, אבל את השעה העשירית יותר קשה, והסיבה לזה היא, שיצה"ר נלחם בזה בגלל שהוא יודע שבזה האדם ממלא תפקיד חשוב של ניצול הזמן, ואם היצה"ר נלחם בזה, גם עלינו מוטל להתאמץ דוקא במקום שבו חזית המלחמה, במקום שבו טמון הדרגה הגדולה.

וכל הענין הזה הוא תלוי בהתרגלות, ועל כגון זה מתפללים 'שתרגילנו בתורתך', שח"ו לא מתפללים כאן להפוך את התורה למלומדה, אלא שכדי לנצל את הזמן צריך להתרגל עוד יום ועוד יום, ואחרי שמתרגלים זה הרבה יותר קל, ובשביל זה צריך לחיות עם 'חשבון הנפש' [שזה דבר שבין כך צריך לעשות את זה], לבדוק את הזמנים שאפשר לנצל ללימוד, ולבדוק להיכן הולך הזמן, בשימת לב, ואמנם יש קשיים, אבל אין זה קשה כמו שזה נראה, וכשאדם מגיע למצב כזה, נמצא שהוא מעמיד את עצמו כפמליא של מלך, שזה מעמיד את כל היום לעבודת ה', שבזמן שהוא יכול הוא לומד, ואת שאר הדברים הוא עושה בתורת היכי תמצוי לתורה ולעבודת ה' וכו"ל.

ולא הענין הוא מספר השעות, אלא ניצול הזמן, וממילא להעמיד את כל החיים בדרגה אחרת, ולא רק בעוה"ז אלא אף בעוה"ב, כשמגיע אדם שכל מהותו הוא עבודת ה', זו דרגה אחרת ממי שעשה הרבה דברים טובים, אך לא העמיד את כולו לעבודת ה'. ואף בעוה"ז הרי הוא בכלל אשריך בעוה"ז, שנזכה להיות בכלל פמליא שלך מלך, ולכתיבה וחתומה טובה.

נספח – מטרת 'חבורת עשר שעות'

לאור הדברים האמורים בשיחה זו ובשיחות אחרות, שאפשר לשומעם בקול הלשון, הקים הגרי"ב שרייבר שליט"א לפני כמה שנים את 'חבורת עשר שעות', חבורה יחודית בזה שכל מהותה היא מחייב של האדם כלפי עצמו ללא קבלת מילגה, ומטרת המחייב היא שאדם יכתוב את השעות שאותם לומד כשמעמיד לעצמו מחייב שלא לפחות בל"ג מעשר שעות לימוד ליום, [שישי שבת כיום אחד, ובבין הזמנים יש מספר שעות 'כולל', כפי שיפורסם בעה"י].

והמציאות מורה שכתובת השעות יש לה מעלה עצומה, שבלאו הכי יכול האדם לחשוב שהוא לומד הרבה, אבל אינו שם לב לזמנים שונים שהולכים לאיבוד, וכשכותב את השעות, רואה באמת את הזמנים שלומד, ומאידיך, אחרי ששם לב לכך ומחשב את זמנו, מגלה שיש הרבה זמנים שאפשר לנצל ללימוד התורה.

אלא שיש בזה תוספת שכדי ליצור מחייב לכתובת השעות, אפשר להגיע את הדפים בכל חודש, והגרי"ב שרייבר שליט"א עובר עליהם ומוסיף הערות קצרות, שבאמת המטרה הסופית היא שאדם יוצר לעצמו מחייב לכתוב את השעות, וממילא לשים לבו לכך, והתועלת מזה היא עצומה, וכידוע שהמחייב הוא הדלק שלנו כמעט לכל עבודת ה', וכאן יש הזדמנות טובה למחייב נפלא, ולכן כדי מאד להתרגל להחזיר את הדפים [אף בחסרון של כמה ימים].

כמה 'עצות' מהנסיון של האברכים המשתתפים

מחמת נסיון העבר כדאי להוסיף כמה פרטים שעוררו האברכים כדי לשמר את ההצלחה במטרה זו. [א] בהרבה פעמים ביצוע חשבון העשר שעות ובפרט כשעסוקים מדי בפירוט החשבון הוא עול מפריע

לשלוות הנפש ואינו טוב בהחלט, וזה גרם לאברכים שהיו בחבורה לעזוב, ובאמת שכיון שבתכנית זו אין מילגה ואין מחויבות מסוימת כל אחד מונה וסופר את העשר שעות באופן שיש לו את התועלת מכך, ולכן להרבה מתאים כשסופרים זאת בצורה כללית בסדר א' כך וכך וכו', ולא מורידים על כל דקה שלא למדו, וכן על זה הדרך בכל הפרטים שאדם בודק איך התועלת שלו מהענין. ומי שרוצה לחייב את עצמו לדקדוק הדקות יכול לחשב בסוף היום בערך כמה דקות ירד, ולא לחשב זאת בשעת מעשה.

[ב] אחד הדברים שמקשים הוא הענין של השלמת השעות ביום שחסר שעות, ואמנם שיש בזה מטרה חשובה, שאם אדם לא ישתדל בל"ג להשלים את השעות מאבד הרבה מהמחייב, ומאידיך, פעמים שאדם משלים עד מאוחר בלילה ומגרע מיום המחרת, [ואע"פ שפעמים שיש בזה מעלה אם עי"כ לא יגרע ביום אחר], וישנה עצה לזה, לקבוע גבול להשלמת השעות שלא מידי מאוחר, אך עכ"פ להשלים זאת בזמן שקצת מאוחר שאופן שהאיחור אינו משמעותי אך אינו נוח כ"כ, שדבר זה יגרום למחייב לעמוד במספר השעות. ועצה נוספת, לעשות את ההשלמות רק למקרים שלא אונס גמור ולא לאונס גמור. ובכל זה תן לחכם ויחכם עוד.

[ג] סיפר אחד האברכים שבתחילת החבורה, חישב ביום הראשון איך ילמד עשר שעות, והוסיף בלילה עוד כשעה וחצי, וכך הצליח אבל הלך לישון מאוחר, למחרת החליט בדרך אחרת, בשימת לב לזמנים הפנויים, וכך אחרי התפילה ראה שיש לו עשר דקות, ושוב לפני סדר א' שם לב שבלא סיבה נכונה מתחיל הסדר מאוחר, והזדרז וכל כיוצא בזה, עד שהגיע לשעה 11 בלילה, עם כ-11 שעות בלא התאמצות יתירה.

[ד] ישנם סיפורים רבים בענין זה איך שאברכים רואים בחוש את דברי חז"ל שכל המקבל עול תורה מבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, ונזכיר מעעשה אחד, שאחד האברכים כתב לחיזוק החבורה, שלאחר שהעמיד לעצמו מחייב זה, אירע כמה פעמים שהיה צריך לסדר איזה דבר אבל באותו יום עדיין לא השלים את העשר שעות, ולכן דחה זאת למחרת, וברוב הפעמים כמדומה, אולי אפילו יותר, עד למחרת הסתדר הענין באופן שלא היה צריך לבזבז את הזמן שחשב.

כללי החבורה

[א] בימים א' - ה', שלא לפחות בל"ג מלימוד י' שעות ליום. כל לימוד שהוא בכל אופן שהוא, [כולל מוסר, וכולל שמיעת שיעורים, ולא דוקא ברציפות]. [ב] שישי שבת, נחשבים כיום אחד – עשר שעות בל"ג לב' הימים יחד. [ג] עצה למחייב טוב, שביום שאירע אונס, להשלים בל"ג את השעות באותו שבוע, כלומר ליצור מחייב, שלא לפחות בל"ג מס' שעות לשבוע. [ד] בכל סוף חודש אפשר להגיש דפים עם מספר השעות, שמגיע לידי הגרי"ב שרייבר שליט"א. [דבר שמוסיף למחייב לכתובת השעות] הגרי"ב שרייבר שליט"א מחזיר את הדפים עם הערות קצרות ומחזקות. [ה] בימי בין הזמנים מספר השעות משתנה לפי הענין והזמן. [ו] לפרטים נוספים: 0527143753. או – 025716409. [ז] אין מילגה גשמית לחבורה זו, אלא אושר בעוה"ז ורב טוב הצפון לעוה"ב. [ח] המעונין להוסיף חיזוק זה במקום מסוים – אפשר להתקשר למספר הנ"ל.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

תשובה אמיתית - ע"י התכוננות על החיים

שהפעם זה יהיה באמת... "לא, אבל הפעם זה יהיה באמת באמת"....
וכאן נעצר הגרא"מ והתחיל לבכות בדמעות שלישי...

התאוה נוצרת ע"י כח ההרגל

אכן ביאור הדברים נראה על פי יסוד דברי החינוך במצות 'לא תתורו' (מצוה שפ"ז) "כי התאוה תמשוך הבשר כמשוך היין אל שותיו, כי הסובאים לא תשבע נפשם לעולם ביין אבל יתאוו אליו תאוה גדולה, ולפי הרגילם נפשם בו תחזק עליהם תאוותם, ולו יתנו שם כוס מים יפוג יקוד אש תאוה היין ויערב להם. כן הדבר הזה, כל איש בהרגילו בתאוות ובהתמידו בהן יחזק עליו יצרו הרע יום יום, ובהמנעו מהם ישמח בחלקו תמיד כל היום, ויראה כי האלוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים ללא תועלת של כלום", ע"ש עוד.

זאת אומרת, שאם נשאל את השיכור האם הוא נהנה מהיין, אין ספק שיאמר שזהו טעם חייו ואין לו עוד שום סיפוק בחיים אלא זה, ולא זו בלבד אלא שלא תהיה לו יכולת להבין אנשים אחרים שאינם מכורים לטיפה המרה, כיצד הם נהנים מחייהם ומרגישים שמחה ואושר. הרי היין הוא ההנאה היחידה שיש לאדם, ומה עוד יכול לגרום לו שמחה (בדרך צחות אמרו, שהשיכור אמר פעם שיש לו ק"ג טעמים מדוע לא לשתות, אך טעם היין גובר על כולם...).

לעומת זאת, אם נביט מן הצד השני של אלו שאינם סובאי יין, הרי הם מסתכלים על השיכור כאדם חסר דעת, וכי אלו הם חיי האדם לסבוא ולשתות, הלא החיים הם הרבה יותר נעלים ומלאי תוכן מאשר לאבד את השכל בשתייה כל היום כולו ולא לחיות באמת. ונשאלת השאלה מהי האמת, זה אומר בכה וזה אומר בכה וכל אחד משוכנע שהוא באמת הנהנה מהיין, ומה הוא אכן התענוג האמיתי.

ואין זה רק בשתיית יין אלא בכל תאוה מתאוות העולם, כל אחד שמכור אחרי ההנאה בטוח שכך היא צורת החיים הטובה ביותר ומסתכל על האחרים כאנשים אומללים שהפסידו מה שיכלו להרוויח, מה שאין כן האנשים שאינם מכורים אינם מבינים מה מצא אותו פלוני בתאוה המזורה שנמכר אליה, מה זה נותן לו, מה זה מוסיף לו ומה היה צריך להכניס את ראשו לצרה זו.

אולם ברור לכל בעל שכל כמו שביאר החינוך בדבריו, שצורת החיים האמיתית של האדם היא כפי שנטבעה בו מטבע בריאתו, כי האלוקים עשה את האדם ישר ונתן בו את הטבע הנכון ליהנות מהעולם ולהשתמש בו בצורה הנכונה, ואם כן כל מה שנותן לנו לבדוק הוא האם הנאות העולם שבהם האדם משתמש - הן הנאות טבעיות שהאדם

"שוב יום אחד לפני מיתתך" - תשובה לפני המיתה

בגמ' בשבת (קנג.) אי' ששאלו תלמידיו את רבי אליעזר, מהו 'שוב יום אחד לפני מיתתך', וכי אדם יודע באיזה יום ימות. אמר להן וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה.

למה צריך לחשוש שימות מחר? וכי כמה אנשים מתים בצעירותם - מיעוט שבמיעוט, יש חזקת חיים. אך זו ודאי אינה טענה, דבשלמא אם היה מדובר בחשש על דבר קטן ופעוט ערך אז היה באמת מקום לומר שיש ללכת אחרי רובא וחזקה ומה יש לחשוש מכך, אך כאן אנו עוסקים בזכותו של האדם לשוב

שכזה ודאי שיש לחשוש לכל צל צילו של חשש שמא חלילה ימות בלא תשובה. גם במילי דעלמא, טבע בני האדם הוא שלא לקחת סיכונים לגבי מזמנם גם כאשר מדובר בסכומים קטנים יחסית שחיהם אינם תלויים בהם, והם רגילים לחשוש אפילו מדברים רחוקים שאין כמעט סיכוי שיקרו, ואם כן כ"ש שלגבי חיי הנצח האדם אינו יכול להתלות בסבירות אלא עליו לחשוש לכל צד רחוק פן שמא ואולי.

אלא שמה שעדיין יש להבין הוא, דמלשון הגמ' משמע שיש ענין מיוחד לשוב לפני המיתה, וכעין הלשון שאנו אומרים ביום הכיפורים 'עד יום מותו תחכה לו', ודבר זה כפשוטו ודאי אינו נכון, שכן מצות התשובה היא מצות עשה שמוטלת על האדם בכל רגע ורגע מימי חייו וכל עוד שהוא יכול אין לו להיות אף יום אחד מבלי תשובה, וכיצד אפשר לומר שענין התשובה הוא דוקא בסוף החיים, יום אחד קודם מיתתו.

"השנה אני עושה תשובה כאמת"...

ובאמת עוד לפני כן יש לדעת את עיקר הענין, כיצד בכלל ניגשים למצות התשובה ומהי האופן שניתן לקיים אותה ולעמוד בה. המציאות מוכיחה שבכל שנה מחדש האדם מתעורר שוב ואומר לעצמו שהפעם הוא ישוב בלב שלם, אמנם בסוף השנה הוא נעצר ומגלה שנקודת הפתיחה שלו נותרה בדיוק כמו בשנה שעברה והוא לא זכה להתקדם במאומה, וכך שוב ושוב וחוזר חלילה. ויש לדעת למעשה - כיצד עושים שהתשובה תהיה מציאות בת קיימא שרירה וקיימת.

לא אשכח את המחזה שראינו את מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שנעמד למסור פעם שיחה בהיכל הישיבה, ופתח ואמר: "השנה אני עושה תשובה".... ואז שאל את עצמו בפני כולם: "והרי כבר שנה שעברה עשיתי תשובה, ובכל זאת נשארתי אותו דבר".... והשיב: "השנה התשובה תהיה אחרת. השנה אני אעשה תשובה באמת".... "והרי כבר שנה שעברה ראיתי שלא עמדת בתשובה של השנה הקודמת, ואמרת

ענייני דינא - מתוך הקונטרס 'עבודת האלול וימים הנוראים'

אימת הדין

אנו עומדים כמה שבועות לפני יום הדין, כולנו מאמינים ויודעים ש"מלך במשפט יעמיד ארץ" ועוד מעט נעמדו כולנו למשפט אמיתי - מה עשינו במשך החיים, במה עלינו ובמה ירדנו, הכל יעבור לפניו ית'. ובכל זאת לא נראית חרדה מיוחדת, אין פחד ממשי מיום הדין. גם אוירת הרצינות של תחילת הזמן פוחתת עם הימים, וזהו פלא גדול, הלא אנו נמצאים לפני ימים גורליים. איך זה יתכן?!

שמעתי בזה ממרן המשגיח הגר"י לוינשטיין זצ"ל, שהאדם חושב לעצמו מאי שנא השנה משנה שעברה, הרי בשנה שעברה לא הייתי יותר צדיק משנה זו, ואולי אדרבה, בשנה זו עוד התקדמתי ונהייתי אדם טוב יותר, ואם בשנה שעברה זכיתי בדין ונתנו לי שנת חיים לכאן? כן יהיה גם בשנה הזו, אין זה מסתבר ששנה זו תגרע יותר מהשנה הקודמת.

ואמר ע"ז המשגיח, שכתוב "א-ל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא" ומה שבח הוא למקום שאינו עושה עוולות, אלא הביאור הוא שמידת בשר ודם שמטילים עונש על האדם לפי מעשיו, אך מידת הקב"ה היא שלא נותן עונש לאדם אם זה יפגע בסובביו ללא שמגיע להם, ונמצא א"כ שיייתכן שאדם יעבר את ימי הדין הרבה שנים ללא שיקבל שנה רעה, אולם אינו יודע **שבועצם הוכרע דינו לדעה** רק שמחמת סביבתו או חשבונות אחרים אינו מקבל זאת אלא מקבל שנה טובה.

והוסיף המשגיח דבר מבהיל, שיש לידע שאין מתנות חנים, ואם אדם מקבל בעולם הזה חיים טובים למרות שא"ז מגיע לו לפי מעשיו, הרי"ז ע"י שאוכל את שכרו המיועד לעולם הבא כאן בעוה"ז, ונמצא שבכל רגע בעולם הזה שורף נצח נצחים. ועוד הוסיף שיש לידע את מאמר התנא "ואל תתיאש מן הפורענות", שאל יחשוב אדם בליבו שיוכל להמשיך כך לעד, אלא עוברת שנה ועוד שנה ולבסוף יקבל עונש על כל מעשיו כשיגמר גם שכרו בעוה"ב או כשתוקדש הסאה. (ובלשונו החריפה: "לעולם יתכן שאתה חייב מיתה, ומה שבשנים הקודמות פסקו לך עוד שנות חיים הוא רק משום הסובבים אותך שיהיה להם צער במיתתך, אבל את המגיע לך תקבל בהמשך").

רוצה בהן מעת לידתו, או שמא הן הנאות שהיא הכניס את עצמו אליהן, ומבלעדי זה לא היה רוצה אותן כלל.

תאוות היין וכל הדומה לה אינה הנאה אמיתית שהאדם נצרך אליה, והיא ראייה מכך שאדם רגיל אינו זקוק לה, וכל התאוה נוצרה על ידי שהוא הרגיל את עצמו להצטרך אליה, ולפי הרגילו נפשו בה תחזק עליו תאוותו. וכיון שכן, מוכרח שתאוה כגון זו מזוייפת מעיקרה ואינה נחשבת להנאה כלל, אלא הכל דמיון שהוא יצר אצל עצמו כאילו זוהי צורת החיים, ואם הוא יחזיר את עצמו למסלול החיים הטבעי והתקין הוא יגלה שהחיים טובים הרבה יותר בלעדיו.

אחרי שהאדם הכניס את עצמו לתאוה והרגיל את נפשו בה, הוא טועה וחושב כאילו הוא לא מסוגל בלי ההנאה ואין לו את היכולת להתגבר עליה, וזה גורם לו להסתכל עליה כאילו היא תאוה אמיתית ועוד להביט על האחרים כבני אדם מחוסרי הנאה, אך זה כל עוד שהוא בתוך התגברות התאוה, והיה אם יצליח להיות במצב של 'המנעו מהם' - כל הדמיון יתמוסס כמגדל קלפים והוא יחזור למצב הנכון שהיה מעיקרה.

תאוות היצר הן רק דמיון

ובאמת אם נתבונן במבט נכון על כל הנאות העולם נגלה שנפל היסוד נפל הבנין, הכל דמיון עורבא פרח, היצה"ר מכניס איזושהי הרגשה לא אמיתית כאילו זה טוב או זה טעים, אבל אין בזה משהו אמיתי. פעמים רבות יכול האדם להסתכל על אנשים הזקוקים להנאות שונות כאנשים אומללים שנסתרה עליהם בינתם, אולם הוא עצמו זקוק לאותם צרכים בלי לשים לב היכן הוא נמצא, הדמיון שבתאוות משטה אותו ומבלבל את שכלו כאילו אצלו זה אחרת.

אפשר לראות זאת לגבי תאוות הכבוד, כל אדם מסתכל בדרך כלל על אלו המחפשים מחמאות ושבחים כאנשים שחיים בבוועת שוא, כיצד הם יכולים לחשוב כאילו התכוונו אליהם ברצינות, הלא כל מה שרצו זה רק לגרום להם הרגשה טובה... אך פעמים רבות, כאשר האדם נוגע אצל עצמו לפתע פתאום הכל משתנה, ואם מישהו משבח אותו על דבר מה - הוא בטוח שאכן כוונת הדברים פשוטה כמשמעה...

יש שחושבים שגם בן תורה אמיתי שיושב ולומד 12 שעות - פה ושם צריך גם איזה הנאת עוה"ז. 12 שעות הוא עמל, אז גם ליהנות קצת צריך. זו טעות איומה, מי שחי את התורה חי את ההנאה האמיתית, יש לו את החיים עצמם. הנאות העוה"ז רק יפריעו לו ויהרסו את כל הסיפוק שרכש.

זכיתי להכיר את מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, שהיה מצד אחד מסוגף ופרוש מכל עניני העולם בצורה קיצונית, לא היה לו קשר לא אל אוכל ולא אל שינה, ועם כל זאת היה האדם המאושר ביותר שהכרתי בעולם. ומדוע, כי היא הנותנת, כאשר האדם לא מכניס את עצמו לעולם של דמיון הוא זוכה ליהנות מההנאות האמיתיות והגדולות עלי ארץ, להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו.

בפסוק בפרשת נשא (במדבר ו', ז') נאמר לגבי הנזיר שאסור לו להטמא לקרוביו 'כי נזר אלוקיו על ראשו, ויודעים על זה דברי האבן עזרא שם: "ויש אומרים כי מלת נזיר מגזרת נזר, והעד כי נזר אלוקיו על ראשו, ואיננו רחוק. דע כי כל בני אדם עבדי תאוות העולם, והמלך האמתי - שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו, כל מי שהוא חופשי מן התאוות".

ובגמ' מסכת סוכה (נב). אמרו, "דרש רבי יהודה, לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה".

ולכאן צריך הסבר מהו באמת היצר הרע, האם הוא הר גבוה או שמא חוט השערה, וכבר ביארו בזה שבאמת היצר הרע גודלו כחוט השערה בלבד, אלא שאם האדם נמשך אחריו אם כן שערה מצטרפת לשערה עד שלבסוף היצר גודל והולך ונהיה כעבותות העגלה, וממילא הצדיקים בוכים ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה שכזה, להתגבר על הדמיון שרצה לסחוף אותנו אחריו וכן להנצל ממה שהוא היה עתיד להעמיד בפנינו, ואילו הרשעים בוכים ואומרים 'היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה' - הרי אם היינו נעצרים ברגע הנכון ולא נכנסים לאותו עולם של הבל, לא היינו צריכים אלא לקרוע חוט השערה.

וכעין הדברים הללו מפורש במדרש (בראשית רבה כ"ב, ו') שהיצר הרע דומה בתחילה לחוט של עכביש ולבסוף נעשה כקלע של ספינה וכו', יעויין שם, ולאחר כן ממשיך המדרש ואומר: "א"ר אבא, היצר הזה דומה ללסטים שפוף שהיה יושב בפרשת דרכים, כל מאן דעבר הוה אמר הב מה דעלך, עבר פקח אחד וראה שאין בו תוחלת לגזול לו כלום התחיל מכתתו", הרי שהיצר הרע כולו דמיון מתחילתו ועד סופו, צריכים רק להתבונן ולשים לב לשפיותו, ואז גלגות שאין בו תוחלת.

להתבונן 'איפה אתה חי'

ומעתה זהו הביאור בדברי המדרש 'ושבו יום אחד לפני מיתתך', שודאי אין הכוונה שמצות התשובה נוהגת דוקא באותו הזמן, אלא שהדרך לעשות תשובה במשך כל ימי החיים היא להתבונן באמת - 'איפה אתה חי'. ואם האדם ירגיש כביכול זהו יומו האחרון עלי אדמות - אז יהיה לו את המבט הנכון והראיה השקולה על חשבוננו של עולם, בשביל מה אתה נמצא כאן, מי הביא אותך לכאן, וכמה טובות קיבלת ממנו בימי חיך. מה אתה נתת לו בתמורה?!

הסיבה שהאדם אינו עושה תשובה, או לחילופין שב וחוטא שוב, היא כיון שהוא שקוע בתוך הדמיון המזוייף שמתעתע בעיניו ומדמה לו את הטוב כאילו הוא רע ואת הרע כאילו הוא טוב, אך אם יסתכל על החיים כתפקיד שהוא צריך למלא, יש מנהיג לבירה שמלווה אותו ונמצא איתו על כל צעד ושעל - הדמיונות יפסקו והוא יוכל להתמקד בדברים האמיתיים שעליו לעשות, ונמצאו כל ימיו בתשובה.

קבלות מעשיות על העבירות העיקריות

כעת עומדים אנו סמוך ונראה לימים הנוראים ראש השנה ויום הכיפורים, ועיקר דרך התשובה האמיתית שמוטלת עלינו היא לקבל על עצמנו קבלות, שינויים מעשיים בפועל שישנו את דרכנו, וכפי שאמר ר' ישראל סלנטר, שהתפקיד המעשי המוטל על האדם במשך כל ימים אלו עד עיצומה של תפילת נעילה הוא לקבל על עצמו קבלות ולחשוב כיצד הוא יוכל לשמור עליהם.

כאשר אנו עוסקים בתשובה עלינו להתמקד בנושאים שמהווים את עיקר הבעיה שמחמתה אנו רחוקים מהקב"ה, ואם כי צריכים לשוב בתשובה על כל נעלם, מכל מקום עיקר התשובה אינה על עבירות קלות שהאדם נכשל בהם בטעות זעיר שם זעיר שם, אלא על העבירות המרכזיות שהם עיקר הגורם לנפילתו של האדם.

מרן הגרא"מ שך היה מדמה את הימים הנוראים לניקיון של בוך, ואמר שאם לא היה לנו את התשובה כל שנה - לא היינו יכולים לגרד את הכמות העצומה של הבוץ שהצטברה, ורק כיון שכל שנה מחדש אנו שבים, אם כן גם אם לאחר מכן אנו חוזרים לסורנו, מכל מקום אין כמות גדולה כל כך של בוץ ואנו יכולים להתנקות מחדש.

כל מה שמוטל עלינו הוא להתבונן על הימים שחלפו ועברו ולראות מה עשינו בהם, איזה רווח יצא לנו ומה נוסף לנו על ידם. ה'בילוי' הוא מלשון 'בלאי', כמו שכאשר האדם משתמש שוב ושוב הבגד נקרע לבסוף ולא נשאר ממנו כלום, כך האדם שמאבד את זמנו ומכליל את עצמו בין מבלי עולם - יוצא לבסוף חסר כל, וזמנו חולף לבלי שוב.

הלא אם היו מציעים לאדם סכום כסף ובלבד שימכור שעתיים מימי חייו, גם אם היו מציעים לו אלפי אלפים לא היה מסכים בשום פנים ואופן, שהרי כל אשר לו יתן האדם בעד נפשו, וכיצד יוכל וראה באבדן עצמו. אך כיצד האדם יכול לחסר מזמנו שעות תמימות מבלי להניד עפעף, 'להרוג' את החיים שניתנו לו ולבזבז אותם על דברים חסרי משמעות, די לו להתבונן ולראות מה יצא לו ממה שעשה בשביל להבין שהוא כשוטה המאבד מה שנותנים לו.

קחו פעם נגן, ונסו להקליט את עצמכם במשך יום אחד. מי שאח"כ ישמע את כל דיבורי השטות חסרי-הענין שעסק בהם לא יהיה מסוגל לצאת שבעה מחדרו מרוב בושה, באלו דברים הוא עסק ובאיזה תוכן הוא מילא את סדר יומו. כל אותם דברים לא היו אלא ערבים לשעתם, ואז הם היו אכן נראים כבעלי ענין, אך אם מתבוננים בהם אחר כך מגלים עד כמה הם היו העברת זמן בסתמא בעלמא, בכאלו שטויות. לא נותר לאדם אלא לצאת מן הדמיון, לגזור את עצמו ולהכנס למסלול של חיי אמת, ואז יוכל לשמוח בחלקו תמיד כל היום "ויראה כי האלוקים עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים, ללא תועלת של כלום".

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות
 כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
 שנאמרו במקלות על ידי
 הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
 ראש ישיבת "כף החיים"

להערות והארות
 ולהצטרפות לרשימת התפוצה
 במייל:
 8542164@gmail.com

פרשת כי תבא

על האדם להשתדל להיות איש הכלל

לכן רבותינו בעלי המוסר כתבו עצות ודרכים אשר נוכל לאחוז בהם ולזכות להנהגת הרחמים. אומרים בשמו של הסבא מנובהרדוק, רבי יוסף יוזל הורביץ זצ"ל, שהוא אמר עצה יקרה לזכות בדין, שאדם יהפוך את עצמו להיות אדם כללי. כי כשאדם הוא בבחינה של אדם פרטי, זה דין אחד, אבל כשאדם הוא אדם ציבורי, כזה שהכלל צריכים לו, החשבון אתו הוא אחרת לגמרי.

מדוע? הסביר הסבא מנובהרדוק, אם יש מישהו שגנב והתחייב מיתה, כמו סוף כל גנב שיוצא לתליה, אבל המלך צריך אותו מאיזה סיבה, יצווה המלך לשחרר אותו. ואם אומרים לו, אדוננו המלך, והלא השופט הוציא את דינו לתליה! אומר להם המלך, אז תתלו את השופט.. אני צריך את האיש הזה, ולכן גם אם הוא גנב ולא מגיע לו להשאיר בחיים, היות ואני צריך אותו הוא ישאר כאן.

אדם שהופך את עצמו לאדם כללי שצריכים אותו הזולת, גם אם הוא לכשעצמו אינו ראוי לזכות בדין, מכל מקום מוציאים את דינו לחיים טובים ושלוש מפאת הכלל הצריכים לו.

איך אדם יהפוך את עצמו לאיש כללי הרבה אופנים יש. לדוגמה מה ששאל המשגיח בתחילה, האם יש לו קשר לחורה ויכול להיות מגיד שיעור, ללמד תלמידים וכיוצא בזה. ואם זה לא ביכולתו, יוכל להיות גומל חסדים או תמכין דאורייתא. על כל פנים אם ימצא האדם דרך להיות איש כללי, אז יהיה לו משפט אחד לחלוטין, וקרובה ישועתו לבוא.

זה אחד מחסדי ה' יתברך אתנו. כי בדיני בשר ודם אם מישהו עשה שלא כשורה ופסק השופט את דינו לחמש שנות מאסר, וכי יעזור שיבואו ויאמרו לשופט, הרי יש לו לנאשם הזה משפחה, אשה וילדים הזקוקים לו? השופט יגיד, לא מעניין אותי כלום. אני חותך את הדין שלו לפי מה שהוא עשה ולפי מה שמגיע לו, ולא מעניין אותי כלום מעבר לזה. זה בבשר ודם, אבל אצל הקב"ה 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עוול. מסתכלים בשמים, ואם רואים שמגיע לפלוני איזה עונש, אבל רואים שאם יביאו את העונש הזה על אותו פלוני יהיה מישהו אחר שיפגע ויצטער מזה ולא מגיע לו הצער הזה, מוחלים ומוותרים, כדי שלא יצטער מי שלא מגיע לו להצטער.

ועיקר מה שאדם יכול וצריך להיות 'איש כללי', זה בענייני בין אדם לחבירו. על האדם למצוא דרכים לעזור ולהיטיב לזולת, אם זה בגופו, כגון לבקר את החולה, לנחם אבלים ולשמח חתן וכלה, ובכלל זה גם להאיר פנים לסובבים ולהעלות חיוך על פניהם, אם זה בממונו ואם זה בדיבורו. וכמו שלימד אותנו הפלא יועץ (ערוך חסד) שאלו שלשת השטחים שבהם יש את מצות גמילות חסדים, בגוף בממון ובדיבור.

גם אם אדם מתחזק בלימוד בתורה בימים אלו הוא נעשה בזה 'איש כללי', שהכל צריכים לו. שהרי 'מרבית תורה מרבית חיים' (אבות ב, ה), והיינו שמרבית חיים לכל בית ישראל. אבל זה צריך לבוא גם עם חיזוק

כשאדם מתעורר - זה עצמו זכות עבורו

הנה, עומדים אנחנו באמצע חודש אלול, ויש לנו עוד כשבועיים עד ראש השנה. מה עלינו לעשות?! הדבר הראשון, כמו שפתחנו, הוא להתעורר מהתרדמה. אלו הימים שהם המה והלב של כל השנה כולה כמו שכותב הבן איש חי, ואסור לתת להם לחלוף בלי לפעול בהם כלום. מי שיושב באדישות ונותן לזמן היקר לחלוף, זה עצמו סיבה להכניס אותו לסכנה, כי כמו שהזכרנו, חודש אלול עצמו נהפך להיות טובע לאדם, למה לא ניצלת אותי כמו שיכלת לעשות, ומדוע לא מהרת להציל את עצמך.

בעלי המוסר אמרו, משל למה הדבר דומה, לילד קטן שיום אחד זחה עליו דעתו ועשה פוגרום בבית. קרע את הוילון, משך את המפה והפיל את כל הכלים ארצה ונשברו, ועוד ועוד. ראתה את זה אמא שלו ואמרה לו, תשמע בני, לא לפי כוחותי לעשות אתך מה שצריך, אבל עוד מעט יבוא אבא לבית, ואין כאן המקום להאריך...

מה התגובה של הילד? יש אחד שכששומע את זה אומר, אוי ואבוי. עוד מעט יבוא אבא ויראה מה שעשיתי ומה שקלקלתי. מה יהיה?! הוא רץ מתחת למיטה, דוחק את עצמו שם עד הקצה האחרון, ונצמד כמה שיכול לקיר. והנה מגיע האבא לבית. הוא רואה את המהפכה בבית ואומר, מה קרה כאן? מי חולל את כל הצונאמי הזה? אומרים לו, אתה יודע, הבשר שנתעלם מן העין... הוא עשה את זה.

מתכופף האבא ומציץ, ורואה אותו מקופל שם כולו, בלי ראש ובלי זנב.. שואל אותו האבא, מה זה? למה עשית את זה? והבן שותק. הוא מפחד ואין לו מה להגיד. אומר לו האבא, תשמע, מה שהיה היה. על מה שעשית הפעם נעביר לך, אבל אם זה יקרה עוד פעם, אוי ואבוי. הבנת? והבן אומר, ודאי אבא, הבנתי, ויוצא משם.

למה האבא לא עשה לו כלום ולא העניש אותו? כי כשראה את הבן שוכב שם מתחת למיטה כשהוא מפוחד ומבוהל, הבין שהילד כבר קיבל את העונש שלו הפעם. הוא למד את הלקח, וכנראה שלא יעשה את זה פעם נוספת. אבל אם יבוא האבא לבית וימצא את הבן שלו יושב מחויך רגל על רגל, ודאי הוא יכעס הרבה. לא די במה שעשית אתה עוד יושב ככה בלי להביע שום חרטה? ואנחנו יכולים להבין לבד מה שיהיה...

אומרים בעלי המוסר, כך זה גם אתנו בימים האלו. יש אחד שאמנם עשה מה שעשה במשך השנה כולה, קלקל ועיוות רח"ל, אבל עכשיו כשמוגיעים ימי הדין הוא נבהל ונבעת. הוא יושב מתיירד ומחפש דרכים ועצות איך לצאת זכאי בדין. כשרואים אותו כך, פוטרם אותו בזה. אבל אם רואים שלא מעניין אותו שום דבר, הוא יושב רגל על רגל ומחכה שיעבור הזמן, מסתפק באכילת רימונים בראש השנה ומרבה באכילת בשר כדי שיוכל לומר 'יהי רצון שנתבשר בבשורות טובות' כמו שאמר לי אחד שעושה, זה חמוד מאוד ואבוי לאחד שכזה.

הענינים של בין אדם לחבירו, כי הנהגת המשפט בראש השנה עם האדם הוא כפי איך שהוא מתנהג עם הזולת.

קבלה ליום הדין - קביעות הלימוד בספרי יראת מוסר

נזכיר עוד עצה ששמעתי מרבותי גדולי עולם, עצה השווה לכל נפש, אנשים נשים וטף, והיא קלה ופריה רבה, ותועלתה מרובה, כלשון רבינו הרמח"ל בחיבורו דרך עץ חיים.

בדרך כלל כשאדם מגיע לראש השנה, הוא מקבל על עצמו הרבה קבלות טובות לשפר את ההנהגה שלו ולתקן את המעשים שלו בשנה הבאה. ובאמת זה ענין שכתוב בספרים, שאדם יקבל על עצמו איזו קבלה טובה בראש השנה, וכמו שהעתיק הפלא יועץ (ערך ראש השנה) את דברי הרש"ש, שבקבלה טובה אחת שאדם מתקן בה את מעשיו כבר הוא ניצול בזכותה.

אמנם סיפר רבי שלום שבדרון זצ"ל, שבצעירותו למד בישיבת חברון אצל המשגיח רבי לייב חסמן זצ"ל, בעל החיבור 'אור יהל'. כשהתקרב יום ראש השנה, קיבל על עצמו רבי שלום קבלות רבות להשתפר ולהתחזק, ובא אל רבו המשגיח רבי לייב חסמן עם הדף בו מפורטים כל הקבלות שקיבל עליו, ואמר לו, כבוד הרב, תביט, הנה הקבלות שקבלתי עלי לראש השנה. אמר לו רבי לייב, שלום, לפני שאתה מתחיל לספר לי מה קבלת עליך, חצי מהקבלות המחוק ותוציא מהרשימה. מהחצי השני שנשא - את הדבר הכי קל שיש שם - אותו תקח על עצמך. למה? - כי אדם עומד ואומר, רבנו של עולם, הנה אני מקבל על עצמי קבלות טובות, ובבקשה תמחל לי. ואף על פי שגם בשנים שעברו קבלתי על עצמי קבלות ולא עמדתי בהם, אבל הפעם אני באמת מבטיח שאתקן. ואפילו שגם בשנים שעברו אמרתי שהפעם באמת אני יתקן, אבל הפעם אני באמת יתקן... איזה קבלה קבלת על עצמך? שלא אלך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, כמו רבי יוחנן... (יוטא פ"א א'). וכבר בארבע אמות הראשונות אתה נכשל...

אדם צריך להכיר את כוחותיו ולקבל על עצמו קבלה קטנה שיכול לעמוד בה. למשל, שלא יעבור עליו יום בלי לעשות איזה מעשה חסד, או שיכוון תמיד בברכת אשר יצר. אם הוא יכוון רק בברכת אשר יצר, לאחר זמן יבוא גם לכוון בשאר הברכות. אבל אם הוא מקבל על עצמו קבלות שהוא לא יכול לעמוד בהם, אין בזה תועלת.

אמנם, מה היא הקבלה הטובה יותר מכל הקבלות? שמעתי מרבותי, שהיא מה שלימד אותנו החסיד רבינו יונה, בחיבורו שערי תשובה (שער ב' אות י'), ללמוד מוסר בכל יום. זה דבר שלא קשה, אין בו טורח גופני וגם לא הוצאה כספית, אבל היא קלה, פריה רב ותועלתה מרובה. וכולם יכולים לקבל את הקבלה הזאת על עצמם, אנשים נשים וטף, ללמוד מוסר בכל יום בלי נדר.

רבינו יונה מביא ששה דרכים שמביאים את האדם ומעוררים אותו לתשובה. כגון ימי הזקנה, שכאשר אדם כבר זקן ובקושי זו, ובכל שני וחמישי מבקר בקופת חולים, אז הוא אומר 'רבנו של עולם, עכשיו שאני בן שבעים ושמונים ואפילו אם אני רוצה לעשות עבירות אני כבר לא יכול, אני אעשה תשובה, ובבקשה תמחל לי'. גם תשובה כזו הקב"ה מקבל. אבל למה לחכות עד שאתה בן שבעים? תלמד מוסר מאוטו... איך נראה אוטו, הכי חזק שיהיה, שנמצא על הכביש שבעים שנה? - כבר יוצא לו עשן מהפנס... עכשיו שאתה זקן אתה עושה תשובה?! תעשה תשובה כשאתה צעיר, כשאתה עוד גיבור! מכל מקום הקב"ה ידו פשוטה לקבל שבים, ואפילו תשובה כזו, ואפילו אחד שעושה תשובה ביום האחרון שלו, גם אותה הוא מקבל. ומחל לו הקב"ה ברחמי על כל עוונותיו, וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"ב ה"א) ע"ש. [א"ה: וראה בזה דברי רבינו שליט"א בספר שובי השולמית ח"ה (סימן כ) ע"ש].

וכך מסדר רבינו יונה את הדרכים שמביאים את האדם לתשובה. הדרך השלישית היא, כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכחים, כמו שהיה בזמנו של רבינו יונה שבכל תפוצות ישראל היו מסתובבים מגידים ומוכחים, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ד ה"ב) שצריכים הציבור להעמיד עליהם אדם זקן וירא שמים ואהוב לבריות שיאמר לפני הקהל דברי מוסר ותוכחה. גם בדור שלפנים היה בירושלים את רבי יצחק פרחי המוכיח, ובאיזמיר היה את רבי אליהו הכהן, בליטא היה את המגיד מדובנא והיה את המגיד מקלם, והיו תלמידי רבי ישראל מסלנט ועוד. אבל היום אין לנו את זה. מה נשאר בידינו? - החיבורים שלהם. אם אין לנו את רבי אליעזר פאפו, יש לנו את הספר שלו 'פלא יועץ'. אם אין לנו את רבינו יונה, יש לנו את החיבור 'שערי תשובה', אם אין לנו את רבינו בחיי יש לנו את 'חובת הלבבות', וכן על זה הדרך. ספרי המוסר, הם המוכחים שלנו עכשיו.

אומר רבינו יונה: כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכחים, ושמיעה אין זו שמיעת האוזן גרידא, אלא כלולה בזה גם ההבנה והקבלה, כמו 'שמע ישראל'. כשאדם ישמע ויקבל את הדברים, יקשיב וישמע ויכנע ויעשה תשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות ושלא יגרע דבר מדבריהם. יש אחד שבא לשמוע מוסר, אבל הוא מקבל רק את מה שערב ונה לו. על שאר הדברים הוא אומר שזה לא בשבילו, ומייעדים למישהו אחר... אין דבר כזה. כמו שאת כל מצוות התורה אתה צריך לקיים, גם את כל דברי המוכחים עליך לקבל.

למה זוכה מי שמקבל על עצמו ללמוד מוסר ולשמוע את דברי החכמים והמוכחים? - אומר רבינו יונה: הנה האיש הזה ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול. לפני כן הוא היה באפילה, בחושך ובעלטה, ובקבלה הזו שקיבל על עצמו ללמוד מוסר, כבר יצא מאפילה לאור גדול. מתי? - כי את אשר יאזין ויסכית ולבבו יבין ושב ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח. כשבאמת תהיה הקבלה הזו קבלה על מנת לקיים, שיעשה מה שילמדו אותו החכמים והמוכחים.

וכשיזהר בדבר הזה, כותב רבינו יונה, הנה מהיום ההוא ומעלה, כשקיבל להזהר בדברים האלה, עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר. כשאדם מקבל על עצמו להיות קובע עתים בספרי מוסר, הוא נהפך לאיש אחר. ממת? - מעת אשר קיבל על עצמו כזאת במחשבתו וגמר עליו כך בלבבו. יש כאן פירוט של שני החלקים, כשיקבל את זה עליו במחשבתו - בכלי הדעת, ושיגמור את זה בלבבו - בכלי התחושה וההרגשה. כי לא מספיק שאדם יאמר 'כן, אני מקבל, וימשיך הלאה. אלא יקבע את זה בלבו ויבין את החשיבות של זה. וזה דבר עצום ונפלא, שכבר מרגע הקבלה שאדם מקבל על עצמו לשמוע את דברי המוסר ולקיים אותם - יצא מאפילה לאור גדול, ועלתה בידו התשובה.

ומוסיף רבינו יונה חידושו: ומעת אשר קיבל כזאת במחשבתו וגמר עליו בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצוות והמוסרים שהוא יעשה בהמשך השנים הבאות, ואשריו שצידק נפשו בשעה קלה. צידק נפשו הכוונה שנהפך צדיק. מי הוא הצדיק? פירש רש"י במסכת קידושין (מ"ב), ש'צדיק' הוא מי שרובו זכויות. וברגע שאדם קיבל על עצמו את ההחלטה הנכונה שילמד ספרי מוסר דבר יום ביומו, כבר עכשיו כל אותם מצוות ומעשים טובים שיעשה במשך השנה הבאה בגלל לימוד המוסר שלו, נכתבים בפנקס שלו ומוציאים את דינו לזכות.

לכן כשאדם מקבל על עצמו שבעוד האל וישועתו ובלי נדר ילמד בכל יום בספרי יראה ומוסר, הרי 'ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול וצידק את עצמו בשעה קלה ועלתה בידו התשובה'. וזו היא העצה הטובה מכל העצות, שאין בה קושי. וכל אחד יכול לבחור לעצמו איזה ספר מוסר שנוגע אל לבו, אם מהקדמונים אם מהאחרונים, העיקר שיקרב אותו אל הבורא ויביא אותו להיות עבד נאמן ועושה נחת רוח לפניו, וה' יהיה בעזרו אמן ואמן.

נחל אליהו

חיוב הכרת הטוב, עד היכן?

דוגמא לדבר אדם שגר עם שתיים עשרה ילדים בדירת מרתף של שתי חדרים, כל הזמן הוא מרגיש כמה קשה לו ואיך הוא מסכן, וכשיום אחד הוא עבר דירה, ה' הרחיב לו והוא גר בדירה של ארבעה חדרים מאווררת, בחודשיים הראשונים הוא מרגיש גן עדן והוא מודה להקב"ה בכל רגע, אבל אחרי שנה דרכו של עולם שהוא לא מרגיש שיש לו משהו מיוחד. אחד שיש לו אשה טובה - זה מצא בעבר, בהתחלה הוא הרגיש שזה טוב, אבל אחר כך הוא מרגיש שזה דרכו של עולם, אולם אחד שיש לו אשה רעה - זה מוצא, כל הזמן הוא חי את זה שיש לו אשה רעה.

החכמה של יהודי היא, לזכור את החסדים מהתחלה, וזה עיקר מקרא ביכורים, תזכור שהיית במצרים, קבלת את ארץ ישראל, קבלת הכל, זה חסד מהתחלה, "הגדתי היום לה' אלוֹקֵיךְ" - 'היום' אני אומר "כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו" מה שבאתי אל הארץ לפני מאה, מאתיים, אלף, אלפיים שנה, היום אני אומר לה' אלוֹקֵיךְ - בכל יום, כי באתי אל הארץ, וזה כל החיוב של ליל הסדר "חייב אדם לראות את עצמו בכל דור ודור כאילו הוא יצא ממצרים" לזכור את חסדי המקום מהתחלה, וזה העבודה של כל יהודי, לזכור את כל החסדים שיש לו כל הזמן.

וכך אנחנו רואים אף בדור הפלגה בפרשת נח, שכתוב (בראשית יא, ה): וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם, אומר רש"י: בני האדם - אלא בני מי, שמא בני חמורים וגמלים? אלא בני אדם הראשון שכפר את הטובה ואמר (ג, יב): האשה אשר נתתה עמדי, אף אלו כפרו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול.

דור הפלגה נקראים בני האדם, שכשם שהוא היה כפוי טובה על האשה שניתנה לו, כך הם היו כפויי טובה שמרדו בהקב"ה שהציל אותם מהמבול, אתם יודעים כמה זמן היה מהמבול עד דור הפלגה? שלוש מאות שנה! כשאנחנו קוראים את זה בקריאת התורה מדור המבול עד דור הפלגה שהם שתי עליות זה לוקח בדרך כלל חמש עד עשר דקות, תלוי כמה הוספות עושים וכמה מי שבורך, אבל במציאות זה היה שלוש מאות שנה, ועל כך באים עליהם בטענות שהם כפויי טובה אתם שניצלתם מהמבול איך עכשיו אתם חוטאים בחטא דור הפלגה, אם סבא שלכם לא היה ניצל לא הייתם קיימים ואתם כפויי טובה. כמה יהודים מרגישים פה הכרת הטוב להקב"ה שהסבא שלהם ניצל מהשוואה? שסבא שלהם היה פה בארץ כשברגע האחרון בניסי ניסים הנאצים לא הגיעו פה לארץ? כמה יהודים מרגישים פה הכרת הטוב על הניסים שהיו במלחמת יום כיפור? וזה רק תקופה של פחות ממאה שנים. ותארו לכם, שבאים ליהודי בטענה איך אתה לא זוכר את הנס של הסבא של הסבא שלך בזמן הש"ך שניצל בגזירות ת"ח ות"ט, וכשאתה לא זוכר אתה כפוי טובה, כך זה היה מהמבול עד הפלגה כמו מת"ח ות"ט עד היום, ובאו עליהם בטענות שהם כפויי טובה שכפרו בטובה שמילטם מהמבול. הכל צריך לזכור ולא לשכוח, אדם רגיל לשכוח, אך צריך לזכור חסד ה' כל הזמן, הגדתי היום לה' אלוֹקֵיךְ כי באתי אל הארץ.

ועל דרך זה מבוואר ברמב"ן בפרשת שמות (ד, י) שמבוואר בכתוב שמשא רבינו היה כבד פה וכבד לשון, שואל הרמב"ן: הרי כל כך הרבה מופתים נעשו על ידו, ומשה רבינו הולך להיות מושיען של ישראל, הרב"ה של כלל ישראל, לפני מלכים יתייצב, וכי אי אפשר לעשות לו נס שהוא יתרפא מהגמגום, למה הוא לא ביקש מהקב"ה, ולמה הקב"ה לא עשה לו נס שיתרפא? אומר הרמב"ן: כיון שמשא רבינו נהיה כבד פה בדרך נס כמו שסיפרו במדרש (שמות רב, א, כו) שכשמשא היה תינוק פרעה לקח אותו על הידיים, ומשה לקח את הכתר מראשו של פרעה, ושם אותו על ראשו,

ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדלתי היום לה' אלוֹקֵיךְ כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה'

לאבותינו לתת לנו (כ, ג).

ואמרת אליו - שאינך כפוי טובה (רש"י).

היה קשה לרש"י, מה היא ההקדמה הזאת "הגדתי היום... כי באתי אל הארץ", הרי הוא הולך לומר כעת מקרא ביכורים שלם, ופתאום א'גוט מארג'ן א'גוט יאר הוא מתחיל לומר "הגדתי היום לה' אלוֹקֵיךְ כי באתי אל הארץ" מה זה שייך למקרא ביכורים? ועל כך אומר רש"י, ואמרת אליו - שאיני כפוי טובה.

צריך לדעת, פרשת ביכורים היא מפתח ללמוד את כל ההנהגה שלנו בהכרת הטוב להקב"ה. אדם נמצא בארץ ישראל, יש לו אדמה, האדמה מוציאה פירות, זה נראה לו דבר טבעי, הוא כבר גר פה, ואבא שלו גר פה, וסבא שלו היה גר פה, הוא מרגיש בעצמו על מה יש להודות? כח ההרגל מקהה את ההכרת הטוב, בן אדם כל כך רגיל בחסדי המקום עד שהוא שוכח את כל הטובות שהוא קיבל, ועל כך חייבה תורה להביא ראשית ביכוריו ולומר את פרשת מקרא ביכורים, שבה הוא מזכיר לעצמו שהיית במצרים, היית עבד, לא היית כלום, תזכור מאיפה באת ולאיפה הגעת, קבלת את ארץ ישראל, קבלת פירות, שום דבר לא ברור מאליו.

ואת כל הפרשה הזאת אנחנו מזכירים בליל הסדר, סדר ההגדה של ליל הסדר בנוי על המשנה בערבי פסחים (משנה ד): מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל... מה נשתנה... ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה. וכך כל המבנה של ההגדה, דורשים את ארבעת פסוקים של מקרא ביכורים פסוקים ה' ז' ח', מארמי אובד אבי עד שגומר כל הפרשה, אנחנו דורשים את זה באריכות, זה עיקר ההגדה, בליל הסדר אנחנו קוראים מקרא ביכורים, מפני שליל הסדר זה הכרת הטוב להקב"ה ואז אנחנו מכירים בחסדי המקום מהתחלה, הכל הכל עוד מאברהם אבינו, מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו.

אנחנו נמצאים פה בארץ ישראל, כשיש ריבוי בלתי נתפס של ישיבות וכוללים ועמלי תורה, ואנחנו מרגישים שהכל מגיע לנו, אך צריך לדעת שיש בעולם מליארדים של גוים, ואף אנחנו עובדי עבודה זרה היו אבותינו, אלא שהקב"ה הצילנו "ואקח את אביכם", הכל חסד ה', בליל הסדר אנחנו אומרים את כל האמת שכל מה שיש לנו זה חסד ה', אפילו ברית אבות וזכות אבות זה גם חסד ה', זה מקרא ביכורים וזה ליל הסדר, לזכור איך התחיל הכל מהתחלה.

היה פעם יהודי שבא לבכות לרב"ה שלו, שיש לו בת מבוגרת ולא מצאה את הזיווג שלה וחיייו אינם חיים, אמר לו הרב"ה: יש לך בת?! יש לך כמה בנים שחיתנת?! אתה יודע שיש כאלו שאין להם בכלל ילדים... אתה צריך להגיד נשמת ולהודות להקב"ה, ואם יש לך בת כנראה שאתה בעצמך התחתנת, אתה יודע שלא כל אחד זוכה להתחתן?! אתה צריך להגיד נשמת... בן אדם מרגיש שכל הדברים שיש לנו הם מגיעים לנו, אבל גם כשחסר לו משהו הוא צריך לזכור את חסדי המקום מהתחלה. וכך מבוואר הגאון את דברי הגמרא (ברכות ה, א) במערבא, כי נסיב אינש איתתא, אמרי ליה הכי: מצא או מוצא? מצא - דכתב "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה", מוצא דכתב "ומוצא אני ממר ממות את האשה וגו'". למה לאשה טובה קוראים מצא ולאשה רעה קוראים מוצא? אומר הגאון, שדרכו של אדם שכשיש לו חסדים מהקב"ה הוא מאד מהר מתרגל לזה והוא מרגיש שזה מגיע לו, וכשהוא סובל הוא מרגיש את זה כל הזמן,

וכשעשה כן אמרו לו החרטומים הילד הזה מסוכן, ואנחנו רואים פה שאם אתה לא תחטל אותו עכשיו כשהוא יהיה גדול הוא הולך להוריד לך את הכתר, ואז הגיע מלאך ואמר שהוא קטן ואין לו דעת, והציע שיעשו לו מבחן שיניחו לפניו קערה עם גחלים וקערה עם מרגליות ונראה מה הוא יבחר, וכשמשוה רצה לבחור במרגליות בא המלאך ודחף את ידו לגחלים, ומשה שם ידו בפיו ועל ידי זה הוא נהיה כבד פה, ממילא אומר הרמב"ן: אפילו שיכול היה להיות נס ולרפאות את משה, הוא נשאר כבד פה כדי שהוא יזכור כל החיים את הנס הזה, ופה לא מדובר בסתם אדם אלא מדובר במשה רבינו, שתמונת ה' ביט, ובכל ביתי נאמן הוא, וממילא אין חשיש שהוא ישכח את הנס, ואעפ"כ הוא נשאר כבד פה מפני שאם יהיה לו מול העיניים שהוא כבד פה הוא יותר יזכור את הנס הזה, ולצורך כך שווה שמושיען של ישראל שלפני מלכים יתייבב, מוסר התורה, יהיה כבד פה, כדי שכל החיים ישאר לו הכרת הטוב מול העיניים, כמה צריך לזכור חסדי המקום!

ומצאנו אצל דוד המלך (שמואל א פרק יז), כשגלית בא להלחם בישראל ופחדו ממנו כל העם, בא דוד ואמר שהוא ילחם איתו, אמר לו שאול המלך: לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להלחם עמו כי נער אתה והוא איש מלחמה מנעוריו, שאול אמר לדוד כמו שאומרים בעברית אתה אפילו טירונות לא עשית ואיך אתה הולך בכלל נגד החייל מספר אחד בעולם, אתה הולך להלחם אתו?! אמר לו דוד המלך: רועה היה עבדך לאביו בצאן ובא הארי ואת הדוב ונשא שה מהעדר... גם את הארי גם הדוב הכה עבדך והיה הפלשתי הערל הזה כאחד מהם, וכתוב במדרש: אל תקרי "ונשא שה" אלא "זה", והיינו שדוד לקח את השה הזה, ומהעור שלו הוא עשה אפודה וכל הזמן היה לובש את זה, וכל זאת כדי לזכור כל הזמן את הנס, לזכור חסדי המקום, ובזכות זה הוא היה בטוח שהוא יכה גם את גלית.

לפעמים יש לבחור חבורות יותר טובה, ולפעמים חבורות פחות טובה, מקום יותר טוב בשיעור או מקום פחות טוב, והרבה פעמים יש טענות, אבל על מה הטענות?! אתם יודעים כמה רבבות ילדים לא זכו להיכנס לשיבה בכלל, לא יודעים מה זה שמע ישראל, לא הכל מובן מאליה! על הכל צריך להודות "הגדתי היום לה' אלוקיך" שאתה זוכה כל יום לבוא להתפלל, להניח תפילין, שגדלת בבית שנתנו לך את היסודות והיננו אותך להכל מילדות, שאתה יושב בשיבה, כל יום צריך להגיד כי באתי לבית מדרש, על כל דבר לזכור להודות.

שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו

ארמי אובד אבי (כו, ה).

בהגדה של פסח אנחנו אומרים: צא ולמד, מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל, מה הכוונה צא ולמד? אומר הגאון: צא, הפירוש תצא מהפשטות, תתבונן, ומבאר הגאון שזה נסמך לקטע שלפניו "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם" ולכאורה יהיה לך קושיה הרי לא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, יש דורות שהיו בהם מלכי חסד ובני ישראל ישבו בשלווה, לא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו? ועל כך אומרים: צא ולמד, תתבונן, מה בקש לבן הארמי, והיינו שכשעומדים חומש בראשית מה רואים על לבן הארמי? שהוא אדם שלא משתלם לעשות אתו עסקים, הוא רמאי, נוכל, תחמן, אבל שהוא רוצח? זה לכאורה לא רואים, ואדרבא נראה שהוא היה כזה אבא טוב, סבא טוב, עד שהוא אומר ליעקב: ולא נטשתני לנשק לבני ולבנותי. ופתאום כשמגיעים לפרשת כי תבא נאמר: ארמי אובד אבי, והיינו שביקש לבן לעקור את הכל. ומכך רואים שאפילו שכלפי חוץ הוא נראה סבא טוב, אבל הקב"ה יודע מה הוא תכנן, ועל כך אנחנו אומרים "צא ולמד" מהפרשה של לבן הארמי תלמד, שבכל דור ודור - גם כשנראה לך שאתה יושב בשלווה בין הגויים, עומדים עלינו לכלותינו כמו לבן הארמי. ובענין זה ידוע הסיפור עם ר' איצ'ל וולואז'ינר, ששאל אותו המושל, הצאר הרוסי: מדוע אנחנו אומרים "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי

גבר עלינו חסדו" הרי לכאורה כיון שגבר עלינו חסדו אנחנו צריכים להלל, ולמה אומרים "הללו את ה' כל גוים" למה אומות העולם צריכים להלל? אמר לו ר' איצ'ל: הרבה פעמים, הגויים רוצים לעשות כל מיני גזירות על ישראל, אבל יש כל מיני סיבות שזה לא משתלם להם והקב"ה מסכל את עצתם, ואף אחד בכלל לא יודע את כל הגזירות שהם רצו, ורק אלו שיושבים שם בקבינט, במטבחון, הם יודעים את חסד ה' עלינו שהציל את ישראל ממחשבותם, אבל אנחנו אפילו לא יודעים את זה, ועל כך אנחנו אומרים "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו" דוקא הם הגויים שרצו לגזור עלינו גזירות קשות הם יודעים להלל ולשבח את הקב"ה על כך שגבר עלינו חסדו.

חיוב ביכורים בשביעית

ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'

(כו, י).

יש שאלה גדולה האם פירות שביעית חייבים בביכורים או לא, והיינו באופן שהפירות הם פירות שלו ואינם הפקר, והשאלה היא מצד הקרקע האם זה נקרא "האדמה אשר נתת לי" בשביעית שזה הפקר. אני זוכר לפני ארבעים שנה, הגיע יהודי שהסתפק בספק הזה לכולל חזון איש, ושאל את כל התלמידי חכמים שם האם שביעית חייב בביכורים? האברכים בכולל שם התחילו לחפש ירושלמי, תוספתא, חיפשו וחיפשו עד שהוא הגיע לר' חיים קנייבסקי, ר' חיים למד אז בכולל חזון איש, אמר לו ר' חיים במקום שזה רש"י מפורש בפרשת משפטים (שמות כג, יט) על הפסוק שם: ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלוקיך - אף השביעית חייבת בביכורים.

אמנם האור החיים הקדוש (בפרשה שלנו) אומר מסבירא ששביעית לא חייב בביכורים, ומפני שהקרקע אינה שלו אלא מופקרת לכל, והמנחת חינוך (מצוה צא) תמה עליו מדברי רש"י הנ"ל בפרשת משפטים שמבואר שחייב בביכורים. ובאמת הרא"ם שם מביא שיש נוסחאות שלא כתוב כן ברש"י, ובגור אריה הביא שודאי טעות סופר הוא ברש"י, ולדבריו יתכן לומר שהיה הגירסה ברש"י "אין השביעית חייבת בביכורים", אלא שפעמים רבות האותיות י' ו' כשהם כתובות לא כל כך ברור זה נראה כמו ו', ולכן טעו המדפיסים ובמקום 'אין' כתבו 'אף'.

ונראה שיש ראייה חזקה מאד שהגירסא האמיתית ברש"י היא כמו הגירסא שלפנינו "אף השביעית חייבת בביכורים", שהרי לכאורה יש מקום לשאול שבכל מקום רש"י מבאר פשט בכתוב ומה רש"י בא פתאום ללמד ששביעית חייבת בביכורים? אלא שכשעומדים את פרשת משפטים שם רואים שדברי רש"י האלו הם חלק ממבנה שלם, שהפרשה שם מזכירה בתחילה את פרשת שביעית "ושש שנים תזרע את ארצך... והשביעית תשמטנה ונטשתה" ואחרי זה נאמר דין שבת "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות", ואחרי שבת נאמרו הרגלים "שלוש רגלים תחג לי בשנה" ואחרי הרגלים נאמרה פרשת ביכורים "ראשית ביכורי אדמתך", וצריך ביאור מה השייכות בין כל הפרשיות הללו? ועל כך מפרש רש"י כולם: וביום השביעי תשבת - אף בשנה השביעית לא תעקר שבת בראשית ממקומה, שלש פעמים וגו' - לפי שהענין מדבר בשביעית הוצרך לומר שלא יסתרכו רגלים ממקומן, ראשית בכורי אדמתך - אף השביעית חייבת בביכורים.

דהיינו, רש"י מבאר שהטעם שכתוב שבת סמוך לשביעית, ללמד שגם בשביעית נוהג שבת, ואחרי זה לגבי הרגלים אומר רש"י לפי שהענין מדבר בשביעית הוצרך לומר שלא יעקרו שלוש רגלים ממקומן, וההמשך של הפאזל של כל דברי רש"י הוא למה כתוב ביכורים בפרשת שביעית להגיד שגם בשביעית יש ביכורים, ולכן רש"י מזכיר את זה שאין זה סתם חידוש דין אלא זה פשט למה זה כתוב כאן, וממילא ודאי מוכח שהגירסא האמיתית ברש"י היא "אף השביעית חייבת בביכורים" שזה המשך של שבת ורגלים שכתוב כאן.

להצטרפות לקבלת הגליונות והשיעורים:

 N0527683029@GMAIL.COM 0509127078

מבט פנימי על עבודת חודש אלול

שיחה עם רבני ארגון "לב שומע"

ראשית, באנו לשמוע מהו 'אלול'?

אני רגיל לומר שהסגולה של 'אלול' היא שאין לו מקור, לא בש"ס ולא בשאר מקומות, ולא נאמרו בו הלכות ולא ניהוגים אלא כל מה שיש בידינו הוא מתקופות מאוחרות יותר. ולפי מה שנבאר מהי סגולה זו נמצא שה'אלול' בימינו הוא האלול העיקרי, ממש להיפך מהתפיסה הרווחת המיוסדת על דבריו של רבי ישראל סלנטר "מלפנים כל איש ישראל אחזו פלצות מקול הקורא קדוש אלול". לפי ערך הדורות אין ספק שהמציאות של אלול היתה מוחשית הרבה יותר, אבל התפקיד האמיתי של חודש אלול, שייך יותר אלינו.

ונבאר את ההנחה הזאת. יש לנו בעיה יסודית במפגש שלנו עם הימים הנוראים. בימים הנוראים אנשים נמצאים תחת הרושם של "ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו", או שהם רוצים מאד להצליח בעבודה המסוימת של ראש השנה ויום הכיפורים, בין אם זה במלכויות זכרונות ושופרות, בין אם בתקיעת השופר, ומשקיעים הרבה כדי לזכות לכפרת יוה"כ. ממילא נמצאים באווירה הקריטית של הימים הללו, שמשפיעה רבות על חובות האיברים וחובות הלבבות עד שיש סיכוי שהימים הללו שכולם 'ראש השנה' (כדברי הגר"א) יהפכו להיות זמן שבו יוצאים מהחיים הרגילים למקום אחר של זמן לחץ. והגם שהלחץ הוא חיובי ומתחברים לכל האווירה ולמנגינות הימים הנוראים וכו', בכל אופן יש סכנה של 'פסיק רישא', שמא יתנתק ה'ראש' משאר האיברים שהם כל ימות השנה, במקום אשר 'גופא בתר רישא גרירא'.

חודש אלול הוא מתנה מיוחדת שבאה לחבר את ימות השנה לימים הנוראים.

הגר"א (יונה ג ג) מביא דבר מיוחד ומחודש בענינו של חודש אלול, למרות שאין דרכו להתייחס לדברים שאין להם מקור מפורש בחז"ל, וכתב שיש שלשה ימים שהם ימים של הקב"ה בעולם - ראש השנה, יום הכיפורים וראש חודש אלול. והדבר מפליא, דבשלמא ר"ה הוא יום שיש לו משמעות עמוקה, ונתייחד בתורה ליום 'זיכרון תרועה', וכמו כן יום הכיפורים מזומן לכפרה, כמשנ"א "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם". אך מה יחודיותו וענינו של ראש חודש אלול ומה המשמעות שלו כלפינו. ונתבאר בדברי הגר"א דר"ח אלול הוא הזמן שנותן צורה נכונה ומשמעות עמוקה לחיים של בני האדם, וזהו דבר שקרוב לליבם של בני אדם, שרוצים מחדש בכל שנה לתת יותר משמעות ועומק לחייהם ולקשר עם הקב"ה. הימים הנוראים בכללם מאירים לנו שאיננו חיים סתם

את החיים, אלא חיים בשביל משמעות פנימית יותר מהרובד החיצוני של החיים. ומבאר הגר"א עה"פ "ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד" - "ביום ראשון שהתחיל להלך והוא בר"ח אלול להוכיח אותם. ויאמר עוד ארבעים יום - יש פנאי לשוב עד יום הכיפורים. וניווה נהפכת - שאז נחתם אם לא ישובו". הסגולה הראשונית של הזמן הזה - מלבד ענין ימי הרצון - שהם ימי הכנה להעלות ממדרגה למדרגה את היקרות והמשמעות של ערך החיים, שאליהם האדם רוצה להגיע ולגדל את עצמו בכל שנה ושנה. כלומר, נותנים לך את משמעות האמת של החיים שאותה מספרים הימים נוראים, אתה אותו האדם של כל ימות השנה, אבל אתה עומד מול המפגש שקרוב לבוא בראש השנה ומול חידוש השנה בימים שיבואו, וכעת הוא רלוונטי ושייך אליך.

אחד המקורות הקדומים ביותר לעבודת חודש אלול הוא בדרשות מהרי"ל (ריש הל' ימים נוראים) "ודרש מהר" סג"ל כתיב נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים (ירמיה ד), על כן צריך כל אדם להסיר השרשים הרעים ורוע מעלליו מלבו קודם יום הדין של ראש השנה. וירגיל את עצמו כל ימי אלול להיות רגיל בהן בעשרת ימי התשובה וכו'". משמע מדבריו שהזריעה של השנה היא בר"ה ועשי"ת ויוה"כ, אבל יש קריאה לאדם לחרוש חריש מוקדם באדמה כדי שהזריעה תיקלט באישיות הכוללת של האדם, ויבין את המשמעות של הימים קודם שיכנס למתיחות.

לכן נראה לומר שה'אלול' בימינו הוא המקורי והעיקרי, מאחר ובעבר היתה אווירה של ימים נוראים כבר בחודש אלול, האנשים חיו את האווירה והפלצות של ימים נוראים מקול הקורא חודש אלול כמש"כ הגר"ס. המציאות של החיים בארצות הגויים ובפרט בארצות אירופה, היתה שונה מאד, וכלל ישראל היו מוקפים סכנות וקשיים, ושרויים במצב שבו חייהם תלויים על בלימה. הדיבורים על גזירת חיים ומוות, עוני ומיסים היו מאד מוחשיים, ולכן תיכף היו נכנסים למורא ופחד עם קול הקורא קדוש אלול. אולם, בימינו שב"ה החיים שלנו הרבה יותר רגועים, הקב"ה מצפה למקורות שלנו, לפתיחה של הקשר מצידנו - 'אני לדודי ודודי לי', ובאמת בני דורינו מחפשים את הקשר האמיתי להקב"ה שמגיע מתוכם ומעצמם ולא מתוך לחצים ומתחים. אין ספק שאדם צריך מראה שתשקף לו את הדרגה שלו, ומשהו שיעורר את תשומת ליבו שלא יישאר ישן כל חייו, אבל עיניו צריכות להיות נשואות לדרגות העצומות שאפשר להגיע אליהם בימים הנוראים,

בעבודת התפילה עם כל המשמעויות שלה, ובשופר וביוה"כ וכו'.

מכל דור הקב"ה מצפה תפקידים אחרים, הדורות שהיו מאוימים מהגזירות היו מגיבים בהתאם למצבם, ואנחנו צריכים להגיב בהתאם למצבינו. אנחנו מחפשים הרבה יותר את ה'רחמנא ליבא בעי', 'רוצה ד' את יראיו את המייחלים לחסדו', כיון שזאת המציאות והאווירה בתוכן אנו חיים. סגנון היצר בימים אלו שונה מבעבר, גזירות הגויים כיום אינם מיסים וסכנת נפשות, אלא הם מקיפים את העולם כולו ברעיונות של עולם החופש, עולם של הפקרות הרצון, והמצב הזה מוביל את העולם בסופו של דבר לעולם צמא מאד לקרבה להקב"ה ומתוך המצב הזה, הקב"ה רוצה שנקרב את עצמנו אליו באותו רצון חופשי ובאותה ציפיה לחיים בעלי משמעות.

הסיבה לצימאון הזה היא שכאשר האדם מגלה שמתוך הימצאותו בתוך עולם מאוויים ורצונות והכל מצוי ומתקיים, הוא מאבד את המשמעות של עצמיותו ואין לו טעם וערך בחיים שכאלו. אבדן תחושת החשק וההתלהבות מקיפה את העולם המודרני בצורה חזקה, דווקא לאור השפע הגשמי וההצלחות הגשמיות. אנשים מרגישים שהטעם העמוק והאמיתי של חיי האדם באשר הוא אדם - בורח מהם, והצעקה של ההשתוקקות העצומה למשמעות האמיתית של החיים מקיפה ועולה מתחת לפני השטח. החיים נמחצים תחת הלחץ של כח הדימיון המופרז שמאד נפוץ אצל בני אדם ושל השאיפות המוגזמות של אנשים להנאות והישגים לא מציאותיים ועוד חפצים לקבל את כל מאווייהם באופן מיידי, דברים אלו גורמים לביטול הערך של החיים היקרים והאמיתיים שבהם כל התמודדות קטנה וכל בחירה ופעולה שאדם עושה, כמה היא יקרה וחשובה. ולכן כנגד תהליך הרסני זה אנשים מצפים להרגיש טעם אמיתי במה שהם עושים בלי דמיונות וציפיות שווא.

כאמור, העבודה באלול היא החריש המוקדם, אם נרצה להוריד את זה לפסים מעשיים, איך לגשת לעבודה המעשית של אלול?

אני חושב שלפני העבודה המעשית, יש עבודה שבדור שלנו כולנו צריכים כל שנה מחדש הכנה פנימית של תשובה מיוחדת של חודש אלול, ומשם לרדת לדברים המעשיים.

אצל חלק מהאנשים נתפס המושג של יראת שמים במובן שיראים מלהתקרב לקדוש ברוך הוא, אנשים לא בטוחים שהקרבה היא מקום טוב בשבילם. הקשר שלהם עם הקב"ה כולל הרבה רגשות אשמה, הרבה טענות ומענות שאין להם פתרון, ומתוך התפיסה הבסיסית הזאת, גם אם מאד רוצים להיות טובים, אין להם אמון בעצמם לדעת שיכולים לעשות את זה. ולא עוד אלא אחר שאנשים חושבים שהקרבה והקשר שלהם עם הקב"ה הוא מקום קשה ומסוכן בשבילם, עוד באים ואומרים להם שהם צריכים להרגיש כמה זה טוב ונחמד, ואז הם המסכנות שלהם כפולה. בנוסף להרגשת הקושי אמורים להרגיש שזהו דבר נפלא, וכך האדם רחוק פעמיים. ונראה שזאת אבן נגף הגדולה לכל עבודת האלול, ובעצם זאת סכנה

כללית לכל עבודת השם בדורנו, חוסר האמון הוא הבסיס לכל הזיוף של מערכת ההתקרבות לקב"ה.

וננסה להגדיר מעט יותר. בני אדם חושבים שאם אני אהיה קרוב לקב"ה, אהיה לאדם אחר, זר ומוזר שאינני מכיר. אולי אהיה חלילה 'צו"ל', או הגדרות אחרות שנמצאות בציבור שהם צורות שונות של התנתקות מהעולם הזה, ויותר מזה התנתקות מעצמו. ההתנתקות מעוה"ז וההתקרבות לקב"ה מצטיירת כאיבוד החיים בלי תמורה של חיים מלאים ועשירים יותר. אנשים מוכנים לעבוד קשה ולוותר על הרבה עוה"ז בכדי להשיג מליונים כי הם רואים את ההישג של הדבר היקר להם מול העיניים, ולכן טוב להם עם זה. אבל בנוגע ליראת שמים, הם לא רואים את הכדאיות של ההקרבה והויתור על העולם הזה בתוך החיים המציאותיים שלהם.

לכן נראה שהחריש הראשון של העבודה העצמית באלול הוא ההבנה והמבט הנכון על חודש אלול כ'ימי רצון' (וכמו שהגדירו אותו הקדמונים). ימים שבאו אחר חטא העגל ופתחו מסלול חדש של קשר עם הקב"ה. 'ימי רצון' היינו שהוא רוצה אותם ומקבל אותם, והקשר הוא קשר קרוב ואפשרי, שניתן להצליח בו הצלחה מרובה שהיא טובת החיים העליונה ביותר.

אם כן למעשה, עיקר היוזמה והבחירה הנחוצה היא הקשר האמיתי והתקרבות הלב שכל אחד בונה בעצמו עם הקב"ה.

מכח סוד זה יש בכל שנה את אלול וראש השנה, כי צריך לנער את החיים מהאבק הסביבתי הכבד שיושב על בנ"א, ולהתחיל לגלות את החיים מחדש. המציאות היא שהתפיסות הרגילות של כל השנה, כגון הכישלונות ושאר הדברים שרצה ולא הצליח, ועוד תסכולים שונים שיושבים על לב האדם, מכבידים על האדם ומרחיקים אותו, וכעת אומרים לו 'התנערי מעפר קומי'. וצריך לדעת שהאדם שקם והתנער מכל האמונות המורגלות, הוא אדם אחר לגמרי מאדם שנכנע חלילה לייאוש החיים.

קשה לעשות את הצעד הזה יש שהולכים בהרגשה של אמינות לב, ובנוסף הקשר הזה מפחיד אותם.

אכן, דבר ראשון צריך להאמין בקשר, והמתבונן יראה שהקושי בזה הוא מחמת הטעות הגרועה בהשקפה שהוא רואה את הקב"ה כעוקב אחריו כל הזמן ומציין את ההצלחות והכישלונות שלו, הפתיחה מצד האדם הוא האמון בקשר הזה. לכן מן הראוי היה לפתוח את השבוע הראשון של אלול רק בתפילה ופרקי תהילים בתחום הזה של הקשר של בני אדם עם הקב"ה.

ומכאן והלאה תפקידנו ליצור את השותפות עם הקב"ה כבני אדם המייחלים לטובו של הקב"ה, ומבינים שהקשר אינו מסובך. ומי שיבוא ויטען שזה קשה, נאמר לו שהוא שקרן בלי כיסוי, שהרי הקב"ה הוא היוצר יחד לבם, מי עשני כמו שאני? מי הוא זה שמבין אותי הכי טוב? יותר ויותר מהחבר שהאדם מחפש שיבין אותו ואת התמודדותיו וקשייו? הקב"ה הוא זה שמבין ויודע אותי בדיוק כמו שאני. אם בגלל הבהלה שאדם נבהל מפניו הוא מפנה לו עורף, הוא באמת הולך למקום אחר,

וחבל שאת המעט שניתן לעשות בנוגע לקשר הזה הוא מסובך את ראשו ולא עושה. כל שכן שאין מקום למחשבה כזו שמי שמכניס לעצמו בגיל צעיר שאז בונה האדם את מושגיו לכל החיים, למשל אם הוא מחליט שהוא משקיע גם בתפילה וגם בדקדוק ההלכה, זה ילווה אותו לכל החיים, כי הגדילה מזומנת בימים האלו. וזאת כוונת הפסוק 'הראינו בבוקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו', אם מצליחים לבנות את החיים על הקו הזה של ראית טובו של הקב"ה, נרננה ונשמחה כל ימינו. הקשר הכי מוצלח ופורה לבני"א הוא הקשר הזה עם הקב"ה.

האם אלו דברים שברגש או בשכל?

הבנת הדברים מאד חשובה כדי שאנשים לא יבנו רק על רגשות, אלא להבין את העניין גם מבחינה שכלית מתמטית שזה הדבר המוחלט, ואכן יש גם את ההפנמה הרגשית המושפעה מההבנה הזאת שזהו הדבר הוודאי והנכון ולא יתכן אחרת.

בחור יכול להרגיש שהקשר הזה מגביל אותו...

אנשים מוכנים לקבל הרבה הגבלות, הג"ר יצחק שלמה זילברמן זצ"ל סיפר לי שהיה לו חבר איש עסקים שאמר לו שכמעט אינו יושן, בקושי אוכל, כל הזמן נוסע במטוס פרטי לסגור עסקאות. אנשים אינם מרגישים מוגבלים בזה שהם יוצאים למרחב הגדול, כמדומה שאצל רוב בני"א וגם הבחורים בימינו, החשבונות הקטנוניים נובעים מהרתיעה משינויים וחוסר אמון בהצלחה ואפשרות לצאת למרחב יותר מזה, וממילא דבק בדברים וההנאות הקטנות שהוא מכיר כי אינו מכיר דבר אחר.

הרב דיבר על הדור הזה, איך מסבירים לבחור שהקב"ה יותר נעים מפלאפל ופיצה? הוא עושה שיקול שאם יתקרב לקב"ה יצטרך לותר על תענוגי העוה"ז?

זה טענת המתאווים (בפרשת בהעלותך), הם דברו על קישואים ואבטיחים.

אני סבור שהשלב ראשון בחיי האדם אינו לעומתיות בין הפיצה לבין הקשר עם הקב"ה, כי אינני מכיר אף אדם שאומר לעצמו שמה שהוא עושה בחיים זה 'פיצה ופלאפל'. הם כבודם במקומם מונח, ועם כל הכבוד זה שטח מאד מוגבל מחיי האדם, מה שמביא את האדם לשקוע בפיצה ופלאפל ובבטלנות ושיחות מיותרות עם חברים, זה לא מרוב אהבתם את הדברים האלה אלא חששנות ואיבה כלפי הדבר המהותי של החיים, ניקח משל מהעולם, אנשים שמקבלים דמי אבטלה ומשחקים כל היום, אם תלך להציע להם עבודה שיש עמה סיפוק וכבוד, מטבע האדם להשתוקק לזה הרבה יותר, ואז יזרוק את כל שאר הדברים, כי זה מה ששייך לבני אדם וזה מה שהוא רוצה לעשות.

מה הרב מציע לבחור כשלב ראשון בעבודת חודש אלול?

קודם כל חשוב מאד שהאדם יודה לעצמו שלא יתכן שלבוסס באפסיות זה מהות החיים. זהו העיקר של 'אני לדודי',

שבחודש אלול, זה הזמן של ה'אני' שלך, בו אתה נמצא עם עצמך, בלי הלחץ הסביבתי, וחושב לעצמך, אני בא עכשיו לפני הזמן של ספרי החיים וספרי המתים, חיי עולם מול חיי שעה, וברצוני לחשוב קצת על חיי, מהו מהות חיי, איך אני רואה את עצמי בתוך האמת הזאת.

ה'אני' חייב להיות משהו מהותי, שאני מסתכל עליו, וזה לא אנושי ולא טבעי לסיים את האני בדבר פחות, ולכן השלב הראשון של חודש אלול הוא לתת משקל לעצם התפיסה שלי את עצמי.

ומהו השלב השני של חודש אלול?

השלב השני נראה שצריך ללוות את כל התקופה הזו בגלל ההדדיות שיש בתקופה הזו, בתפילות אישיות, ולא רק באמירת לדוד ד' אורי וישעי, אדם יכול לקבוע לעצמו כפי הזמן שנוח לו, אמירת תהלים עם בקשה שינסח לעצמו איך הוא רוצה לראות את חייו, ואיך שהקב"ה יאיר לו את הדרך בשנה החדשה, באפשרויות החדשות, שהקב"ה יתן לו את הכוחות והיכולת.

והמתבונן ביסוד זה יראה שגם הסליחות שלנו, האשכנזים, אינם בנויים על הנחה שאנחנו כבר עשינו תשובה והכנו את עצמנו, אלא בקשה לפתיחת השערים מצד הקב"ה.

מדברי הרב מובן שזה לא פועל לפי הרגשות בלבד כמו שיש כאלו שנוסעים לאומן להרגיש את ראש השנה בהרגשות והתרגשות...

בדיוק, הרעיון שקרבת ד' תלויה רק באדם עצמו, והוא אינו מקשיב להובלה שהקב"ה מוביל אותו בדרך שהוא צריך ללכת, כאן נמצא הנזק שנותן לאדם השתלטות מוחלטת על הקשר לפי עולם הרגשות שלו. המחשבה שאם אני מרגיש טוב עם עצמי כלפי הקב"ה אז בוודאי הקב"ה צריך כך להרגיש טוב, זה נקרא אפס של שיפוט. האמת היא שהקב"ה הוא זה שמכוון את הדבר לאן אנחנו צריכים להגיע, המבחן הוא, אלא כמה אתה נאמן לקשר בצורה הנכונה כשאתה סומך על הקב"ה בדרך שהוא מוביל אותך. יסוד כל התורה הוא האימון והביטחון של בני האדם בקב"ה, זה שורש לכל המצוות, ולכן פשוט שהתשובה של חודש אלול צריכה להתחיל בשורש שנפגם במשך השנה, השורש של האימון והביטחון שלנו בקשר עם הקב"ה אנחנו בטוחים בהובלה שלו שיובילנו למקום הכי טוב.

בעל בטחון אמיתי הוא מי שמבין היטב את הקשר הזה, מבין כמה טוב לו הקשר הזה. הוא בוטח על ד' גם בהובלה הזו שמוביל אותו. אם בעל הביטחון יעמוד בניסיון כנגד עבירה וכדו', יהיה לו גיבוי מחשבתי פנימי שיאמר לו שאם זה היה טוב הקב"ה היה אומר לי תעשה את זה, כי הקב"ה חפץ בטובתי, ואם הוא מונע את זה ממני, כנראה שזה לא באמת טוב אמיתי, זה צורת התהלכות של האדם הבוטח בד' על כל סדרי ההנהגה וההדרכה שהקב"ה מדריך.

מתוקים מדבש

נטפי לקח מפרשיות השבוע
מאת הגאון רבי **יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א**
בעל מחבר "ילקוט לקח טוב"

קבלת עול מלכותו יתברך - תנאי לקיום מצוותיו

כאשר רבינו יונה ז"ל מכריז ואומר ("שערי תשובה" שער א אות ו): "ועתה בינה שמעה זאת, כי הוא עיקר גדול", עלינו לעשות אוזננו כאפרכסת כדי להאזין לדבריו אשר הוא מייקר אותם כל כך. הנושא המדובר שם הוא תוכן ה"ארור" האחרון שבין ה"ארורים" המנויים בפרשת "כי תבוא": "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, לעשות אותם". והוא מבאר: "אשר לא יקבל על נפשו, לקיים את כל דברי התורה מראש ועד סוף. ויורה על זה [אומר] 'אשר לא יקים לעשות, ולא אמר 'אשר לא יעשה אותם'".

משמעות הדברים, כפי שמתבאר שם, שכל מי שאינו נזהר מלעבור על חטא מסוים, גם אם הוא מהעוונות הקלים, ואף אם הוא נזהר מכל העבירות שבתורה, קראוהו חכמי ישראל (חולין ד:): "מומר לדבר אחד". אדם זה, אומר רבינו יונה, "את פושעים הוא נמנה! וגדול עונו מנשוא!" את ביטויי החריפים כל-כך הוא מנמק על פי משל: "כי אם אמור יאמר העבד לרבו, כל אשר תאמר אלי אעשה זולתי דבר אחד, כבר שבר עול אדוני מעליו, והישר בעיניו יעשה". דהיינו, כאשר העבד מרשה לעצמו לומר דבר כזה, מוכח בעליל שאת שאר ציוויי האדון הוא אינו מקיים מתוך שיעבוד, אלא משום שרצונו האישי מורה לו לעשות כך.

לימוד גדול מאד יש לנו כאן לחיי היום-יום, ומה גדולה החשיבות להתעסק בדברים אלה ולהתבונן בהם בימי "אלול". הן מצד היות הימים האלה ימי חשבון הנפש ובדיקת המעשים שלנו, והן כהכנה להמלכת ה' בראש השנה ולקבלת עול מלכות שמים עלינו. (הדברים נכתבים על פי "שערי תשובה המפורש והמבואר", ע"י הגרי"ז הלוי פיש שליט"א).

ישנן שיטות בראשונים הסוברות שהפסוק הראשון בעשרת הדברות, "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", אינו נחשב למצוות עשה. אלא זהו סיפור דברים על כך שהש"ת אמר "אנכי ה' אלוקיך" וגו', והציוויים מתחילים רק בדיבור של "לא יהיה לך אלהים אחרים", שהוא מצוות לא תעשה. (יעוין באבן עזרא שם).

את משמעות סיפור הדברים האלה, מבאר הרמב"ן על פי דברי המדרש, שאמר הקב"ה קבלו מלכותי, שאם מלכותי אין אתם מקבלים, גזירותי איך אתם מקיימים. דייק כאן הגרי"צ קופלמן זצ"ל, ראש ישיבת לוצערן-שוויץ, דיוק נפלא. לא נאמר כאן במדרש "גזירותי אין אתם מקיימים, אלא איך אתם מקיימים. דהיינו, באמת יתכן מצב שבו אדם יקיים את מצוות ה' בלי קבלת עול, לכן אין כאן חשש ל"אין אתם מקיימים". אך השאלה היא "איך", כי לקיים מצוות ללא קבלת העול של "אנכי ה' אלוקיך", אין זה "מצוותי". כי כל מציאות עבודת ה' האמיתית, היא אך ורק כאשר הדברים נעשים מתוך "קבלו מלכותי!!" לכן קבלת עול מלכות שמים, הנדרשת מאתנו בעקבות "אנכי ה' אלוקיך", היא היא ההקדמה לקיום המצוות, האומרת שאין מציאות של קיום מצוות ה' כראוי, ללא קבלת עול מלכות שמים.

לפי זה, קיום מצוות מתוך שיגרה של "מלומדה", או כשהוא נובע מרצון אישי לעשות את הדברים, חסר בו עיקר גדול של עבודת ה'. ולכן מי שלא יקבל על נפשו לקיים את כל דברי התורה מראש ועד סוף, הוא בכלל "ארור אשר לא יקים את דברי התורה לעשות אותם". כי בכך הוא מראה שקיום המצוות אצלו, אינו כעבודת עבד.

לאור זה מובנת מאד תשובת הגרי"ס מסג"ל, על השאלה מדוע לא הוקדם יום הכיפורים לפני ראש השנה, הלא הקב"ה חפץ בהצדקנו, הרי מוטב היה אילו נתכפרו עוונותינו עוד לפני דין ראש השנה. תשובת הגרי"ס על שאלה זו היא, שלכפרה של יום הכיפורים נדרשת הקדמת ראש השנה לפניה. לפי הדברים הנ"ל, דבריו מובנים מאד. דהכפרה השלימה של יום הכיפורים, תיתכן רק אם תוקדם לה תשובה שלימה. ולצורך התשובה השלימה יש לקבל ולחזק תחילה את עול מלכות שמים.

כי כאשר אדם מקיים מצוות ונזהר מחטאים רק משום שזוהי דעתו והרגשתו, ולא מתוך מעמד של עבד לפני אדונו, אין זה קיום תורה ומצוות, אשר הקב"ה מצפה מאיתנו. שכן ראינו שבלא "אנכי ה' אלוקיך", "גזרותי איך אתם מקיימים?"

נמצא שהעבודה המוטלת עלינו בחודש אלול היא, להכין את עצמנו לקבלת עול מלכות שמים. ומשמעות הדבר להיות עבד נאמן למלך מלכי המלכים - להיות מוכנים לקיים כל מה שיאמר אדונו. במלים אחרות - נכונות לקיים את כל התורה כולה מתוך הכרה תמידית, שכל מעשי המצוות, הם עשיית רצונו יתברך.

מו"ר הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל (שיום השנה לפטירתו חל בכ' אלול), היה מרבה לדבר אודות זעקת הנביא ישעיהו "ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה". וכל הליכותיו בקודש היו דוגמא חיה של עבד ה'.

בספר "חרדים" מובא שהציווי "לעבדו בכל לבבם" זהו ציווי תמידי לעשות כל מצוה מתוך ידיעה שעושים את רצונו יתברך. (זוהי מצות עשה בפני עצמה, בלי קשר לנידון שמצוות צריכות כוונה). כך נבוא בשערי ימי הדין שהוא יום המלכת ה'. ומחזקים בקבלת עול מלכותו ניגש אל יום הכיפורים, ונזכה לחזור בתשובה ולהתכפר בו על כל עוונותינו, ולזכות לשנה טובה ומבורכת. ■

עטרת המזעדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ברין המתחיל בסליחות מתפלל כל הזמן

תחנונים". וכן תנן באבות פ"ב משנה י"ג "אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים". ומבואר דמענין התפילה, דחשיב התפילה לתחנונים.

ב' מחייבים בתפילה בימי הסליחות

ומעתה נראה, דמלבד הסליחות דהם תחנונים, ובימי רצון אלו איכא מצות תחנונים, הרי אף ג' תפילות מצטרפין לריבוי התחנונים בימי רצון אלו. [ועי' לשון הטור וכל המוסף לבקש רחמים זכות הוא לו]. והיינו דכל השנה דין ג' תפילות הוא אי משום דאבות תקנום אי כנגד קרבנות, ונתוסף בימי רצון אלו, דג' התפילות המה מצטרפין לריבוי התחנונים ומצורפין להסליחות.

באופן דאיכא תרי קיומים בג' תפילות בימי הסליחות, מלבד הקיום בעיקר חובת התפילות אי משום אבות תקנום אי כנגד הקרבנות, וג' מצות הם; שחרית מנחה וערבית, הרי מתקיים בהנך ג' תפילות חובת תחנונים דנתחדש בימים אלו ומצטרפין לסליחות לריבוי תחנונים.

ואשר לפ"ז, נהי דכל השנה שחרית לחוד ומנחה לחוד, וכל תפילה חולקת שם לעצמה ומצוות חלוקות המה, אכן בימי הסליחות איכא קיום משותף לג' תפילות עם הסליחות, דמתקיים בכולהו "מצות תחנונים" בימי רצון אלו.

ישוב דברי הלבוש ומג"א

וזהו דכתב הלבוש והמג"א דבהך מצוה דתחנונים, הוי מצוה אריכתא דסליחות עם התפילות לקיום תחנונים, ובהא נאמר דהמתחיל במצוה אומרין לו גמור, והיינו התחיל ב"מצות תחנונים", ובכל השנה אף דמתקיים באלו ג' תפילות תחנונים, מ"מ הוא קיום דתחנונים ולא החיוב, וכלפי החיוב תפילה, הרי כל תפילה חולקת שם לעצמה שחרית, מנחה, וערבית, אמנם יתר ע"כ בימים אלו יש מצות תחנונים ולענין זה נשנה המתחיל במצוה וכו'. ומיושבת היטב קושית הבנין שלמה, טהרת השולחן ונזירות שמשון בשיטת המג"א, וכמש"נ.

ונראה לפ"ז, דמעריב דליל שבת אינו מצטרף לתחנונים דסליחות ביום ו', דהרי תפילות שבת לאו קיום דתחנונים הוא. והיינו אליבא דהמחצית השקל בית מאיר וחת"ס בשיטת המג"א, דכוננו למעריב לאחר הסליחות.

יסוד הלבוש מדין המתחיל במצוה אומרין לו גמור

כתב הרמ"א סי' תקפ"א סוף סעיף א', "ויש מקומות נוהגין שהמתפלל סליחות מתפלל כל היום".

ובטעמא דמילתא כתבו הלבוש והמג"א, מדין המתחיל במצוה אומרין לו גמור.

וראיתי בבנין שלמה סי' ל"ז דתמה ע"ז, הרי בכל השנה לא נאמר דהמתחיל בשחרית גומר מנחה ומעריב, וע"כ דתרי מצות חלוקות הם, שחרית לחוד ומנחה לחוד. א"כ כמו"כ לענין ימי הסליחות מהו דנתחדש דנאמר מצוה אחת ונתחדש בזה דהמתחיל במצוה אומרין לו גמור, והוא דין גמור דדוחה אבל ויארצי"ט כדאיתא במג"א. וכן העירו הטהרת השולחן ונזירות שמשון, וצ"ע.

והנה המג"א שם כתב דה"ה במעריב. ובמחצית השקל וכ"כ הבית מאיר והחת"ס, דהיינו מעריב אחרי הסליחות. וביארו הבית מאיר וחת"ס דהיינו טעמא, דמעריב הרי הוא כנגד אברים ופדרים דאתמול וא"כ שיאטי' ליום הקודם. אמנם בשער הציון סקכ"ד נסתפק בזה וכתב, ד"ל דכוונת המג"א למעריב דליל סליחות.

ותמוה טובא, היאך יתכן לומר כן בשיטת המג"א דהכוונה לענין מעריב דקודם הסליחות, הרי בטעמא דמילתא כתב המג"א מדין המתחיל במצוה אומרין לו גמור, וכ"ז שלא התחיל בסליחות, אכתי לא התחיל, וא"כ היאך מדין זה יתחייב במעריב דקודם הסליחות, וצ"ע.

יסוד חיובא דסליחות - מצות תחנונים

ואשר יראה בזה, דהנה הטור סי' תקפ"א ביאר החיוב לומר סליחות בימים אלו, כיון דימי רצון המה דעלה משה למרום ארבעים יום קודם יום הכפורים, א"כ בימי רצון אלו איכא מנהג לומר תחנונים ולהרבות בהם בימים אלו. ונראה דאף למנהג אשכנז דאין מתחילין מר"ח אלא ביום א' שלפני ר"ה, וכדביאר המג"א כדי שיוכלו להתענות ד' ימים לפני ר"ה נגד ב' ימים דר"ה ושבת ועיו"כ שאין מתענין. והיינו דבעי לצרף ימי צום להנך סליחות, מ"מ יסוד ענין סליחות, הם 'ריבוי התחנונים' בימים אלו. וכן מתבאר מדברי הערוך השולחן בס"י זה.

והנה תנן בברכות כ"ח ע"ב, "העושה תפילתו קבע אין תפילתו

א בחידושי מרן רי"ז הלוי פ"א מהלכות ברכות הל"ט ז' ביאר בשיטת הרמב"ם ור"ת דאף הבא מכח מנהג לא בציר חיובא מכל דברי סופרים שנאמר בהן הלאו דלא תסור. אלא דפעמים בעיקר החפצא לאו שם מצוה עלה כמו טלטול ערבה. אמנם איכא ג"כ מנהגים דאיכא שם מצוה עליו והוא בעיקר דינם כמו מצוה ותקיעת שופר וקריאת הלל ביו"ט שני, ואף שפיר שייך בהן ברכה, ומה שחייבן הוא רק משום מנהג. אין זה חסרון, דאף המנהגות בכלל לא תסור עכ"ל. והכי נמי בעניינינו דהמנהג הוא לומר תחנונים בימים אלו, והוא בכלל חיובא דלא תסור, ובזה לא גרע מכל חיובא דד"ס, וכן בעיקר החפצא הרי שם תחנונים עלה וזהו קיומו, כדביאר הגרי"ז שם לענין קריאת הלל, וזהו הגדרת החיוב בימים אלו, מצות תחנונים.

מעריב שייך ליום הבא או הקודם

הנה איכא לדון להמבואר, באופן דלא אמרו סליחות, האם הש"צ דשחרית יגש כש"צ למנחה בימים אלו, דהרי מצורפין מנחה ושחרית כלפי קיום דמצות תחנונים, או דילמא בעינן ל"הפתיחה" דסליחות, דאליו מצטרפין תחנונים דג' תפילות.

ונראה דמוכרע הדבר ממש"כ השער הציון אות כ"ד, לצדד בשיטת המג"א דכוונתו למעריב דקודם הסליחות, ומ"מ המתחיל קרינן לזה שיאמר סליחות בבקר, ולא להש"צ בתפילת מעריב. וע"כ דבעי להסליחות דוקא כדי לפתוח בתחנונים, ולהא מצטרפין הנך ג' תפילות. והיינו כיון דעיקר מצות תחנונים בימים אלו מתקיימת ע"י הסליחות, אלו הם הקובעים תחילת המצוה דתחנונים.

ומעתה נראה, דזהו מש"כ המ"ב דאף מעריב הקודם לסליחות שייטיה להך דינא "דהמתחיל בסליחות אומרין לו גמור". והיינו דהמתחיל הוא זה שהתחיל באמירת הסליחות, ולזה, כיון דכל יום נדון באנפי נפשי, כיום רצון ותחנונים, שפיר שייך למימר דמצטרפין הנך ג' תפילות דאותו יום ל"תחנונים" דסליחות. ולהא י"ל דאף המעריב דקודם הסליחות מצטרף, דהרי כל יומא איכא תחנונים דידי.

ואמנם, דאי משום עיקר הדין דתפילה כנגד קרבן, דיינינן בזה התפילת מעריב דמישך שייכא ליום האתמול וכדכתבו הבית מאיר וחת"ס, מ"מ כלפי קיום דמצות תחנונים בימים אלו, בהא דיינינן כל יום בפני עצמו, ותחילת היום הרי הוא מהלילה, ואיכליל ב"י תפילת מעריב דאתמול, והנך ג' תפילות דכל יום הרי הם מצטרפין להסליחות, ושפיר שייך בהו דהאומר סליחות דהוא המתחיל במצות תחנונים להך יומא, הוא אף גומר כל אלו התפילות דמצטרפין לריבוי התחנונים המחוייבים ביום זה, וממילא כלול בזה אף ערבית דאתמול, ונתבאר דברי המ"ב בהאי ענינא, וכמו שנתבאר.

חובת הסליחות מחיובי תפילה

הנה נתבאר שבימי הסליחות, חובת התפילה מלבד חיובא דשחרית חיובא דמנחה וחיובא דמעריב, הרי הם מחויבים מכח 'מצות תחנונים' שמצורפין לתחנוני הסליחות והמשותף הינו מצות תחנונים, ובזה הכל בכלל חדא מצוה, ושייך בזה המתחיל במצוה אומרין לו גמור.

אולם נראה שיש בזה מהלך נוסף, שאדרבה חיובא דסליחות הם חובת תפילה והג' תפילות אף דבכל השנה הם שמות חלוקים מ"מ בימים אלו נתחדש עוד חובת תפילה לעצמה בלא חילוקי שמות דשחרית מנחה וערבית, והמשותף הינו מצות תפילה.

ויסוד הדבר בהקדם דברי המאירי בחיבור התשובה מאמר ב' פ"א וז"ל שראוי לכל להשתדל קודם ראש השנה בהפצת תפילות ובהערת תשובות כדי שייכנס בראש השנה 'בטהרת הלב' ומזה נהגו במקומות לקום בלילות ולקבוע תפילה בבית הכנסת.

והנה משמעות דבריו אינו כמש"כ הטור דהימים האלו הם ימי

רצון מצ"ע לכן יש ענין ריבוי תחנונים להתפייס בתחנונים, אלא כתב כדי שייכנס בראש השנה בטהרת הלב ולזה קבעו תפילה בהפצת תפילות ולקום בלילות באשמורות לתפילה והייכו כהכנה לר"ה.

ונתפרסם מש"כ הלבוש ס' תרפ"א דהסליחות נתקנו על סדר תפילת כל יום שהפסוקים שקודם הסליחות הם כנגד פסוקי דזמרה, והסליחות עם הי"ג מידות הם כנגד תפילת י"ח ואח"כ נפילת אפים וקדיש תתקבל כמו אחר תפילת י"ח.

והראני הג"ר אשר דוד מאי שליט"א, מש"כ בליקוטי מהרי"ח במנהגי חודש אלול, שמטעם זה קי"ל דאין פותחין מג' סליחות, כנגד - ג' התפילות ביום.

והיינו דיסוד חיובא דסליחות זהו אדרבה מצות תפילה ולזה הוסיף מהרי"ח שהסליחות כולל כל הג' תפילות של היום.

ביאור נוסף בהמצוה א' שנתחדש בימים אלו

ומעתה נראה אף דבכל השנה חובת השחרית לחוד וחובת מנחה לחוד משום שחולקות שמות לעצמם, מ"מ בימים אלו של הסליחות הרי נתחדש חובת תפילה בלא שם מסוים, וזהו דכלול בסליחות ג' סליחות כנגד ג' תפילות, ואדרבה הג' תפילות הם נכללים במצוה אחת של חובת תפילה שנתחדש בימים אלו.

ואתיין היטב דברי הלבוש והמג"א שבימים אלו שנתחדש חובת תפילה מיוחדת [כמש"כ מהמאירי כדי ליכנס לר"ה בטהרת הלב], וזהו ענין הסליחות לקיום חובת התפילה כמש"נ מהלבוש והוספת המהרי"ח שכל תפילות היום נכללו בכלל הסליחות, וא"כ כלפי מצות התפילה דכל יום שנתחדש בימים אלו, בזה נשנה המתחיל במצוה אומרים לו גמור.

אמנם לפי"ז מסתבר שהמתחיל במצות תפילה שאומרים לו גמור, א"כ לאו דוקא המתחיל בסליחות אלא אף באופן שלא אמרו סליחות אלא התחילו בשחרית, אומרים לו גמור לתפילת מנחה מכח מצות התפילה המשותפת ביום זה, וכן אם מעריב שייך ליום הבא [כדעת המ"ב ודלא כהאחרונים] היה נראה שהמתפלל ערבית הוא המתחיל במצות התפילה ביום זה ועליו היה לגמור הסליחות והשחרית ומנחה שאחריו, וכל זה לדעת המאירי.

אמנם לדעת הטור שנתבאר שיסוד הדין סליחות הם ריבוי תחנונים והג' תפילות מצטרפים למצות תחנונים, בזה יש לומר שבעינין ל'הפתיחה' של הסליחות והפוחת בסליחות הוא נדון כהמתחיל במצוה וכמש"נ לעיל בדעת המ"ב.

באופן שנתבאר ב' דרכים כלפי מה שנתחדש בימים אלו שהג' תפילות יש להם קיום מיוחד ומשותף מלבד חיובם דכל השנה, לדעת הטור מתקיים בהו מצות וחובת תחנונים ומצורפין הג' תפילות למצות התחנונים עם הסליחות, ואילו לדעת המאירי ודעימ' אדרבה הסליחות מצטרפים למצות וחובת התפילה, ונתחדש חובת תפילה לעצמה מלבד חיוב המסוים דשחרית ומנחה דכל השנה, ולב' הדרכים שייך המתחיל במצוה אומרין לו גמור כדברי הלבוש ומג"א, וכמש"נ.

יעלת הון

כי-תבוא תשפ"א

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

מצות מצות כיבוד אב ואם וההימנעות מלבזותם

"אלא יעמדו לברך את העם על הר גרזים וגו' ארור מקלה אביו ואמו" (דברים כ"ז י"ב)

א- ופרש"י וז"ל: כדאיתא במסכת סוטה (לב) ששה שבטים עלו לראש הר גרזים וששה לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והארון למטה באמצע, הפכו לויים פניהם כלפי הר גרזים ופתחו בברכה 'ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה' וגו' ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ואומרים 'ארור האיש אשר יעשה פסל' וגו' ואלו ואלו עונין אמן, חזרו והפכו פניהם כלפי הר גרזים ואמרו 'ברוך אשר אינו מקלה אביו ואמו' וגו', וחוזרים והופכים פניהם להר עיבל ואומרים ארור מקלה אביו ואמו, וכן כולם עד ארור אשר לא יקים. עכ"ל. ובפסוק ט"ז, ארור מקלה אביו ואמו וגו'. ופרש"י וז"ל, מקלה אביו, מזלזל, לשון 'ונקלה אחיך' (לעיל כה ג) עכ"ל.

והנה אמרו חז"ל בקידושין ל' ע"ב תנו רבנן נאמר 'כבד את אביך ואת אמך' (שמות כ'), ונאמר 'כבד את ה' מהונך' (משלי ג) השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום וכו' השווה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום וכו'. וכן בפרשתנו רואים לכאורה שהשווה הכתוב 'ארור הגבר אשר יעשה פסל' וגו' ל'ארור מקלה אביו ואמו', שהפסוק ארור מקלה אביו ואמו סמוך לפסוק ארור הגבר אשר יעשה פסל וגו'.

ב- ארור מקלה אביו ואמו אפילו בלב. עיקר כיבוד אב ואם בלב ובכלל הכיבוד לאהוב אותם.

בספר חרדים (פרק א' אות ל"ה) כתב וז"ל: כבד את אביך ואת אמך, מצינו כבוד בלב וכו', שידמה בלבו שהם גדולים ונכבדי ארץ וזהו עיקר כבודם, ומתוך כך ודאי יכבדם בדיבור ובמעשה, ועל המבזה אביו או אמו בלבו או בדברים או במעשה שסותר דבריהם, או יושב במקום המיוחד להם וכיוצ"ב נאמר ארור מקלה אביו ואמו, ופירושו שאינו לשון קללה, אלא לשון בזיון, ואשכחן בזיון בלב דכתוב ותבו לו בלבה, ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, וכתוב ותקל גבירתה בעיניה, ועל זה אמר שלמה (משלי ל"ז) 'עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם יקרוה עורבי נחל ויאכלוה בני נשר' ומעשה היה בימינו באיש שהיה זן את אמו רק שהיתה קלה ובזויה בעיניו לפי שנשאת לאיש לאחר אחרי מות אביו, והאיש הזה הלך דרך ים ונהרג והושלך לים, וחפשו היהודים לקברו ומצאוהו על שפת הים ועין אחת מנוקרת שנקרוה העורבים וכו'.

ובאות ל"ו כתב וז"ל, ונראה דעיקר מצות כבוד בלב, דהא רחמנא ליבא בעי בכל מצוה, ועוד הרי השווה יתברך כבודם לכבודו, הוא יתברך נתרעם בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחק ממני (ישעיה כ"ט י"ד), כלומר שעיקר כבודי בלב עכ"ל. ובאות ל"ז ל"ח הביא לשון הזוהר הקדוש (פרשת כי תצא) וז"ל: [תרגום ללשון הקודש] באדם שמתעסק בצרכי אביו ואמו, שאוהב אותם יותר מגופו ונפשו ורוחו ונשמתו, וכל העולם שהיה לו היה נחשב לו לאין כדי לעשות רצון אביו ואמו ולעבוד אותם עכ"ל. למדנו שקבלה בידם שבכלל כבודם האהבה, ודין הוא, שהרי אמרו במדרש דכל מצות כבוד אב ואם היא פרעון חוב שהבן חייב לפרוע לאביו ולאמו הטובה שגמלוהו, ומי שאינו מכבדם נקרא רשע דכתיב לוח רשע ולא ישלם (תהלים לו כא), והמאכילם ומשקה אותם ועושה להם כל צרכיהם נקרא צדיק שנא' (שם) וצדיק חונן ונותן, היינו שנותן להם בלב חנון כדרך שהיו נותנים לו ולא בלב אכזרי, ובכלל הפרעון, שיאהב אותם אהבה עזה כדרך שהיו הם אוהבים אותו, ולא יהיו עליו לטורח ולמשא כבד, וכתב בספר המדות (מעלת המדות מעלת יראת שמים), ואם אין אדם מכבד אביו ואמו גזירות קשות באות עליו, כענין שנאמר 'ויאמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחק ממני לכן הנני יוסיף להפליא' וגו' (ישעיה כ"ט א) עכ"ל, כלומר שהרי השווה ה' כבודם לכבודו, ואף על פי שהפסוק הזה כתוב בכבוד הבורא, הוא הדין על כבוד אב ואם. עכ"ל.

והחרדים כותב שארור מקלה אביו ואמו היינו אפילו בלב, ועיקר מצות כבוד אב ואם זה בלב, דרחמנא ליבא בעי, וכיון שהשווה כבודם לכבודו יתברך, כמו שכבוד הש"ת העיקר תלוי בלב כך כבוד אב ואם, וכן שבכלל כבוד אב ואם זה האהבה שיאהב אותם ומבואר בזוה"ק שיאהב אותם יותר מגופו ונפשו ורוחו ונשמתו, וכתוב במדרש שזה בכלל פרעון חוב שהבן חייב לפרוע לאביו ולאמו עכ"ל.

ובספר נד הקמח (אות כ' כבוד אב ואם) מביא לשון הזוה"ק [תרגום ללשון הקודש] וכמו שצריך לפחד מהקב"ה כך צריך לירא מאביו ומאמו ולכבד אותם בכל מיני כבוד למען יאריכון ימיך וכו'. **והרמב"ן** (שמות כ' יב) כתב וז"ל ולכן אמר כאשר צויתך בכבודי, כן אני מצוין בכבוד המשתתף עמי ביצרתך וכו' כי במצוה הזאת יהיו כל ימותינו ארוכים כי ימלא ה' ימינו בעולם הזה ויהיו ארוכים בעוה"ב.

ג- בדברי הרמב"ם והשו"ע שארור מקלה בדברים וברמיזה

ובחידושים וביאורים על ספר חרדים כתב, דהנה הרמב"ם בפ"ה מהל' ממרים הט"ו כתב וז"ל, שכל המבזה אביו או אמו אפילו בדברים, אפילו ברמיזה, הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר ארור מקלה אביו ואמו וכו' עכ"ל. וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' רמ"א ס"ו וז"ל: כל המבזה אביו ואמו אפילו בדברים אפילו ברמיזה הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה שנאמר ארור מקלה אביו ואמו עכ"ל. משמע דאם מבזה בלבו אינו בכלל ארור ולא כמו שכתב הספר חרדים.

אמנם הברכי יוסף בשיורי ברכה סי' רמ"א כתב, דבכלל רמיזה גם אם מבזה בלבו כמו שכתב החרדים, וכן כתב בספרו לב דוד פרק י"ט, וכן כתב הבן איש חי שנה ב' פר' שופטים אות כג, ומסיים ועל זה ידו כל הדווים עכ"ל. דכמו דלענין כבוד חייב לכבדם גם בלב כך גם לענין ארור. וכן כתב הספר חרדים בפרק כ"ד אות כ"א כ"ב וז"ל, ארור מקלה אביו ואמו (ממנין התרגום) ועובר על האב בפני עצמו ועל האם בפני עצמה, פיר' רבינו יונה שער ג' אות כ"א דאין פירוש מקלה מקלל, אלא שמזלזל דאין מכבד אותם כראוי כאשר כתבנו למעלה, ואמרו ז"ל ארור בו נדוי, לכן כל איש יחד שלא ינדהו בשמים אם יקל מעט בכבודם עכ"ל.

אולם אפילו אם לא נאמר כדבריהם וכפשוט הרמב"ם והשו"ע שדוקא אם מבזה בדברים וברמיזה הוא בכלל ארור מקלה אביו ואמו, אבל מבזה במחשבה אינו בכלל מקלה אביו ואמו, אולם ודאי שחסר לו המצוה של כיבוד אב ואם שאינו מקיים בשלימות ומפסיד את הברכה שכתוב בתורה בעשרת הדברות בפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן.

ד- במצות כיבוד אב ואם במחשבה

ובחיי אדם כלל ס"ג סעיף ג' כתב וז"ל, הכיבוד הוא במחשבה ובמעשה ובדבור וכו' רוצה לומר שמכבדם בלבו שהם חשובים בעיניו ובלבו, דהיינו שידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ, אף שבעיני שאר בני אדם אינם חשובים כלל, וזה עיקר הכיבוד שאם לא כן הרי כתיב בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וכו' (ישעיה כ"ט י"א).

ובספר שיחות מוסר למרן הגה"צ רבי חיים לייב שמואלביץ' זצוק"ל (ח"א מאמר כב) כתב: וכן מקובלני שאין מצות כיבוד אב מתקיימת כהלכתה, אלא אם כן מעריך הבן את אביו ומעריצו למאד, וחייב הבן למצוא תכונות מסוימות בהן מצטיין יותר מכל אחר זולתו והרי הוא בהן גדול הדור וכן נהג אדמו"ר זצ"ל, כי אם לא יעריכנו בלבו ואינו מחשיבו במעמקי נפשו, כי אז אפילו הוא מאכילו ומשקהו וקם לפניו ורץ לפניו הרי זה לא קיים מצות כבוד אב כל עיקר עכ"ל.

ומובא שהגאון הצדיק מרן רבי דוב בער ליבוביץ' זצוק"ל שאצלו היה מרן הגאון הצדיק רבי חיים סולובייצ'ק זצוק"ל דמות גדול הדור וכל תורתו ממנו, לפני שהלך לאביו לקיים מצות כיבוד אב היה מתבונן במה יש באביו איזה דבר שהוא יותר מהגר"ח זצוק"ל, שבנקודה הזאת אביו הוא גדול הדור כדי שיוכל לקיים מצות כיבוד אב בלב, ואחר

פירות אביו חשש שמא עדיין לא יצא ידי חובת כיבוד אב והצטער מאד מזה, ובא לחפץ חיים זצוק"ל, ואמר לו שיחבר חיבורים ויקרא על שם אביו ובוה יקיים כיבוד אב ולכן קרא לספריו 'ברכת שמואל' ע"ש אביו.

ה- והנה מדברי רבינו יונה (המובא באות ג) מבואר כדברי החרדים שמי שלא מקיים כיבוד אב ואם בשלימות הוא בכלל ארור מקלה אביו ואמו, אולם ברמב"ם ובשו"ע שהבאנו לעיל באות ג' שמי שמבזה אביו ואמו אפילו בדברים ואפילו ברמיזה הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, ומשמע דוקא שמבזה בדבריו וברמיזה אבל במחשבה אף שלא קיים מצות כיבוד איננו בכלל ארור מקלה אביו ואמו, אולם הברכי יוסף והבא"ח ס"ל דבכלל רמיזה זה גם במחשבה וכמו שס"ל לחרדים ורבינו יונה.

ו- והנה בכיבוד אב ואם בפרשת יתרו כתוב 'כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך' (שמות כ' י"ב) ופרש"י וז"ל, אם תכבד יאריך ימך ואם לאו יקצרון, שדברי תורה נוטריקון הם נדרשים, מכלל הן לאו ומכלל לאו הן (מכילתא) עכ"ל. ואילו בפרשת ואתחנן כתוב, כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלקיך, למען יאריך ימך ולמען יטב לך על האדמה אשר ה' אלוקיך נתן לך. (דברים ה' טז) ופרש"י וז"ל, כאשר צוך אף על כיבוד אב ואם נצטוו במרה שנת' שם שם לו חק ומשפט (סנהדרין נ: מכילתא) עכ"ל.

וצ"ב למה בפרשת ואתחנן כתוב ולמען יטב לך, ואילו בפרשת יתרו לא כתוב ולמען יטב לך?

ונראה דפרשת יתרו כתוב כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך. וכתב האור החיים הקדוש וז"ל, אמר יאריך ימך, שמשמע מעצמם, ולא אמר אאריך ימך, אולי שירצה לומר כי מצוה זו סגולתה היא אריכות ימים, מלבד שכרה מה', כי יש מצות שיש בהם סגולות נפלאות מלבד שכר אשר קבע להם ה', וזו גילה אותה ה'. עכ"ל. ומחדש האור החיים הקדוש שסגולת המצוה אריכות ימים מלבד השכר שקבע ה' למצוה. וכנראה כוונתו שאפילו שלא עושה המצוה לשם שמים, יזכה לאריכות ימים כיון שסגולת המצוה היא אריכות ימים. והנה בפרשת ואתחנן כתוב כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלקיך. ופרש"י, שנצטוו במרה על כיבוד אב ואם, וכיון שהוא עושה המצוה לשם שמים כאשר צוך ה' אלוקיך לכן הוא זוכה גם למען יטב לך, אולם בפרשת יתרו הוא מקיים המצוה של כיבוד אב ואם ואפילו שאינו עושה לשם שמים סגולתה אריכות ימים כמו שכתב האור החיים הקדוש.

עוד אפשר לומר דהנה במרה נצטוו על כיבוד אב ואם וכתוב בפר' בשלח (שמות ט, כה) 'שם שם לו חק ומשפט' ופרש"י וז"ל, במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין (סנהדרין נ: מכילתא) ואפשר לפרש כי פרה אדומה היא מצוה שהיה שנין ואומות העולם מונין לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה (פרש"י פרשת חוקת במדבר י"ט ב') וזה כביכול מצוה מרה שאין בה טעם, וכן לפעמים בכיבוד אב ואם חייבים לקיים אפילו כשזה קשה כמו שמבואר במסכת קידושין ובשו"ע יו"ד (סימן ר"מ סעיף ג') וז"ל עד היכן מוראם היה הן לבוש חמודות וישב בראש הקהל ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוהו על ראשו וירקו בפניו לא יכלים אותם אלא ישתוק, וירא מן מלך מלכי המלכים שציווהו בכך עכ"ל. ולכן כתבו כבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלוקיך וגו' במרה שאפילו שהמצוה לפעמים היא מרה לך, ולכן זוכה למען יאריך ימך ולמען יטב לך.

ז- והנה במצות שילוח הקן כתוב למען יטב לך והארכת ימים, ובמצות כיבוד אב כתוב למען יאריך ימך ולמען יטב לך. וצ"ב למה בשילוח הקן מקדימה התורה למען יטב לך, ובמצות כיבוד אב מקדימה התורה למען יאריך ימך?

ונראה דהנה ברשב"ם והחזקוני (כ"ב ז') כתבו לא תקח האם על הבנים, לפי שהוא דרך אכזריות ורעבתנות. ובספורנו כתב וז"ל, הנה בענין שילוח הקן יש איזה גמילות חסד להמון שלא להשיית זרע עופות השדה שהם הפקר וזה בשילוח האם, אמר שאפילו בזה הקצת של גמילות חסדים יהיה אוכל פירות בעולם הזה והקפן קיימת לעולם הבא עכ"ל. וכן כתב האבן עזרא וז"ל, ייטב לך, שהשם יחמול עליך וייטיב לך והארכת ימים כאשר לא תכרת כל הקן שעזבת העיקר עכ"ל.

והנה במשנה פ"ה דברכות האומר על קן צפור יגיעו רחמין משתיקין אותו, ופירש הרע"ב וז"ל, כמו שהגיעו רחמין על צפור וגורת לא תקח האם על הבנים כן חוס ורחם עלינו משתיקין אותו, שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים, והן אינן אלא גזרות מלך על עבדיו עכ"ל. אולם רואים שיש בזה גם רחמים כמו שכתב הרשב"ם והחזקוני והאב"ע והספורנו. ונמצא שבשילוח הקן כתוב למען יטב לך כיון שיש בזה מקצת גמילות חסדים ואחר כך והארכת ימים בעולם הבא. כמו שמפרש התרגום יב"ע.

אולם בכיבוד אב ואם כתוב קודם אריכות ימים כמו שפירש האור החיים הקדוש שסגולת המצוה היא אריכות ימים ואפילו שלא עושה

לשם שמים. ואחר כך כתוב שאם תעשה לשם שמים וכן אם תעשה המצוה אפילו שזה מר וקשה לך תזכה גם שיטב לך, אולם בשילוח הקן כיון שיש בזה רחמים, וכתוב במסכת שבת (קנ"א ע"ב) כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים לכן כתוב קודם למען יטב לך בעוה"ז והארכת ימים בעוה"ב. ומזה נלמד שכל אדם שמרחם אפילו על הצפורים מרחמין עליו מן השמים, וכ"ש אם מרחם על הבריות. על כלל ישראל מרחמין עליו מן השמים, ובאור החיים הקדוש בפרשת ראה דברים י"ד יח) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך, שאם האדם מתנהג ברחמים מרחמין עליו מן השמים עכ"ל. וזה עצה לזכות ליום הדין לרחם על הבריות ובפרט על האנשים שיש להם צרות ולתת להם צדקה ולחזקם ועי"ז ירחמו עליו מן השמים, ויזכה לשנה טובה.

ח- והנה לפני יום הדין כולם מחפשים זכיות כדי לזכות לחיים טובים ולברכות בכל העניינים. והמצוה הזאת של כיבוד אב ואם מפורש בתורה שסגולתה לאריכות ימים וכמו שכתב האור החיים הקדוש שאפילו שאינו עושה לשם שמים זוכה לאריכות ימים. ואם עושה לשם שמים כאשר צויתך זוכה גם לאריכות ימים וגם שיטב לך, והפירוש יטב לך מבואר במשנה באבות (פרק ו' משנה ג') ואין טוב אלא תורה, וכתוב בתהלים טוב לך תורת פיך מאלפי זהב וכסף. והנה בעוה"ז יודעים שאלפי זהב וכסף זהו טוב, ותורת פיך זה יותר טוב מאלפי זהב וכסף. ואם זוכה בתורה למען יאריך ימך ולמען יטב לך, הוא יזכה גם לתורה שזהו הטוב האמיתי, וגם לאלפי זהב וכסף שזה נחשב בעוה"ז לטוב, ולכן צריך להתחזק מאד בקיום המצוה של כיבוד אב ואם. וכן אמרו חז"ל בגמ' בקידושין ל' ע"ב שמי שמכבד את אביו ואמו, הקב"ה אומר מעלה אני עליהם כאילו דרתי בינם וכיבדוני. והנה כל החטאים זה מפני שאינו מכבד את הקב"ה, ועל ידי מצות כיבוד אב ואם נחשב כאילו הוא כיבד את הקב"ה וזה תיקון לכל החטאים שכביכול פגם בכבוד הקב"ה, לכן צריך מאד להתחזק בזה שע"ז יתקן הפגם בכל החטאים. ויזכה בעזהשי"ת לשנה טוב ואריכות ימים ושנים. וכשמקיים כיבוד אב ואם נחשב כאילו כל כלל ישראל מברכים אותו כמו שאמרו חז"ל במסכת סוטה והובא בפרש"י, שכל הכהנים והלוים מברכים ברוך הגבר שלא יקלה את אביו ואמו וכל העם עונין אמן.

עצה לזכות בדין

האור החיים הקד' על הפסוק 'ונתן לך רחמים ורחמך' (דברים יג, יח) כתוב וז"ל: כונת מאמר זה כאן לפי שצוה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתה, מעשה הזה יוליד טבע האכזריות כלב האדם וכו' לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' רחמים וכו' מקור הרחמים ישפיע בהם כח הרחמים וכו' ואומרו 'ורחמך' העיר בזה שכל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי, כמו כן יתנהג ה' עמו שאין ה' מרחם אלא לרחמן וכו' (שבת קנ"א, עכ"ל).

והנה בגמ' בשבת (קנ"א, ב) תניא רבן גמליאל ברבי אומר 'ונתן לך רחמים ורחמך והרבך' כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים. לכן השי"ת מבטיח ונתן לך רחמים כדי שתזכה ל'ורחמך והרבך', שע"ז שיהיה לך רחמים על הבריות תזכה להשי"ת ירחם עליך וכן והרבך שתזכה לבנים ובני בנים. ובזוה"ק כתוב שמי שהשי"ת אוהב אותו, שולח לו עני שיזכה בו ע"י שירחם עליו וע"י זה יזכה שירחמו עליו מן השמים.

וזהו עצה לזכות בדין בר"ה שהאדם ירחם על הבריות, וכן שירחם אפילו על מי שציער אותו ועשה לו עגמת נפש, ויזכה שירחמו עליו מן השמים אפילו אם עשה עבירות וחטאים מידה כנגד מידה כמו שהוא מרחם על הבריות אפילו לאנשים שציערו אותו, כן ירחמו עליו מן השמים אפילו שלא מגיע לו זכויות ויזכה ל'רחמך והרבך'.

הדרך לזכות למידות טובות

ועל הפסוק שאח"כ (יג, ט) "כי תשמע בקול ה' אלוקיך וגו' לעשות הישר בעיני ה' אלוקיך" כתב הנצי"ב בהעמק דבר וז"ל: לא ביארו הראשונים מה הוסיף המקרא הזה וכו' ומתרגם: שהוסיף המקרא תנאי 'כי תשמע בקול' שתהיה עוסק בתורה כדי 'לעשות הישר בעיני ה' היינו בשמירת מידותיו יתברך, ובזה יהיה עסק התורה מסייעת לתקן את אשר נתעוות ע"י מעשה עיר הנדחת, ומכאן למדנו דמי שהגיעו מעשיו לידי רוגז ואכזריות או לידי שנאת הבריות, אזי יעסוק בתורה לשמה ובזכות זה תמצא ידו להעמיד הליכותיו על דרך הטוב והישר עכ"ל

וזהו עצה שהאדם יזכה למידות טובות ע"י שיעסוק בתורה לשמה וכמו שאמר רבי אלעזר א"ר חנינא (ברכות סד) תלמיד חכמים מרבים שלום בעולם וכו' ואפשר לפרש שהטעם שהם מרבים שלום בעולם, זהו ע"י לימוד התורה לשמה וזוכים להעמיד הליכותיהם על דרך הטוב והישר וממילא נתרבה שלום בעולם.

לעילוי נשמת אשתי מרת אסתר לאה בת הרה"ח ר' צבי ע"ה נלב"ע כ"ד אלול ולע"נ דודי הרה"ח ר' דוב בער בהרה"ח ר' יצחק צ"ל נלב"ע כ"ב אלול

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 212 | סוכה מ"ז – נ"ב | כי תבא ה'תשפ"א

עבודת ד' ולימוד התורה מתוך חיבור פנימי והרגשי הלב

אחד הדברים החשובים ביותר בעבודת ד' בכלל ובעבודת התשובה בפרט הוא הנושא של חיבור פנימי והרגשי בעבודת ד', והיינו שגם אדם שיקיים את כל המצוות בכל פרטיהם ודקדוקיהם אולם אין לו חיבור פנימי והרגשי לעבודת ד', חסר לו אחד מהדברים החשובים ביותר. ונבאר את הדברים.

והיה מקום לחשוב שדבר זה הוא נכון רק במצוות מסוימות שעיקרם הוא הלב, כמצוות אהבת השם ויראתו, ומעלת הבטחון, וכן התפילה שהיא עבודת הלב, וכו', (עיי' שערי תשובה שער ג' שמנה י' מעלות עליונות שהם מצוות עשה, ועיי' חובות הלבבות י' שערים על י' דברים שהם "חובות הלבבות"), אבל בשאר המצוות אין עניינם אלא עשית המצוה בכל פרטיה ודקדוקיה, אמנם עיי' בספר חרדים בהקדמה שכתב שכדי לעשות כל מצוה כתיקונה צריך לעשותה ביראה אהבה שמחה וכו' עיי"ש, ומבואר שיש חשיבות גדולה לעשות את המצוות מתוך חיבור ושייכות לקב"ה, ויתירה מזאת כתב המסילת ישרים (פרק ז') וז"ל "ואמנם כבר ידעת שהנרצה יותר בעבודת הבורא יתברך שמו הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה", והמס"י מדבר שם על מידת הזריזות בעשית כל המצוות ולא רק בחובות הלבבות, ומבואר שהמעלה אמיתית של כל המצוות היא לעשותם מתוך חיבור פנימי והרגשי הלב. וכן בחוה"ל בהקדמה מבאר שא"א לעשות את המצוות המוטלות על האברים ללא חיבור פנימי, וז"ל "כי חובות האברים לא תשלמנה כי אם ברצון הלב וחפץ הנפש לעשותם ותאות ליבנו לפעול אותם", והוסיף שם "ואם יארע על הכונה הפסד לא יהיו המעשים מקובלים, גם אם ירבו ויתמידו", עוד הוסיף שם "ומפני זה תהיה מצוה אחת שקולה במצוות רבות, כפי הלב והכונה".

עוד חשוב לדעת כי הרגשים אלו אינם דברים טבעיים באדם, אלא צריך לעשות דברים כדי לקנותם, וכמ"ש המסילת ישרים בהקדמה "ראה כי אין דברי החסידות וענייני היראה והאהבה וטהרת הלב דברים מוטבעים באדם עד שלא יצטרכו אמצעים לקנותם אלא ימצאו אותם בני האדם בעצמם כמו שימצאו כל תנועותיהם הטבעיות וכו' אלא ודאי שצריכים הם לאמצעים ולתחבולות לקנות אותם וכו' ". (וכל ספר מסילת ישרים וכן חובות הלבבות ועוד רבים מספרי המוסר באים לבאר דברים מהי הדרך לקנות מעלות חשובות אלו, וביאור עניינם).

גם בלימוד התורה, למרות שלכאורה לימוד התורה הוא ענין שכלי לגמרי, יש כר נרחב לחיבור פנימי והרגשי (מלבד ההרגשים של אהבת ויראה וחיבור לקב"ה שיש בכל מצוה). ראשית ענין הסקרנות שלימדוננו חז"ל מהא דכתיב "והיו הדברים אשר אנוכי מצוץ היום" בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, והיינו שצריך לגשת ללימוד מתוך רגש של סקרנות. וכן ענין ההתפעלות וההנאה מהלימוד וכפי שידועים דברי האגלי טל בהקדמה שהעריכות בלימוד התורה זה חלק מעצם הלימוד.

מטרת סיכומי "תמצית" ומבחני "לדעת" אינם רק לחזק את הידיעה עצמה, כי חיזוק הידיעות גם אם נבחנים אח"כ על הדברים ומצליחים במבחן עלולים להשכח במהרה, ורק חיבור אמיתי לסוגיה באופן של סקרנות אמיתית ובריאה לדעת מה התורה (והיינו כיצד רצון ד' שינהגו בעולם אם יגיע מקרה כזה למעשה) אומרת על הענין הנלמד, וקליטת הקף הדברים בצורה ברורה באופן שהדברים יהיו מסודרים והאדם יוכל להתפעל ממכלול הכללים והפרטים של הסוגיה, זה ודאי כלי חשוב המועיל מאד לזכירת הדברים (כמובן אם ממשיכים בחזרה). ומטרת כתיבת ההקדמות היא כפולה, א' לתת ללומד ידיעות חשובות שכליות שהם מועילות להבנת הסוגיה. ב' כל אדם יש לו סקרנות לשמוע פרטים נוספים על מידע מענין שיש לו, ואילו מידע חדש שאינו מתקשר לדבר קודם מצריך להכנס לדברים כדי שתהיה התעניינות בדברים, ועיי' ידיעת ההקדמות הנצרכות לסוגיה וידיעה איזה פרטים מתבאר בסוגיה זו זה מעורר אצל האדם את הסקרנות הטבעית לדברים.

העורך

ברכה על מצוה דרבנן - אף שמוצות לולב מדאורייתא זה רק ביום הראשון, מ"מ מברכים על כל הימים, כמו שמברכים על נר חנוכה, ומברכים וציונו שהרי ציונו "לא תסור", וי"א מ"שאל אביך ויגדך", (ובגר חנוכה מברך וציונו להדליק ושעשה ניסים, וביום הראשון מברכים שהחיינו, והרואה שלא הדליק בביתו ורואה בפתחי בתי אחרים, אינו מברך להדליק, ודווקא בחנוכה תיקנו ברכה לרואה מפני חביבות הנס, או משום שיש כמה בני אדם שאין להם בית, ולטעם הראשון לא קשה ממזוזה, או דנימא שאין ברכה לרואה היכא שהעושה אינו מברך. תוד"ה הרואה).

ברכת שהחיינו - בברייתא איתא שמברך שהחיינו בעשית הלולב בערב יו"ט לעצמו ולא לאחרים, ובעשית הסוכה, (ובירושלמי יש מ"ד שהעושה לעצמו יברך לעשות סוכה, והעושה לאחרים יברך לעשות סוכה לשמו (וי"ג על עשית סוכה). ואם היתה הסוכה עשויה יחדש בה דבר ויברך, ואם אינו יכול לחדש יברך כשיכנס לשבת בה יחד עם ברכת לישב בסוכה. ורב כהנא בירך שהחיינו בקידוש. וכתבו התוס' (ד"ה העושה) שברכת שהחיינו נתקנה במצוה שיש בה שמחה כמו בעשית סוכה ולולב ומגילה, ולכן בעשית ציצית ותפילין ובמילה ובהלל אינו מברך. עוד כתבו התוס' שמשמע שלא מברך שהחיינו כשכנס לסוכה, וצ"ב למה לא מברך על היום כמו בשאר יו"ט, ושמא יצא במה שבירך על עשית הסוכה.

ברכת המצוות - היו לפנינו מצוות הרבה יברך אשר קדשנו במצוותינו וציונו על המצוות, ולר"י יברך על כל מצוה, דכתיב "ברוך ד' יום יום" בכל יום ויום תן לו מעין ברכתיו, וה"ה שבכל דבר תן לו מעין ברכתיו, וכן הלכה.

מ"ז: אם שמוע תשמע - י"מ שאם שמעת תשמע עוד, דכלי מלא מחזיק,

אבל כלי ריקן אינו מחזיק שאם לא הורגל והטה אוזן בילדותו לשמוע, לאחר זמן לא יספיקו בידו לשמוע, שלא כמידת בשר ודם שרק כלי ריקן מחזיק. וי"מ אם שמעת בישרן שחזרת עליו, תשמע בחדש לחדש דברים חדשים מתוך הישנים, ואם יפנה לבבך להתייאש מלחזור על מה שלמדת, שוב לא תשמע.

אתרוג שהוקצה למצוותו

נתבאר לעיל ט. שעצי הסוכה אסורים בהנאה כל ז' ימי הסוכות, כמו כן נתבאר י' שגם הדברים שנתלו לנוי הסוכה אסורים כל ימי הסוכות עד מוצאי יו"ט אחרון של חג, אא"כ התנה. ולהלן יבואר מה הדין בזה לגבי אתרוג.

הגדולים, ביום השביעי, שומטים את הלולבים מיד התינוקות, ואוכלים את אתרוגיהם, ואין בזה לא משום גזל ולא משום דרכי שלום, שכן נהגו מחמת שמחה. והתוס' (מ"ה. ד"ה מיד) דנים אם יש ללמוד מכאן שהבחורים שרוכבים בסוסים לקראת חתן, ונלחמים זה עם זה, וקורעים בגדים או מוזיקים את הסוס, שהם פטורים, כיון שעושים מחמת שמחה. או שהכונה שהתינוקות עצמם שומטים את הלולב ואוכלים את האתרוג.

לריו"ח דווקא אתרוג של תינוקות מותר לאכול בשביעי מפני שלא הוקצה למצוה גמורה, אבל של גדולים אסור בהנאה בשביעי אפי' אחרי שיצא בו, כיון שהוקצה למצוותו לכל היום, וכן אתרוג שנפסל אסור באכילה כל שבעה, וכן הלכה. אבל בשמיני מותר כיון דלא אמרינן מונו דאתקצאי היכא שהוקצה מחמת ספק יום שעבר. ולר"ל אף אתרוג של גדול מותר בשביעי אחרי שיצא בו, מפני שלא הוקצה אלא למצוותו. וכתבו התוס' (ד"ה אתרוג) שמה שרבי חנינא היה אוכל מהאתרוג בתוך ז' הימים, צ"ל שהיה מקצה את כולו ליום הראשון, ולשאר הימים שחסר כשר בהם היה מקצה רק כשיעור. וי"א שאף בשמיני אסור דבשביעי הוא אסור כיון שהוקצה לכל היום, וכיון שבבין השמשות הוא בספק, אסור לכל היום. רש"י. והתוס' (ד"ה אתרוג אפילו) כתבו שהטעם משום גזירה אטו סוכה.

אתרוג שהוקצה למצוותו רק לאחד מהימים, לרב יכול לאוכלו מיד אחרי שיצא בו, וכדעת ר"ל, ולרב אסי מותר רק למחר, וכדעת ריו"ח.

בני חו"ל - י"א שמוותרים בתשיעי ואסורים בשמיני שהוא ספק שביעי, וכן הלכה. וי"א שאף בשמיני שהוא ספק שביעי מותרים.

סוכה אסורה אף בשמיני, ושאני מלולב, כיון דסוכה חזיא למצותה בבין השמשות אם תזדמן לו סעודה, וכתבו התוס' שבעיקר הסוכה יש לאסור מדין סתירת אהל, והנ"מ היא היכא שהסוכה נפלה באמצע סוכות, שאסורה כיון שבעיקר נבנתה לכן שאם תזדמן לו סעודה בבית"ש יאכלנה בסוכה, אי נמי נ"מ לנוי סוכה שאין בהם סתירת אהל.

אין להקנות לולב לקטן ביום הראשון לפני שיצא בו, כיון שקטן קונה מדרבנן, אבל לא יכול להקנותו בחזרה כיון שאינו בר דעת. וכן אין לומר לקטן שיתן לו משהו ולא יתן לו, כי מרגילו בשקר.

שמיני עצרת

כתיב "ביום השמיני מקרא קודש יהיה לכם והקרבתם אשה לד' עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו". יום שמיני זה שקראתו התורה עצרת חלוק הוא ברוב הלכותיו מתח הסוכות וכדלהלן, וכן יבואר האם בח"ל יושבים בסוכה בשמיני עצרת שמו עיברו את החודש וזהו יום השביעי, ואם מברכים על ישיבה זו.

מ"ז. ישיבה בסוכה וברכת לישב לבני חו"ל בשמיני - לל"ק לכו"ע צריך לשבת בסוכה בשמיני, אמנם לגבי לולב לא תיקנו שיטול בשמיני, כיון שאם זה י"ט זה מוקצה, אבל סוכה פעמים אוכל בה ביו"ט לפי שהיא עריבה עליו, ולגבי ברכת לישב בסוכה יש מחלוקת אם צריך לברך בשמיני. וללישנא בתרא לכו"ע לא יברך, ויש מחלוקת אם צריך לישב בסוכה. ולהלכה ישב ולא יברך, דכיון שהוא שמיני עצרת אין יברך, ומ"מ לחומרא יושבים בסוכה, ולכו"ע בתפילה וקידוש וברכה מ"מ מזכיר את יום השמיני חג עצרת הזה.

ברכת שהחיינו - בשמיני עצרת מברכים שהחיינו, שהרי חלוק הוא מסוכות, שאין בו מצות סוכה ולולב וניסוך המים, (ולר"י היה מנסך אף בשמיני, ומ"מ חלוק הוא בסוכה ולולב). וי"א שאין אומרים בו שהחיינו. ולהלכה (מ"ז): אומרים בו שהחיינו. אבל שביעי של פסח לכו"ע אין מברכים בו שהחיינו, שאף שהוא חלוק מהלילה הראשון שיש בלילה הראשון חובת אכילת מצה, מ"מ מהיום אינו חלוק, אי נמי אינו חלוק אלא מיום הראשון ולא משאר ימים. עוד מביאים האמוראים ראיות מלשון הפסוקים שהוא רגל בפני עצמו, דבשאר ימי החג כתיב פרים, וביום, וכמשפטם, אבל בשמיני כתיב פר ואינו מקריב פרים כשאר ימי החג, וכן כתיב ביום בלי ו' ומשמע שאינו תוספת על הראשונים, וכן כתיב כמשפט בלשון יחיד ומשמע שהוא חלוק לעצמו. (ואף בשאר ימי החג כתוב כמשפט, ורק באחרון כתוב כמשפט לפי שהוא סוף הרגל וגמר החג. תוד"ה הכא).

במה שמיני הוא רגל בפני עצמו - הפרים האילים והכבשים שמקריבים בכל יום מימי החג מעכבים זה את זה שאם חסר אחד אין מקריבים כלל. ולר"י פרים אין מעכבים זה את זה שהרי מתמעטים והולכים ומשמע דלא קפיד רחמנא. אמרו לו והרי כולם מתמעטים בשמיני דבימי החג מקריב ב' אילים וי"ד כבשים, ובשמיני איל אחד וז' כבשים. אמרו להם שמיני רגל בפני עצמו, שכמו ששבעת ימי החג טעונים קרבן, ושיר "בינו בוערים בעם", ר"הבול לד', שרמזו בהם עסקי תמנות עניים, לפי שזה זמן אסיפת התבואה, וברכה, ולינה בירושלים בליל מוצאי יו"ט ראשון, דכתיב "ופנית בבוקר והלכת לאהלך", ומי שלא הביא חגיגתו ביום ראשון טעון לינה בלילה אחרי דכתיב "ופנית בבוקר והלכת לאוהלך", (ואף שזה דין בכל קרבן ואפי' בעופות ומנחות עצים ולבונה, מ"מ לולא חגיגה משכחת לה ששלח שלמיו יום לפני שהגיע, או שלא הביא קרבן אלא שמוח בכסות נקיה ויין ישן. תוד"ה לינה). כך שמיני עצרת טעון בפני עצמו, קרבן, ושיר (רש"י כתב שלא מפורש איזה שיר, ובתוס' כתבו דשמו היינו למנצח על השמינית), וברכה (אין הכרח שהכונה לשהחיינו, ונימא שכל יום שייך בו שהחיינו אם לא בירך לפני כן, (ואי בעינן כוס איירי שנזדמן לו כוס, (ולרב נחמן שהחיינו אומרו אפי' בשוק) ד"ל שהכונה שמזכירים בתפילה שמיני עצרת ולא סוכות), ולינה.

עוד איתא להלן (מ"ח). ששמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, לענין פ"ס שכל פרי החג היו קרבים לפי סדר, וכל משמרה מוכ"ד המשמרות היתה מקריבה ג' פרים, חוץ משתי משמרות, ופר של שמיני היו מפייסים עליו. זמן - שהחיינו. רגל - שאין יושבים בסוכה. ולר"ת היינו שטעון לינה. קרבן - פר אחד ולא ששה פרים לפי סדר פרי החג. שירה. שהיו אומרים מזמור שלם, ובשאר ימי החג חצי מזמור. ברכה - את יום השמיני, ובתוספתא משמע שמברכים בו את המלך. ור"ת מפרש שהכונה למה שמזכירים בברכת המזון ובתפילה, ור"ח מפרש דהיינו שהוא דוחה אבילות, שאף אם לא עברו ז' ימים לפני תחילת החג בטלה גזירת שלושים משום שמיני עצרת, וכתבו התוס' שאינו דוחה לגמרי אלא שיום אחד לפני החג והתג שמיני עצרת נחשבים כ"א יום. תוד"ה רגל.

מ"ז: אלו קרבנות טעונים לינה - פסח שני אינו טעון לינה, דכתיב "ופנית בבוקר והלכת לאוהלך" וסמך ליה "ששת ימים תאכל מצות" ללמד שפסח שני שאינו טעון אכילת מצה ששה ימים אינו טעון לינה, אבל שמיני עצרת וחג השבועות טעונים לינה אע"פ שהם אינם טעונים אכילת מצה ששה ימים, דאינו ממעט אלא פסח דכוותיה.

הביכורים טעונים תנופה קרבן שיר ולינה. הגמ' זנה אם זה דעת ר"י דס"ל ש"והנחתו" זו תנופה, דאין לומר שהכונה להנחה ממש, שהרי כבר כתיב "הניחו". או שזה דעת ר"ב ש"למד תנופה מ"ולקח הכהן הטנא מידך", דאיתא יד יד משלמים דכתיב התם "ידיי תביאנה את אשד ד' ", מה כאן כהן אף התם כהן, ומה התם בעלים אף כאן בעלים, הא כיצד, כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף, והיינו שהבעלים אחיזים בשפת הטנא, וכהן מניח ידו תחת שוליו. וכתבו

התוס' (ד"ה כהן) שאין לומר שהכונה תחת יד הבעלים ממש, דא"כ היו חציצה. אמנם מרש"י במנחות משמע שאין בעיה בחציצה כיון שעיקר התנופה היא בעלים, והק' התוס' שהרי תנופת שניהם כתיב בקרא. והביאו שבירושלמי סוטה משמע קצת שהיו נוגעים זה בזה, ויש לדחות. עוד כתבו התוס' (ד"ה הביכורים) שכשהיה מגיע בקריאה לארמי אובד אבי היה מוריד את הכל מכתפו ומניפים אותו וממשיך עד סוף הפרשה, ומניחו בצד המזבח ומשתחוה ויוצא. ומשמע שאין עוד תנופה. ובספרי משמע שגם בשעת השתחויה יש תנופה, ויש לדחות. ויש תנא דס"ל שאין כלל תנופה.

מ"ח. הלל שמחה וכבוד בשמיני עצרת - חייב אדם בהלל ובשלמי שמחה

ובכבוד היום, בין בשבעת ימי החג, בין ביום השמיני, ואף דהא דכתיב "ושמחת בחגך" קאי על "חג הסוכות תעשה לך", ולא על שמיני עצרת, מ"מ יליף מדכתיב "והיית אך שמח" לרבות ליל יו"ט האחרון, והיינו שיוצב שלמים בשביעי כדי לאוכלם בליל שמיני, שהרי בלילה א"א לזבות, וק"ו שחייב בשמחה ביום שהוא העיקר, והפסוק מדבר על הלילה לפי שהוא סמוך לשבעת הימים, ושאר הלילות א"צ רבוי, ד"מ"ם אפי' לילות במשמע. ואין לומר דבא לרבות ליל יו"ט ראשון שיוצב שלמים בערב יו"ט אף שאינו שעת שמחה וישמח בלילה, ד"אך" חילק, ומסתבר לרבות ליל שמיני עצרת שיש שמחה לפניו, מאשר ליל יו"ט ראשון שאין שמחה לפניו.

ישיבה בסוכה בשמיני עצרת - אין מצות ישיבת סוכה בשמיני עצרת, וכשגומר לאכול בשביעי לא יפרק את הסוכה שהרי עדיין חייב לאכול ולישן בה, ושמו תזדמן לו סעודה, אבל מוריד את הכלים והמצעות הנאות מן המנחה ולמעלה, לכבוד יו"ט אחרון של חג. ואם אין לו מקום לכלים בבית ורוצה לאכול בסוכה, צריך להוכיח שאינו מוסיף על המצוה, ולכן פוחת בה ד' טפחים ופוסלה. (והק' התוס' שהי באייר כבר בג"ט הסוכה נפסלת, בין באמצע בין מן הצד), ובני בבל שיושבים בסוכה בשמיני אין פוחתים את הסוכה אלא ידליקו בה את הנר שאסור להדליקו בסוכה קטנה, וסוכה גדולה יכניס לתוכה כלי אוכל שאין להכניסם לסוכה.

ניסוך המים

בכל יום מנסכים יין ע"ג המזבח יחד עם הקרבן התמיד, וכן יש קרבנות (עולת הבמה ושלמים) שהיו מביאים עמהם נסכים. בחג הסוכות היתה מצוה מיוחדת לנסך מים ע"ג המזבח בכל יום. ולהלן יבואר א' באיזה ימים היתה מצות ניסוך המים. ב' סדר ניסוך המים. ג' היכן היו מנסכים. ד' אם יש מעילה בנסכים. ה' פסול מים מגולים לניסוך.

לת"ק מצות ניסוך המים היא רק בז' ימי החג ולא בשמיני עצרת, ולר"י המצוה היא גם בשמיני עצרת.

ניסוך המים כיצד - היה ממלא מהשילוח צלוחית שמחזקת ג' לוגין (ולר"י של לוג אחד). הגיעו לשער המים (שהיה בצד דרום סמוך למערב, ונקרא שער המים משום שבו היו מניסים את הצלוחית של ניסוך המים) תקעו והריעו ותקעו משום שמחה, דכתיב "ושאתם מים בששון" עוד ביארו התוס' שמפסוק זה לומדים שהיה ממלא מהשילוח דכתיב "ממעייני הישועה". עלה בכבש, וכשהגיע למעלה פנה לשמאלו (שכל העולים למזבח פונים לימין ומקיפים ויורדים דרך שמאל דכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, והיו הולכים כשפניהם למרכז המזבח, דאין להחזיר אחריו למזבח, חוץ מהעולים לניסוך המים ולניסוך היין וכן עולת העוף כשרבתה במזרח' שכוין שהק' המזבח הוא יותר ממאה אמה יש לחוש שהנסכים יתעשנו מעשן המערכה, ועולת העוף תמות מעשן המערכה, ולכן היו עולים דרך שמאל, וחוזרים לאחוריהם כדי למעט בהילוך של שמאל), והיו שם ליד קרן מערבית דרומית שני ספלים, (לת"ק של כסף, ולר"י של סיד היו והיו נראים ככסף מפני שהיו מושרחים בגלל היין, וגם של מים היה מושרח שהרי אם עירה של יין לתוך של מים יצא), מערבי של מים ומזרחי של יין, והספלים היו מנוקבים כמין ב' חוטמין דקין, אחד עבה ואחד דק כדי שהמים והיין יכלו בבת אחת, שהרי המים קלין יותר לצאת מן היין, (ולר"י שהיה מנסך רק לוג אחד של מים ובין היה מנסך רביעית היין שזה ג' לוגין, היה הנקב של יין רחב ושל מים קצר ורחב זה יותר מקצר, יותר ממה שעבה הוא יותר מדק). ואם עירה של יין לתוך של מים או איפכא, יצא.

לרש"י היתה בליטה בספל ובבליטה היה נקב, ולתוס' (ד"ה כמין) לא היתה בליטה אלא נקב כמו נקבי החוטם, אא"כ נאמר שהיתה בליטה כדי שלא יפול נקב דבר לסותמו. עוד כתב רש"י שהנסכים היו מקלחים בנקב ע"ג המזבח, ובמזבח היה נקב ששם זה היה יורד לשיטין, ולתוס' היו יורדים ישירות לשיטין. עוד כתב רש"י שהנקבים עצמם אחד היה עבה ואחד היה דק, ולתוס' (ד"ה אחד) הספל עצמו למטה היה צר כדי שהמים יצאו לאט יותר. עוד כתבו התוס' (ד"ה שני) שאף שהיו מביאים את המים בצלוחית של זהב, היו מנסכים בספלים של כסף, ואין בזה משום מעלן בקודש ואין מורדין, משום שהספלים נחשבים כגופי של מזבח, וכמו שאת הלבנה היו מביאים בבזיכי זהב ומקטירים ע"ג המזבח. (א.ה.) אולי י"ל שהמחלוקת הנ"ל תלויה בנדון אם הספלים היו חלק מהמזבח או שהיו כלי נפרד).

מ"ח: הנהו תרי מיני חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה וכו'.

אמר ליה ההוא מינא דשמיה ששון לרבי אבהו וכו'.

1 עולת העוף מקומה בקרן דרומית מזרחית, ששם זה קרוב לבית הדשן שמשליכים לשם את המזרחא והנוצה, ובית הדשן היה במרחק כ' אמות מהמזבח, ג' טפחים ליד הכבש. רש"י.

היו אומרים למנסך הגבה ירך כדי שיראו שהוא נותן את המים בספל, שהיה צדוקי אחד שניסך ע"ג רגליו לפי שאין הצדוקים מודים בניסוך המים, ורגמוהו כל העם באתרוגיהם, ונפגמוהו קרן המזבח ונפסל דפיגמיה פוסלת באבני מזבח בכדי שתחגור בה צפור, דכתיב "אבנים שלמות תבנה", ובסיד י"א שפיגמיה פוסלת בטפח וי"א בכזית, וטעם הפסול משום שאינו רבוע. תוד"ה שכל. ומילאו את הסתימה מלח, ולא הוכשר המזבח בכך (דכל מזבח שאין לו כבש או קרן או יסוד או שאינו מרובע, פסול לעבודה, דבכל אלו כתיב "המזבח" לעבד. וי"א שאף חסרון בסובב פוסל את המזבח, ונחלקו אם הכרכוב דכתיב ביה "המזבח" הכונה לסובב או לכיור), אלא מפני הכבוד כדי שלא יראה פגום.

ג. מילוי המים לניסוך בשבת של סוכות - כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא המים בערב שבת, בחבית שאינה מקודשת, ומניחה בלשכה. ומה שלא היה לוקח חבית מקודשת ומתכוון שלא יתקדשו, או שאין מתקדשים משום שיש בהם יותר מכשיעור, וממילא לא יפסלו בלינה. לזעירי הטעם מפני שמקודשת מקדשת מיד אף שלא מדעת שרוצה שיתקדשו רק למחר, ואין שיעור למים דלא פירשה תורה שיעור לניסוך המים, ויפסלו המים בלינה דכיון שהם קדושים קדושת הגוף, נפסלים בלינה כאמורי קרבן. ולחזקיהו אין שיעור לנסכים, אמנם אף אי נימא שאין מקדשת שלא מדעת (והיינו שלא בזמנם, אבל בזמנם הא סבר חזקיהו שהאומר יקדשו ארבעים חלות תודה מתוך שמונים קדשו ארבעים. תוד"ה חזקיהו), מ"מ חיישינן שמא יאמרו לדעת נתקדשו. ולרבי זירא אפי' אם אין שיעור למים חיישינן שמא יאמרו לקידוש ידים ורגלים של כה"ג מילאם, דבעינן מים מקודשים דומיא דכור שנמשח בשמן המשחה ומקדש את מימיו, וכן עשו קיתון של זהב לכבודו של כה"ג לקדש ידיו ורגליו.

מ. מים או יין שנתגלו פסולים לניסוך, ואף לר' נחמיה שמתיר מים מגולים (ש-יעור גילוי הוא כדי שיצא נחש מתחת אוזן הכלי וישתה ויחזור לחורו) לשתייה ע"י סינון, מ"מ הני מילי להדידות אבל לגבוה לא, דכתיב "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך אמר ד' צבקות". ואם נתגלו המים יטול מן הכיור, שאע"פ שהכיר נתקדש, מ"מ מימיו אין נפסלים בלינה, משום שהיו משקעים אותו בכל ערב בבור.

מ"ט. השיתין והיינו חלל תחת המזבח כנגד מקום הנסכים, והיה עמוק מאד, ובראו בששת ימי בראשית, דכתיב "חמוקי ירכיך (אלו השיתין, חמוקי היינו סתרי, וירכיך היינו ירך המזבח), כמו חלאים (חלולים ויורדים עד התהום), מעשה ידי אמן (אומנותו של הקב"ה)". ותנא דבי רבי ישמעאל דריש "בראשית" ברא שית. ורבי יוסי דריש "אשירה נא לידידי (-הקב"ה, ואני שר וקובל על כך במקומו), שירת דודי לכרמו (-על כרמיו), כרם היה לידידי בקרן בן שמן (בא"י השמינה מכל הארצות), ויעזקהו ויסקלהו (מן האומות, כאדם המפנה אבנים מוכרמו), ויטעהו שורק (זה ביהמ"ק ונטעו עם השורשים כגפנים משובחות, ולא רק זמורה), ויבן מגדל (-מזבח העשוי כמגדל עוז) בתוכו, וגם יקב (- בור חפור. והיינו השיתין) חצב בו". ומגדל זה היכל, ויקב זה מזבח ונקרא יקב משום שנסכים עליו את היין שיוצא מיקב. תוד"ה ויטעהו.

לר"א בר צדוק לא היו שיתין שירדים עד התהום, (ולא נבראו בששת ימי בראשית. תוד"ה א), אלא היה לול (-ארובה שירדים בה למטה) בין כבש למזבח, שהיה חלל בין הכבש למזבח, דכתיב "ועשית עולותיך הבשר והדם" מה דם בזריקה אף בשר בזריקה, והלול היה בצד מערב של הכבש, והכבש היה רוחבו ט"ז אמה, והחלל שהנסכים היו יורדים לתוכו היה מוקף ד' מחיצות עד קרקעיתו, ונסכי כל השנה יורדים לשם, ולא היו נבלעים מפני שהרצפה היתה משיש, ואחת לע' שנה היו יורדים פרחי כהונה (-ילדי הכהנים), ומלקטים משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה, ושורפין אותו בקדושה ולא בחיל חוץ לעזרה, דכתיב "בקודש הסך נסך שכר לד' " וילפינן גז"ש "דכתיב "ושרפת... קודש הוא", שריפתו בקדושה כמו שניסוכו היה בקדושה, והוצאתו לא בעי קרא, דעושים כן כדי שלא יתמלאו.

החליל:

האם החליל דוחה שבת ויו"ט

כתיב "ושאבתם מים בששון" והיינו שיש לעשות שמחה לכבוד מצות ניסוך המים. (רש"י). ובתוס' הביאו מהירושלמי שמשם היו שואבים רוח הקודש, דאין השיכנה שורה אלא מתוך שמחה. והלחן יבואר: "וא" האם היו מנגנים בחליל בשבת ויו"ט או לא. ב' סדר שמחת בית השואבה.

החליל היינו חליל של בית "השואבה", מלשון "ושאבתם מים בששון", שהשמחה היתה בשביל ניסוך המים. וירושלמי מפרש שמשם שואבים רוח הקודש, שהשיכנה שורה מתוך שמחה. (תוד"ה חד). ויש ששונים "חשובה" שמצוה זו חשובה היא ובאה מששת ימי בראשית, וכדלעיל שהשיתין נבראו מששת ימי בראשית לקבל את הנסכים.

לתנא דמתני' החליל נוהג בחמשה או בששה מימיו חג הסוכות, לפי שאינו דוחה שבת ויו"ט, שאע"פ שאין איסורו אלא שמוא יתקן כלי שיר, ואין שבות במקדש, מ"מ כיון שאינו אלא לשמחת בית השואבה שהיא לשמחה יתירה אינו דוחה. (תוד"ה שאינו).

ז. בברייתא מבואר שרבי יוסי בר יהודה החליל דוחה שבת, ולחכמים אינו דוחה אפי' יו"ט.

לרב יוסף נחלקו בחליל של קרבן, והיינו חליל שהיו מנגנים בו לפני המזבח י"ב ימים בשנה (ח' ימי החג, יו"ט של פסח ושבעות, ובעשית שחיתת פסח ראשון ושני. ערכין י') בשעת ניסוך היין בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערבים, שרבי יוסי בר יהודה סובר שעיקר שירה בכלי בחליל ובכנורות ונבלים וכו', והיו עובדה ודוחה שבת, וחכמים סוברים שעיקר שירה בפה שהלויים אומרים שיר של יום, והכלי הוא לכסונו קלא, וכמילא כלי אינו דוחה שבת, (ואף שלכו"ע התירו שבות במקדש, ואפי' רבי נתן שמתני' בפסחים ס"ח. מודה ששבות צריכה התירו, מ"מ הכא שיש הרבה כלי שיר וצריכים לתקנם תדיר גזרו גם במקדש. תוד"ה רבנן). אבל חליל של בית השואבה בלילות החג, שאינו אלא לשמחה יתירה ואינו מן התורה אלא כדי לחבב את המצוות, לכו"ע אינו דוחה שבת ויו"ט.

וכן מצינו שרבי יוסי בר יהודה סובר שכלי שרת שעשאן מעץ כשרים, שהרי אבובא דמושה (-שהיה במקדש מימות משה) היה של עץ, ומבואר שעיקר שירה בכלי, וממילא הכלי שיר הם כלי שרת וילפינן שכלי שרת מעץ כשר. ורבי דס"ל שכלי שרת מעץ פסולים ס"ל שעיקר שירה בפה והכלים אינם אלא לכסונו קלא, ואינם כלי שרת.

הגמ' דוחה שרבי ורבי יוסי בר יהודה יכולים לסבור שעיקר שירה בכלי, ונחלקו אם דנים אפשר משאי אפשר, דאיתא התם שציפו את האבוב זהב ולא היה קולו ערב. או שעיקר שירה בפה, ואף את"ל עיקר שירה בכלי אין דנים אפשר משאי אפשר, ונחלקו בילפותא במנורה, דכתיב "ועשית מנורת, זהב טהור, מקשה תיעשה המנורה" לרבי דרשינן כלל ופרט וכלל, דס"ל שהפרט הוא פירושו של כלל, וכלל שני בא לחסוף מה שדומה לפרט, ובעינן כעין הפרט של מתכת, ולרבי יוסי בר יהודה דרשינן רבוי מיעוט ורבוי, דכיון שהרבו הראשון מרבה הכל ממילא מיעוט אינו פירושו של הרבוי אלא מנועט מה שאינו כעין הרבוי, והרבו חוזר ומרבה הכל מלבד דבר הראוי להתמעט יותר משאר הדברים, ומרבינן כל מילי חוץ ממשל חרס, אבל של עץ כשרה.

ז"א. הגמ' מביאה ברייתא שמבואר בה שהמחלוקת היא בשיר של שואבה, ודלא כרב יוסף שאמור שזבה לכו"ע אינה דוחה שבת ויו"ט, וממתני' משמע ששיר של קרבן לכו"ע דוחה שבת.

לרב ירמיה בר אבא נחלקו בשל בית השואבה, אם שמחה יתירה דוחה שבת כיון שהיא שמחת מצוה, וחליל אינו אלא שבות בעלמא, או שאינה דוחה שבת, אבל של קרבן לכו"ע דוחה.

מ"ט: מעילה ננסכים - נסכים בתחילה מועלין בהם אבל משירדו לשיתין אין מועלים בהם. הגמ' אומרת ש"ל דקאי כרבנן שהם יורדים לתהום, ואיירי כשקלט הנסכים לפני שירדו לתהום, וי"ל דקאי כר"א בר צדוק, ואין מועלים בהם כיון שנעשה מצותם והניסוך הוא עיקר המצוה.

בזמן שהיו מנסכים יין ע"ג המזבח היו פוקקין את השיתין, לקיים מה שנא' "בקודש הסך נסך שכר לד' ", ושכר היינו לשון שביעה ושכרות. (ולומדים מכאן שהשביעה מהיין היא כשיש הרבה יין בגרון ולא במעיים ע"י הרבה לגימות קטנות, וממילא ת"ח שיש לו מעט יין יגמע אותם בלגימות גדולות, וכן עשה רבא בכוס של ברכה משום חיובו מצוה).

מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב - רגליהם של ישראל בשעה שעולים לרגל, ונדיב הוא אברהם שהיה תחילה לגרים ונדבו ליבו להכיר את בורא.

חמוקי ירכיך - מה ירך בסתר אף ד'ת בסתר, דכל מילי בעי צניעותא, ואפי' הוצאת המת והכנסת כלה שדרך לעשותם בפרהסיא, יש לעשותם בצניעותא, דכתיב "והצנע לכת עם אלוקיך". י"מ שהכונה שישעוד וישמח במידה נאה, ולא ינהיג קלות ראש בעצמו. וי"מ שאם צריך להוציא ההוצאות יוציא בצניעותא, ולא יספר למי שאינו יודע. גדולה צדקה מקרבות.

גדולה גמ"ח מן הצדקה בג' דברים, צדקה דווקא בממונו ולעניים ולחיים, וגמ"ח זה אף בגופו ולעשירים ולמתים.

אין צדקה משתלמת אלא לפי החסד טורח שבה, שנותן ליבו ודעתו לטובתו של העני.

כל העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם חסד, ולא כל אדם זוכה לסייע לעניים מהוגנים וירא שמים זוכה.

כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים.

תורת חסד היינו תורה לשמה, וי"א דהיינו הלומד ע"מ ללמד לאחרים.

³ ואף שבעלמא כלי שרת אין מקדשים שלא בזמנם, וכשהגיע הזמן היו כמו שמילאו הקוף, מ"מ הכא כיון דלא בעי כהן ובגדי כהונה, מתקדשים בכלי שרת. ומה שהיו ממלאים בצלוחית מקודשת מן השליות, אין בזה פסול יוצא, דאין כלי שרת מקדשים בחוץ עד שיכנסו לפנים. ומ"מ לא היה משאירם בחוץ כדי שלא יפסלו בלינה, דא"כ לא הויעיל במה שלקח צלוחית מקודשת, ועוד דמוכר הדבר להשחותים הרבה זמן בכלי שרת בחוץ. תוד"ה ואי.

² ואם היה חותך בלא פגימה לא חשיב אבנים חסרות. ומה שמצינו בזבחים שא"א לחתוך את האבנים משום שצריך "אבנים שלמות" הכונה שא"א שלא יהיה בהם פגימה כשיחתכם. ומה שלא חתמום ע"י שמיר, שהרי בבית שני היה שמיר, ר"ל שגם כשהיה חותך ע"י השמיר היו פגימות, ואבני המזבח היו חלקים מעיקרא, כמו אבנים שבחול הים, שהרי י"א להחליקם ע"י כלי ברזל אפי' מוחין לביחמ"ק, דכתיב "לא תבנה אתהן גזית כי הרבץ הנפת עליה", והא דכתיב "וכל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותיו" שמשמע שבחוף היו משתמשים בברזל, היינו להיכל ולקודש הקדשים ולא למזבח. תוד"ה שכל.

והנה נחלקו תנאים מי היה מנגן בכלי שיר במקדש בשעת שירת הלויים, לר"מ עבדי כהנים, לרבי יוסי ממשפחות ישראלים מיוחסות, ולרבי חנינא בן אנטיגנוס לויים היו. הגמ' רצתה לתלות מחלוקת זו אם עיקר שירה בפה, או שעיקר שירה בכלי. והגמ' דוחה שא"כ לרבי יוסי עיקר שירה בפה ולמה לא נגנו עבדים, אלא לכונ"ע עיקר שירה בפה, ונחלקו מה היה בפועל במקדש, ונ"מ שלר"מ אין מעלים מדוכן אף ליוחסין, ולרבי יוסי מעלין ליוחסין, שאף שעבדים כשרים הורגלו להעמיד שם דווקא ישראלים כדי שלא יטעו להשיאם מיוחסת, ולרבי א"א מעלין אף למעשר דהורגלו להעמיד שם לויים. רש"י. והתוס' (ד"ה מעלין) מבארים שהטעם שהעמידו לויים או ישראלים אינו כדי להעלותם ליוחסין או למועשר, אלא הודון הוא מי היה הכי בקי, והתעלה תלויה במועשה ולא המעשה תלוי בהעלאתו.

מ"ד עיקר שירה בכלי מקורו מדכת"ב "ויאמרו חזקיהו העולה העולה להמזבח, ובעת החל העולה החל שיר ד' והחוצצרות ועל ידי כלי דוד מלך ישראל", ומ"ד עיקר שירה בפה מפרש ש"החל שיר ד' בפה, והחוצצרות וכו' הם לבסומי קלא, ויליף שעיקר שירה בפה מדכת"ב "ויהי כאחד למחוצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד" ולא כתיב כלי. ואף שבהמשך הפסוק כתיב "בחוצצרות ובמצלתים ובכלי השיר" מ"מ נדחיקים לב' הילולים משמע שעיקר השירה בפה והכלי הוא לבסומי קלא. (תוד"ה למחוצצרים). ומ"ד עיקר שירה בכלי סובר שמשוררים היינו ע"י כלי דומיא דמחוצצרים.

סדר שמחת בית השואבה

במוצאי יו"ט הראשון של חג היו כהנים והלויים יורדים מעזרת ישראל לעזרת נשים שהיתה במקום נמוך יותר בהר הבית, ושם היתה שמחת בית השואבה.

היו שם מנורות של זהב שגובהם ג' אמה, ובכל מנורה היו ארבעה ספלים של זהב בראשה וארבעה סולמות וארבעה פרחי כהונה שביד כל אחד כד שמן של ל' לוג שמהם היו נותנים שמן בספלים, והם היו יותר חזקים מבנה של מרתא בת בייתוס שהיה נוטל שתי ירכות של שור גדול בידו והולך לאט (ולא הניחוהו אחיו הכהנים לעשות כך אלא העלו האברים לפי החלוקה המבוארת בסדר יומא משום "וברב עם הדרת מלך"), ואף של' לוג זה יותר קל, מ"מ לטפס עם ל' לוג על סולמות זקופים זה יותר קשה. ולא היתה חצר בירושלים שלא היתה מאירה מאור בית השואבה מפני שהמנורות היו גבוהות ג' אמה, והיו גבוהות יותר מהמחלת המזרחי של עזרת הנשים, והר הבית היה גבוה, והיתה אשה בוררת חיטים לאור בית השואבה, והיינו שהיתה יכולה לברור מצד האור הגדול, אולם יש איסור דבור, שאף שקול מראה וריח אין בהם מעילה מ"מ איסורא איכא. (תוד"ה אשה). הפתילות היו נעשות מבלאי מכנסי הכהנים שהיו משל ציבור ומאבנטיהם.

נ"א: חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים בפניהם עם אבוקות אור בידיהם שזורקים ותופסים ארבע או שמונה מהם בזה אחר זה, ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות. ורשב"ג (נ"ג.) היה זורק ח' אבוקות של אש, וזורק אחת ונוטל אחת ואינם נוגעות זו בזו, וכשהיה משתחוה היה נועץ ב' גדוליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה ע"ש י"ב רצו עבדיך את אבניה זוקף, וזו היא קידה האמורה בכתובים, שרק פניו נוגעות לארץ, ואין כל בריה בדורו יכולה לעשות כך. ולוי היה משחק לפני רבי בשמונה סכינים, ושמואל היה משחק לפני שבור מלכא בח' כוסות יין, ואב"י היה משחק לפני רבה בח' ביצים, וי"א בד' ביצים.

השירות והתשבחות שהיו אומרים חסידים ואנשי מעשה - יש שאמרו אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנותינו, ובעלי תשובה היו אומרים אשרי זקנותינו שכיפרה את ילדותינו, אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו. והלל היה אומר אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן, לרש"י הלל דיבר על הקב"ה, ולתוס' הלל דיבר על ישראל, שקילוסם תיב לפני הקב"ה יותר מן הכל. ושמי שיבוא אל ביתו של הקב"ה יבוא הקב"ה אל ביתו, עוד אמר שרגליו מוליכות אותו למקום שהוא אוהב. ופעם ראה גולגולת צפה על פני המים והכיר שהוא רוצח והרגוהו ליסטים, ואמר שזה קרה לה בגלל שהיא עשתה כך לאחרים, וכן יקרה למי שעשה לה זאת. (נ"ג.).

רבי יהושע בן חנניה אמר שהם לא היו טועמים טעם שינה כל חג הסוכות (אלא ישנו אחד על כתף חברו, שהרי הנשבע שלא יישן ג' ימים מלקים אותו וישן לאלתר), שהיו מקריבים תמיד של שחר בשעה האשונה, ואח"כ מתפללים ומקריבים מוסף ומתפללים מוסף והולכים לבית המדרש ואח"כ אוכלים ושנותים ומתפללים מנחה ומקריבים תמיד של בין הערבים ואח"כ שמחים בשמחת בית השואבה. (נ"ג.).

הלויים היו מנגנים בשמחת בית השואבה (אבל בקרבן היה להם מקום ליד המזבח) בהרבה כלי שיר על ט"ו מעלות שאורכם כרוחב העזרה ורוחבם חצי אמה, היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים, כנגד ט"ו שיר המעלות שבתהילים, (שאמרם דוד כאשר כרה את השיתין ולא סיל שמששת ימי בראשית נבוא, אי נמי נתמלאו אח"כ עפר או צורות), והתהום רצה לשטוף את העולם, ואמר שמי שידע את מותרת לכתוב שם על חרס ולזרוק למים ואינו אומר יחנק, ואחיתופל אשר שמו שמואל, שהיה אף לעשות שלום שבהן איש לאשתו מוזיח שם ד' על המים, ועשה כך דוד וירד התהום ט"ז אלף אמות, ובכל שיר המעלות העלה אלף אמות, והתהום נמצא אלף אמות מתחת הקרקע, והמים שיש בפחות מכך הם מסולמא דפרת מפני שהפרת גבוה משאר נהרות וככח המים לעלות להר באותו גובה ולא יותר. (נ"ג.).

ההליכה לשאיבת המים והתקיעות - שני כהנים היו עומדים בשער העליון שיורך מעזרת ישראל לעזרת נשים, ושתי חצוצרות בידיהם, והיו תוקעים תקיעה תרועה תקיעה בקריאת הגבר להודיע צריך ללכת למלא מים מהשילוח, (ואף שמי הכיור נפסלים בלינה בין קריאת הגבר לצפרא, מ"מ עד שהגיעו לעזרה כבר עלה השחר, ועד שקדשו בכלי אינם נפסלים בלינה. תוד"ה קרא). וכן תקעו כשהגיעו למעלה עשירית (וילה"ס אם הכונה עשירית מלמטה או מלמעלה), וכן כשהגיעו לעזרה, והיו מאריכים בתקיעה זו עד שהגיעו לשער היוצא

מעזרת נשים להר הבית לכיוון מזרח שהוא מכוון כנגד השער שמעזרת ישראל לעזרת נשים, ושם הפכו פניהם למערב לכיוון העזרה וההיל, ואמרו, אבותינו בבת הראשון שהיו במקום הזה אחריהם אל ההיכל (ופורעים עצמם ומתריזים כלפי מעלה) ופניהם קדמה ומשתחוים קדמה לשמש מפני שהיו כופרים, ואנו ל"ה עינינו. ולר"י היו שונים ואומרים אנו ל"ה אנתנו מודים ול"ה עינינו מייחלות (אבל אין לומר בסתמא פעמיים אנו ל"ה, כמו שהאומר מודים מודים משתקים אותו. נ"ג.).

ישיבת הנשים - בראשונה היו הנשים יושבות מבפנים ואנשים מבחוץ והיו מגיעים לקלות ראש, התקינו שהיו הנשים מבחוץ והאנשים בפנים ועדיין היו באים לקלות ראש, התקינו "תיקון גדול" שיהיו הנשים למעלה והאנשים למטה, ואף שאין לחדש בבית המקדש ממה שעשה שלמה, דכת"ב "הכל מיד ד' עלי השכיל", הא כתיב מנבואת זכריה "וספדה הארץ וכו' ונשיהם לבד", ואם לעת"ל צריכים להזהר בזה אף שעוסקים בהספד והמצטער אינו מיקל ראש מנה, כ"ש בזמננו שיצר הרע שולט, ועוסקים בשמחה.

מי שלא ראה...

מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו.

מי שלא ראה ירושלים בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם.

מי שלא ראה בית המקדש שבנה הורדוס בניינו לא ראה בנין מפואר מעולם, שבנאו באבני שיש ירוק ומרמורא שיש לבן, וי"א אף בכוחאל שיש כחול, ועשה שורת אבנים אחת שקועה ואחת בולטת כדי שהסיד יהיה תפוס טוב, ורצה לצפותו בזהב, ואמרו לו הכמים שכך זה יפה יותר מפני שזה נראה כגלי הים נדיים ונעים.

מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדר לא ראה בכבודו של ישראל. והיה זה ארמון גבוה, ושתי שורות ספסלים בתוכו, ולפעמים היו בו כפלים מיוצאי מצרים, והיו שם ע"א קתדראות זהב כנגד ע"א זקנים, (ולר"י שסנהדרין גדולה היא של שבעים, המושב הנוסף היה למופלא שבכ"ד שאינו מן החשוב. תוד"ה והיו). שכל אחת אינה פחותה מכ"א רבוא ככרי זהב. ובאמצע היתה בימה, וכשהיה צריך לענות אמן היה החזן שעומד ליד הבימה מניף בסודרין וכולם עונים אמן (ואף שאין לענות אמן יתומה, צ"ל שהיו עושים כך רק בקריאת התורה ולא בתפילה ובדבר שצריכים לצאת ידיה, או שהיו יודעים באיזה ברכה השי"ן נמצא. תוד"ה וכיון), והיו יושבים כל בעלי אומנות בפני עצמם (כדי שעני ימצא בעלי אומנותו וישכיר עצמו להם). ואלכסנדר מוקדון הרג את כולם, ונענשו מפני שעברו על "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד", וראה אלכסנדר מוקדון שנתקיים בו הפסוק "ישא ד' עליך גוי מרחוק" שע"י הרוח הגיעו בה' ימים במקום ב"י ימים.

כמה מאמרים בענין היצר הרע

נ"ב: לעת"ל יהיה הספד, י"א על משיח בן יוסף שנהרג, וי"א על יצר הרע שנהרג, שהצדיקים בוכים מפני שנזכרים בצערם, היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, והרשעים בוכים היאך לא כבשנו חוט השערה כזה. (הקב"ה אמר למשיח בן דוד "שאל ממני", וביקש שלא למות כמו שמת משיח בן יוסף, אמר לו הקב"ה כבר נתנבא עליך דוד אביך "חיים שאל ממך נתת לו").

יצר הרע בתחילה קל להתגבר עליו ואם לא התגבר נעשה קשה.

ז' שמות יש ליצר"ר - כי יצר לב האדם רע, "ומלתם את ערלת לבבכם", לב טהור ברא לי אלוקים" מכלל דאיכא טמא, "אם רעב שונאך האכילוהו לחם" הטריחוהו במלחמתה של תורה, "הרימו מכשול מדרך עמי", "והסירו את לב האבן מבשרכם", "וזאת הצפונה ארחיק מעליכם" שהוא צפון בליבו של אדם.

היצר הרע נתן עיניו במקדש ראשון ושני והחריבם והרג ת"ח שבהם, ומניח אומות העולם ומתגרה בישראל, והוא מתגרה בת"ח יותר מכולם, דכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו.

נ"ב: יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. אם פגע בך מנוול זה משכוח לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח, אם ברזל הוא מתפוצץ דכת"ב "וכפטיש יפוצץ סלע".

יצר הרע מטיחו לאדם בעולם הזה ומעיד עליו לעולם הבא, דכת"ב "מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון", ובאט"כ קריאת א' ב' שאותיות א' עד ט' מתחלפות א' בט' ב' בח' וכו', וכל זוג ביחד זה עשר, וכן ו' כ' ב' וכל זוג ביחד זה מאה, והאותיות האחרונות מתחלפות באותיות הסופיות, ק' ב' וכו', וכל זוג ביחד זה מאה, ונמצא שאותיות מנון מתחלפות בסדה. ועבדו היינו היצר הרע שאם האדם רוצה הוא מסור בידו.

יצר הרע אם האדם הולך אחריו היצר הרע מתחזק. אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע. ד' מתחרט עליהם הקב"ה שבראם, גלות, כשדים, ישמעאלים, יצה"ר.

אלמלא מקראות הללו נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל "ואשר הרעותי", וכת"ב "כחומר ביד היוצר כן אתם בידי", וכת"ב "והסירו את לב האבן מבשרכם", וכת"ב "וזאת רוחי אתן בקרבכם".

הקב"ה הראה לזכריה ד' חרשים, משיח בן דוד, משיח בן יוסף, אליהו, וכהן צדק שם בן נח. לעת"ל אם יבוא אשור להלחם בישראל יקומו עליו ז' רועים - דוד באמצע, אדם שת ומתושלח מימינו, ואברהם יעקב ומושה משמאלו, וז' נסיכי אדם - ישי שאול שמואל עמוס צפניה צדקיה משיח ואליהו.

פרשת כי תבוא ~ סוכה מו' - נב' ~ מבחן מס' 86

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום המישי עד יום שני בלילה.
לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי - בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

1. מתי מותר להשתמש בעצי הסוכה להסקה?
 - א. ביום השמיני.
 - ב. ביום התשיעי.
 - ג. אסור לעולם.
2. איזה מהדברים דלהלן אינו טעון לינה?
 - א. שמיני עצרת.
 - ב. ביכורים.
 - ג. פסח שני.
3. מתי מחזירים את הכלים היפים מהסוכה לבית?
 - א. מיד לאחר סיום אכילתו.
 - ב. מן המנחה ולמעלה.
 - ג. סמוך לשקיעת החמה.
4. האם המזבח חייב להיות מרובע?
 - א. כן.
 - ב. לכתחילה.
 - ג. לא.
5. מה נחשב תורה של חסד?
 - א. תורה שלמה.
 - ב. הלומד על מנת ללמד לאחרים.
 - ג. שתי לישנות בגמרא.
6. האם מים מגולים שסיננס במסננת יש בהם משום גילוי?
 - א. לא.
 - ב. להדיוט מותרים ולגבוה פסולים.
 - ג. להדיוט מחלוקת ולגבוה פסולים לכולי עלמא.
7. היכן היתה שמחת בית השואבה במקדש?
 - א. ברחבת הר הבית.
 - ב. בעזרת נשים.
 - ג. בעזרת ישראל.
8. מדוע נענשו ישראל שהיו באלכסנדריה?
 - א. מפני שהמליכו מלך לא משבט יהודה.
 - ב. מפני שעבדו עבודה זרה.
 - ג. מפני שחזרו למצרים.
9. כיצד יהיה נדמה היצר הרע לעתיד לבוא?
 - א. לרשעים כהר גבוה ולצדיקים כחוט השערה.
 - ב. לרשעים כחוט השערה ולצדיקים כהר גבוה.
 - ג. לרשעים כעבותות העגלה ולצדיקים כהר גבוה.
10. כמה שמן היה בכדים שבידי כל אחד מפרחי הכהונה?
 - א. שלושים לוג.
 - ב. שישים לוג.
 - ג. מאה ועשרים לוג.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

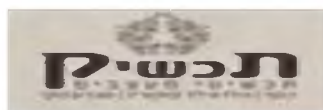
1. כמה פעמים ביום מברכים על תפילין?
 - א. י"א בכל לבישה וי"א בכל משמוש.
 - ב. י"א בכל יום וי"א בכל משמוש.
 - ג. י"א בכל יום וי"א בכל לבישה וי"א בכל משמוש.
2. האם בשמיני עצרת בחו"ל יושבים בסוכה ומברכים לישב בסוכה או שהחיינו (להלכה)?
 - א. יושבים בסוכה ולא מברכים לא לישב בסוכה ולא שהחיינו.
 - ב. לא יושבים בסוכה ומברכים שהחיינו.
 - ג. יושבים בסוכה ולא מברכים לישב בסוכה, ומברכים שהחיינו.
3. כיצד היו מהלכים בדרך כלל בראש המזבח (גמרא ורש"י)?
 - א. כשפניו למזבח.
 - ב. כשפניו לכיוון הליכתו וצידו השמאלי לצד המזבח.
 - ג. כשפניו לכיוון הליכתו וצידו הימני לצד המזבח.
4. האם כלי שרת שעשאם מעץ?
 - א. פסולים.
 - ב. כשרים.
 - ג. מחלוקת.

רשות - מדוע על עשית סוכה ולולב מברכים שהחיינו ולא על עשית טלית ותפילין?

- א. מפני שטלית ותפילין זמנם כל השנה, וסוכה ולולב רק בסוכות.
- ב. מפני שסוכה ולולב יש שמחה בעשייתם, משא"כ טלית ותפילין.
- ג. מפני שלא תיקנו ברכת שהחיינו אלא על מעשה מצוה ולא על לבישה.

ההגרלה השבוע על

זכוי ע"ס 500 ₪

2-

הגרלה נוספת על מדור לדעת חכמה:

ע"ס 150 ₪

"לדעת"

לדבר כמו שמותר.

073-7289669

שבוע ט"ו ~ מבחן מס' 18

לימוד יומי: י' אלול - ט"ז אלול

"חפץ חיים"

מ: כלל י' סעיף ח'
עד: סוף כלל ח'.

"אהבת חסד"

מ: פרק ג' ובעונותינו הרבים"
עד: סוף פרק ד'.

מבחן שבועי – בספר אהבת חסד *

- מדוע צריך להקפיד על מצות ביקור חולים גם בעניי?
 - מפני שאם לא מבקרים אותו הדבר עלול להגיע לכדי פיקוח נפש.
 - מפני שמצות ביקור חולים מתקיימת בעיקר בעניי, אבל בעשיר בדרך כלל אין זה אלא מצות גמילות חסדים.
 - שתי התשובות נכונות.
- מה צריך להזכיר לחולה הנוטה למות?
 - שיתודה על חטאיו, ויזהרו שלא ידאג ויסתכן בגלל זה.
 - שיבדוק אם אינו חייב ממון לאחרים, ויבקש מחילה מכל מי שחטא כנגדו.
 - שתי התשובות נכונות.
- מה נרמז בפסוק "ראה חיים עם אשה אשר אהבת"?
 - להתחזק בלימוד התורה.
 - שמי שלא נשא אשה אין לו חלק לעולם הבא.
 - שעל ידי מצות ואהבת לרעך כמוך זוכה האדם לאריכות ימים.
- מדוע אמר הכתוב "כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה"?
 - לומר שלא יסמוך על בניו, כיון שאין הבנים יכולים להועיל לאביהם לאחר מיתתו.
 - מפני שבודאי גם בניו יהיו טרודים ולא יהיה להם שהות לתקן מעשיהם וכו'.
 - לומר שאין תובעים מהאדם אלא מה שבכוחו לעשות.
- האם עדיף לתת המעות לבניו ולצוותם שישתמשו בהם לעילוי נשמתו, או להוציא המעות מרשותו בחייו בשביל תורה או גמילות חסדים?
 - לתת לבניו ולצוותם שישתמשו בהם לעילוי נשמתו.
 - להוציא המעות מרשותו בחייו בשביל תורה או גמילות חסדים.
 - מה שירצה יעשה.
- מהם שלשת העניינים החשובים הרמוזים בפסוק ראה חיים וכו'?
 - תורה תשובה מצוות ומעשים טובים.
 - תורה תפילה וגמילות חסדים.
 - גמילות חסדים תשובה ותפילה.
- על מה נאמר "היום לעשותם" ולא למחר לעשותם?
 - שאין לאדם לדאוג מה יעשו בממונו לאחר מותו.
 - שאין אדם יכול לעשות תשובה לאחר מותו.
 - שעל האדם לדאוג שלא יחסר לו אפילו יום אחד מתורה וחסד.

מבחן שבועי – בספר חפץ חיים

- המלשין על חברו, האם מותר לניזק להלשין עליו?
 - אסור בכל אופן מפני שזה נחשב כמוזיק גמור.
 - מותר בכל אופן כיון שאינו בכלל "עמיתך".
 - מותר רק אם על ידי זה לא יחזור וילשינו וא"א להציל בדרך אחרת והוא ראה בעצמו את ההלשנה.
- האם מותר לקרוב משפחה לספר רכילות על קרובו?
 - מותר, כיון שודאי אין כוונתו לרעה.
 - אסור בכל אופן.
 - מותר רק באביו ואמו או בבנו ובתו.
- מדוע חמור יותר לספר רכילות על תלמיד חכם?
 - כיון שמסתמא זה שקר, וגם זה יותר מפריע למי שמספר לו.
 - כיון שהתורה ציוותה להתדבק בת"ח ולסייעו וככבדו, והוא עושה היפך זה.
 - שתי התשובות נכונות.
- האם מותר לספר רכילות לנכרי על ישראל?
 - אסור, ועווננו גדול יותר.
 - אסור, אבל אינו חמור כמו לישראל.
 - מותר, אבל אינו ראוי.
- האם מותר לקבל רכילות שסיפרה לו אשתו?
 - מותר כיון שאשתו כגופו.
 - אין בזה איסור קבלת רכילות, אבל זה עלול לגרום למריבות ולדאבון נפש.
 - יש בזה גם איסור קבלת רכילות, ונכון לגעור בה.
- האם מותר לשבח אדם שהיטיב לו, בפני מי שיכול להיות לו תרעומת על כך?
 - אסור מטעם אבק רכילות.
 - זו רכילות גמורה..
 - מותר.
- האם מותר לגלות סוד שחברו סיפר לו בסתר?
 - אסור.
 - מותר.
 - אם יש בזה משום רכילות אסור, ואם לאו מותר.

שאלה לעיונא:

כתב הח"ח בכלל י' סעיף י"ב "וכ"ש אם מבזה לכל העיר בודאי עוון פלילי הוא, דאיסור לשוה"ר וכו' הוא אפילו על איש פרטי וכ"ש על עיר שלימה", ויש לעיין אם כוונתו דווקא באופן שכל אחד ואחד מאנשי העיר מתגנה בעיני השומע, או שמכיוון שמדבר באופן כללי על אנשי העיר אף שמוכן שלא כולם מתנהגים כך יש בזה לשוה"ר על רבים? (ועיין בספר "פלא יועץ" ערך לשה"ר שכתב וביותר יגדל הכאב על המדברים בגנות וכו' או בגנות שבט מישראל, כגון ספרדים על אשכנזים או אשכנזים על ספרדים).

המלכת את חברך...?

א. בכתבי הסבא מקלם (ימים נוראים עמ' ט') מובא הערה נוראה שהיתה תלויה על דלת הת"ת דקלם בחודש אלול וזה עיקרה: "הנה מהידוע אמרו ז"ל "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם", וכאשר נתבונן על תוקף קיום המלוכה של בו"ד הוא רק כשעבדו כולם כאיש אחד לעבודת המלך, וזהו קיום המלכות, ואם ח"ו יפול פירוד בעבדי המלך ניתק קשר המלוכה וח"ו העולם חרב דארז"ל (אבות פ"ג מ"ב) "אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" וא"כ אחדות העבדים הוא קיום המלכות.... וממילא נבין כי עיקר שתמליכוני עליכם היינו אחדות עבדיו יתב... ע"כ חובה עלינו קודם יום הדין הבעל"ט לקבל על עצמינו לעסוק כל השנה במצוות עשה דואהבת לרעך כמוך ובוזה יהיה אחדות בין עבדי ה"ת ועלה יפה בידינו מלכויות..."

ונראה להציג כאן התבוננות בזה למעשה, דהנה בספר אור יחזקאל (שיחות אלול ג) כתב וז"ל: "אמנם נראה עוד להוסיף בזה ובאמת דברים אלו אינם פשוטים אלא חידוש גדול הוא כי יתכן ויחטא אדם ויזיק לחבירו ואע"פ שאיננו עושה מאומה, ואיננו יודע במה חטא, כי רחוקים אנו מאד מהבנת תורה בעומק חיוב כבוד הבריות ואיננו יודעים ומכירים כלל מהותה. אי' בחז"ל בבוא אדם ליום הדין שואלים אותו המלכת את קונך המלכת את חברך... וכשם שלגבי הקב"ה חייב הוא להמליכו ולקבל עליו עול עבדות, כן בבין אדם לחבירו, התביעה אינה רק שלא יפגע ויזלזל בכבוד חבירו אלא פשוטו של מקרא שחייב להמליכו ולחוש עצמו בפני חבירו כעבד לפני המלך..."

ועיי"ש שהאריך עוד בזה ולבסוף סיים: "נמצא עתה שחובתינו לבקש מחילה מאת חברינו על שלא כבדנום כראוי ולא המלכנו אותם עלינו שהרי זהו עצם חובת כבוד הבריות" עכ"ל. ומבואר בדבריו חידוש גדול שיש דין בקשת מחילה על מה שלא המלכנו את חברינו עלינו אף שבזה שלא המלכנו לא גרמנו לו שום צער וזק מ"מ צריך לבקש מחילה דכל חטא שבין אדם לחבירו צריך מחילה.

ובאמת בספר ח"ח (לשה"ר סוף כלל ד' בבמ"ח אות מח) כתב שיש להסתפק אם דיבר לשה"ר ולא נגרם שום צער לזה שדיברו עליו שלא נודע לו מזה הענין כלום, וגם לא נסבב לו שום נזק דאולי לא צריך לבקש ממנו מחילה, והניח בצ"ע, ולכאורה הדברים ק"ו, שאם אפילו בלשה"ר החמור יש צד שלא צריך לבקש מחילה, כ"ש שבאי מתן כבוד בדרגת המלכת את חברך, לא צריך לבקש מחילה.

ב. ואשר נראה בזה, דכאשר עובר על הענין של המלכת את חברך, לא פגם בחבר, ולא מהחבר הוא צריך לבקש מחילה, אלא מכנסת ישראל הוא צריך לבקש מחילה, כי המושג לתת כבוד לחבר, הוא לא רק לחבר מצד עצמו, אלא למה שהחבר מייצג, את היהודי, ואת הכבוד שמים שבו, ואת הנקודה הזאת חובתי להמליך עלי, כי זה נקודה של מלכות שמים שמתגלית אצלו, וכמו לענין הסור מרע אמרו שכל הסותר לועז של חבירו כסותר לועז של שכינה שאם מכהו על לחיו מבוזה את הצלם אלקים שלו והרי"ז כא"י ביזה והשפיל דיוקן המלך, כן בעשה טוב יש להמליך את חבירו עליו כי זה חלק בלי נפרד מהמלכת ה"ת עלינו.

ויש לדייק זאת בלשון התורה, שמצווה "ואהבת לרעך כמוך" שהפשט הוא שצריך לרצות לא רק שחבירו יהיה מצויין בחכמה, בתורה ובעושר כמותו, אלא שאפי' יעלה עליו, כי כתי' "כמוך" והרי הוא רוצה לעלות על כולם, וזהו "המלכת את חברך עליך". ועו"ל, שהפס' מסיים ואהבת לרעך כמוך "אני ה'", שכשם שהי"ת אוהב אתנו בלי שום תלות כדאי' במלאכי: ואוהב את יעקב ואת עשיו שנאתי שהרי הי"ת לא מקבל שום תועלת מאף אדם, כך תאהב את חברך לא בגלל שכיבד אותך ושילם לך אלא כי הוא כמוך, שאתה והוא מהזרע הנבחר באנושות, בני הבורא.

ג. וידוע שנקודת הכבוד תלויה ברגש הלב ולא בגיונים חיצוניים, ודבר זה דורש התבוננות רבה במעלת כל איש מישראל, עד שכשרואה יהודי, צריך לחוש חיבה טבעית אליו, ואל אחת כמה שלא יהין חלילה לבזותו, או לקנטרו בדברים, וכ"ש שלא יתכבד בקלון חבירו, שאפי' אם הוא עצמו לא פגע בו, אלא רק חייך בעת שאחר העליב אותו, או זרק לו איזו "עקיצה", כבר הרס את כבודו של זולתו, ואדרבה צריך להודעק בליבו, על העוול שנעשה לכבוד חבירו שניתן למירמס, וכמו שבמלכות ה' יש לשנוא את מי שמזלזל ורומז את כבוד מלכותו יתב', כך בהנהגתנו בין אדם לחבירו יש להוקיע את הפוגע ומזלזל בחברים, ולדאוג שלא ימצא בינינו אדם חד-לשון, פוגעני, שרוכב על חבירו על ידי התקפות מילוליות, ועקיצות מושחזות.

ובפרט כשנמצאים בחברה של אנשי צוות, או מורים, שעובדים הרבה יחד, ולפעמים מתוך הרגשה של שוויון או קרבת דעת יתירה, מרשים לומר דברים מתוך ישירות או דוגריות, ולפעמים הדברים קולניים, וגורמים להלבנת פנים ברבים, בציון מגרעות הזולת, ובאי מתן כבוד בסיסי כפי הראוי לכל אחד, כמה הדבר חמור, ובכל אלו צריכים להתחזק ביותר באלול, שזהו ההכנה ל"מלכויות דר"ה.

תודה לה'

ותירץ, דכאשר זוכים לגור בארץ ישראל ממילא אנו מעל המזל, וזהו גופא מה שמבשרת לנו התורה, שכאשר נגיע לארץ ישראל ונשמור על המצוות נזכה לכל השפע הזה.

וכל ריבוי התורה שיש היום בכל היכלי התורה, כוללים בכל קצווי ארץ, באברכי משי שהוגים בתורה יומם ולילה, ובישיבות שמתרבים ספסליהם להתפקע בלי עין הרע, בבחורים מסולאים מפז אשר מסתפקים במועט בחדרים מוזנחים של פנימיות ישנות ודחוסות באפס מקום וללא תנאים בסיסיים ולפעמים בלתי הגיונים, ולא נשכח את שיעורי דף היומי כל היממה, עם קשת משתתפים רחבה של חסידים ספרדים ליטאים מכל הגילאים והסגנונות, וכל ילדי החיידר וננות בית יעקב הגודשים את הרחובות, וממש נתקיים בנו נבואת הנחמה, עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, שזוכים לאריכות ימים היום מיוחדת מתוך רוגע ושלווה, וילדים וילדות משחקים בשלווה.

וקיום נבואת "עוד ישמע בהרי יהודה... קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה" להפליא, הלא הם גבעות בית שמש (שמיזחוסות להרי יהודה כנודע) אשר זינקו ביישוב חרדי מקיף, ובזוגות חרדים רבים שמכוננים את ביתם על אדני התורה הקדו', עם כל בתי מדרשיות וכנסיות דשם.

וכל השפע האמור לעיל הוא בזכות הת"ת והמוללים ויישוב ארץ ישראל, כדאי בקהלת רבה (פר ט): "לך אכול בשמחה לחמך" - א"ר הונא בריה דר' אחא בשעה שהתינוקות נפטרי מביית רבן בת קול יוצאת ואומרת להם לך אכול בשמחה לחמך, נתקבל הבל פיכם לפני כריח ניחוח, ובשעה שישראל נפטרי מביית כנסיות ומבתי מדרשות, בת קול יוצאת ואומרת "לך אכול בשמחה לחמך" כבר נשמעה תפלתכם לפני כריח ניחוח, דבר אחר - "לך אכול בשמחה לחמך" זו פרשת חלה, "ושתה בלב טוב יינך" זו פרשת נסכים, "כי כבר רצה האלהים את מעשיך" זו הכנסת ישראל לארץ שנאמר (במדבר ט"ו) "כי תבאו אל ארץ", ע"כ. ומבואר כמה נחת רוח יש לפנינו יתב' מכל המציאות של כלל ישראל בימינו.

ובפרשת השבוע אנו רואים את חובת הכרת הטוב לה' יתב' במצוות ביכורים, ובפחד יצחק (ר"ה מאמר ג) כתב: מי שזכה לשמש חכמים אמיתיים, יודע כמה חמורה היתה הקפדתם בענין הכרת טובה, אדם שהרגישו בטבעו כפיות טובה כמעט שנעשה בעיניהם למופרך בכלל...

ובסיומה של שנה, חובתינו להודות לבורא יתב' שמו, על שלקח מעימנו את הקורונה, ושנתן לנו להתחיל את הלימודים בישיבות ובכוללים בלי סגרים למרות הדלתא, וברחמי ממשך להשפיע עלינו בכל יום טובות עד בלי די, ובשלומינו מול הערבים, חמאס וחזבאללה, ובכל מה ששכחתי לפרט כאן, שיוסיף כל אחד להודות כלבבו...

א. פגשתי השבוע אדם גדול מרבתי שליט"א, ומה שהוא אמר לי גרם לי לכתוב את המאמר הבא. הוא אמר שיש לו תמיהה רבתי על הציבור, באים בטענות על הי"ת, למה ארעו כל מיני אסונות... באים בתלונות... ושוכחים להודות לו על כל מה שעושה עם דורינו באהבה וחמלה בחסד ובחנינה, מה שלא עשה להרבה דורות לפנינו ולפני פנינו, שהרי כשהתורה מתארת את ברכת ה' (בדברים זיג) נאמר שם: "ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטןך ובפרי אדמתך דגןך תירושך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך". ואם נתבונן נראה איך שהבטחות אלו התקיימו בנו עד לאחת.

דהנה בדברים רבה איתא: "...יש לך אדם שאוהב את חבירו ואין לו ליתן לו כלום, אמר הקב"ה אני איני כן, אלא ואהבך שהוא אומר ברוך הבטן שכך יצא ממנו (ילדי ישראל היום מתוקים ומיוחדים, אין מי שלא מתברך בהם, והכל מהללן משבחין אחריהם אשרי יולדתן), וברך פרי בטןך ופרי אדמתך, יש לך אדם שיש לו ה' או י' בנים ואין לו במה לפרנסם, אמר הקב"ה אני איני כן, אלא מברך בבנים ומברך בפירות שיהא לך לזון אותם (איזה עשירות יש היום שלכל ילד במשפחה יש ארונות בגדים מלאים, ומספקים את כל צרכיו וחוויותיו, עד שיכלו שפתותיו מלומר די). דגןך אלו הבחורים שנא' (זכריה ט"ז) "דגן בחורים" (אהה, איזה בחורים מפוארים לעשרות אלפיהם ממלאים את ספסלי הלימודים בהיכלי הישיבות הקדו' כל הרואה אומר ברקאי) ותירושך אלו הבתולות שנא' (שם) "ותירוש ינובב בתולות" (מי יכול לתאר את האיכות של הסימנרים היום לאיזה רמה רוחנית גבוהה מעלים את כל התלמידות, ואין בת בית יעקב בלי סמינר שתואם את רמתה הרוחנית, לרוממה ביר"ש) שגר אלפיך, שתהא הפרה משגרת חמשה בכרם אחד (איך מסדר הקב"ה את נשות האברכים בעבודות משודרגות לפרנס בני משפחתן והשפע מצוי לכל) ועשתרות צאנך, שתהא מעשר מן הצאן (איזה היקף אדיר של צדקה זורם היום לישיבות לכוללים ולכל ארגוני חסד מה שלא היה מעולם, המעיד על העין טובה שיש לכלל ישראל בזכות השפע שמשפיע עלינו הי"ת היום).

וסיים המדרש: "על האדמה כל זמן שאשתו של אדם בביתו הוא זקוק במזונותיה, יצאה מביתו אינו זקוק לה, כל זמן שאתם על אדמתכם הוא זקוק לכם, וכל זמן שאין אתם על אדמתכם אינו זקוק לכם, שנאמר "תמיד עיני ה' אלהיך בה" וכן הוא אומר "יצו ה' אתך את הברכה", ע"כ. כי אכן בזכות שכלל ישראל זכה היום להתגורר בהמוניו בארץ ישראל זוכים להשגחת ה' מיוחדת, והיא גופא חלק מהברכה וההסבר לה, כמו שמקשה ילקוט ראובני שם מדברי רבא דבני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, וא"כ קשה איך הבטיח הי"ת כאלו הבטחות,

מ"אלול" ל"יום חתונתו"

והארת עיניים ולב בסוגיותיה, וכפי מה שמתחננים לה: בתפילה ובקשה מעומקא דליבא, כך מצליחים לגבור על הקשיים והחסרונות שלנו, ולהשכיל ולהבין בתורת ה'.

ובזה יובן שאכן כל ארבעים ימי הרצון, הם הכנה לקבל את לוחות שניות, דכיון שנפלנו לחטא ואיבדנו את לוחות ראשונות, ממילא נכנס בנו קלקול וחטא, ועלינו לתקן את החטא והחסרון שלנו, וזה נעשה כאמור על ידי ריבוי תפילה וזיכוך הגוף הנגוף, וזהו תכלית כל ארבעים ימי הרצון לזכך את עצמינו להצלינו מן החטא בכדי שנהיה מתאימים וראויים לקבל את הלוחות השניות, וממילא יובן דאכן כל עבודתנו בארבעים ימי הרצון הם למטרה זו, בשביל להיות ראויים לקבל תורה, ואע"פ שבשבועות אנו מתקשרים ישירות לתורה, כי המעמד היה בלוחות ראשונות, אבל בלוחות שניות עיקר ההשקעה בעצמינו.

ג. וזהו שרמזו באלול אני לדודי ודודי לי - ר"ת אלול, דהרי בכל שיר השירים הקב"ה נקרא "דוד" ע"ש חיבת הנישואים, ע"י עת דודים שיש בנינו ובין הי"ת, שזהו גדר יום חתונתו כדאי' במשנה, וממילא רמזו לנו, שכל חודש אלול עלינו להכין עצמינו לנישואין עם הי"ת, ורק עד כמה שאנו מקריבים את כל ה"אני" לה', כך זוכים לדודי "לי".

וכך כתוב בזו"ח על פר' יפת תואר (מתורגם): "והסירה את שמלת שביה" מהבגדים המסואבים שהעלו עליהם בחטא העגל. שתחילה היו להם לבושי קדושים שקיבלו בהר סיני, וכשעבדו לעגל הסירו מעליהם אלו לבושי יקר דכתיב "ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב".

"ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" דא היא ירהא דאלול שבהם עלה משה להר לבקש רחמים קמי קב"ה כדי שיסלח לישראל על חטא העגל, והיו ישראל רחוקים מהמלך כל אותו הזמן עד יוה"כ שירד משה מן ההר, והיו ישראל בתענית כל אותו יום, ואז היה הנישואין של הקב"ה ושכינתיה, כמוש"כ "ואחר כן תבא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה". זכאין אינון ישראל דקב"ה גזר עליהון תעניתא ביזמא דין דכתיב "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה" בגין דיתכפר להון כל חוביהון דכתיב "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו". ע"כ. ומבו' שכל חודש אלול עניינו להתכונן ל"יום חתונתו" של יוה"כ, שהנשמה קרויה יפת תואר, ויש לנקותה מעבירות, ולהכינה לתורה.

ואם נתבונן בזה, נבין למה עלינו לומר פעמיים ביום את זעקת דוד המלך - "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו" וזוהי בקשת "השיבנו אבינו לתורתך", כי עיקר התשובה הוא להכשיר את עצמינו להיות ראויים לתורה שבע"פ, ועיקר השקעתנו באלול, להתחבר לתורה ביתר שאת.

א. ישנה תמיהה רבה בהנהגה במשנה נאמר בסוף תענית לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויום הכיפורים שבנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך וכו' וכן הוא אומר (שיר השירים ג) "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו", ביום חתונתו זו מתן תורה, וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן, ע"כ.

והנה רש"י מפרש שם: זה מתן תורה - יום הכפורים, שניתנו בו לוחות האחרונות, ולפ"ז הגדר של יום כיפור הוא יום חתונה של מלך שהשלום שלו, שזו הסיבה שהיו בנות ירושלים חולות בכרמים, והפליאה גדולה מדוע לא נשתיר לנו שום זכר מציון יום חתונתו של הקב"ה ביום כיפור ומתן לוחות שניות, ונהי שהמנהג הקדוש שנהג בימיהם אינו יכול להערך בימינו, כמוש"כ רבי צדוק הכהן מלובלין (רסיסי לילה אות נד) "שזה נראה כפריצות גדולה ואיך לא מוחו בהם חכמים ואדרבה סיפרו לשבח ולמנהג הגון בישראל, אבל באמת אז ביום הכפורים היו הכל מרגישים בעצם לב בשר בענין שהיה ניכר לכל שאין בדבר זה שום פריצות כלל" עכ"ל. וממילא היום שאין נרגש בלב בשר ובהשגת גופינו כי קדוש היום לאדונינו, אין שייך מנהג כזה, אבל לפחות שהיו עורכים משמר של לימוד בליל יוה"כ, כמו שנהגים בליל שבועות, ומה שונה לוחות שניות מלוחות ראשונות שכל היו"ט סביב התורה.

ב. ואשר נראה בזה, לפי מה שכותב האור גדליהו בשם המושך חכמה (לא מצאתי את זה בספר) דחילוק עצום יש במצב כלל ישראל בין לוחות ראשונות לשניות, דבלוחות ראשונות היו כל כלל ישראל בדרגת מלאכים, שפסקה זוהמתו, ואז נאמר עליהם "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם", ולכן היה מתאים להם לקבל לוחות ראשונות, ולא היתה שייכת טענת המלאכים תנה הודך על השמים, כי התורה היתה שייכת גם לכלל ישראל שהם כמו מלאכים, ואכן אצל מלאכים אין בחינת תפלה דלא חסר להם כלום, אלא יש בהם בחינת שירה, שרק מהללים ומשוררים לה', אבל אחרי חטא העגל חזרה זוהמת הנפש וחטא עין הדעת, ואז ירדו למדרגת לוחות שניות, ומאז בכדי לזכות לתורה ולהתגבר על החסרונות והקשיים שיש בעקבות חטא העדל, זקוקים אנו לתפילה ולבקשה מעומקא דליבא, שיזכינו ה' להבין את התורה.

וזהו שאמרו הקדמונים שאם אין תורה אין תפילה ואם אין תפילה אין תורה, דזה גדר הלוחות שניות, שאינם מוסגלות ללומד אלא ע"י כוח התפילה, ובכמה מקומות בתפילה נזכר בפרטות בקשות נוראות על הבנת התורה

רופא חולי עמו ישראל

להחשב עם המלך ולגיינו, מ"מ נוהג עמהם הקב"ה בגודל רחמיו, ומסיר מהם את החליים תיכף כשמתפללים אליו.

וכמו שכתב בנו בכורו של מרן הנצי"ב, רבי חיים ברלין זצ"ל בתשובותיו (נשמת חיים סי' י'), אחר שביאר ביאור נפלא מדוע נשתנה נוסח החתימה רופא חולי עמו ישראל מברכת אשר יצר רופא כל בשר ומפליא לעשות, וז"ל: "... על הא דמצלינן ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל, אטו רק לישראל מרפא, והרי לכל חולי עולם הוא רופא, ובאמת הרי מצלינן בכל יום בברכת אשר יצר, ברוך אתה ה' רופא כל בשר. ועוד יש להבין שבברכת אשר יצר כתבו הרש"ל והב"ח והשל"ה והט"ז ומג"א בסי' ו', שלא לומר רופא חולי כל בשר אלא רופא כל בשר, ולמה הניחו הנוסחא בתפלת שמו"ע, לומר רופא חולי עמו ישראל.

ונראה לענ"ד, ליישב הכל בחדא מחתא, ע"פ המבואר בע"ז (נהא), א"ל זונין לר"ע, לבי ולבך ידע דעבודה זרה לית בה מששא, והא קא חזינן גברי דאזלי כי מתברי ואתו כי מצמדי (שנראה כלפי חוץ כאילו אכן נתרפאו מהע"ז), מ"ט, א"ל אמשול לך משל כו', יסורין בשעה שמשגרין אותן משביעין אותן שלא תצאו אלא ביום פלוני ובשעת פלונית, וכיון שהגיע זמנן לצאת הלך זה לבית ע"ז כו' (כלומר, שבין כך הגיע זמנו להתרפאות מזה, ולא שהע"ז הצליחה לרפאותו), והיינו דא"ר יוחנן מאי דכתי' "חליים רעים ונאמנים", רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתם.

והנה פשוט דר' עקיבא השיב זה לזונין על הגוים עובדי ע"ז, דאזלי כי מתברי (חולים) ואתו כי מצמדי (שמבריאים), שנאמנים בשבועתם שלא ילכו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית, וזה רק בגוים עובדי ע"ז, אינם מתרפאים אלא ביום פלוני שבא זמנם. אבל ישראל מרפא אותם הקב"ה אפי' קודם זמנם, וזהו רופא חולי עמו ישראל, פי' אפי' אם לפי השבועה הם עדיין חולים. וזהו רק בעמו ישראל. וזהו ענין שתי הברכות הללו, שאנו מברכין בכל יום, רופא כל בשר בזמנם, ורופא חולי עמו ישראל אפי' קודם זמנם.

ובזה מיושב לשון הברכה סמוך לחתימה, רופא נאמן ורחמן אתה, פי' נאמן לרפא בזמנם בלשון הכתוב, חליים רעים ונאמנים בשבועתם, ורחמן, אפי' קודם זמנם, וע"ז מסיימין בא"י רופא חולי עמו ישראל, אפי' בשעה שהם עדיין חולים, והרופא עמו ישראל ישלח רפו"ש רפואת הנפש ורפואת הגוף, כאמור, כי אני ה' רופאיך... עכ"ל.

והנה תיבות "וחולים רעים ונאמנים" עולים בגי' דלתא פלוס" בדיוק! ואנו מודים בנשמת: "ומדבר מלטתנו" (גי' תשפ"א) ומחלים רעים ונאמנים (גי' מדלתא פלוס) דילתנו (גי' מלשון "דלתא"), וטוב לכוון על כך שנזכה שיסיר ה' מעלינו במהרה, קודם זמנו, את כל מה שנסבב מהנגיפים הללו, ויה"ר שתכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה אכי"ר.

א. תיכף אחרי סיום הקללות נאמר: "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם... המסות הגדולות אשר ראו עיניך... והנצי"ב הולך ומבאר שהפסוקים הללו, הם דברי פיוסין, שמפייס משה לישראל אחרי כל הצ"ח קללות שהוא פירט להם.

וז"ל: "ענין פרשה זו מובן שהוא תנחומים ולהניח לבן של ישראל על צ"ח קללות, מה שאין בכל אומה ולשון בשעה שגולים ומוסרים... אמנם קודם שנבא לביאור הפסוקים, יש להקדים דישראל נקראו בשמו ית' לכבודו ומלכותו, שיתגלה כבודו ומלכותו בכל העולם על ידם, ואם אי אפשר שיתגלה כבוד מלכותו אלא בזה האופן, אין לנו להתרעם ע"ז שהרי על מנת כן נוצרנו, וכמו מלך בשר ודם המעביד את חילו במלחמה תכופה עבודה גדולה יומם לא ינחו ולילה לא ישקוטו, וגם מסתכנים ומוזכים במלחמה, אין להם להתרעם ע"ז כלל, שאין זה חלילה מרעת לב המלך, אלא באשר הוא צריך להגדיל מלכותו, וע"ז הוא נעשה מלך במדינה, והמה על מנת כן יכנסו לעבדו בחיל ולשמור את המלכות בגופם ובנפשם, כך מלך מה"מ הקב"ה על מנת כן ברא עולמו שיהא נמלא כבודו בכל הבריאה... ועל מנת כן לקחנו לעמו ועבדיו שיהיה נתמלא זה התכלית על ידינו, א"כ בכל אופן שההכרח נותן להגיע לידי כך אין לנו להתרעם ע"ז כלל... ומעתה נבא לביאור הפסוקים שפייס משה רבינו לכל ישראל, ואמר אתם ראיתם את כל אשר עשה וגו', והקדים כי בכל אשר ראיתם הראה בזה תכלית רצונו ית' שיתגדל שמו וכבודו בכל הארץ, וביאר היאך הראה בזה לדעת זה התכלית... עכ"ל. והולך ומפרט סדר הפיוסין.

והנה דברי הפיוסין הולכים ונמשכים גם בפר' נצבים, כי בפרשתן פייס רק על מה שמגיע לנו מאומות העולם, אבל על חליים רעים ונאמנים בעונשי שמים, אשר אין בזה קידוש ה', אין בזה פיוס כלל, ע"ז אמר עוד שהוא כדי "להקים אותך להיות לו לעם", ומשמעות עם, מלשון אנשי חיל המיוחדים מכל המדינה, הן במה שמושגחים ביחוד מן המלוכה במלוי כל צרכם כל אחד כפי ערכו, הן במה שנענשים ביותר על העוהם בעונשי הגוף יותר מעונשי אנשי המדינה, משום שנקראים על שמו, ויש בחטאם בזיון המלך. כך ההבדל בין אוה"ע לכלל ישראל דאוה"ע המה כעבדים יושבי הארץ, ועדת ישראל בכלל המה אנשי חילו... וכבר כתבנו בפ' חקת עה"פ "ומבמות הגיא" דמשו"ה עונשי תלמידי חכמים יותר משארי בני אדם, משום שהם כחיל המלך שומרי ראשו יע"ש, עכ"ל.

ב. ברם יש לידע, שאע"פ ש"חליים רעים ונאמנים" הם עונשים שחיילי המלך, כלל ישראל, נושאים על גבם כדי

נושא הגיליון

'הכנת הגינה לשמיטה'

הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ

הכנה למצוה: בשנת השמיטה נאסרו כל מלאכות השדה, אולם ישנם אופנים שמותר לעשות מלאכות מסוימות 'לאוקומי' לצורך קיום האילנות, ומניעת הפסדים. במאמר שלפנינו נלמד, כיצד מוטל על בעלי גינות וחצרות להיערך לקראת שנת השמיטה, אלו דברים יש לבצע מראש כדי שהגינה תפרח כהלכה בשביעית. האם צריך להקדים בערב שביעית את המלאכות 'לאוקומי' שמותר לעשות בשביעית, ומה הדין במלאכות שהותרו ל'מניעת הפסד'?

1. היתר 'לאוקומי' והצלה הפסד

'אוקומי אילנא': מבואר בגמ' (עבודה זרה דף נ: וברש"י שם), ונפסק **ברמב"ם** (שמיטה פרק א הלכה ז), הכלל בשביעית 'אוקומי אילנא שרי, אברויי אילנא אסור'. ולכן מותר להוציא תולעים מגזע האילן והוא הנקרא 'מתלעין', ואם נקלף חלק מקליפת האילן, מדביקים וקושרים עליו זבל שלא ימות והוא הנקרא 'מזהמין', ויש מפרשים שהכוונה ב'מזהמין', לשפוך חומר סרוח על הגטיעות הקטנות, כדי שלא יאכלו אותם הבהמות והחיות, והטעם כי התורה אסרה מלאכות שהם עבודת קרקע, ו'לאוקומי אילנא' אינו מלאכת קרקע, שאינו משיבא את האילן, אלא מעמידו כמות שהוא ומציל את העץ שלא ימות, 'אברויי אסור' לפי שמחזקו ומשביחו.

פסידא: היתר נוסף מצינו **במשנה ובגמ'** (מועד קטן דף ב), ונפסק **ברמב"ם** (שמיטה פרק א הלכה ח י), משקין בית השלחין בשביעית, שמותר מלאכה דרבנן במקום הפסד, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, ומלאכת השקיה אסורה מדרבנן. והוסיף **החזו"א** (שביעית סימן כא אות יז), שגם אם לא ייבש העץ אלא יינזקו 'כל פירותיו' מותר להצילו מהפסד. והג"ר **זעליג שפירא זצ"ל** (קונטרס סדר השביעית אות יג) כתב בשם החזו"א, שאפילו אם יינזקו 'רוב פירותיו' רשאי להצילו מהפסד.

שיטת החזו"א: חידש החזו"א **בספרו** (שביעית סימן כא ס"ק יז ד"ה ולכן), הובא בדרך **אמונה** (שמיטה פרק א אות פח), **ובדיני שביעית** (פרק ב הלכה ד): "וכן חייבין לזבל ולנכש קדם ראש השנה שלא יצטרכו לזבל ולנכש בשביעית. ואף אם לא יספיק לכל השנה כל מאי דאפשר למעוטי חייב למעט. וכן מה שאפשר לאחר עד אחר ראש השנה חייב לאחר ואסור בשביעית". ולגבי 'אוקומי אילנא' ביאר **במכתבו** (מופיע בחוט שני עמוד תעג, ודרך אמונה חלק ד מכתבים מכתב ח), שההיתר לעשות מלאכה 'לאוקומי אילנא', אינו משום הפסד, אלא שאין עליו שם מלאכה, ולכן

מנגנון השקייה אוטומטי

דבר העורך

לימוד סדר זרעים למעשה

אכשר דרא: כאשר נכנסו ישראל לארץ בימי יהושע בן נון, כבשו וחילקו את הארץ במשך ארבע עשרה שנה, איש איש כפי נחלתו שקבע להם הקדוש ברוך הוא. ומאז מנו את שנות השמיטה, והשביתו את הארץ בכל שנה שביעית.

מסוף תקופת האמוראים משך מאות שנים לא היה כמעט ישוב יהודי בארץ ישראל, ולכן הראשונים והאחרונים כתבו פחות ספרים על סדר זרעים, מאשר על סדרי מועד נשים נזיקין שהיו נוגעים תמיד למעשה.

במאות השנים האחרונות, מעת עלית תלמידי הבעש"ט והגר"א שייסדו מחדש את היישוב בארץ ישראל, שוב היה נוגע למעשה הלכות סדר זרעים לעם ישראל. עם התעצמות היישוב מרן החזו"א זיע"א חיזק בקרב לומדי התורה וגם אצל החקלאים גבורי כוח לרבות העם שבשדות לקיים בהידור את כל המצוות התלויות בארץ בכלל, ומצוות שמיטה בפרט.

אכשר דרא, כאשר זכינו כיום שלומדים עניני זרעים למעשה בהיכלי התורה והכוללים, ויהי רצון שבמהרה נזכה לקיים למעשה גם את סדרי קדשים וטהרות.

כולל 'גיבורי כח': סיפר מגיד מישרים מפורסם, מעשה שהיה בבעל תשובה מחו"ל גנן במקצועו דובר אנגלית, שנכנס לישבה לבעלי תשובה בארץ ישראל, והיה קשה לו מאוד להתחבר ולקבל 'גישמאק' בלימוד התורה הקדושה. הציע לו אחד הרבנים שיחפש מקצוע בתורה הקשור לנושא שהוא מצטיין בו, ומכיון שהוא יודע היטב את מלאכת הגננות ורזי סודות הבוטניקה, ודאי שמתאים שבבילו ללמוד משניות של סדר זרעים.

מאותו יום במשך שנתיים, הגנן למד בהתמדה את כל משניות סדר זרעים, כאשר הבין היטב את כל הנלמד, והמושגים נהירים ומובנים לו, זה היה פשוט 'גישמאק'.

לאחר מכן רצה להעמיק ולהרחיב ידיעות בחלקו בתורה, נכנס ללמוד ב'כולל זרעים', למרות שלומדי הכולל הם תלמידי חכמים מופלגים וותיקים. הוא התאמץ, ולמד עם אברכים מופלגים ועשה חיל, עם הזמן התחיל לענות בכולל לשאלות של התלמידי חכמים ברזי מקצועות זרעים.

כיום הוא אף מוסר בארץ ישראל, שיעורי הלכה למעשה בדיני מצוות התלויות בארץ, ערלה, שביעית ועוד, בשפתו שפת האנגלית, לחקלאים ואנשי מקצוע. בשנת השמיטה הקודמת (תשע"ה), זכה לעמוד בראשות 'כולל שמיטה לגיבורי כח' לחקלאים וגננים שניצלו את הזמן הפנוי ממלאכת השדה, ובאו לעסוק בתורה הקדושה, וללמוד את המצוות התלויות בארץ.

למפרע התברר, כי באמצעות נטיית ליבו הפנימית למלאכת הגננות, הצליח למצוא את חלקו המיוחד והייחודי לו בתורה, 'ותן חלקנו בתורתך'.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

2. מלאכות אוטומטיות

שביטה: יסוד ושורש מצות שמיטה, שלא לעשות מלאכה בשדה. וכיום שהמערכות האוטומטיות משתכללות והולכות, השאלה מתבקשת מאליה, האם מותר להפעיל מערב שביעית מערכת אוטומטית שתעשה את מלאכות השדה האסורות בשמיטה? [דומה קצת לשאלה האם מותר להפעיל מערב שבת מכונה שתעשה מלאכה באופן אוטומטי בשבת]. כגון, לפזר בשישית דישון שמתפרק מעצמו בשביעית. להפעיל בשישית מערכת השקיה (ממוחשב / מכני), המחוברת לרשת ממטרות הפזורות על כל השדה, לפיזור מבוקר של דשן ומים באופן אוטומטי במשך כל שנת השמיטה.

אסור ממטרות: לדעת הגר"ר **ניסים קרליץ זצ"ל** (חוט שני שמיטה עמוד עד, שמיטת קרקעות פרק ו סעיף יז) אסור לעשות בשדה מלאכות אסורות בשביעית על ידי הפעלת מערכות אוטומטיות בשישית, כגון ממטרות להשקיה ודישון וכדומה, הפועלות באופן מכני או ממוחשב, להשקות ולדשן יותר מהשיעור שמותר ל'אוקמי'. ולדעת רש"י מבטל בכך את העשה **שנאמר וְשָׂבֵתָהּ הָאֲרֶץ שְׁבֵת לָהּ** (ויקרא פרק כה פסוק ב), שאנו מצווים שלא לגרום לקרקע לעבוד. ואף שהפעולה נגמרת ערב שביעית, סוף סוף במעשיו הוא מבטל את שביטת הארץ.

וחלוק הדבר מהמבואר ב**שו"ע** (או"ח סימן רנב סעיף ה), שאין איסור כאשר המלאכה נעשית מאליה בשבת, כי בשבת החיוב הוא שהגברא ישובת ממלאכה והאדם עצמו שובת, אבל בשמיטה שכתוב 'ושבתה הארץ' החיוב שהקרקע לא תעשה מלאכה מחמתו. וכן חלוק ממה שהתיר החזו"א (שביעית סימן יז ס"ק כה) לנטוע בערב שביעית, אף שההשרשה נעשית בשביעית, כי מעשה האדם מסתיים בזריעה, ופעולות הקרקע אינן מתייחסות לאדם. אבל בהפעלת מערכת השקיה כל הפעולות מתייחסות למפעיל, ונמצא שמחמתו אין הארץ שובתה.

וכן דעת הגר"ר **צבי ובר שליט"א**, שאסור להפעיל מערכת השקיה אוטומטית, אולם מטעם אחר, כי זרימת החשמל למחשב ההפעלה נחשב מעשה בשביעית המיוחס לעובדי חברת חשמל, וגם כאשר מערכת ההפעלה פועלת על בטריות, עדיין המים בברזים זורמים מכח אנרגיה החשמל, נמצא שההשקיה וביטול שביטת השדה נעשה מכח פעולת עובדי חברת חשמל בשביעית.

וכן לדעת הגר"ר **אויצברג זצ"ל** (דיני שביעית השלם פרק י סעיף יא, חכו ממתקים חלק ב עמוד קעב), והגר"ר **שמואל הלוי ואזנר זצ"ל** (שו"ת שבט הלוי חלק י סימן ר), והגר"ר **משה שטרנבוך שליט"א** (תשובות והנהגות חלק ו יור"ד סימן ריז), אסור להשקות על ידי שעון אוטומטי, כיון שלפי כמה ראשונים המצווה היא על שביטת הארץ, והמעשה מערב שביעית מונע את השביטה. ולדעת הגר"ר **משה ברנדסדורפר שליט"א** (היכל הוראה חלק ג יו"ד הוראה קא), אסור להפעיל ממטרות או רובוט אוטומטי לעשות מלאכות אסורות בשמיטה, והעושה כן עובר בלאו ועשה דשביטת קרקעות, ולא גרע מהאיסור שגוי יעשה מלאכה בשדה הישראלי.

מותר ממטרות: לדעת הגר"ר **אלישיב זצ"ל** (ישא יוסף סימן ד, שמיטת קרקעות פרק ו סעיף יז, דיני שביעית השלם פרק י סעיף יא), מותר לכיין מערכות השקיה לשנת השמיטה, גם לשיטות שמצות השמיטה היא על הקרקע, היינו רק כאשר עושה מלאכה, אבל פעולה שנעשית באמצעות המחשב, נחשב שהמלאכה נעשית מאליה, ואין בה שום איסור, וכמו שודאי אין איסור שירד גשם על השדה בשמיטה, כי אין חובה למנוע מהגעת מים לשדה, ופעולת השקיה על ידי מחשב מתוכנן מראש הרי זה כמו גשם.

בנוסף אחר, מובא בהערות הגר"ר **אלישיב** (מועד קטן דף ג), מנגנון אוטומטי הבנוי על שעון מכני, או בטריות ומצבר מותר, אבל אם צריך את זרם החשמל, הפעולה מתייחסת לעובדי חברת חשמל ונמצא שהשדה אינה שובתת בשמיטה. וכל זה רק אם השקיה אסורה מן התורה, אבל אם השקיה אסורה רק מדרבנו, אפשר שיכול לכוונם מערב שביעית, למרות שעובדי חברת חשמל מזרימים חשמל שמפעיל את הממטרות.

בנוסף אחר, מובא ב**שבות יצחק** (שביעית פרק יב) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שיש להסתפק מה הדין בממטרות, יתכן להתיר כי

מותר אפילו בערב ראש השנה של מוצאי שביעית. ואינו דומה להיתר להשקות בית השלחין במקום הפסד, שמדרבנו דינו כעבודה שאסורה בשביעית, והתירוהו חכמים במקום הפסד.

וביאר דבריו **בחוט שני** (עמוד קג), ובהרחבה בדברי הגר"ר **יוסף אפרתי שליט"א** (ישא יוסף שביעית סימן ג), שחלוקים ביסודם שני ההיתרים. 'אוקומי אילנא', טעם ההיתר בפעולות השומרות על האילן, כאשר האילן במצב של קלקול, כגון שנתגלו שורשיו, ועלול להינזק, ולא להתפתח ולצמוח כראוי, אין פעולתו נחשבת להצמחת והשבת האילן, שהיא עבודה האסורה בשביעית, אלא החזקת האילן כמות שהוא, ושמירה על הקיים, ופעולות כאלה אינן מלאכות שנאסרו בשביעית, למרות שעל ידי מעשיו האילן או הפירות משביחים וצומחים. וכיון שמלאכת 'אוקומי' אינה בגדר מלאכה, אין ענין להקדימה מערב שביעית כדי שלא יצטרך לעשותו בשביעית. וכן מותר לעשות מלאכות 'אוקומי' בסוף שביעית, למרות שיכול להמתין ולעשותם בשמינית.

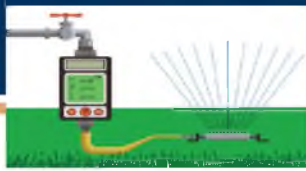
אבל מלאכות שהותרו מחמת הפסד, כגון השקאת שדה בית השלחין, שבעצם הינם מלאכה אסורה מדרבנו שמשביח את השדה, אלא שהתירו למנוע את ההפסד, ולכן צריך להקדים ערב שביעית כדי שלא יצטרך לעשותו בשביעית. [כעין המבואר ב**שו"ע** (סימן תקלט סעיף ו) שהתירו מלאכה בחול המועד במקום הפסד, ואסרו לכוין את מלאכתו למועד]. וחייבים לזבל ולנכש קודם ראש השנה, כדי שלא יצטרך לזבל ולנכש בשביעית, ואף שלא יספיק לכל השנה, מכל מקום כמה שאפשר למעט בעבודת השמיטה חייב למעט. וכן מלאכות שאפשר לדחותם עד אחרי ראש השנה של שמינית, אסור לעשותם בשביעית.

הוצאה גדולה: הורה הגר"ר **ש אלישיב זצ"ל** (ישא יוסף שביעית ג) שאין חיוב להוציא הוצאות גדולות קודם שביעית לרסס את השדה בחומרים מונעי נביטה, למנוע מלאכה המותרת בשביעית משום הפסד, ורשאי לעשותה בשביעית. והסתפק שם בישא יוסף, האם טעם הוראת הגר"ר שיהיה משום שאין חיוב להוציא כסף למנוע מלאכה המותרת בשביעית, או משום שרק כאשר הנזק כבר קיים, יש חיוב להקדים את המלאכה קודם שביעית, אבל כאשר הנזק לא קיים עדיין וחושש שייגיע בשביעית, לא מצינו חובה להקדים את המלאכה לערב שביעית, לסלק את החשש שיבוא בשמיטה הנזק והמלאכה.

והגר"ר **צבי ובר שליט"א**, נקט באופן פשוט שכוונת הגר"ר ש"א, שאין חיוב להוציא ממון בכדי למנוע מלעשות מלאכה בשביעית. וזכר לדבר, הדין המבואר ב**שו"ע** (יו"ד סימן שעד סעיף ג), שאמנם מותר לכהן ליטמא למת מצוה, אבל אם יש לו אפשרות לקרוא לישראל שיתעסק בו, אסור לו ליטמא, וכתב הרמ"א (שם) שאם אינו מוצא שיקברוהו, רק בשכר, אינו חייב לשכור משלו, אלא מותר לו להיטמא אם ירצה.

ולדעת הגר"ר **שאול רייכנברג שליט"א** (במאמר הדרכה לקראת שמיטה), יתכן לבאר את הוראת החזו"א לזבל ולנכש קודם שביעית למעט מלאכות בשביעית, הוא כדי לחוש לשיטת הראשונים הסוברים שהתירו במקום הפסד רק השקיה ולא מלאכות אחרות. ובהמשך ביאר את כוונת החזו"א, שמלאכות במקום הפסד אסורות, והתירו במקום הצורך בכדי למנוע הפסד, ואם אפשר להימנע מעשיית מלאכות אלו בשביעית, צריך להקדימם קודם שביעית. מכח דברי החזו"א, הורה הגר"ר **דב גרשון מלצר שליט"א** (שיעורי דעה 94 כי תצא תשפ"א), עצה טובה לגבי השקיה, להתקין בשישית מערכת השקיה שתפעל באופן אוטומטי כל שנת השביעית, כדי שלא יצטרך לעשות מלאכה בקרקע כלל.

שיטת הגר"ר זצ"ל: מאידך הגר"ר **שלמה זלמן אויערבך זצ"ל** (קובץ מפרי הארץ חלק א, ישא יוסף שביעית סימן ג) צידד, שגם מלאכה המותרת משום הפסד, לא צריך להקדים קודם שביעית, כמו שלא מצינו שיש להשתדל בשביעית עצמה לעשותה על ידי נכרי כשאפשר. [וציין שם בישא יוסף, בהרבה מלאכות שהגר"ר **אלישיב זצ"ל** התיר לעשותם בשביעית, ביקש לעשותם על ידי נכרי. והיו מלאכות שהסתפק אם להתירם, והורה לעשותם על ידי נכרי].

3. די שון

זיבול בשישית: לדעת הגר"ש רייכנברג שליט"א (במאמר הדרכה לקראת שמיטה) מותר להטמין באדמה מערב שמיטה דשן כימי הנקרא 'קומפוסט', שהוא זבל אורגני המתפרק לאט במהלך השנה. אבל אסור להטמין באדמה מערב שביעית דשן כימי הנקרא 'איטי תמס' (מלשון 'מס באופן איטי') שמתפרק לאט עד כחצי שנה, באמצעות המים שמשקה את האדמה בשמיטה, כי מי ההשקיה מפעילים את הדשן, ונחשב כאילו הניח בקרקע בקבוקים קטנים, שכל פעם שמשקה ונכנס מים לבקבוק יוצא קצת דשן, בשונה מ'הקומפוסט' שנהפך לחלק מהאדמה, ולא נחשב שבכל השקיה האדם מדשן את האדמה. ואם לא ישקה בידיים את השדה במשך כל השנה ורק הממטרות שכיון מערב שמיטה ישקו מעצמם, הגר"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף סימן ד) לשיטתו, מתיר להשתמש בדשן 'הקומפוסט'. והגר"ר ניסים קרליץ זצ"ל (חוט שני עמוד עה) לשיטתו, אוסר. מאידך לדעת הגר"ר יוסף ליברמן שליט"א (משנת יוסף חלק ג סימן ה), כל סוגי הדישון מותרים בערב שביעית גם אלו שמתפרקים על ידי המים, ואדרבה יש בזה מעלה על פני השקיה בידיים בשביעית, שחוסך מלאכות שהיה צריך לעשותם בשביעית כדי לאוקמי'.

4. מלאכות קודם שביעית

גינות נוי: הדרכה מעשית לטיפול בגינות נוי, ופירוט המלאכות שצריך לעשות קודם שנת השמיטה, מאת הגר"ש שאול רייכנברג שליט"א - מופיע בספרו **משפטי ארץ** (מהדורת תשסז שביעית פרק ה), ובמאמר **הכנה לשמיטה**, (ניתן להשיג במערכת הילכתא) ובשיעוריו (ניתן להאזין במערכת קול הלשון) והיסוד הוא, שפעולות תחזוקה שוטפות לתועלת כללית, אסור לעשותם בשביעית, וגם במלאכות המותרות כתב החזו"א שצריך להקדים מה שאפשר, והחכם עיניו בראשו להכין את השדה קודם שמיטה.

גיזום: יש לבצע גיזום מלא לעצים ומדשאות וגדרות חיות לפני שמיטה, שלא יצטרך לגזום בשמיטה. בשנת השמיטה מותר לחתוך רק ענף שמפריע למעבר, ויש להקדים כמה שאפשר לפני שמיטה. לפני ראש השנה של שמיטה אחרי בציר הגפן, יזמר חלק מענפי הגפן ויצמצם את כמות הענפים, כיון שבשמיטה אסור לזמר, שעל פי רוב לא יקרה נזק בלתי הפיך לגפנים אם לא יזמרו אותם שנה אחת.

תמיכה ניקוי והדברה: יקשור בסוף שישית תמיכות לנטיעות החדשות, שיחזיקו מעמד ברוחות ובגשמים, על ידי קשירת מקל לגזע העץ. ניקוי הגינה קודם שביעית. ניקוש עידור ודישון כהלכה, הדברה ממזיקים, וכל מה שצריך בגינה. וכתב בגיליון לענין הלכה (314) כדאי להתיעץ עם המומחים, אלו מלאכות ניתן לעשות לפני שנת השמיטה, ועל ידי כך להימנע מעשייתן בשנת השמיטה. **קו ההלכה בבית המדרש להלכה בהתיישבות החקלאית אמונת אי"ש** 02/6488888. גנן מומחה ירא שמים הר"ר שמואל סלינסקי הי"ו 02/583-3641 (גם לדוברי אנגלית).

המלאכה נעשית מאליה, ויתכן לאסור לדעת כמה ראשונים שיש חיוב של ושבחה הארץ, מכיון שפעולת האדם פועלת בקרקע. ולכל הדעות, עדיף לסדר מערב שביעית ממטרות שישקו את השדה ללא הגבלה, מאשר להשקות בשביעית עם ההגבלות של 'לאוקמי'. והתנאי לכך שיחשב שהממטרות עושות את ההשקיה מאליה, שמפעיל את הממטרות על בטריות או מצבר, ללא שינויים ופעולת אדם במערכת, משך כל שנת השמיטה ברציפות. ולא על חשבול שמיצור על ידי פעולות האדם.

ולדעת הגר"ר עובדיה יוסף זצ"ל (ילקוט אברך חלק ו עמוד מט), מותר להשקות על ידי ממטרות שהופעלו מערב שמיטה, כי שמיטה בזמן הזה מזרובנון לרוב הפוסקים. ולדעת הגר"ר בצלאל חיים בלוי שליט"א (מנחת ירושלים פרק א במראות יעקב ס"ק לה) לכאורה אין שום חשש בהפעלת מערכת השקיה מערב שביעית, כמו שמותר לפתוח מים לגינה מערב שבת. אולם סיים דיש לדון מצד שביטת שדהו.

ספק בממטרות: ולדעת הגר"ר חיים קנייבסקי שליט"א (גבורי כח סימן יח שו"ת מהגר"ח עמוד 413, קונטרס מענה ר"ח עמוד פ שאלה 692, עלי שי"ח זרעים עמוד רסז אות ד) בשבת מותר להשקות באמצעות ממטרה שהופעלה בערב שבת (שונה הלכות סימן שלו דין א, סימן רנב דין ד), אבל בשביעית אפשר שחמור יותר, וגם יתכן שיש מראית העין, וצ"ע. ולדעת הגר"ר יצחק יוסף שליט"א (ילקוט יוסף שביעית פרק יב עמוד שצא), יש להסתפק האם מותר להשקות על ידי ממטרות שהופעלו מערב שביעית, וצ"ע לחלק ממראי מקומות הנ"ל.

הוראה לאיסור בממטרות: ולדעת הגר"ר יוסף ליברמן שליט"א (שו"ת משנת יוסף חלק ג סימן ה), גם אם בשבת נוהגים היתר בממטרות, ואפילו אם נאמר שלא מצינו בשביעית איסור אושא מילתא, מכל מקום יש להחמיר לאסור שימוש בהשקיה יתירה בממטרות שהופעלו מערב שביעית, כיון שרבו הפרצות בחומת השמיטה, ובפרט בימינו שנתרבה הטכניקה המתקדמת, ועוד מעט יוכלו לעשות כל המלאכות בגרמא דגרמא וכח שני ושלישי, ויתחכמו בהמצאות שונות לבטל שביטת הארץ נגד רצונו יתברך שציווה ושבחה הארץ שבת לד'.

רובוט: יש לחקור מה הדין לגבי הפעלת רובוט מכסחת דשא, המכסה מדשאות באופן אוטומטי, בדגמים מסוימים הרובוט מסוגל לחזור בעצמו למקום בו הוא מטעין את עצמו, ומורכב עליו חיישנים לחזור מיד לסככה כאשר מתחיל לרדת גשם. סביר להניח שעם הזמן, עוד הרבה ממלאכות השדה יעשו באופן אוטומטי, ואולי ימציאו רובוט חכם שיהיה מסוגל לעשות לבד בשנה השביעית את כל מלאכות השדה, והשאלה האם מותר להפעילם מערב שביעית? ותן לחכם ויחכם עוד!

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. **'לאוקמי' ומניעת הפסד:** הכלל בשביעית 'אוקומי אילנא שרי, אברויי אילנא אסור'. השקאת השדה אסורה מדרבנן, והתירו השקיה במקום הפסד, כאשר עלולים לינזק כל האילנות או רוב הפירות.
- ב. **להקדים:** מלאכות שהותרו 'לאוקמי' בשביעית אינם בגדר מלאכה, ולכן אין דין להקדימם בשישית. אבל מלאכות שהותרו במקום הפסד, לדעת החזו"א יש להקדימם לפני שמיטה או לדחותם לאחר שמיטה, כדי שלא יצטרכו לעשותם בשנת השמיטה, ואף שלא יסיפיק לכל השנה, ימעט כמה שיכול. אך אינו מחויב להוציא הרבה כסף על ההקדמה. ולדעת הגר"ש זצ"ל אין דין להקדימם.
- ג. **ממטרות:** נחלקו הפוסקים בדין הפעלת ממטרות אוטומטיות מערב שביעית להשקאת ודישון השדה 'לאברויי' במשך כל שנת השמיטה, יש אוסרים מעיקר הדין. ויש מתירים במקום שאין חשש מראית העין. ולשיטתם, השקיה 'לאוקמי' עדיף בממטרה מאשר בידיים. ויש שהניחו בצ"ע. ויש שהורו לאיסור למנוע פרצות בשמירת השמיטה למרות שמצד הדין יתכן שמותר.
- ד. **דישון:** דישון 'קומפוסט' שמתפרק לאט במשך השמיטה, מותר להטמינו בערב שביעית. דישון 'איטי תמס' שמופעל על ידי מי ההשקיה, יש אוסרים ויש מתירים. ואם משקה רק על ידי ממטרות שכוונו מערב שביעית, תלוי במחלוקת שמופיע בסעיף הקודם.
- ה. **החכם עיניו בראשו:** פעולות תחזוקה שוטפות שעושים לתועלת כללית, אסור לעשותם בשביעית, והחכם עיניו בראשו להכין את השדה קודם שמיטה. זמירת הגפן, גיזום העצים, גיזום גדרות חיות, תמיכה לעצים צעירים, ניקוי הגינה, דישון כהלכה, והדברה ממזיקים.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל במזומן

שאלה: האם צריך לעשות פרוזבול בערב שביעית, או רק בסוף שביעית?

האם שביעית משמטת רק בסופה, או גם בתחילתה, ומה הדין בחוב שנוצר בשביעית עצמה.

מקורות: רא"ש (גיטין פרק ד סימן כ); טור ושו"ע (ח"מ סימן סז סעיף ל); שו"ע הרב (הלכות הלואה סעיף לו); שו"ת חתם סופר (חלק ה חושן משפט סימן ג, אורח חיים חלק א סוף סימן טו, הגהות על השו"ע ח"מ סימן סז); **תומים** (סימן סז אורים ס"ק גד); **פתחי תשובה** (סימן סז ס"ק ה); **פאת השולחן** (ס"ק צו); **דרך אמונה** (הלכות שמיטה ויובל פרק ט אות כה ציון ההלכה אות מד).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המזבחות יושלבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

נא להעביר את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה תגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
2. בעמדות 'דברים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

הזוכה בהגרלת גיליון 321 בסך 100 שקל במזומן הר"ר יוסף אהרן הכהן שפירא שליט"א כולל 'בית אבא' מודיעין עילית

המדור הוקדש על ידי הר"ר אליעזר ויס שליט"א לרגל הולדת בנו שמעון נ"י זה הקטן גדול יהיה כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים

בית הוראה הילכתא

לקראת שביעית לכו ונלכה

דבר נפלא אמר הג"ר אלחנן בקרמן שליט"א (יא אלול תשפ"א, בשיעור הכנה לשנת השמיטה הבעל"ט מטעם 'הילכתא' בבית המדרש פינסק קרלין), רבים סבורים שההכנות לשנת השמיטה אינן נוגעות אליהם. הם הרי לא חקלאים. לכל היותר עליהם לחתום על 'שטר שליחות' לוועדות הכשרות השונות ותו לא. המציאות היא שונה לגמרי. הלכות עבודות הקרקע בשביעית נוהגות אצל רבים מאוד מאוד. בשדות, בגינה הפרטית, בעציצים נקובים המונחים בבית ובמרפסת היונקים מהקרקע כדין 'עציץ נקוב', ובגינה המשותפת של הבנין.

הרבה שאלות שבערב שמיטה הפתרון פשוט, מגיעות לרבנים בשמיטה בערב סוכות, ואז כבר מאוחר מידי, כגון האם מותר לגזום את הענפים של השכן שפוסלים את הסוכה? במרפסת הסוכה יש עציץ, האם מותר לבנות ולפרק את הסוכה מעליו, או שאסור כיון שמחמת הבניה והפירוק העציץ עובר ממרפסת לסוכה ומסוכה למרפסת? האם מותר לעקור עשבים לצורך הסוכה? האם איסור ניכוש כולל גם איסוף פסולת, וכוסות חד פעמיות שהשכנים זורקים למטה בגינה? הרבה מלאכות שמפיקים תועלת לטווח ארוך, אינם בגדר 'לאוקמי' ואסורים בשמיטה, ועכשיו הזמן להתכונן היטב לקראת השנה השביעית הבעל"ט, "לקראת שביעית לכו ונלכה!"

עדכוני הלכה

זהירות בשבת

לזיכוי הרבים: במדריך הכשרות בד"ץ העדה החרדית (תשפ"א חלק א עמוד 123), מופיע רשימה של ידיעות נחוצות לזהירות מחשש בישול בשבת (ניתן להשיג את הרשימה במערכת 'הילכתא').
מומחי כשרות מתריעים, יש הרבה דברים ברשימה שלא כולם יודעים; לדוגמה, אבקת מטרנה / מטרנה צמחית ודייסות, יש בהם תוספת ויטמינים שספק מבושלים, ויש להשתמש עמהם בשבת רק בכלי שלישי.
קפה נמס ומגורען, עוברים תהליך בישול מלא ומותר בכלי ראשון, ויש מהדרים ליתנם רק בכלי שני. קפה בתוספת טעמים וניל/מוקה, אבקת שוקו, אבקת קקאו, יש בהם רכיבים לא מבושלים, ויש בהם משום בישול בשבת.
[בארחות שבת (א פה) הביא מחמירים ליתן קפה נמס רק בכלי שלישי: במנחת איש (שבת ה פט) הביא חומרא להכין תמצית קפה לפני שבת].

נושא הגיליון הבא:

'פרוזבול בערב שביעית'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב לאברך המופלג הר"ר דוד דייטש שליט"א לרגל הולדת בנו אברהם הי"ו זה הקטן גדול יהיה כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים המברכים - בני החבורה בישיבת מיר

הילכתא

לדעת לחתום כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 163

פרשת כי תבא

תשפ"א

האם צריך שיהיה ללוחם דולר בשעה שהערב פורע את חובו ♦ הרב יחיאל מיכל פריד
צירוף ראיה לבעל תוקע העומד בחדר אחר בתקיעות דמעומד ♦ הרב אורי יצחקי
האם מותר לתקוע בליל ר"ה כדי להתלמד לצורך מצות היום ♦ הרב אברהם זנגר

הרב יחיאל מיכל הכהן פריד

האם צריך שיהיה ברשות הלוחם דולר בשעה שהערב פורע עבורו את חובו

א) ערב שנתערב כנגד המלוה על חוב שהלוה ללוחם בארץ ישראל בדולר, דדין פירות עליהם, והלוה כשלוחם היה לו דולר אחד כדין הלואה סאה בסאה, אולם כשהגיע זמן פרעון ולא פרע הלוחם תבע המלוה את הערב ושילם הערב למלוה, ונתחייב הלוחם להערב כדין המבואר סי' ק"ל, אולם לא היה ללוחם דולר אחד בשעה שפרע הערב, והספק הוא אם נדון מה שפרע הערב למלוה כהלואה חדשה שלא שייך למה שהלוה המלוה ללוחם וא"כ צריך שיהיה לו ללוחם בשעת פרעונו של הערב סאה אחת דהיינו דולר אחד, או"ד כיון שהערב נתערב בחובו של לוחם למלוה די במה שהיה לו ללוחם סאה אחת בשעה שלוחה מהמלוה.

ולפום ריהטא יש חילוק בין ערב סתם לערב קבלן, דע"ק הלא מבואר בשו"ת הרשב"א דהו"ל הלואה התלוי במה שיתברר דאם ישלם הלוחם ההלואה היתה אליו משא"כ אם ישלם הערב הו"ל המעות שקיבל הלוחם מהמלוה כאילו קיבל הערב מהמלוה ומדין ערב כאומר תן מעות ללוחם ואתחייב אני לך והערב ה"ה לוחם של המלוה, ומלוה ללוחם, וא"כ שעת פרעונו של הערב אינה זמן ההלואה שנאמר דבעינן שיהיה לו ללוחם סאה אחת אלא שעת הפרעון ה"ה שעת הביטוי שנתברר למי חלה ההלואה בשעתו והלא בשעת ההלואה היה לו ללוחם סאה אחת ודי בכך.

וכן מצאנו חילוק הנ"ל בבעה"ת שער א' לענין הלאו דל"ת אל ביתו לעבט עבוטו ולענין לא תהי' לו כנושה דבערב סתם כל זמן שלא פרע הערב אין עליו איסורין הנ"ל שהרי הוא אינו המלוה, משא"כ בערב קבלן אסור הערב בכל הנ"ל שהרי אם ישלם אח"כ יתברר למפרע שהוא היה המלוה של הלוחם, כן היה נראה לפ"ר.

ב) ברם נראה דאף ערב סתם א"צ שיהי' לו ללוחם סאה אחת בשעת פרעון של הערב, דיעו' דרכי משה סי' ק"ל דכשפרע הערב ותובע ללוחם וכדי שיהי' לו דין מלוה בשטר על הלוחם עליו ליקח השטר מן המלוה קודם שיפרע לו, אבל אם פרע ואח"כ לקח השטר הו"ל שטר שנמחל שיעבודו ודמי להמבואר סי' קט"ז דרם לאחר שגבה המלוה מלקוחות של לוחם לקחו הלקוחות השטר מן המלוה אינם יכולין לגבות עם שטר זה דכבר נמחל שיעבודה אלא יתבעו השטר ואח"כ יגבו לו למלוה וה"נ בערב כזה דיקח השטר מהמלוה ואח"כ ישלם לו.

ובסמ"ע שם פליג על הדרכ"מ ותו"ד דמאחר דהשטר נכתב לכתחלה על הלוחם והלוה עדיין לא פרע חובו, א"כ אינו שטר שנמחל שיעבודו, ולא דמי למלוה שגבה חובו מלקוחות של הלוחם דאם גבה ואח"כ מסר המלוה השטר ללוחם אין הלוחם יכול לגבות עם השטר דנמחל שיעבודו של השטר, דהכא שאני דשיעבוד הגוף של הלוחם לא פקע עם פרעונו של הערב, עכ"ד.

וביאור הדברים נראה דלא דמי עבר שפרע חובו של מלוה ללקוחות שפרעו למלוה, דנהי דגם הגוביינא דלקוחות ה"ה מדין ערב, דנכסוהי דאיניש [היינו הלוחם] אינון ערבין ליה וא"כ כשגבו מהלקוחות הו"ל גוביינא מן הערב, אעפ"כ חלוקין הן הגביות ביסוד דינם, דגוביינא מלקוחות הו"ל גבייה מן הלוחם עצמו אלא שעושיין הגבייה מנכסיו הנמצאים אצל הלקוחות, משא"כ גוביינא מן הערב אינה גבייה מן הלוחם עצמו כי אם מן הערב שנתערב בחוב זה, ועל כן כשגבה מלקוחות מיד עם הגבייה נמחל שיעבודו שטרו של לוחם, משא"כ כשגבה מן הערב אכתיו הלוחם חייב שהרי לא פרע חובו עדיין, ואע"ג דמציינו שהפורע חובו של חבירו כשפרע הרי נמחל ונפקע חובו של לוחם, לא דמי דין פרעון של ערב לפרעון של הפורע חובו של חבירו, דהפורע חובו ש"ח הו"ל הפקעה מהחוב של הלוחם למלוה שנפרע ע"י הפורע, והלוחם חייב לפרוע מדין נהנה שהנהנה [זולתו] אם נאמר דפורע חובו ש"ח פטור דמצי אמר מפייה הוינא ליה ולא נהניתי כלום].

אבל ערב שפרע למלוה אין החיוב של הלוחם להערב הלואה חדשה כי אם הערב נכנס במקום המלוה לגבות מהלוחם, דחיובו של ערב שנתערב כלפי המלוה היא כשהלוה לא ישלם לו למלוה יפרע הוא למלוה ונכנס במקומו, כמו בע"ק כשפרע הערב נתברר שהלוה לוחם ממנו כמו כן בערב סתם מכאן ולהבא ועל כן נמי אין הערב צריך לקנות השטר מהמלוה בכתיבה ומסירה אלא ה"ה במקום המלוה ועל כן ביאר הסמ"ע דשיעבוד הגוף של הלוחם מעולם לא פקע כי אם עבר ממלוה לערב ועל כן אף אם ישלם הערב ואח"כ מסרו לו השטר מעולם לא נמחל שיעבודו של השטר, משא"כ מלוה שגבה מלקוחות כשנפרע מהם נמחל השטר ושוב אינו מועיל מסירת השטר להלוחם.

ואשר על כן ה"נ כשנדון לענין איסור סאה בסאה אין הלוחם מתחייב להערב עם פרעונו בחיוב חדש שנצטרך שיהיה לו סאה אלא החוב של הלוחם למלוה עובר לערב. ואכתיו יל"ע להדרכ"מ שדימה דין גוביינא מן הערב לדין גוביינא מלקוחות א"כ לכאורה הו"ל החיוב של הלוחם לערב חיוב חדש כמו החיוב של הלוחם ללקוחות וא"כ יצטרך שיהי' לו ללוחם בשעה שפרע סאה אחת וצ"ע.

ג) והנה בעובדא שנשאה השאלה פרע הערב למלוה והרחיב לו הזמן פרעון לעוד שנה נוספת, ולכאורה בכה"ג יל"ד דנצטרך שיהיה לו ללוחם סאה אחת דהרווחצת זמן כהלואה חדשה ולדעת הרמב"ן והראב"ד חשיב הרווחצת זמן שעת הלואה לענין שיהיה רבית קצוצה וא"כ יל"ד ה"נ לענין סאה בסאה הו"ל הלואה חדשה.

ונחלקו הסמ"ע והש"ך ר"ס ע"ג אם כשהרויח המלוה זמן ללוחם צריך קנין ולדעת הש"ך צריך קנין, ולכאורה ה"ט דס"ל להש"ך דאין הרווחצת זמן בגדר של מחילת תביעת החוב דא"כ א"צ קנין דקני"ל מחילה א"צ קנין כ"א ה"ה חיוב חדש שהלוה המלוה ללוחם לזמן נוסף, ומה"ט נמי יל"ד דלהש"ך לא מהני הרווחצת זמן של המלוה כ"א בהסכמת הלוחם, [ועי' שו"ת חלקת יואב קונ' קבא דקשייתא, ומיושב], וא"כ להש"ך צריך שיהי' לו סאה בהרווחצת זמן.

מיהו יל"ד דגם להש"ך אין הרווחצת זמן כי אם גדר של מחילה אלא דחלוק מכל מחילה שא"צ קנין דבמחילה הפירוש שהלוה קיבל

דקיימא לן דמאחר שהתפללו בציבור תפלה בלחש נתחייבו בתקיעות על סדר הברכות ומהני נמי אחר התפלה כמבואר ברמ"א ס"ס תקצ"ב והכא נמי אפילו אין שומעין חזרת הש"ץ יוצאין אז חובת תקיעות על סדר הברכות שנתחייבו כבר בתפלה, ועוד לדעתו אפילו מי שלא נשתתף בתפלת הציבור יוצא בתקיעתם מצוות תקיעות על סדר הברכות, וז"ל: יש לעי' אחד שבא לבית הכנסת בשעת תקיעות דמעומד ואת הברכות לא שמע מן הש"ץ אי קעביד מצוה דלא תקנו חכמים רק בחבר עיר אבל כששומע תקיעות של ציבור אפשר דקעביד מצוה והוא משותף עם הציבור במצות תקיעה, ואילו אנוס שבא בשעת תקיעה לביהכ"ס מסתבר דקעביד מצוה שהרי אנוס יוצא בתפלת הש"ץ אע"ג שלא שמע וא"כ תפילת הש"ץ מתייחסת אליו והוא שלוחו וא"כ גם תקיעות שהוא שומע מצוה שלו, עכ"ל.

ד. ונראה ע"פ הנ"ל דמי שלא השתתף כלל במנין, לפי מרן הגר"ז וכן לטעם הראשון בחזו"א לכאורה חשיב "אינו מחויב בדבר" כיון דלא התחייב מעולם בברכות ולא בתקיעות על סדר הברכות, גם לפי הטעם השני בחזו"א דגם מי שלא שמע כלל את הברכות מפי הש"ץ יכול לקיים מצות תקיעות דמעומד, מ"מ יתכן שאינו יכול להוציא את הציבור יד"ח, דעד כאן לא חידש מרן החזו"א אלא שיש לו מצוה בשמיעת הברכות מהש"ץ וכן בשמיעת התקיעות, כיון דסו"ס הברכות והתקיעות נאמרו ע"י בר חיובא דהיינו מי שנתחייב בברכות ובתקיעות, אבל זה שלא נתחייב, נהי שיכול לקיים המצוה בשמיעתו אבל אכתי חשיב אינו מחויב בדבר לענין להוציא אחרים, וכן מסתבר.

ה. ועתה נדון בנידו"ד, ונתחיל בחיוב הנמצאים בחדר השני דהיינו שאינם נמצאים בחדר שבו נמצא הש"ץ שאומר את הברכות בחזרת התפלה, ובפשוטו אין זה מגרע כיון שהתפללו בעשרה הרי נתחייבו בברכות ובתקיעות על סדר הברכות, ומה איכפת לן שיקיימו את חיובם ע"י שמיעת הש"ץ שבחדר הראשון שנתחייב במקומו בחדר הראשון.

ואכתי יש להעיר בהקדם מה שחקרו האחרונים אם עיקר התקיעות דמעומד שעל סדר התפלה, הכוונה לתפלת הציבור או לחזרת הש"ץ, ולכאורה תלי בפלוגתא המנהגים בתקיעות דמעומד אם תוקעים בלחש או בחזרה, ואי נימא כמנהגנו לתקוע דוקא בחזרה י"ל משום שחזרת הש"ץ היא עיקר התפלה כדעת הרמב"ם והמקובלים, ובה דוקא ניתקנה התקנה של תקיעות ע"ס הברכות.

אבל יש לפקפק ע"ז ממש"כ הפוסקים והמשנ"ב בשם המג"א דטעם מנהגנו הוא משום בלבול הציבור, משמע שבל"ז אפשר לתקוע גם בלחש, אלמא ג"ז חשיב עיקר תפלת הציבור לענין התקנה. סו"ד כיון שהתפללו בציבור יכולים לצאת יד"ח בחזרת הש"ץ שנמצא בחדר הראשון, ובפשוטו יכולים אף לכתחלה להעמיד ש"ץ הנמצא בחדר הראשון אע"פ שאין להם צירוף אליו. וכן מפורש במשנ"ב בסימן נ"ה ס"ק נ"ו דכשיש מנין במקום הש"ץ ודאי מציא אפילו אותם שהם אחורי בהל"כ ושומעין ומכוונין וגם הוא מכוין שיוציא כל השומעים, ע"כ.

ו. ונבוא לנידו"ד לגבי התקיעות, ונקדים את המציאות שהיתה בנידו"ד, שכיון שחששו שאם יתקעו בחדר אחד בו עומד הש"ץ, שמא בחדר השני תישמע התקיעה כהברה [הד] ולכן החליטו להעביר את הבימה למסדרון שבאופן זה אין חשש של קול הברה בשני החדרים. אך כיון שהמנין בחדר שבו עומד הש"ץ מצומצם, כשהגיעו לתקיעות דמעומד, ועברו הבעל תוקע והמקרא למסדרון, לא נשארו במקום הש"ץ עשרה. ויש לדון אם מהני התקיעות על סדר הברכות באופן זה אפילו כשיש בחדר עשרה וכש"כ כשאין עשרה בחדר רק ע"י צירוף. [וכל הספק הוא למחמירים בצירוף שע"י ראייה וכו"ל].

ולכאורה בהשקפה הראשונה לא מצאתי גילוי על ספק זה ממש, כי אינו מצוי, וחשבתי שיש ללמוד מדין הש"ץ, ונחזי אנן מה הדין כה"ג לגבי עיקר התפלה, דהיינו אם היה הש"ץ עומד במסדרון אם היה יכול להוציאם יד"ח בחזרת התפלה. והדין מפורש בסימן נ"ה סעיף י"ג, צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, ע"כ, וכתב המשנ"ב בס"ק מ"ח דאם מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר אחר אינם מצטרפין אע"פ שהפתח פתוח ביניהם, משום דאין שם פרצה והפתח גופא כמחיצה חשובה וה"ל שני בתים, ואפילו כשאין דלת ביניהם כל שהם בשני רשויות ואין רואין זה את זה אין מצטרפין, ויש מחמירין אפילו ברואין, ע"כ, נמצא שלדעת המחמירים ברואים אין כאן עשרה ואין הש"ץ שבמסדרון יכול להוציאם יד"ח, וא"כ אין כאן כלל חזרת הש"ץ ולא סדר

בשעת ההלוואה במעות מהמלוה ולמלוה יש לו זכות תביעה לתובעו, ובמחילה מוחל לו התביעה ועל כן א"צ קנין דהלוה מחזיק במה שהיה לו כבר, משא"כ כשמרויח לו זמן א"ז גדר של מחילה על מה שהיה לו כבר, שהרי מעולם לא קיבל להלוה השימוש של המעות דלאחר זמן פרעון וכשהמלוה מרחיב לו זמן הרי זה מחילה על מה שאין לו עדיין אלא דכשעושה קנין מחייב עצמו שההלוואה שהלוה לו מקודם יוכל להחזיקו לזמן נוסף, ומ"מ כיון שאינו אלא ויתור וסילוק הרי הוא בכלל מחילה, ועל כן אינה גדר של חיוב חדש כ"א כהוספה על הלוואה הקודמת וא"צ שיהיה לו סאה בשעת הרווחת זמן וצריך בירור.

הרב אורי יצחקי

בענין צירוף ראייה לבעל תוקע בתקיעות דמעומד

א. מעשה שהיה בראש השנה (תשפ"א) שעקב הגבלות הבריאות התקיים המנין באופן זה: המנין כולו מנה כעשרים וחמשה מתפללים שהיו מחולקים בשני חדרים ומסדרון מפריד ביניהם, ודלתות החדרים מכוונות זו נגד זו [דרך המסדרון] באופן שמקצת המתפללים בכל חדר רואים זא"ז דרך הפתחים [דרך המסדרון], והבעל תפלה עומד בתוך חדר אחד סמוך לפתח באופן שהוא נראה לעומדים בחדר השני. ונסתפקנו בב' ספקות עצומים, האחד לגבי חזרת הש"ץ של מוסף לעומדים בחדר השני, והשני לענין התקיעות דמעומד, וכמו שיתבאר.

ב. ונבאר כמה הקדמות נחוצות: הראשונה, ידועה המחלוקת בדין צירוף ראייה למנין עשרה, דהיינו כגון שיש מקצת עשרה במקום אחד ומקצתם במקום אחר ורואים אלו את אלו, אם מצטרפים להיחשב כמנין גמור לכל דבר שבקדושה, ובעידן הקורונה הסכימו רוב הפוסקים שבשעת הדחק יש לסמוך על צירוף ראייה גם להשלמת מנין עשרה, אך כיון שתלוי במחלוקת הפוסקים וסתירות במשנ"ב, נחשב שאין דין זה לכתחילה. ובאמת הבעיה היתה נוגעת להרבה מאוד מנינים בראש השנה כשחילקו את חדרי התפילה הקבועים בבתי הכנסת לקפסולות ע"י יריעות נילון חזק המחוברות לתקרה ולרצפה, באופן שנחשבים מחיצה גמורה לכה"ת, אך ברוב המקומות הקפידו שלא יגיעו המחיצות לרצפה אלא היו מוגבהות קצת יותר מג' טפחים מהקרקע באופן שהמחיצה מועילה לצרכי הבריאות ופסולה לדיני שבת, ולכן לא הוצרכו להקפיד על מנין בכל קפסולה, אך בנידו"ד היו חדרים המופרדים זמ"ז במחיצות גמורות כצורת בנין רגיל, [וגם לא היה בזה דין חצר קטנה שנפרצה לגדולה כיון שהיו גיפופים גם לצד הגדולה וגם לצד הקטנה], ולכן הקפידו כל העת שיהיו עשרה מתפללים בכל חדר, ובאופן זה נחשב כתפלה בציבור לכתחילה בכל חדר. [והתעוררתי כי גם במניני הקפסולות משכח"ל לבעיה הנ"ל, כגון במקומות שכשהיו מתפללים במספר גדול מהמותר הקימו להם סככה מחוץ לביהכ"ס ורואים את הש"ץ ומקצת מהמתפללים דרך הדלת, וא"כ גם לדידהו היה צריך להקפיד בכל הנ"ל, ואע"פ שבביהכ"ס היו עשרה ולא היו צריכים להם להשלמת המנין, מ"מ יש מקום לספק זה בענין חזרת הש"ץ במוסף ולגבי התקיעות דמעומד, וכמו שיבואר].

ג. הספק הראשון הוא לגבי חזרת הש"ץ במוסף. וידוע מה שנחלקו מרן הגר"ז והחזו"א זצ"ל בגדר תקנת התקיעות על סדר הברכות (הובא בספר מועדים וזמנים ח"א סימן ח' ועוד), ותורף הדברים דלכו"ע התקיעות על סדר הברכות הן חובת ציבור ולא חובת יחיד, [וכלשון החזו"א בסימן קל"ז ס"ק ד': ויחיד שלא בא לביהכ"נ ולא שמע תקיעות דמעומד לא חשיב עבריין על שלא קיים מצות שופר דמעולם לא נתחייב היחיד בתקיעות דמעומד אלא חטאו שהוא פורש מן הציבור ואינו משתתף עמהן בתפלת הציבור שהיא מצוה ובכלל התפלה של רה"ש גם מצות שופר על סדר הברכות, ע"כ, וכן הוא דעת הגר"ז כמובא שם במועדים וזמנים].

אלא שנחלקו על אופן הקיום של כל יחיד בציבור, שלדעת הגר"ז מעיקר הדין כל אחד צריך לשמוע בראש השנה חזרת הש"ץ כל מילה מפי הש"ץ, שרק אז התקיעות הן על סדר הברכות, אבל אם אינו שומע את כל חזרת הש"ץ מילה במילה [בדברים המעכבים את התפלה], רק התקיעות לבד, אינו יוצא מצות תקיעות על סדר הברכות. ודעת החזו"א שאין לחוש לזה, מתרי טעמי, ראשית

וכמשמעות לשון חז"ל בגמרא ר"ה דף ט"ז ע"א ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרונו לפני לטובה ובמה בשופר, ע"כ.

עוד נראה קצת דכן משמעות לשון חז"ל [ר"ה דף כ"ט ע"א] תא שמע נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע לא יצא עד שיתכוון שומע ומשמיע, ע"כ, אלמא בעינן שיוציא התוקע יד"ח, ובתקיעות דמיושב הוא שיוציא את היחיד, ובתקיעות דמעומד בעינן שיוציא את הציבור, כיון דחזינן לגבי תפלה א"א להוציא את הציבור אם אינו נמצא עמהם ה"ה לגבי תקיעת שופר. כן נלענ"ד בסברא, ועדיין צ"ע.

ט. העולה מכל האמור, שלגבי עיקר התפלה בשני חדרים, כיון שיש מנין בכל חדר יוצאים יד"ח חזרת הש"צ גם העומדים בחדר השני, אך לגבי התקיעות דמעומד, בשעת הדחק ודאי יש לסמוך על צירוף ראייה וא"כ אפילו אין מנין במקום הבעל תוקע ולא במקום הש"צ יוצאים יד"ח כל שרואים אלו את אלו, אך לכתחילה ראוי להעמיד הבימה במקומה הקבוע אצל הש"צ ושיהא במקום זה עשרה בעת התקיעות, ובדיעבד אם היו עשרה ויצאו נמי מהני כמו לגבי תפלה.

וכ"ז כשיש צירוף ע"י ראייה, אבל אם בעת התקיעות אין צירוף גם ע"י ראייה, והוא מצוי במנינים מצומצמים שהולכים אנה ואנה, לכאורה בכה"ג לכו"ע לא יצאו יד"ח, וצ"ע בכ"ז.

הרב אברהם זנגר

לתקוע בליל ר"ה כדי להתלמד

נסתפקתי אם מותר לתקוע בשופר בליל ר"ה כדי להתלמד. והנה ביום ר"ה בודאי מותר לתקוע כדי להתלמד (ולא התיירו רק את התקיעות שמקיים בהם המצוה) כמבואר בלקט יושר ז"ל; 'מי שאינו מוחזק בשופר יכול לתקוע בבוקר בר"ה כדי להתלמד בו, כן שמע ממחר' יודל זצ"ל שכן צוה לו אביו מהר"ר שלום זצ"ל עכ"ל. וכן מוכח במשנ"ב (סי' תקצ"ו סק"ד) בשם המג"א שכתב דרק אם תוקע ביום א' דר"ה כדי להתלמד בשביל יום ב' אסור ע"ש, וכן משמע בכס"מ פ"ב משופר ה"ז ע"ש, וכ"כ בשו"ת רדב"ז (מכת"י סי' ס"ד). ונראה להביא ראייה לזה מסוגיא ערוכה בגמ' (סוכה מב:) דטעם האיסור לתקוע בר"ה שחל בשבת הוא משום גזירה דרבה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ד"א ברה"ד, הרי משמע דמותר לתקוע בר"ה כדי להתלמד.

אבל בליל ר"ה יש להסתפק, ושורש הספק הוא אם הואיל ולא זמן תקיעה הוא דינו כשאר שבת וי"ט דאסור לתקוע [וכמו שבת הסמוכה לר"ה דאסור לתקוע כדי להתלמד וכן בר"ה שחל בשבת אסור לתקוע כדי להתלמד למחר], או י"ל דסו"ס האי יומא זמן תקיעה הוא.

אם ליל יו"ט נחשב זמן המצוה של שופר ולולב

ויש להביא כמה דוגמאות לענין זה אם ליל יו"ט נחשב זמן המצוה של שופר ולולב וכי"ב אע"פ שהמצוה נוהגת רק ביום ולא בלילה;

א. ז"ל הבי"י סי' תקפ"ב; 'וכתוב בתרומת הדשן (סי' קמ"ה) שנ"ל שיש לומר בקידוש ובתפלת ערבית זכרון תרועה אפילו כשחל להיות בחול משום דלילה לאו זמן תרועה היא, ע"כ, אבל העולם לא נהגו כן, והטעם משום דלא דמי לשבת, דהכא ההוא יומא זמן תרועה הוא למחר' עכ"ל.

ב. יעו"י רש"י סוכה לג. שכתב לענין דיחוי בלולב דכשקידש היום חל עליו זמן מצוה ושייך בו דיחוי, וכ"כ שם בע"ב דבלולב מיד כשקידש היום כבר מטא זמן המצוה, וביאר באו"ז (הל' יו"ט סי' ש"ס) דאף דאין נטילת לולב בלילה מ"מ כבר התחיל יום שהוא ראוי לנטילתו, עכ"ל. [ועי' ביה"ל סי' תקפ"ו ס"ג ד"ה אלא שנתקשה בה].

ג. מאידך גיסא מצאנו פלוגתת הראשונים אם ברכת שהחיינו בליל יו"ט דסוכות פוטרת את הלולב וקיי"ל דאינה פוטרת לפי שלילה אינה זמן המצוה של לולב כמבואר ברא"ש פ"ד דסוכה.

ד. נחלקו האחרונים לענין מכשירי מילה שאי אפשר לעשותן מבעו"י אם מותר לעשותם בליל שבת של המילה או רק בבוקר, דבחת"ס (שבת קל.) נקט בפשיטות דאסור לעשות אפ"י איסור דרבנן בליל שבת לצורך המילה דלמחר משום דלא הוי זמן מילה, ואילו

ברכות וממילא לא נתקיימה תקנת התקיעות על סדר הברכות. ואפילו אם היו עשרה בחדר מפורש בשו"ע שם סעיף י"ז דאין הש"צ יכול להוציאם יד"ח, וז"ל השו"ע, היה שליח צבור בקטנה וצבור בגדולה, מוציאן ידי חובתן, שהוא נגרר אחריהם, אבל אם היה ש"צ בגדולה וצבור בקטנה, אינו מוציאן ידי חובתן, שאין הרוב נגרר אחר היחיד, ע"כ, והכא דמי לש"צ בגדולה וצבור בקטנה כיון דמחיצות מפסיקות בין החדר למסדרון, וכתב המשנ"ב בס"ק נ"ו דאפילו אם היו עשרה בקטנה אין הוא מוציאן ידי חובתן ואפילו האינדא דכולן בקיאין מ"מ אין לו לומר קדיש וקדושה שם כיון שבמקום שהוא עומד אין שם מנין, ע"כ.

ז. עוד יש לראות לפי הצירוף בנידו"ד שעי' פרישת התוקע והמקרא למסדרון ליכא עשרה בחדר במקום הש"צ, א"כ נתבטל המנין גם לגבי התפלה. אך זה אינו, כי קימ"ל בטוש"ע סי' נ"ה ס"ג שאם התחיל הש"צ בעשרה ויצאו מקצתן גומר הש"צ, ומקורו בירושלמי פ' הקורא עומד, וכתב החזו"א בסימן קל"ז ס"ק ה', ונראה דיש לתפלה זו דין תפלת צבור להוציא את היחיד השומע או לעם שבשדות, ובראש השנה יש לו דין חבר עיר ואומר מלכיות זכרונות שופרות ותוקעין כל סדר הברכות, ורא"י לזה מקה"ת באו"ח סימן קמ"ג ס"א דאם התחילו ב' גומרין כל ז' הקרואים [עיי"ש בבה"ל דבאשכול לא כתב כן] וע"כ דיש כאן דין ציבור, עכ"ל החזו"א. [אך יש להעיר על כ"ז דהא מפורש שם ברמ"א שאע"פ שממשיכים בתפלה מ"מ עבירה היא לצאת, ועליהם נאמר וכו', ואולי כאן כיון שהוא לצורך מצות תקיעת שופר קיל טפי, א"נ סומכים על הצירוף, וצ"ע].

אך כ"ז שלא נתבטלה התפלה לא נאמר אלא כשהתוקע עדיין נמצא במקום שהיו בו עשרה בתחילת החזרה, אבל בנידו"ד שהתוקע עקר ממקומו הראשון למקום שאין בו עשרה, הרי בכה"ג לגבי התפלה לא יכול עתה הש"צ להוציאם בהמשך תפלתו, והגע בנפשך, אם התפללו מוסף עשרה ואשים ואחר תפלת הלחש התפזרו כל הקהל לעשרה חדרים ואין רואים זא"ז רק שומעים את הש"צ, לכאורה פשיטא שבכה"ג לא יוכל הש"צ להוציאם יד"ח בתפלה, וא"כ לפי מה דאנו מדמים דין התוקע להוציא יד"ח הציבור בתקיעות דמעומד לדין הש"צ להוציא את הציבור בברכות, א"כ הבעל תוקע לא יוכל להוציא את הציבור יד"ח בתקיעות.

ח. שבת והתבוננתי אם הדמיון שלנו שאנו מדמים ש"צ לבעל תוקע הוא דמיון נכון, ובפשוטו דומים זל"ז ויש ללמוד זמ"ז, כיון שבתרומתו מוציא את הציבור יד"ח. אך י"ל שאינם דומים זל"ז, כי דוקא בתפלה שצריך להוציא את הציבור בתפלתו, ובפשוטו הוא מדין שומע כעונה, משא"כ בתקיעת שופר הרי עיקר המצוה בשמיעה ולא בתקיעה, וא"כ מה איכפת לן אם נמצא שלא במקום הציבור כיון דסו"ס נתחייב בתקיעה כשהתפלל בציבור (כבנידו"ד) והוי מחויב בדבר.

אך סברא זו תלויה בב' חקירות האחרונים, הא' אם עיקר מצות שופר בשמיעה או בתקיעה, והב' אם התקיעות דמעומד הן ממש חלק מתפלת המוספים או דיסודם מדין מצות תקיעת שופר אלא שיש דין בפני עצמו שתקיים המצוה על סדר הברכות.

הנה בחקירה הראשונה ידועים דברי הרמב"ם בתשובה ששם מפורש שהמצוה בשמיעה בלבד, ולכאורה כן מוכח לפי מנהגנו שמברכים "לשמוע" ולא "לתקוע", וכבר נחלקו בזה הראשונים כידוע, אך מצינו כמה מרבתינו האחרונים שנקטו בפשיטות שעיקר המצוה בתקיעה, במנחת חינוך בשם ספר יום תרועה והשאג"א בסימן ו', ועפ"ז העלו הרבה ממחברי זמננו דאיכא מצוה גם בתקיעה וגם בשמיעה.

מעתה יש להסתפק בנידו"ד אם מה דבעינן דהתקיעה תהיה חלק מהמצוה, כלול זה גם שהתוקע עצמו יהא חלק מהציבור ובמקום הציבור דומיא דהתפלה, אר"ד כיון דסו"ס עיקר המצוה בשמיעה והתקיעה היא רק תיקון המצוה לא בעינן רק גברא בר חיובא, וכבר הוכחנו שבנידו"ד התוקע חשיב בר חיובא כיון שהתפלל במנין עשרה ונתחייב בברכות ותקיעות ע"ס הברכות.

אך סברא זו תלויה בחקירה השנייה אם התקיעות דמעומד הן ממש חלק מתפלת המוספים או דיסודם מדין מצות תקיעת שופר אלא שיש דין בפני עצמו שתקיים המצוה על סדר הברכות. ולענ"ד כיון דלכו"ע המחייב של התקיעות הוא תפלת המוספים, ובל"ז אין להם מקום כלל שהרי כבר יצא עיקר המצוה דאו' בתקיעות דמיושב, מסתבר יותר לומר שהתקיעות הן ממש חלק מהתפלה, וכמו שאסברו לן האחרונים שישוד תקנת תקיעות דמעומד הוא דברכות מלכויות זכרונות ושופרות עולות למעלה ע"י השופר,

אם תקיעה כדי להתלמד יש בה איסור הכנה

[אמנם בעיקר מה שכתבנו לדקדק מדברי המטה אפרים דאסר משום הכנה מיו"ט לחבירו, יש בזה חידוש דתוקע להתלמד חשיב הכנה, ומסברא היה מקום לומר דעצם ההתלמדות לא חשיבא מעשה הכנה למחר, וכמו שנקטו פוסקי זמנינו דמותר לבעל קורא להכין בשבת הקריאה של מגילת אסתר או איכה שקוראים במוצ"ש. ומשום כך יש לצדד דכוונתו לאסור משום הכנה רק תיקון השופר ולא התקיעה כדי להתלמד, דזה אסור משום תקיעה שלא לצורך יו"ט כד' הגר"ז, וצ"ע].

לילה זמן בפני עצמו הוא

אך נראה דיש מקום לדחות הראיה מהמג"א והמטה אפרים, דיש לחלק בין יום א' דר"ה ללילה, דשמא לילה זמן בפנ"ע הוא וכיון שלעולם אינו זמן תקיעה דינו כשאר שבת ויו"ט דאסור, ומעיקרא לא התירו חכמים אלא ביום שהוא זמן תקיעה לאותו היום, וההיתר המיוחד של ר"ה יותר משאר שבת ויו"ט הוא רק ביום שהוא זמן תקיעה.

ספק השאג"א ביסוד ההיתר לתקוע בר"ה שלא לצורך המצוה

אולם נראה להוכיח מדברי השאג"א סוס"י ק"ד דאין מקום לחלק בין ליל ר"ה ליומו, דהשאג"א האריך להוכיח דמותר לתקוע בר"ה שלא לצורך (כד' ה"ט"ז), ונסתפק בטעם הדבר, אם הוא משום סברת 'הואיל ואי מקלעי ליה אורחים' שמצאנו לענין היתר ביטול ביו"ט לצורך שבת, ור"נ בזה התירו חז"ל משום סברא זו הואיל ואי מקלע ליה אחד שלא שמע תקיעות היום מותר לתקוע בו כל היום, או ההיתר הוא משום סברא דהואיל והותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ולא גזרו כלל איסור תקיעה בר"ה, וכתב נפ"מ אם מותר לתקוע בליל ר"ה, דמשום הואיל ואי מקלע אחד שלא שמע תקיעות אין להתיר בליל ר"ה, אבל משום הואיל והותרה לצורך יש להתיר גם בליל ר"ה, וכן הסיק שם. ולמדנו מדבריו דנקט בפשיטות דאין חילוק בין ליל ר"ה ליומו, וההיתר המיוחד של ר"ה שייך גם בליל ר"ה אע"פ שאינו זמן תקיעה כלל.

אם יש מצוה לתקוע כל היום

שו"ר בספר תורת חיים (סי' תקצ"ו, להגר"ש סופר בנו של המחנה חיים) שהאריך להשיג ע"ד השאג"א דאין להתיר לתקוע בליל ר"ה כי אם ביומו. אך אפשר דלא אסר אלא תקיעה שלא לצורך, אבל לתקוע בלילה כדי להתלמד אפשר דמותר גם לדבריו, דהנה יסוד דבריו שם הוא דאף לד' ה"ט"ז דמותר לתקוע בר"ה כל היום, אין טעם ההיתר משום דכיון דהותרה לצורך הותרה שלא לצורך כד' השאג"א, אלא טעם ההיתר הוא משום דיום תרועה כתיב וכל היום יש בזה סרך מצוה, [וכ"כ באבנ"ז סי' תמ"ח ועוד אחרונים דקצת מצוה יש לתקוע כל היום, וכ"ה בלולב ומצה ע"ש, וכ"ה בהעמק שאלה נ"ג ד', וכ"כ הלבוש סי' תקפ"ה ס"ג; ואין בתקיעות שבמיושב משום בל תוסיף וכו' דאטו יום תרועה פעם אחד כתיב, יום תרועה יהיה לכם סתם כתיב, ביום תלה רחמנא ואפילו כמה פעמים שירצו ביום זה משמע, אלא שיוצאין בפעם אחת ויותר אינו צריך, אבל אין בה משום בל תוסיף, נ"ל. וכן הוא הטעם באתרוג ולולב שנוטלין אותו כמה פעמים ביום אחד, שכן משמע ולקחתם לכם, כמה פעמים שתוצרו עכ"ל, וע"ע שו"ת להורות נתן ח"ג סי' נ"ב], ולפ"ז חידש בד' ה"ט"ז דלא התיר אלא לתקוע כסדר תקיעות תשר"ת וכו' אבל לתקוע כמה תקיעות פשוטות בזא"ז או כמה שברים בזא"ז אסור גם לד' ה"ט"ז, דבזה ליכא סרך מצוה והוי כתוקע לשיר דאסור, ולפ"ז כתב דפשיטא דבלילה אסור לתקוע הואיל ואין בזה סרך מצוה והוי כתוקע לשיר, עכת"ד.

ולפ"ז י"ל דבתוקע כדי להתלמד מותר אף לדבריו, דזה הוי לצורך המצוה ממש, וכמו שפשוט דביום ר"ה מותר לתקוע כדי להתלמד שלא לפי סדר התקיעות (כגון כמה תקיעות בזא"ז או כמה שברים בזא"ז), ורק תקיעה שלא לצורך חידש דאין בזה היתר אלא באופן שיש בו סרך מצוה כאמור, וצ"ע.

ועדיין יש מקום לחלק קצת מדברי השאג"א, דאפשר דרק לדבריו שהתירו לגמרי ס"ל דאין לחלק בין הלילה והיום, אבל לדין דהתירו רק לצורך מצוה אפשר דלא התירו אלא בזמן המצוה. אך יותר מסתבר להתיר כאמור.

באמרי בינה (דיני שבת סוס"י ל"א) דן בזה והכריע דמותר מכת דברי הירושלמי לענין מכשירי מנחות הדוחים שבת דדוחים אף בלילה אע"פ שאינו זמן הקרבה ע"ש. [אך בספר מנחת אריאל שבת שם כתב דשמא לד' האמרי בינה מותר לעשות מכשירין בשבת לד' ר"א גם לצורך מילה של יום א', ולפ"ז אינו ענין לניד"ד].

ה. נחלקו ראב"י ור' יהודה בתוספתא מהו זמן איסור המלאכה בערב פסח, ולצד אחד בגמ' פסחים ב: דעת ראב"י דאסור מהלילה, וטען שם ראב"י לר"י 'וכי היכן מצינו יום שמקצתו אסור בעשיית מלאכה ומקצתו מותר בעשיית מלאכה', והשיב ר"י 'הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ', וכתבו תוס' והר"ן דטענת ראב"י היא רק היכא דליכא סברא לחלק ביניהם כמו לענין איסור מלאכה ואכילת חמץ בערב פסח, אבל היכא דאיכא סברא לחלק פשיטא דמחלקים, כמו איסור אכילה בערב פסח מן המנחה ולמעלה כדי שיאכל בלילה לתיאבון, וכן איסור מלאכה בערב פסח מחצות דאסור לכו"ע לפי שהוא זמן שחיטת פסח ויש לו לעסוק בדיני יום טוב ע"ש, ולפ"ז בניד"ד ג"כ יש טעם לחלק בין הלילה והיום. ופשוט שאין הכרע מכל הראיות הנ"ל, ולא באנו כי אם להראות מקום לשורש הספק בניד"ד.

וראייתי במשנ"ב הוצאת דרשו שהביאו ספק זה בשם הגר"ש קמנצקי שליט"א, וכתבו בשם הגר"א נבנצל שליט"א שנקט בפשיטות להיתר, וכן בגליון פנינים משלחן רבינו הגר"א גנחובסקי זצ"ל (ר"ה תשע"ח) כתב דבפשוטו נראה דמותר לתקוע בלילה כדי להתלמד כמו שמותר לתקוע ביום כדי להתלמד.

ונראה להוכיח כדבריהם מדברי המג"א שכתב דאסור לתקוע ביום א' כדי להתלמד בשביל יום ב', והטעם הוא משום דלחומרא נקטינן דב' ימים דר"ה ב' קדושות הם כמבואר בסי' תק"ג ע"ש. וצ"ב למה הוצרך לטעם זה דב' קדושות הם, תיפו"ל דאף אם קדושה אחת היא מ"מ הלא כבר תקע היום, וזמן תקיעה דלמחר עדיין לא הגיע, ואין מותר לו לתקוע שלא בזמן תקיעה, ובע"כ דאם קדושה אחת הם וכיומא אריכתא דמיא מותר לו לתקוע לצורך אותו היום אף אם עדיין לא הגיע זמן חובת התקיעה, וא"כ ה"ה בליל ר"ה מותר לתקוע לצורך אותו היום אע"פ שעדיין לא הגיע זמן חובת התקיעה עד הבוקר.

האיסור לתקוע ביום א' כדי להתלמד ליום ב' הוא משום הכנה או משום תקיעה שלא לצורך יו"ט

וביותר יש לדקדק כן מדברי המטה אפרים, דהנה בביאור ד' המג"א דאסור לתקוע כדי להתלמד לצורך יו"ט שני נראה דמצאנו ב' דרכים, דהגר"ז כתב דטעם האיסור הוא משום תקיעה שלא לצורך יו"ט, וז"ל: 'ואפילו מי שיתקע ביום שני אסור לו להתלמד ביום הראשון שהרי אנו יודעין ובקיאין בקביעת החודש ואנו יודעין שהראשון קודש והשני חול ונמצא תוקע תקיעות שאינם צריכים לו ביו"ט אלא בחול, ואין צריך לומר שאין להוציא את השופר לר"ה לתקוע תקיעה שאינו צריך לו היום שהרי הוא מוציא מרשות לרשות שלא לצורך יו"ט עכ"ל.

אולם במטה אפרים משמע דהאיסור הוא משום הכנה מיו"ט לחול, ז"ל: 'ואפילו מי שרוצה להיות תוקע ביום שני אין לו לתקוע ביום ראשון להתלמד, וכן אין לתקן השופר ע"י נתינת מים או יין או נחירה בפה לצורך מחר, כי קדוש היום ואין לעשות בו הכנה לצורך מחר' עכ"ל. ומשמע קצת דהטעם שכתב משום איסור הכנה הוא טעם גם על האיסור לתקוע כדי להתלמד, וממה שהוצרך לטעם זה משמע דלא אסר משום איסור תקיעות שלא לצורך יו"ט אלא רק משום איסור הכנה, [ונפ"מ דאף לדעת ה"ט"ז ודעימיה דלא אסרו חז"ל כלל לתקוע בר"ה אפ"ל שלא לצורך, מ"מ לצורך יום ב' אסור משום הכנה].

ונראה לבאר דנחלקו המטה אפרים והגר"ז בגדר האיסור לתקוע בר"ה אחר שכבר יצא יד"ח, דלד' הגר"ז איסור התקיעה בר"ה הוא כמו בכל שבת ויו"ט, ולא התירו חז"ל התקיעה כי אם לצורך חובת היום בלבד, אולם ד' המטה אפרים דר"ה יצא מכלל שאר שבת ויו"ט ולא אסרו חז"ל אלא תקיעה שלא לצורך, ועל כן כל היכא שתוקע לצורך יו"ט שני, אף דלענין איסור הכנה דיינינן ליה כחול מ"מ הואיל ומחויב הוא לתקוע למחר חשיב תקיעה לצורך, ולכן לא אסר אלא משום איסור הכנה.

וא"כ לפ"ד המטה אפרים מסתבר דגם בלילה מותר לתקוע, דלא גרע מתקיעה ביו"ט ראשון לצורך יו"ט שני, ואיסור הכנה ל"ש בזה.

ברומו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון ז'

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

פרשת
כי תבא
תשפ"א

ברכת אשר יצר - חתימת הברכה

מנח חתים וכו' אמר שמואל רופא כל צער רב שעת אמר מפליא לעשות
לכ"פ הילכך נמרייהו לתרווייהו וכו' [ברכות ס ע"ב]

אשר יצר
חלק ה'

הרב **מרדכי פוטאש** שליט"א
בעמ"ס ברומו של עולם

ביאורי התפילה

הקדמה לברכת אלקי נשמה

כדי להודות להקב"ה כראוי על שנתן בנו נשמה, יש להתבונן בגדלותה וקדושתה הגדולה של הנשמה שנתנה לנו במתנה.

וכבר אחז"ל (ברכות י" ע"א) שהנשמה דומה להקב"ה בה' דברים: **א.** מה הקב"ה מלא כל העולם אף הנשמה מלאה כל הגוף, **ב.** מה הקב"ה רואה ואינו נראה אף הנשמה וכו', **ג.** מה הקב"ה זן את כל העולם כלו אף הנשמה זנה את כל הגוף, **ד.** מה הקב"ה טהור אף הנשמה טהורה, **ה.** מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים אף הנשמה וכו', יבוא מי שיש בו ה' דברים הללו וישבת למי שיש בו ה' דברים הללו, ע"כ.

והנה כתוב בתורה שהקב"ה נפח הנשמה לתוך גופו של אדה"ר, כמש"כ (בראשית ב' ז') וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפו נשמת חיים. ופי' **הרמב"ן**, "ירמוז לנו הכתוב מעלת הנפש, יסודה וסודה, כי הזכיר בה שם מלא [ה' אלקים]. ואמר כי הוא נפח באפיו נשמת חיים, להודיע כי לא באה בו מן היסודות [כמו נפשות הדגים והעופות שיצאו מן המים, ונפשות בעלי החיים שיצאו מן הארץ], גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים [היינו המלאכים] - אבל היא רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנפח באפי אחר, מנשמתו יתן בו", עכ"ד.

ואל נטעה לחשוב שכל זה נאמר רק על נשמתו הגבוהה של אדם הראשון בלבד, דהרי הנוסח של הברכה שתקנו אנשי כנסת"ג מוכיח, שגם כל אחד ואחד זוכה לנשמה כזו שנפוחה בו מפיו של הקב"ה ממש כביכול, דכך אנו מברכים כל בקר, נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה אתה יצרתה **אתה נפחת בי**.

נמצא שהנשמה היא המתנה היקרה ביותר מכל המתנות שהקב"ה משפיע לנו בחסדיו המרובים, ולכן יש להודות עליה בכוונה רצויה והכרת הטוב עמוקה, וכמ"ש בשבח הגדול, נשמת כל חי, על כן אברים שפולגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפנו וכו' יודו ויברכו וישבחו וכו' תמיד.

ברוך אתה ה' רופא כל בשר ומפליא לעשות

רופא כל בשר

א. פרש"י כנגד היציאה שהוא רפואת כל הגוף, ומפי' רבינו יהודה בן יקר נראה שהכוונה בזה לכלול גם שמירת הבריאות של שאר האברים מלבד אברי היציאה, דו"ל רופא כל בשר, ע"ש (משלי ד') ולכל בשרו מרפא, דאמרו חש במעיו או חש בראשו או בכל גופו יעסוק בתורה, ע"כ. והיינו לומר שהקב"ה מרפא כל הבשר של כל אברי האדם.

ב. אך הכוזרי (מאמר ג') פי' דכולל בזה כל החיים, ור"ל דלא רק כל האנושיות מתרפאים ע"י הקב"ה בהשגחתו על הוצאת הנקבים, אלא גם כל הבעלי חיים שבעולם שהם ג"כ בעלי בשר, מתרפאים רק ע"י הבורא הרחמן היחיד ומיוחד.

ומפליא לעשות

א. רש"י ותוס' פירשו ע"פ דברי חז"ל בב"ר (א' ג') עה"פ (תהלים פ"ו) "כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלקים לבדך", אדם עושה נאד אפילו יש בו נקב א' הרוח יוצא וכו', והקב"ה ברא נקבים באדם (ויש מליוני נקבים בכל שטחי אברי גופו) ושומר הרוח שאינו יוצא ממנו.

ומבואר כאן דאף דכ"ז מושרש בטבע מבריאת האדם בששת ימי בראשית, עד דקרינן ביה טבעו של עולם, מ"מ באמת זהו פלא, כיון שזה הפוך מטבע של הבריאה וכנ"ל. הרי שחז"ל תקנו לנו נוסח שממנו נתבונן שאנו חיים בתוך גוף שהוא מלא פלאים רבים, ובאמת הם ניסים גדולים, ויש להודות עליהם כראוי ברגש קודש בכל פעם שמברכים אשר יצר. והראשונים (האבודרהם ועוד) האריכו לבאר הרבה פלאות של הגוף וההריון והלידה של האדם, ושכולם נרמוז בברכה זו.

ב. ידוע ביאורו של הרמ"א דמפליא לעשות קאי על הנשמה, שזו פליאה גדולה שיתקיים דבר רוחני מן העליונות בתוך גוף גשמי מן התחתונים, והקב"ה שומר רוח האדם בקרבו וקשר דבר רוחני בדבר גשמי, ע"י שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו, ע"כ תוכן דבריו, והאריכו המדרשים בזה.

והמשנה ברורה (סי' ו' ס"ק ו') הוסיף מהמג"א "ובכוונת כתוב דהנשמה נהנית מרוחניות המאכל והגוף נהנה מגשמיות המאכל ומכח זה קשורים זה בזה ע"י המאכל".

ונעתיק דברים הנפלאים מהגר"א באמרי נועם (ברכות ס ע"ב) בביאור הברכה, "פליאה יש באדם שהרי הנשמה אין צריכה לאכול אלא הגוף, ואעפ"כ אם לא היה אוכל ד' או ה' ימים היתה נשמתו יוצאה ממנו, הלא זה הוא פליאה גדולה, וכי מאי איכפת לנשמה שהגוף אינו אוכל, אלא שהקב"ה זווגם יחד שתרגיש הנשמה בצרכי הגוף".

הרי שמוטל עלינו להכיר הטובות הגדולות של הקב"ה שחיבר בתוכנו עליונים ותחתונים ושומר רוחנו בתוך גופנו תמיד, אף שהם הפכים גמורים, וכ"ז לטובתנו הנצחית לזכות אותנו בעוה"ז לקיים חובותינו בעסקנו בתוה"ק ועבודת השי"ת, ועי"ז לזכות לחיי עוה"ב לנצח.

עבודת התפילה | ארבעה צריכין להודות

כתב בשאלות ותשובות מן השמים (לרבינו יעקב הלוי, מבעלי התוס', סי' ל"ד) ששאל שאלה מן השמים, על ברכת אשר יצר אם צריך לברך בכל עת שנצרך לנקביו או אם די בברכה שמברך שחלית.

והשיבו לו, "הלא ידעת ארבעה צריכין להודות ותולה אחד מהם, ואין לך תולה גדול מזה, כמ"ש (ישעיה נ"א י"ד) מהר צעה להפתח", ע"כ. [ועי' בגמ' פסחים (ק"ח ע"א) שהגמ' הביא פסוק זה לענין הניסים שנעשו לאדם בהוצאת הנקבים].

הרי מפורש בהוראה זו שנתגלה מן השמים, שכל ברכת אשר יצר נחשבת כמו ברכת הגומל שהחולה מחויב להודות כשנתרפא מחליו.

ח"ל הסדר היום "ויברך אותה בכוונה ויאמר מלה במלה כל עניניה ויכוין בחסד הגדול שהשי"ת עושה עם האדם בכל שעה שיוצא לנקביו שמקיא מה שאכל ויכול לעמוד, דאלמלא כן לא היה מספיק לו כל ממון שבעולם לרפואתו שיצא ממנו וסופו שמת ובטל מן העולם וכו', א"כ ודאי ראוי לברך בכוונה גמורה ובדעת שלימה לרופא כל בשר ומפליא לעשות".

תפילה כהלכתה

הרב אלחנן ברונר שליט"א בעמ"ס נתיבות הברכה

אמירת הברכה בצורה וכבוד הראויה

גילוי הראש

הנה פסק השו"ע שאסור להוציא אזכרת השם בגילוי הראש¹, וכ"ש שאסור לברך בגילוי הראש². אמנם בדיעבד אם בירך בגילוי הראש אין צריך לחזור ולברך. הנחת יד על הראש לא נחשבת לכיסוי, ויש מקילים בשעת הדחק, אבל אחר שמניח ידו על ראשו של זה נחשב לכיסוי. והנחת הבית יד של בגד על הראש נחשב לכיסוי³. ולכן הנמצא בים או בכריכה וצריך לברך אשר יצר, לכתחילה יכסה ראשו בבגד וכדו', ואם אין לו בגד לכסות ראשו יבקש מחבירו שיניח לו את היד על ראשו, ואם גם זה אינו יכול כגון שנמצא לבד וכדו' והוא שעת הדחק, יכול לסמוך על הפוסקים דסברי דבהנחת היד על הראש סגי. ובחולה שנפל לו כיסוי הראש ואין בכוחו וביכולתו להרימו, וגם אינו יכול לכסות ראשו באחד מן הדרכים הנ"ל, י"א דבשעת הדחק כזו מותר לו לברך ולהזכיר את השם אף בלא כיסוי ראש⁴.

לבישת בגדים בשעת הברכה

איתא בברכות⁵ היתה טליתו חגורה על מתניו וכו', אע"פ

ברכה כנגד בית הכסא שלנו

הנה כתב השו"ע⁶ דאסור לקרות כנגד בית הכסא ישן אפילו פינו ממנו הצואה, ויראה לי דהיינו כשאין לו מחיצות, אע"פ שיש בו צואה, קורא כנגדו בסמוך, ע"כ. אך ע"י **במשנה ברורה** דהרבה מן האחרונים חולקים וסברי דכיון דהמחיצות מיוחדים לצואה דיינין להו כגרף של רעי.

והנה איתא בברכות⁷ הגי בתי כיסאות דפרסאי אע"ג דאית ביה צואה כסתומין דמי, ומותר לקרות דברים שבקדושה אפילו בתוך ביהכ"ס עצמו. והחזו"א⁸ מסתפק לענין ביהכ"ס דידן אם הוי כמו בהכ"ס דפרסאי כיון דאין הצואה עומד שם זמן מרובה, ע"ש. והעלה לדינא דיש להחמיר לענין קריאת דברים שבקדושה בתוכה, אבל בחוץ כנגד הכותל ודאי מותר, כיון שאין הצואה נוגע בכותל ואין הכותל מלוכלך כלל, והכותלים החיצונים משמשים גם בעד הבית.

אמירת אשר יצר לפני דלת של ביהכ"ס פתוחה מצד הדין מותר לברך לפני בית הכסא שלנו גם כשהדלת

ליקוטי דינים המצויים בברכת אשר יצר

שממתניו ולמעלה הוא ערום מותר לקרות ק"ש, אבל להתפלל אסור עד שיכסה לבו, וכ"ה בטוש"ע¹. וכתב הדרישה² נראה דבתפילה דוקא דינא הכי אבל בשאר הברכות אע"פ שמדבר עם השם כאמרו ברוך אתה ה' וכו' מכל מקום אע"פ שאינו מכוסה על לבו יכול לברך³. וכתב המשנה ברורה⁴ דכ"ז במקום הדחק, אבל לכתחילה אין נכון לעשות כן אפילו בשאר הברכות⁵.

עשיית מלאכה ותשמישים קלים באמצע הברכה

כתב הט"ז⁶ דאסור לעשות שום מלאכה ואפילו תשמיש קל בשעה שמברך כל ברכה או עוסק בתפילה, "כי זה הוא מורה על עשייתו המצוה בלי כוונה, אלא דרך ארעי ומקרה, וזה נכלל במאמר תורתנו ואם תלכו עמי בקרי' שפירושו אף שתלכו עמי דהיינו עשיית המצוה, מ"מ היא בדרך מקרה וארעי"⁷. והובא דבריו במ"ב⁸. ודע דאפילו באמצע שמו"ע מצינו שמותר לרמוז לתינוק לשתוק כדי שלא יטרידו מתפילתו⁹, וא"כ שאר ברכות לא גרע מיניה.

דינים השייכים לבית הכסא בזמנינו

פתוחה, כל שאין ריח רע יוצא ממנו¹⁰. אמנם מן הראוי לא לברך מול דלת בית הכסא כשהיא פתוחה. ויש שנהגו לתלות וילון בפתח בית הכסא מחשש שמא הדלת לא תהיה סגורה היטב וכדו'¹¹.

נטילת ידיים בתוך ביהכ"ס

הנה עיקר חובת הנטילה שפיר יצא גם בנטילה בתוך ביהכ"ס, וכל הנידון הוא מצד רוח רע, ובהו הקילו האחרונים בביהכ"ס שלנו, ועכ"פ מותר לומר דברים שבקדושה אפילו עדיין שורה עליו רוח רע, וכמבואר מהא דק"ל¹² דמותר לומר ברכות השחר לפני נטילת ידים. ורק ע"פ קבלה מקפידים ע"ז, וכתב המשנ"ב¹³ דדעת הפוסקים אינו כן, ע"ש.

ולמעשה כתב האגרות משה¹⁴ דאם אין לו מקום אחר יטול ידיו בביהכ"ס וינגבם בחוץ. ולפעמים יש עוד סיבות להקל, כגון אם משתמש שם לדברים אחרים, כגון אם יש שם אמבטיה, וגם אם יש איזה מחיצה וצורת הפתח ביניהם¹⁵.

1. ובבית הלכה הט"ז מייסדים על דברי הירושלמי דליף איסור עשיית מלאכה בשעת ק"ש לברכת המזון, וכתב הט"ז דאל תטעה לומר דינא דהירושלמי נאמר דוקא לענין ברכה"מ, אלא היה בכל ברכה, דיסוד האיסור הוא דלא לעסוק בדברים אחרים באמצע מצוה, ע"ש. ובאמת כ"מ מדברי הרמב"ן במלחמות (ברכות ט ע"א דפי הרי"ף בסו"ד) שהביא דברי הירושלמי וכתב "וכ"ז כדי שיעשה המצות עיקר ולא יעשה ער"א. אך ע' בבן איש חי (פרשת חוקת אות ה') דמבואר בהדיא שהוא חומרא מיוחדת לברכה"מ דמצינו שהחמירו בה כמו בתפילה לענין הפסק בדברים שבקדושה (ע' סימן קפ"ג סעי' ח'). וא"כ הוזהר "שלא לעסוק בשום מלאכה אפילו תשמיש קל כגון נוגב ידיו או לובש מלבושו וכו' כי ברכה"מ ותפילת העמידה דינם שיהו בעניניהם אלה, ואין הפרש ביניהם אלא שיהו בעמידה וזה בישיבה" ע"ש. ומבואר דדברי הירושלמי נאמרו דוקא לענין ברכת המזון, ודלא כדברי הט"ז.
2. והפמ"ג (משב"ז) הקשה על הט"ז דלא אסרו (ברכות טז), אלא בפרשה ראשונה של ק"ש, אבל פרשה שניה מותרת. והרי אסור לעשות מלאכה באמצע מצוה. ותי' דשאני ק"ש דהוי כעוסק בתורה ומותר לעסוק במלאכתו בעת לימוד התורה, ולא דמי לשאר עשיית המצוות וברכות. אך הב"י (סי' ס"ו) מדייק מדברי הגמ' דדוקא פרשה ראשונה של ק"ש אסור, אבל שאר ק"ש והברכות מותר לעשות מלאכה, והיתר עפ"יו להניח טליתו באמצע ברכות ק"ש. ותמה המשנ"ב (סי' סק"ט) על הט"ז מדברי הב"י, ונשאר בצע"ג. אך למעשה המשנ"ב (סוף סי' קצ"א) הביא כל דברי הט"ז לדינא.

א. או"ח סי' צ"א ס"ג.	ה. ע"י באגרות משה (או"ח ח"ד סי' ב') שסמך בזה על הפוסקים דסברי דכיסוי הראש אינו מדינא אלא ממנהגא, ע"ש.	ז. או"ח ע"ד ו'. ח. יור"ד סי' ר'. ט. ע"ד סק"ב.	י. ע"י ארחת רבינו (ח"א וחי'ד) שכן נהגו החזו"א והגרי"מ זצ"ל.	יב. משנ"ב סי' קד סק"א. יג. סי' פ"ג. יד. סי' א'.	יז. או"ח ע"ד ו'. ח. יור"ד סי' ר'. ט. ע"ד סק"ב.	יט. סי' י"ז סק"ד וסק"א. יט. ע"י באג"מ (אנע"ז ח"א ק"ד).	יט. סי' ד סק"ב. כ. שם.	כא. וע"י בשרות אור לציון (ח"א סי' א').	יח. סי' ד סכ"ג. יח. סי' א'.	יח. סי' ד סכ"ג. יח. סי' א'.	יח. סי' ד סכ"ג. יח. סי' א'.
----------------------	---	---	---	---	--	--	------------------------	--	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------

גבולות והערות בעניני מדור הלכה ניתן לשלוח: a025861267@gmail.com

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה למייל BSO6307929@gmail.com

לתרומות, להנצחות ולרפואה שלימה 02-6307929 | ניתן לתרום גם בעמדת נדרים פלוס

לרפואת יוכבד פיגא בת מיכל יהודית בתיה בתושח"י

עומק התפילה

הרב אוריאל שונברג שליט"א
בעמ"ס אור צפון

רופא כל בשר ומפליא לעשות

איתא בברכות (ס:) מאי חתים... אמר שמואל רופא כל בשר, רב ששת אמר 'מפליא לעשות', אמר רב פפא הלכך נמרניהו לתרויהו רופא כל בשר ומפליא לעשות. ויש להקשות דהרי קימ"ל (ברכות מט.) שאין חותמים בשתים, וא"כ האיך חותמין בשתיהם. [ועיין מש"כ בזה השבולי הלקט סי' ג'.]

ויש לבאר על פי הדרישה שמפרש שלשון 'רפואה' בברכה זו ענינו איוון הכוחות שיש בפש ובגוף, שלא יזיקו זה את זה, וכמו שידוע אצל חכמי הרפואה שבריאת האדם תלויה באיוון כוחות הגוף. והנה לאיוון זה יש כמה דרגות שבהם הכוחות השונים שבאדם מתאזנים זה עם זה, וע"פ מה שביארנו (ע"י גליון הקודם) אנו מודים על האיוון שבין הנקבים הרוחניים לנקבים הגשמיים וכן בחלולים, עד לפני כסא הכבוד. גם השל"ה כתב כעין דברי הדרישה וז"ל, כבר נתבאר שהאדם נעשה בצלם ודמות האדם העליון. והאדם הוא הקושר העליון והתחתון. ולא תימא שהאדם [הוא] הנשמה אבל הגוף המלבש את הנשמה הנקרא בשר אדם אין לו אחיזה בקדושה, על זה אמר "רופא כל בשר" בשגם הוא בשר יש לו רפואה ליכנס לקדושה כענין דתנן "מצילין תיק הספר עם הספר". הוא היה את כולם ומחיה את כולם מראש עד סוף בכל אצילות בריאה יצירה ועשיה, ע"כ.

ובזה יובן המשך החתימה "ומפליא לעשות" שאין בו שבח נוסף, אלא רק השלמה לשבח של "רופא כל בשר". דהיינו, שעל ידי רפואת הבשר שהוא החלק הכי גשמי שבאדם מתגלה ה"מפליא לעשות" שהוא התכונה הנפלאה של חיבור הנשמה והגוף, וכמו שכתב הרמ"א וז"ל, **שמפליא לעשות** במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא ע"י שהוא **רופא כל בשר**, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו, עכ"ל.

היוצא מבית הכסא אומר ברוך אשר יצר

הנה נתקשו המפרשים (ראה ערוך השלחן סי' ו) בקשר שיש בין ברכת "אשר יצר" לעשיית צרכיו, שהלא אין זכר לענין עשיית צרכיו. והנראה בס"ד, שכמו בעולמונו, הפסולת של בעלי החיים היא המזינה ונותנת חיים להצמחים, כמו כן מה שנחשב כביכול כפסולת ביחס לעולם העליון, נחשב כחיים והשפעה טובה ביחס לעולם שלמטה ממנו. לכן לפי מה שביארנו לעיל שכל תוכן נוסח הברכה הוא העברת שפע חיים ממקור העליון ממדרגה למדרגה, עד עולם התחתון שלנו, נמצא שהוצאת פסולת בעולמונו משקפת העברת חיות זה דרך כלי קיבול וצינורות שהם זה מעל זה וזה לפניו מזה עד למעלה מכסא הכבוד.

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

הלכות שביעית

- א. דברי הפאת השולחן וה'חזון איש' לגבי שביעית בזמן הזה
- ב. פסיק רישא ואינו מתכוין בשביעית
- ג. דעת מרן הגרי"ש זצ"ל לגבי טפטוף המזגן ושפיכת מי ספונג'ה

שביעית בזמן הזה דאורייתא או דרבנן?

משנה (מ"ק ב.) משקין בית השלחין בשביעית וכו'. והובא בגמרא (ב) בשביעית מי שרי? - אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא. וביאר רש"י (ד"ה ורבי) דאמר דהוא מדרבנן, ומילתא דפסידא - שרו רבנן, עכ"ל. רבא אמר: אפילו תימא רבנן, וביאר רש"י (ד"ה אפילו) דפליגי עליה דרבי, ואמרי דשביעית בזמן הזה דאורייתא, עכ"ל. נחלקו גדולי הראשונים האם הלכה כרבי או כרבנן, ודעת הרשב"א (שו"ת ח"א תשעה), סמ"ג (עשין קמח), סמ"ק (סי' רנח), יראים (סי' קסד), החינוך (מצוה פד), טור (שלא), ועוד, דהלכה כרבי, דשביעית בזמן הזה דרבנן. (והרבה סתירות ומחלוקות בשיטת הראב"ה, והרמב"ם).

וכן הביא רבי ישראל משקלאו תלמיד הגר"א בספרו פאת השלחן (סי' כג ס"ק כג) וז"ל: כתב הרמב"ם אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד וכו', הנה דעת רבינו ודאי דשביעית בזמן הזה הוא דרבנן כמו שהביא הרמב"ם (שמיטה פ"ט ה"ו) ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה שהוא מדברי סופרים, עכ"ל. (יעו"ש באריכות דבריו). וכך נקט החזון איש (שביעית פ"ג ס"ק ח) וז"ל: ונראה דלענין שביעית בזמן הזה יש לסמוך שהוא מדרבנן שזו דעת הרמב"ם כיון שפסק כרבי, עכ"ל.

האם אזלינן לקולא בספק שהוא דין דרבנן שעיקרו בשל תורה

בפאת השלחן (סי' כג ס"ק נב) כתב דספיקא דדינא בשמיטה בזמן הזה להקל. אמנם החזון איש (שביעית סי' כב ס"ק א) כתב וז"ל: ועיקר היסוד של פאת השלחן ז"ל להקל בספיקא לדידן אינו מוכרע, ד"ל כיון דעיקר הספק מדאורייתא ואזלינן לחומרא ממילא גם לדידן אזלינן לחומרא, עכ"ל. (ונראה בהבנת דבריו דכאשר גוף הספק הוא בדיני דאורייתא וספקו לחומרא, אזי אפילו שלמעשה דינו דרבנן, מ"מ כעין דאורייתא תקון, וספקו לחומרא).

ויש להקשות על דבריו הקד', דהרי הובא בגמרא (מכות ג) אמר רב יהודה אמר שמואל: המלוה את חבירו לעשר שנים - שביעית משמטתו, איכא דאמרי, א"ר יהודה אמר שמואל: המלוה את חבירו לעשר שנים - אין שביעית משמטתו, וכתב הרמב"ם (שם) דשביעית בזמן הזה דרבנן והלך אחר המיקל, וכן כתב הרא"ש (שם) ומיהו נראה דהלכה כלישנא בתרא דפשטא דמתניתין מסייעא ללישנא בתרא ותיוכתא דלישנא קמא אלא דרבא דחי ליה ועוד דשביעית בזמן הזה דרבנן ואזלינן לקולא, וכן כתב הרמב"ם והרמב"ן ז"ל, עכ"ל.

מבואר דגם בספק שעיקרו מדאורייתא כיון דבזמן הזה שביעית דרבנן הלך אחר המיקל, וזה סייעתא גדולה לשיטת הפאת השולחן.

אבל הגר"ש זצ"ל **איערבאך** זצ"ל (מנחת שלמה ח"א סי' נא ס"ק ז) וז"ל: ויש גם שתמהו (על דברי הפאת השלחן) דכיון שעיקר הספק הוא בדאורייתא אית לן למיזל לחומרא אף בזמן הזה שהוא רק מדרבנן, עכ"ל. וכן הורה השבט הלוי (שו"ת ח"ב סי' קצז) וז"ל: נלענ"ד לעיקר דשיטת ש"ס שלנו דאע"ג דשביעית בזמן הזה דרבנן כרבי, חמור להו כדאורייתא, אם לא במקומות שאמרו הם בפירוש להקל מכח האי דרבי, ויעו"ש שם באריכות בראיותיו.

ומבואר שגדולי הפוסקים נקטו להלכה כדברי החזון איש, ויוצא לפי זה חומרא גדולה כאשר מתעורר ספיקא דדינא, וכיון דהאיסור עיקרו משל תורה צריך להחמיר בזה, אלא שכיון שהפאת השלחן הקיל בספיקא דדינא, וכן משמע מהראשונים הנ"ל, והחזון איש עצמו בכמה מקומות צירף את דעת הפאת השלחן להקל, א"כ שפיר הוי צד צירוף להקל, אבל בעצם מחלוקתם הפוסקים להחמיר כהחזון איש.

בדין פסיק רישא - ואינו מתכוין, בשביעית!

הובא בגמרא (שבת קלג.) אביי ורבא דאמרי תרויהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות! מבואר שלגבי שבת, כל מלאכה שלא נתכוון לעשותה, אבל זה פסיק רישא שיעשנה, זה אסור! ובשביעית הובא במשנה (פ"א מ"א) אין עושין את האמה בשביעית (אסור לחפור תעלת מים). ובטעם האיסור נחלקו בגמרא (מ"ק ד.) חד אמר: מפני שנראה כעודר, וחד אמר: מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. והביאור שבחפירת האמה הוא מגביה את צדדיה ומכשירם לזריעה.

וכתבו התוספות (ר"ה מפני) וז"ל: ונראית חרישה ממש שסבורין הרואין שלכך מתכוין, אי נמי חשיב ליה עבודת קרקע ממש, ואף על גב שאינו מתכוין לכך, מיהו מלאכה היא ואף על גב דאמר ר' שמעון דבר שאין מתכוין מותר הא אמרינן מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, עכ"ל. מבואר שגם בדיני שביעית אף על פי שלא נתכוון לעשיית המלאכה, אבל כיון דהוי פסיק רישא, אסור!

דעת מרן הגר"ש זצ"ל שאין לשטוף את הרצפה או להפעיל מזגן כשגורם להשקיית הצמחים וכדו'
וכתב בדרך אמונה (הל' שמיטה פ"א הערה יח) ואמרו בשם מרן ז"ל והיה ברז שיצא מביתו וסופו יצא לחוץ במקום צמחים שצמחו מעצמן וצוה בשביעית לפנותו למקום שאין צומח, וכ' בס' תה"ש בשם מו"ח שליט"א (הגר"ש אלישיב זצ"ל) השוטף הרצפה במרפסת והמים זורמים דרך המרזב לגינה אם המים ללא חומרי ניקוי יש להקפיד שלא יזרמו המים לגינה אף שאין מתכוין לכך גם אין להפעיל מזגן אם עי"ז יטפטפו מימיו במקום שיש בו צמחים באופן שאסור להשקותם, עכ"ל (וכ' כמה מתלמידי הגר"ש זצ"ל משמו).

והביא סיעתא מדברי השולחן ערוך (או"ח סי' שלו ס"ג) האוכלים בגינות, אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקים אותם, אף על פי שאינם מכוונים, פסיק רישיה הוא. וביאר המשנה ברורה (סי' מ) דאי אפשר שלא יועיל לגדלם, וא"כ ה"ה לגבי שביעית. (אמנם צ"ע דשאני שבת דבעינן מלאכת מחשבת, וביאר שם רש"י (ב"ק ס). נתקיימה מחשבתו דנחא ליה, עכ"ל. מבואר דכיון שנתקיימה מחשבתו ולכן בפס"ד הניח"ל חייב, ואילו בשביעית אסרה תורה עבודת הקרקע, ועוד שע"כ גררי שביעית אינם כגררי שבת שהרי פס"ד בשבת חייב משא"כ פס"ד בשביעית אפילו נח"ל אינו אלא מדרבנן ועוד דהמשקה את הצמחים בשבת עובר באיסור דאורייתא ואילו בשביעית זה איסור דרבנן).

האם זה איסור דאורייתא או דרבנן?

הובא במשנה (שביעית פ"ג מ"ג) עושה אדם את זבלו אוצר, רבי מאיר אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה, וכו'. מבאר הר"ש (שם) דהובא בירושלמי מ"ט.. רבי ירמיה ורבינו בשם ר' חייא משום מראית העין, עד שיוציא עשר משפלות כאחת, ולית להו לרבנן מפני מראית העין? א"ר אידו סלו ומגרפו מוכיחין עליו שעושה אשפה, עכ"ל.

כתב החזון איש (שביעית פ"ח סק"ו) וז"ל: למ"ד דתולדות דאורייתא למה רשאי לעשות אשפתות דמ"מ מזדבל אותו מקום? ונראה דבשינוי לכו"ע אינו אסור מהתורה, ואפשר שמהתורה אינו אסור אלא במתכוין וכל שאינו מתכוין לעבודת הארץ אינו אסור אלא מדרבנן... והתירו במקום שהיה נראה להם להתיר עכ"ל. מבואר מדבריו שאפילו למ"ד תולדות דאורייתא וגם אם השקית השדה זה איסור דאורייתא, מכל מקום כיון שאינו מתכוין לעבודת הארץ אסור מדרבנן.

הטעם שרבנן אסרו מלאכה ללא כוונה

מבואר בירושלמי שרבנן אסרו לעשות זבלו אוצר משום מראית עין, ולגבי איסור חפירת אמת המים מבואר שאסרו משני טעמים או משום מראית עין, או משום דהוי עבודת קרקע, וביאר החזון איש (שביעית פ"ח סק"ד) וז"ל: ואע"ג דמכשיר אנפיה נמי תולדה ניהו וראוי להתיר כמו השקאה, י"ל משום דלא לית ליה למשרי חרישה וזריעה החמירו בה, עכ"ל. מבואר דיש שני שיטות בטעמא דחו"ל שאסרו את חפירת האמה או משום מראית עין או משום גזירה אטו חרישה וזריעה, עכ"ל.

ויל"ע כמה שסבר מרן הגר"ש זצ"ל שלא להדליק מזגן ושלא לשטוף את הרצפה, באופן שיגרום להשקיית הצמחים, שכיון שעשה כן שלא בכוונה ודאי אין כאן איסור דאורייתא אלא איסור דרבנן, והאם זה משום מראית עין או משום גזירה?

ונראה דודאי משום מראית עין אין כאן! שהרי כאשר הוא חופר אמת המים הוא ממש נראה כחורש, וכאשר הוא שופך זבלו לאוצר הוא נראה כמזבל, אבל אדם שמדליק את המזגן או שוטף את הבית, וכי הוא נראה כעוסק במלאכת הקרקע בשביעית?! אלא צריך לומר שהחשש הוא שמא זה כלול באיסור דרבנן משום גזירה!

ואמנם, אפשר להביא כסיעתא לדברי המקילים, את דברי הרמב"ם על המשנה (שביעית פ"ד מ"ד) המידל בזיתים. ביאר הר"ע מברטנורא (שם) שהזיתים מקורבים זה לזה יותר מדאי נוטל אחד ומניח אחד. וכתב הרמב"ם (בפיה"ש שם) המידל בזיתים הוא שיכרותם להיות עצים לאש. והקשה התוס' יו"ט (שם) וצ"ע יהא אסור משום מראית עין. ולכאן מבואר בשיטת הרמב"ם שחו"ל לא אסרו במקום שעשה מלאכה ולא נתכוון לעבוד עבודת קרקע. והרמב"ם חולק על שיטת תוס' (מו"ק ד) שפסיק רישא באינו מתכוון אסור.

אבל יש לדחות דאין להוכיח מתקנת חז"ל לגבי מידל בזיתים שמוותר, ונאמר שגם לגבי תקנות אחרות בזריעה והשקיה גם כן מותר, שהרי החזון איש (שביעית פ"ח סק"ו) כתב לגבי תקנות חז"ל בשביעית וז"ל: והתירו במקום שהיה נראה להם להתיר, עכ"ל. וא"כ אין להוכיח מתקנת חז"ל אחת לשניה.

ואמנם, בירושלמי (שביעית פ"ד ה"א) מבואר שאם הוא מלקט עצים אם היתה בהמתו שם, בהמתו מוכחת עליו, עכ"ל. והאחרונים פסקו כן להלכה. ומבואר שאם מוכח שאינו עושה כן לשם עבודת הקרקע בשביעית, מותר. וזה סיעתא גדולה לדברי המקילים, אמנם הגר"ש לא סבר כן ולכן הרוצה להדר ולצאת ידי כל השיטות יזיז את הצינור המטפטף לצד השני, ואשרי חלקו!

ולגבי מז' ספונגיה שנושף מהמרפסת על הצמחים כיון דמי סבון ניכרים בצבעם המבריק ובצורתם שמלאים בועות סבון, ודאי ניכר שאינו עושה כן לשם עבודת השדה, ויש מתלמידי מרן הגר"ש זצ"ל שסברו שזה מותר רק אם שופך אקונומיקה וכדו' כדי שבודאי לא יועיל לצמחים, וזה קצת תימה!

להערות, הארות ותרומוות בטל' 0527688072 או במייל: shiuryrgm@gmail.com

שופר שבא לזכרון כמזהו כעבודה פנימית ואין מקום לקטרוג כלל

הגמרא אומרת שאין יוצאים ידי חובת שופר בקרן של שור כיון שאין קטגור נעשה סנגור. לכן גם אין כהן גדול נכנס לבית קדשי הקדשים בבגדי זהב, שואלת הגמרא ומדוע עובד הוא בבגדי זהב בקודש? אומרת הגמרא שרק בעבודה שבפנים אומרים שאין קטגור נעשה סנגור ושופר "כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי" (ר"ה כ"ו ע"א).

מה ההבדל בין פנים לחוץ לענין "אין קטגור נעשה סנגור" ומדוע הזכרון שמעורר השופר מחשיב את תקיעת השופר כעבודה שבפנים.

עצם העיקרון של "אין קטגור נעשה סנגור" אינו ברוח. לכאורה אדרבא, אם הקטגור משנה דעתו ומצטרף לסנגוריה, כלום יש סנגוריה מרשימה ומשפיעה יותר מזו? מדברי הרב הוטנר (פחד יצחק ר"ה מאמר כ"א) למדנו:

כתוב "במסתרים תבכה נפשי מפני גווה" ודרשו: מפני גאוותם של ישראל שניתנה לאומות העולם. הנכסים של עם ישראל נלקחו מהם בשתי צורות הנכסים החיצוניים, ארץ ישראל וירושלים ניתנו לאומות העולם. והנכסים הפנימיים, ארון ולוחות ועוד, נגנזו בפנים ועל כך בוכה הנפש במסתרים על אותם נכסים שניתנו לאומות העולם ולא נגנזו גם הם.

בשעה שבאו ישראל לקבל את התורה קיטרגו מלאכי השרת ואמרו: "מה... וכן אדם כי תפקדנו". מדוע אתה מפקיד את התורה בידי בני אדם, "אשר תנה הוֹדך על השמים" - תן לנו את התורה. אמר לו הקב"ה למשה שיענה להם, ואמר להם משה: וכי קנאה יש ביניכם שנאה יש ביניכם, יצאתם ממצרים וכו' ובכך השתכנעו שהתורה אינה מתאימה להם ולבסוף הם עצמם הסכימו ולא עוד אלא שנתנו למשה מתנות - הקטגור נעשה סנגור. ואילו בשעה שקיטרגו המלאכים על בריאת האדם ואמרו "מה אנוש כי תזכרנו" התעלם מהם הקב"ה ולא ענה להם ואמר: "כבר נעשה מעשה" כלומר, לא היה מקום לקטרוג כלל וממילא לא היה מקום שהקטגור יעשה סנגור.

אומר הרב הוטנר. בשעה שהמקטרג רוצה בדבר ומקטרג על כך שמישהו אחר קיבלו, יש מקום לקיטרוג ויש לענות לו. אך אם כל הקיטרוג אינו אלא צרות עין, בבחינת גם לי גם לך לא יהיה, אין צורך לענות לו כלל. ומסלקים אותו ללא הסבר. ולכן במתן תורה כשדרשו המלאכים את התורה ואמרו "אשר תנה הוֹדך על השמים" אמר הקב"ה למשה שיענה להם. כלומר, יש מקום למקטרג כשהוא בא עם טענת תביעה על הדבר. ואילו בבריאת האדם דחה אותם הקב"ה כי אין מקום למקטרג כשהוא בא רק לשלול מהשני מתוך מה שנראה כצרות עין.

כיון שלאומות העולם אין כלל גישה לדברים הפנימיים כמו ארון או לוחות שהרי ניגנזו ולא ניתנה להם כל אחיזה בהם לכן לפני ולפנים אין מקום למקטרג כלל וממילא אין קטגור נעשה סנגור כי אין קטגור כלל. ואילו בדברים שבחוץ שיש להם אחיזה בהם והם תובעים לאחוז בהם יש להם פתח קיטרוג ולכן שם יש מקום שקטגור יעשה לסנגור ואדרבא, כיון שיש קטגור אם הוא יהפוך גם כן לסנגור יהיה בכך תוספת מעלה כמוסבר לעיל.

מה ענין הזכרון שמעלה השופר לסתימת פה המקטרג?

תקיעת שופר מורכבת משני מרכיבים האחד הוא השופר והשני הוא הנפיחה בו.

השופר מזכיר את עקידת יצחק שהיתה בו ביום בראש השנה. אבל במיוחד מזכירה היא את מה שהיה אחרי העקידה, את האיל.

האיל שהגיע אחרי העקידה מלמד יותר מכל דבר אחר על מהותה של עקידת יצחק על ידי אברהם. שהרי כיצד הגיע האיל? אחרי שאמר הקב"ה לאברהם, אל תשלח ידך אל הנער, וסר ציווי העקידה, היה על אברהם לשמוח ולומר לעצמו: הנה נהנה אני מכל העולמות, גם עשיתי את רצון ה' ועמדתי בנסיון וגם יש לי את יצחק ולא בצעתי את המעשה... אבל אברהם הגיב בצורה מפתיעה: הוא אמר: רבנו של עולם, אולי בכל זאת! הרי רצית בכך, וחושבני שאתה אומר לי להוריד את יצחק כי אתה חס עלי... וכל מה שאמר לו הקב"ה לא סיפק אותו. עד שנשא את עינו וראה את האיל וכל מה שחשב לעשות ביצחק עשה באיל ואת כל הרגשות שהיה משקיע בעקידת יצחק השקיע עכשיו באיל בהרגשה מלאה שאת יצחק הוא מעלה לעולה. וזאת מתוך התנדבות הלב ומתוך אהבת ה' זכה וטהורה, נתנה גמורה מלבו.

הרמב"ם אומר שמעקידת יצחק לומדים עד היכן אמורה להגיע אהבת ה', שהרי אברהם, האוהב הגדול ביותר בהיסטוריה ששיא אהבתו היה ללא ספק אהבתו ליצחק הגיש את כל האהבה הזאת לקב"ה כי אהבתו לה' היתה גדולה עוד יותר.

את האהבה הזו לומדים מן האיל שכן עד שלא הגיע האיל היינו עלולים לחשוב שאברהם עשה את מה שעשה מפני שציווי ה' שהניעו לעשות כל שצווה אבל לא היינו יודעים שעשה זאת מאהבה, ואילו עכשיו שפג תקפו של הציווי ואברהם, מתוך שרצה לתת הכל לקב"ה מרוב אהבתו, בכל זאת רצה להמשיך במעשה העקידה ולא נחה דעתו עד שהגיע האיל. מזה לומדים על גודל האהבה. מה גם שאהבה בשיאה היא מה שאדם עושה ללא ציווי. אלא מתוך התנדבות הלב וזה קרה בהעלות אברהם את האיל.

המלאכים אינם יכולים לעשות כדבר הזה שכן הם מתוכנתים לעשות בדיוק מה שצוו ואין להם בחירה לעשות פחות או יותר.

זאת ועוד, כתוב שהיה קטרוג על אברהם ויצחק אחרי ברית המילה של ישמעאל שאמר: אני הייתי גדול ויכולתי לסרב למילה ולא סירבתי בעוד שיצחק היה תינוק בן שמונה ימים. אמר הקב"ה אתה נתת איבר אחד תראה איך אברהם ויצחק יתנו הכל. כך שעקידת יצחק היא תשובה לקטרוג ועליה אין למקטרג מה לומר.

ומכיון שאין מקום למקטרג על אודות העקידה ושופר בא להזכיר את העקידה הרי דומה הוא לעבודות שבפנים שם אין מקום למקטרג כלל וממילא שם אין מקום לקטגור שיעשה סגור.

והנפיחה מחזירה אותנו לאותה נפיחה שהיתה בו ביום שנים לפני העקידה, בבריאת האדם. האדם נברא בנפיחה שנאמר ויפח באפיו נשמת חיים. הנפיחה בשופר מעלה את זכרון "ויפח באפיו נשמת חיים" באותה שעה הן קטרגו המלאכים ואמרו "מה אנוש כי תזכרנו" והקב"ה מנע מהם את האפשרות לקטרג ואמר להם: "כבר נעשה מעשה".

רואים אפוא כי גם השופר וגם הנפיחה מלמדים על מושגים שהקטגור אינו מצוי בהם, וממלא אינו יכול להעשות סגור.

במקום שהקטגור יכול להיעשות סגור יש ענין להביאו. אבל כיון שאין לו מקום כלל אין מקום להביאו ולכן אין מקום לשופר של שור שכן בהעדר הסיבה הנ"ל אין מקום להזכיר את חטא העגל.

{ אז נדברו }

פרשת כי תבא תשפ"א | לסדר: "ושמחת בכל הטוב" | גליון מספר: 526

להצטרפות לרשימת

התכוצה במייל,

להערות והארות:

a8447168@gmail.com

ברכת מזל טוב מיוחדת עבור
האברך החשוב הרה"ג

ר אורי שרגל שליט"א

המקדיש רבות מזמנו ומרצו
לטובת גיליון זה, לרגל
השמחה השרויה במעונו
בהולדת בתו שתח',

יתן ה' וירוהו רוב נחת דקדושה
מכל יוצאי חלציו, ואך טוב
וחסד ירדפוהו כל ימי חייו
אמן.

ניתן לקבל את הגיליון
בשירות פקס באמצעות
שיחת טלפון:

☎ 0795319191

(ניתן לפעול לפי ההוראות
המפורטות שם...)

להשתתפות בהוצאות

הגליון:

בבנק:

חשבון 705284

בנק פאג"י

סניף 187

באשראי:

"נדריים פלוס"

"-קהילות"

בטלפון:

(מענה ממוחשב)

0799-654321

בדואר:

פולק- רח' גאולה 15,

חיפה

תודה מראש!!!

התאריך הסופי שאף אחד לא זוכר אותו בראש השנה...

ישנה תופעה מעניינת: בהושענא רבא כולם זוכרים ויודעים להגיד שכעת זה מסירת הפתקאות שנכתבו אי שם בראש השנה... בהושענא רבא כולם מבינים שזה יום שקשור לר"ה... אבל בר"ה עצמו משום מה אף אחד לא זוכר את קיומו של הושענא רבא...

אז זהו! שהפעם אני מרגיש קצת היימש לדבר על זה... סו"ס עדיין לומדים מסכת סוכה ולמדנו עכשיו על הושענא רבא... אז זהו! שחשוב לדאוג את המפה כולה ולזכור כבר עכשיו שבראש השנה מתחיל תהליך מסוים שמסתיים בהושענא רבא... **מה הקשר??**

אז במקרה ממש.. תקרא את זה... זה חשוב!!! בימים אלו עיקר העבודה שלנו זה "את פניך ה' אבקש..." להזדרז במצוות... להתחדש... להתחבר יותר... בקיצור: בימים אלו אנחנו משתדלים להמריא כמה שאפשר... להשאיר את האפרוריות של השגרה מאחור... בקיצור: ממריאים... עולים עולים עולים... **ואז במוצאי יום כיפור מתחילה הנחיתה לאט לאט!!!**

ובדיוק אז!!! התורה מצווה אותנו לקחת ד' מינים... האתרוג ממוקם בפסגה... כולו טעם וריח - כולו קרבת אלוקים, ההדסים נמשלים לצדיקים, א"כ לולב, ואחרון אחרון ברשימה זו הערבה שהיא ללא טעם וללא ריח והיא מסמלת את העבודת ה' הכי נחותה...

ואז!!! כשמגיעים לבית המקדש מחכה לנו הפתעה!!!

יש הלכה למשה מסיני שצריך לקחת את אחד מד' המינים והוא עולה עד קרנות המזבח...

וכאן מתחילה פוליטיקה... יש פה ארבעה מפלגות... מפלגת שלטון של האתרוג... מפלגת הגוש חוסם של הלולב שאוגד את ההדסים והערבות ביחד... להדס יש גם מה להציע... סו"ס ההדס מסמל את הצדיקים... ולמרבית התמיהה לכל אלו הקב"ה אומר לא!!! ומכל הדי' המינים אני בוחר דווקא את הערבות... והערבה הזו שהיא ללא טעם וריח... היא זו שזוכה לעלות עד עד קרנות המזבח... **וכולם המומים!!!** כבר שלושה שבועות שאנחנו דורכים על הערבה הזו... כל חודש אלול דאינו את הערבה הזו כאויב... נלחמנו בחוסר טעם וריח בעבודת ה' שהיא מייצגת... עשינו הכל כדי להתרבות... להתרומם... להתחמם... להתמלא בטעם וריח... ביום כיפור דפקתי עם כל הכח על הערבה הזו שמסמלת את החלק הרשע והנחות שבי... והנה סו"ס הגענו לסוף המסלול... פתאום הערבה הזו מגיחה מאן שהוא ועולה ומטפסת ומגיעה עד קרנות המזבח... **מה קרה?? איך זה קרה??**

אז זהו!!! הפעם לא נהיה מופתעים!!! הפעם לא נחכה לשאול את זה בהושענא רבא... השנה נהיה ערוכים מראש... כבר עכשיו בערב ראש השנה... נזכור את יום ערבה!!!

כן... ידידי היקר... מתחילים ימי הסליחות... אנחנו עושים הכל כדי להתחמם... לבעור בעבודת ה'... לצאת מהיבש... לצאת מהאפרוריות של השנה... אבל ההלו... תהיה ריאלי... בסופו של יום... רגעי המבחן האמיתיים שלנו במשך השנה **זה דווקא היום של הערבה!!!** היום המיושב הזה שאני לא מרגיש בו לא טעם ולא ריח... דווקא אז מגיע הרגע המכונן שהנה ה' ניצב עליו... מביט עליו ובוהן כליות ולב אם עבדו כראוי... **שם!!! שם זה קורה!!!**

זה שבראש השנה אתה לא מדבר בחזרת הש"ץ זה יפה... אבל סו"ס כעת כולך מוקף בסוד חכמים ונבונים מלמד דעת מבינים... יראתי בפצותי שיח להשחיל... כעת לא שייך לדבר... זה לא נדבק... זה לא מתאים... אז אמנם כעת אתה מרגיש הרגשה נפלאה של התעלות... אבל תתפלא לשמוע שדווקא הרגעים הנעלים האלו לא יעלו עד קרנות המזבח... **אתה יודע מה כו יעלה עד קרנות המזבח??** התפילה המיושבת שלך אי שם בערבות חודש אב... אחרי הטילו... (כשהשפתים שלך היו כחולות לא מאימת הדין אלא מקרטיב ענבים) ומיותר לציין שלא היה בתפילה הזו לא טעם ולא ריח... אבל סו"ס שכינה היתה שם כי זו תפילה!!! ואתה הבנת שגם לתפילה כזו צריך שיהיה צורה... תפילת הערבה והערער הזו שם בסוף המסלול... היא!!! היא עולה עד קרנות המזבח יותר מתפילת האתרוג שלך... כי דווקא שם נבחת ו-- יצאת שלם,

כשניסית לסכם את העלויות והמורדות שעברו עליך בשנה האחרונה... יצא לך שדווקא היתה תקופה של שטייגן שאז היית הרבה יותר חזק ויציב בלימוד ובקדושה וביראת שמים... ואילו פה ושם היו לך כמה שבועות כאלו שהמצב היה הרבה יותר נפיץ... כל ניסיון הכי קטן שהגיע הציף אותך כמו סערה... ושם היו כל מיני נפילות ומעידות שאתה מעדיף לשכוח אותם

בקיצור: היו תקופות יותר טובות השנה שבייחס אליהם אני רגוע, אבל יש תקופות פחות טובות השנה ששם היו כל מיני ת'קרים... **אז נכוון!!! מה שנכוון נכוון...** ברור שעיקר השיעור בית של עזיבת החטא צריכים להיות ממוקדים בייחס לימים הפחות יציבים שעברו עלינו בשנה האחרונה... **אבל!!! יש גם צד שני למטבע...** סו"ס באותם ימים שהיו נפילות, היו גם הרבה הרבה רגעים של כמעט נפילה... רגעים שהחזקת בשאירת כוחותיך שלא ליפול... ומשום מה את הרגעים האלו אתה לא כ"כ זוכר... יותר נכון: לא כ"כ יודע להעריך ולא מציין אותם בסיפוק... אתה הרבה יותר זוכר את ההתגברויות והעוצמתיות שהיו לך בחודש וחצי של השטייגן... למה??

ההמשך בעמוד 2 בגיליון זה...

עד יום חמישי הקרוב בלבד (י"ח אלול),

עדיין ניתן לקנות את

הספר "אהבתי"

בדוכני הספרים 'בלוי' בבהכנ"ס
בירושלים ובמרכז הארץ.

כאמור: ספר זה עוסק בפתיחות אישית
ובשפיכת לב בין יהודי לקונו... ספר זה
עוסק בסגולה הכי בדוקה והכי מנוסה לכל
הישועות גם יחד, **הלא היא תפילה!!!**

(שימו לב: הספר לא מדבר על תפילת שמונה
עשרה, אלא על השיחה הישירה בין יהודי לקונו...)

מומלץ בחום לימי אלול שעדיין נותרו שהמלך
בשדה, וצידה לדרך לשנה הבעל"ט עבור כל מי
שמשתייך לאותו 'גוי גדול אשר לו אלוקים
קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו..."

הודעה נוספת:

גם השנה יצא לאור מהדורה נוספת של החוברת
המבוקשת לנשים (שיצאה בשנתיים אחרונות) העוסקת
בתפקידן הרוחני בראש השנה, הרחק מבית
הכנסת ומהאווירה של התפילות וימים הנוראים

שם החוברת:

"והיא תהלתך"

ניתן להשיג במוקדי המכירה של גיליון זה.

לברור ולהזמנת כמויות:

0548446691 0527683095

מה בחוברת??

- א. כיצד ניתן להרגיש את אורית הימים הנוראים והתפילות הרחק מבית הכנסת... מתוך המטבח, וההתעסקות עם הילדים וכדו'...
- ב. למה נשים פטורות מתקיעת שופר, וכי היתקע שופר בעיר ורק הגברים יחרדו??
- ג. למה דוד המלך מקנא בעוה"ב הבטוח של הנשים בו בזמן שבעוה"ב שלו הוא מסופק?

בהזדמנות זו נשוב ונזכיר:

ניתן לקבל מידי שבוע גיליונות בודדים במוקד הקבוע
ירחוב חזו"א 34 פינת דסלר, משפחת דרייפוס.

המשר מעמוד 1) עושה מעשה אתרוג... ומבקש שכר כערבה ? !

(המשר מעמוד 1) - כי בחודש וחצי של שטייגן היה לך חוסן נפשי ורוממות רוחנית עם הרבה טעם וריח... וממילא גם ההתגברות מול הניסיונות היתה מלאה בטעם וריח... כזה סוג התגברות זוכרים... בטח... זו התגברות חווייתית...

אז זהו!!! שתקח בחשבון שמכל ההתגברויות שהיו לך השנה... (שכולם שוים אמנם לטובה) בכל זאת בסופו של דבר הקב"ה בוחר מכולם דווקא את הערבה... דווקא את הרגעים היותר שבריריים של הכמעט נפילה... אותם רגעים שהחזקת בשיניים שלא ליפול... אתה אמנם לא אוהב להיזכר ברגעים אלו... כי הם היו רגעים חסרי טעם וריח... (עובדה!!! עובדה שהם לא החזיקו מעמד ובסוף נפלת... רק בגלל שהם היו כ"כ שבריריים וחסרי טעם וריח ומוטיבציה) אבל אצל הקב"ה דווקא הרגעים האלו היו רגעי המבחן היותר מכוננים... דווקא שם כשעמדת מול הקב"ה ללא טעם וללא ריח והתגברת נטו למענו יתברך... אלו הם רגעי המבחן הכי טהורים!!!
כן... על פי רוב זה הולך ביחד... דווקא בימים הפחות סימפטיים בשנה... יתכן שדווקא אז מתרחשים מפגני הנאמנות היותר אמיתיים ועוצמתיים לה' שהם יעלו על קיר מזבחו ית'...

בשנה האחרונה היו לך רגעים טובים יותר וטובים פחות בבית... או מול ההורים (כל אחד ומוקד ההתפרצות שלו...) היו רגעים שהכל היה בסדר ועל מי מנוחות... והיו רגעים של כעסים ועצבים וכמעט התפרצויות. אתה כמוכן זוכר בעיקר את הרגעים הטובים לטובה... אבל קח בחשבון שלמרבית האבסורד דווקא הרגעים שבהם כמעט התפוצצת מכעס... דווקא שם עמדת בניסיון... כי תבין: מתי אדם עומד בניסיון הכעס? דווקא ברגע שהוא מאותגר בכעס!

מתי אדם עומד בניסיון של קדושה?? דווקא ברגעים הכי פחות קדושים שמאתגרים אותך בקדושה!! מתי אדם מגיע למדרגות הכי גבוהות באמונה ובטחון?? דווקא ברגעים הכי רחוקים... ובהסתרה שבתוך ההסתרה... שהרגעים האלו מאתגרים אותו בחוסר אמונה והוא עומד בניסיון ודווקא שם הוא מאמין בה'... שם!!! שם אברהם אבינו עמד בניסיון...

ואת הנקודה הזו קצת קשה לנו לקלוט!!! קשה לנו לעכל!!!

כשאנחנו יושבים רגל על רגל ומדמיינים את הליגער הליגער יוסף הצדיק... איזה פרי צדיק... איזה פרי עץ הדר הוא זכה להיות... אנחנו שוכחים שהרקע והסיטואציה שהביאה אותו לקדושה הנוראה הזו... זו הייתה סיטואציה ערבה ערבה ערבה... סיטואציה הכי חסרת טעם וריח... הוא מצא את עצמו במצב הכי לא אידיאלי... שדווקא שם זה קרה!!!

אנחנו מצד אחד רוצים להיות הליגער יוסף הצדיק... אבל אנחנו רוצים שזה יקרה עם טלית ותפילין באמצע שמו"ע... אדוני... זה לא עובד ככה!! א"א להיות אתרוג ולבקש שכר כערבה!

כן... היה לי שיחה עם בחור עובד ה' נשגב שיש לו רקע קשה... ותכונות קשות... וסביבה מורכבת והוא נלחם ומפגין נאמנות לקב"ה ועושה לה' הרבה הרבה נחת (ולא סתיה למעידות שלו) אבל אחרי הכל... לפעמים יש רגעים של שבירה... ויום אחד הוא שפך את הלב: הוא אומר לי: אני אמנם יודע להעריך את העמידה בניסיונות... אני יודע שאני זוכה לעשות נחת רוח מאוד גדולה לה'... אבל הייתי רוצה לעשות את זה בצווארון לבן... כמו החבר שלי שנוולד במשפחה חלקה. הראש נקי, כולו קדוש וטהור, בית שמור, כולו אתרוג בלי בלעטעל אחד... גידול יפה... משפחה עוטפת... ישיבה טובה... נרתיק נקי... עטוף בצמר גפן... אה...

אמרת לי: אין בעיה!!! אתה רוצה להיות אתרוג?? בבקשה... אבל תזכור דבר אחד!!!

אתרוג לא עולה עד קרנות המזבח... הוא נשאר למטה... מקובל עליך??
לא!!! בשום אופן לא!!! אני לא מוותר על הזכות לעלות עד קרנות המזבח...

אמרת לי: על זה לא נאמר: עושה מעשה אתרוג ומבקש שכר כערבה... תחליט: או שאתה אתרוג או שאתה ערבה... אם אתה רוצה לעלות עד קרנות המזבח... בשביל זה אתה צריך להסכים להיות ערבה!!! מה הכוונה?? חבר שלך המושלם הזה... האתרוג הזה... שהכל אצלו חלק... אשרי חלקו... בינינו... אני ואתה מקנאים בו ויש לנו אפילו טיפה רגשי נחיתות כלפיו... אבל צריך לדעת שדווקא אתה מהמקום של הערבה שלך החסרת טעם וריח... משם אתה זוכה להפגין לה' נאמנות מידי יום ביומו ואתה מטפס מידי יום עד קרנות המזבח... ולחבר שלך האתרוג אין את הפריבילגיה הזו... לא כ"כ יוצא לו לעמוד בניסיון הכעס, כי אבא שלו איש חינוך ואמא שלו מטפלת רגשית. אין לו הרבה ניסיונות בקדושה כי הוא גדל בסביבה שמורה... אשרי חלקו... אבל לפחות תדע אתה - את מעלתך!

אבל עזוב... כעת הפרטנו אותם לשני אנשים... ותכל'ס... מי כמונו יודעים שזה לא שני אנשים... זה אותו אחד!! אני ואתה... לכל אחד מאיתנו בפני עצמו יש את הימים היפים... הימים האתרוגיים המלאים טעם וריח... כששאתה רוצה להרגיש רגוע לקראת הימים הנוראים אתה נזכר בימים האלו... אה... איזה שטייגן... איזה רוממות היית לי אז... ובאותה מידה לכל אחד מאיתנו יש את רגעי הערבה שאנחנו מעדיפים לחבוט אותם בקרקע ולהשליך אותם במצולות ים... אז זהו שלא!!! את הנפילות שהיה לנו אז... אותם באמת תשליך במצולות ים... אבל אל תשכח שלפני כל נפילה ואחריה... היו המון המון רגעים של התגברות שהיא מגיעה עד קרנות המזבח... שאם עוד טיפה הייתי יודע להעריך את הרגעים השפופים האלו שמחכים לנו בפניה במשך השנה... יתכן שהייתי מקבל עוד קצת כח והייתי ממזער את הנפילה למינימום ואולי גם את זה הייתי מונע...

ויתכן שזו נקודה למחשבה לראש השנה!!! כן... דווקא בראש השנה צריך לזכור את הושענא רבה... דווקא עכשיו שאתה כ"כ נצמד לפרי עץ הדר... אל תשכח שהרגעים המכוננים מחכים לך בשלעפצפץ... שצריך לחמם מנועים ולאסוף הרבה תחמושת וכוח דווקא לרגעים האלו...

תפסיק לדמיין בראש השנה שכל השנה אתה הולך להתלהב אש להבה בעבודת ה'... תפסיק לדרוש מעצמך בכח להיות אתרוג כל השנה כולה... כי זה לא יקרה... ולמה לא יקרה? כי ה' רוצה גם ערבה!!! במקום להוציא את כל האנרגיות על האתרוג הלא ריאלי במשך השנה... תתחיל להשקיע בערבה... בימים אלו תתחיל להעצים את הימים האפורים של השנה... תבין שבימים האלו קרו המפגנים היותר גדולים שלך... תבין שדווקא שם... בשבועיים של החוסר טעם וריח שבכל זאת ישבת ולמדת ובכל זאת קמת והתפללת כמו יהודי... שם קנית הודך והדרך!!! תשקיע בימים האלו... תשקיע עוצמה והכרה בחשיבות של הימים האלו... בקיצור: שורה תחתונה... השנה משקיעים בערבות!! השנה אנחנו מביאים זכוכית מגדלת לשוק ארבעת הימים ומתחילים להסתכל בערבה... מה?? מה יש להסתכל?? תסתכל... תעמיק... כמוכן על דרך משל ודו"ק.

מה בין תיווך דירות למכירה לתיווך דירות לקייט?

כולנו מכירים את הכותרות הקבועות של כל העיתונים בשבת שלפני ראש השנה... שהם מביאים סיקור מקיף של כל מה שנכתב בראש השנה שעבר, וביום צום כיפור דאשתקד יחתמו... והשנה מסתמא יהיה כתוב: מי בחניקה- ואז יראו את התמונות מאסון מירון... ואז "מי בסקילה"- ויראו את התמונות מהקריסה ממיאמי, ומי ישפל ומי ירום- מהתנודות הפוליטיות בארץ ובארה"ב... מי ינוח ומי ינוע וכו'... **ויש לציין שהסיקור הזה הוא באמת מאוד מעורר ומזעזע!** כשאתה רואה את כל מאורעות השנה החולפת מול העיניים... ואתה קולט שכל 'ההפתעות' האלו נגזרו בראש השנה... (מה שהכי מזעזע אותי בזה... שכל ר"ה אני מנסה לעורר את הדימוין המפתח עד קצה היכולת ולחשוב מה כבר יכול להיות השנה הקרובה... ובסוף... אחרי כל האופציות האפשריות שלקחתי בחשבון... תמיד בסוף זה מפתיע ולכל כיוון כך -) זה בהחלט מעורר אותנו להבין שהקרקע נשמטת מתחת הרגלים והגיע הזמן להבין שיש מנהיג לעולם ולקבל את עול מלכותו עלינו... (זה כמובן מלכות שמים ברובד הכי בסיסי ואיך זיל גמור.)

אבל!!! מותר לנו לדעת שיש לר"ה וי"כ משמעות ברובד קצת... קצת יותר משמעותי מזה... כלומר: נכון שהאסון במירון ובקרלין וכיוצ"ב נגזר בר"ה וי"כ... אבל צריך לדעת שהדין של ראש השנה לא מסתיים בזה... **כלפי מה הדברים אמורים???**

לצורך העניין: לדוגמא: יש לי סבתא שבמשך תשעים שנה חיכתה למשיח יום יום... באושיך היא לא נשברה כי... כי היא תמיד קיוותה שהנה משיח מגיע... היא עברה המון צרות בחיים ואף פעם לא נשברה... מה יש?? משיח!!! תשעים שנה חיכתה למשיח... והופ!!! בשנה האחרונה היא לפתע נפטרה... **ו... וללא משיח... ואני שואל אותך:** לכאורה יש פה אכזבה... היה פה יהודי שכל חייו "בנה" על המשיח. כל הזמן קיווה שאוטוטו יבא המשיח ותהיה סגירת מעגל... ותכל'ס... בסוף התברר שלא!! אם ככה: לכאורה יום הפטירה של סבתא שלי זה יום האכזבה הגדול בחייה... כל חייה קיוותה שמשיח יגיע והנה גארנישט...

תגיד לי: זה נכון?? **ברור שלא!!! למה לא???**

כי יהודי זה לא משהו שמתחיל ונגמר פה... וגם לא ה-90 או 120 שנה שהוא חי פה... **יהודי זה תוכנה נצחית!!! יהודי זה נכסי דלא ניידו!!!** ואם סבתא שלי חיכתה למשיח והיא נפטרה לפני שהוא הגיע... אז היא בסה"כ ממשיכה לחכות לו משם... ערך יהודי לא מסתיים! לא מת! ערך יהודי הוא קיים מתמשך ונצחי... בקיצור: אנחנו עם **עולם!!!**

ומעתה!!! על אותו משקל: כשמגיע כעת ראש השנה ואנחנו מתפללים על השנה הקרובה... או חוששים ודואגים מה יהיה בשנה הקרובה... מותר לנו בזהירות לפתוח ראש גדול ולהבין שאליבא דאמת שנה זה לא מושגים של יהודי... אתה יודע למה?? כי בשנה יש 365 ימים... ונכון שזה הרבה ימים... אבל כשיהודי מדבר על 365 ימים... הנושא העיקרי הוא מה העולם ומלואו והנצח נצחים שניתן

לעשות ב-365 ימים האלו...

ידוע הוורט של הרב פינקוס זצ"ל על הגמ': עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות... שנא': להנחיל אוהבי יש, י"ש בגימטריא 310...

ושאל הרב פינקוס: אני יודע ש"ש זה גימטריא 310... אבל איפה כתוב שזה **עולמות???** אולי 310 חדרים? אולי 310 כורסאות? מנין שעולמות?? **ענה הרב פינקוס:** כשנמצאים כאן בתוך הבועה של עולם השקר ואנחנו שומעים שה' "מתכנן" להנחיל אוהביו י"ש שזה מספר 310... כאן יש לנו ראש קטן... מה כבר יכול להיות 310?? אולי הלוואה עם 310 תשלומים... או אולי אישור ל-310 כתות לימוד... או הנחה בארנונה ל-310 שקל... אבל כשמגיעים לעולם האמת ואתה קולט שליהודי יש עסקים עם בורא כל העולמים שמופיע, והנה שכרו אתו ופעולתו לפניו והוא מודיע שהוא רוצה להנחיל את אוהביו משהו במספר 310... אצל הרבנו של **עולם** נקודת הפתיחה מתחילה מפארנעם של **עולם!!!** אין פחות מזה... ממילא אם מדברים על מספר 310... על כרחך מדברים על 310 **עולמות... וא"כ על אותו משקל:** כשיהודי מגיע להתפלל בראש השנה על ה-365 ימים הבאים... אז בתפיסה הראשונית והקטנה שלנו (או של העיתון...) אצלנו 365 ימים זה הרבה מאוד... זו תקופה מספיק ממושכת בשביל להיות במתח מה יעלה בגורלם של הימים האלו... אבל בשמים?? **לא זה הנושא!!!** אם בשמים יש מתח סביב ה-365 ימים האלו... על כרחך מדברים פה על 365 עולמות של נצח נצחים שאפשר להרויח או להפסיד בשנה הקרובה... **ומותר לנו להתעלות מעצמנו ולהבין שזה עיקר הנושא בראש השנה!!!** לכה"פ לדעת את זה בשכל...

עוד דוגמא שיותר ממחישה את העניין: בבין הזמנים האחרון רציתי ללכת לקיט בצפת... בקשתי ממישהו שיתן לי טלפון של מתווך דירות לקיט... הוא נתן לי טלפון של מישהו... דא עקא שאמנם זה היה מתווך דירות אבל לא קיט... אלא דירות **למכירה!!!** התקשרתי לאותו מתווך... ההלו... בקשר לדירות... אני צריך דירה לשלושה ימים... ולא יותר מ-600 שקל. ומתי אפשר לשים את החבילות ומתי לפנות והאם יש טרמפולינה?

הוא קטע אותי באמצע... ההלו אדוני... התבלבלת... אני מתווך דירות אבל למכירה!! צר לי... דירה בשש מאות שקל אין לי... יש לי כן דירה בשמונה מאות אלף שקל... אין לי טרמפולינה... אבל יש לי גג רשום בטאבו... וכשלא אמרתי נואש ובכל זאת ניסיתי לנדנד לו שינסה את מזלו גם בתחום של תיווך דירות לקיט... (סו"ס זה הרי התחום שלו...) בשלב מסוים הוא ממש נעלב... אדוני... עזוב אותי... תיווך דירות לקיט זה לא לרמה שלי... אני מתווך מקצועי שלוקח 11.000 שקל על תיווך... לא 65 שקל שתשאיר לי במעטפה בחנות טמבור שממול הבית...

נדמה לי שזה משל טוב שיכול להמחיש את ההבדל בין ראש השנה **של יהודי** לראש השנה **של גוי!!!** מי לא נפקד כהיום הזה... כולם נפקדים בראש השנה להזכירם לחיים ולמוות... גם יהודי וגם גוי...

נו... אז מה בכל זאת ההבדל בין יהודי לגוי??

אצל גוי העולם הזה הוא קייט!!! כמו שיש קייט לשלושה ימים יש גם קייט ל-365 יום... אצל גוי ר"ה זה חידוש חוזה לקייט של ה-365 יום הבאים... גו נמצא פה על תקן של שכירות... ממילא גם הקב"ו מדבר איתו בשפה של תיווך דירות לקייט... אבי מותר לנו להבין שאצל יהודי מדובר בעיסקה ברמו אחרת!!! יהודי לא נמצא פה בקייט... יהודי לא מדבר על בניה קלה... אלא על נכסי דלא ניידו! מדברים פה על חייו עולם ש-- **נטע בתוכנו!!!** אז שלא תבין לא נכון... אמנם כן מדברים פה על ה-365 ימים הבאים... אבל מה?? מה עיקר הנושא?? כמה חי עולם אני אזכה לנטוע בכל יום נוסף בשנו הקרובה... זה!!! זה הנושא היותר עיקרי ומשמעותי שעליו מדברים בר"ה... **ומותר לנו לכה"פ לדער שקיים כזה רובד...** (אגב: אם תשים לב: אני קצת מסויי בדברי... כי סו"ס בשורה התחתונה אנחנו לא לגמרי אוהיני שם... אנחנו כן מוטרדים מהרבעון הקרוב... ואם ככה, אסור לנו להתנתק מהמציאות של עצמנו... כי אז יוצאים קרחים מכא ומכא... אבל לפחות לדעת שזה לא נגמר שם...) כלומר: כמו שמזעזע אותנו לראות את כל המאורעות שאירעו בשנה האחרונה ולהבין שכל זה נגזר בר"ה האחרון... **אז זהו!!!** שמוותר לנו בזהירות להתרומם כמה טפחית מעל הקרקע ולהבין שכמה שזה מזעזע אותנו ד והותר... אליבא דאמת עדיין לא נגענו בלב הנקודה... **ואתה יודע למה לא???**

כי אם שמת לב... בסוף נתנה תוקף אנחנו פתאום אומרים: אדם כחרס הנשבר כציץ נובל כצל עובו וכחלום יעוף... נו... אם ככה: יש לי קושיה עצומה אם זה מה שבן אדם שווה **אז למה באמת מלאכין יחפזו??**

מילא אנחנו... חיים פה עמוק עמוק בתוך עולם השקר... אנחנו עושים עסק מאוד גדול מהצל עובו הזה... הכבוד והמעמד של החרס הנשבר הזו מטריד אותנו מהבוקר ועד הלילה... לכן אנחנו כ"נ בוכים ונרעדים במי יחיה ומי ימות מי יעני ומ יעשר... אוי אוי... מה יהיה עם הרוח נושבת וענ החלום יעוף שלי... טוב... זה אנחנו- הקרוצי חומו שנמצאים בתוך הבועה הזו... **אבל המלאכים?? עליהם אני מתפלל...** למה אתם עושים עסק מהחצר יבש הזה?? למה אתם נחפזין וחיל ורעדו יאחז אתכם מ"מי יחיה ומי ימות..." הרי אתנ יודעים שיש לכם עסק עם חרס הנשבר... אז מו אכפת לכם כמה חרסים נשברים יעברו וכמו יבראון?? **נו... מה אתה אומר על השאלה?? שאלו עצומה... נכון??**

נו... מה התשובה?? התשובה כתובה בתוך כד דיבור, מינינה וביה:

ואתה הוא מלך קל חי וקיים... אין קצבה לשנותיך-- **ושמנו קראת בשמך!** מה פירושו?? נכון... נכון שאדכ כחרס הנשבר וכציץ עובר... אבל אותו מלך קל ח וקיים החליט לקדש את שמו דווקא על החרס הנשבר הזה!!! וכל המפתחות של כל העולמות כולנ מסורים בידיים של הציץ נובל הזה... **ועל זה!! על אז מלאכים יחפזו!!!** הם לא נחפזים על הצל עובו עצמו... החיל ורעדה שאוחז אותם זה לא הסופור שפקדו את הציץ נובל ואת החלום יעוף... לא!!! מלאכים ממש לא מתרגשים מרוח נושבת ומחצי

יבש... אז ממה הם כן נחפזים??? הוי הוי... מה שהחציר יבש הזה יכול להרעיד את כל צבא השמים ולהביא את הגאולה השלימה... מזה הם נחפזים... ומזה יש מתח עצום בשמים...

הההלו... חרס הנשבר... צל עובר... קום קום... עמוד... עוד רגע מתחילים קדושת כתר... אתה יודע מה יש מיד אחרי נתנה תוקף...?? המקדישים שמן בקודש דרי מעלה עם דרי מטה מייחדים בשלוש קדושה בקודש--- קדוש קדוש קדוש... **זה הסיפור!! זה התוקף העיקרי של קדושת היום!** המלאכים יודעים שכל יום שהחרס הנשבר הזה עושה רצונו יתברך זה חיי עולם **שנטע בתוכנו...** כל יום נוסף שיהודי חי בחלום יעוף הזה הוא יכול לתקן את כל העולמות כולם ובאותה מידה להחריב אותם... מזה מלאכים יחפזו!! **תכל'ס, בא נמחיש את זה למעשה:**

כשאנחנו נראה בעיתון את התמונות המזוועות מהאסון במירון ויהיה כתוב שם: "ומי בחניקה..." אותנו זה מאוד יזעזע... אנחנו נזדעזע שזה מה שנגזר בשמים בשנה שעברה...

אבל הההלו... אתה לוקח בחשבון שיש כן וכך אנשים שה' כבר רוצה לפקוד אותם בפקודת ישועה ורחמים... אבל בשביל זה הם צריכים לתפוס את עצמם לידיים... ובשביל זה זימנו אותם לקרבת האסון... קירבה פיזית... או קירבה רגשית... חברתית... קהילתית... וניתן להם צ'אנס להתעורר ולהבין ולהשכיל משהו מסוים שה' רוצה שהם יתעוררו... ו... ומה קרה בסוף?? האם הם התעוררו או לא?? אנחנו לא יודעים...

אבל האם אתה לוקח בחשבון שגם זה נגזר בשנה שעברה???

האם אתה לוקח בחשבון מאות ואלפי יהודים רחוקים שכמעט נכרתו מארץ חיים... ובשמים ניתן להם צ'אנס לשוב ולהתעורר בעקבות הקידוש ש"ש העצום שאותם משפחות שכולות חיזקו במשפטי האמונה שלהם... האם מישהו מעלה על דעתו שעל זה מלאכים יחפזו שנה שעברה??

תחשוב: מדובר במאות יהודים, בנים של ה', שחיים כאן בעולם עשרות שנים והם מנותקים לגמרי מכל זיק של קדושה, וכעת בר"ה האחרון, מלאכים יחפזו... מה יש?? יש עיסקה בשמים!!! עיסקה שמיימת... שיש כן וכך נשמות שצריכות לעלות לשמים... והם יפדו יחד איתם כן וכך נשמות עשויות שישונו תחת כנפי השכינה... **מישהו חושב בכלל על זה??**

אנחנו מזדעזעים מטרגדיות זה טבעי! אנחנו מזדעזעים ממפלות ומגפות... אבל קח בחשבון שדווקא בשמים יש נושאים אחרים שמטרידים עוד יותר... בשמים היו מוטרדים כמה יעברו וכמה יבראו... כמה אנשים הקב"ה ידבר איתם בשנה הקרובה והם יעברו הלאה... לא יתייחסו... ואילו כמה אנשים יבראו מחדש... כמה אנשים יתפסו את עצמם השנה לידיים ויקנו את עולמם בשעה אחת... על זה מלאכים יחפזו!!!

מפחד לומר אבל אם קי"ל שכל האומר יאה

שמייה רבה מברך בכל כחו **קורע גזר דין של שבעים שנה!!!** אז מלאכים יחפזו סביב זה... סביב מספר הפעמים שאני הולך בשנה הקרובה לקרוע גזר דין של שבעים שנה... (אתה יודע מה זה לקרוע ניירת של תיק פלילי שמתבשל כבר שבעים שנה?? תנסה לדמיין בכמה ניירת מדובר...??) אם יש יהודי שה' כבר מחכה לו שבעים שנה... כבר שבעים שנה שה' מחיה אותו!!! שבעים שנה שה' זן ומפרנס אותו... והשנה לראשונה יש סיכוי שמשעה שם יסדק בלב שלו בעקבות השכן הבן תורה שבא להתגרר בשכנותו ש-ראו כמה נאים מעשיו... אתה יודע איזה מתח יש בשמים סביב הצ'אנס הזה?? אתה יודע כמה מלאכים צריכים להיחפזו בשביל להוביל כזה מהלך ולקוות שהוא יצליח??

יש כן וכך יהודים שממתינים לישועה... כי ה' רוצה מהם שינוי מסוים והם לא מבינים... ובשמים הוחלט שהשנה שוב ינתן לכל אחד מהם איתנות... בשביל לתת להם צאנ'ס להבין ולהשכיל... ואז קרובה ישועתם... יש לך מושג עד כמה מלאכים יחפזו וחיל ורעדה יאחזו סביב זה??

שים לב: כל הדוגמאות שאמרתי לך עכשיו... זה דבר שנגזר בשמים בשנה שעברה **והעיתון לא יביא את זה!!!** לא רק בגלל שזה לא מתוקשר ומצולם אלא בגלל שזה בגדר **קול דממה דקה ישמע...** אף אחד לא יודע וגם לא יידע מה באמת התבשל בשנה האחרונה ולאן זה חתר... אז זהו!! שקח בחשבון שבשמים זה מה שבעיקר מטריד!!! בשמים עסוקים במה השנה הבאה עלינו לטובה מקדמת כל אחד ואחד מאיתנו לעולמו הנצחי... בעיתון יהיה כתוב שבראש השנה יכתובו מדדי הבורסה שנחלשו השנה... אבל מישהו מדמיין שהמלאכים יחפזו על המכשיר הלא כשר שלך שבשמים יודעים איזה חורבנות זה עושה בעולמות העליונים... אתה מעלה בדעתך שבר"ה יכתובו ובוים צום כיפור יחתמו איך עוזרים לך להיפטר מהשטר חוב הזה... (שיהי רצון שזה יהיה בדרך הטובה...)

עכשיו: כלפי מה הדברים אמורים???

הרי תכל'ס... אין לנו הרבה מה לעשות עם התיאור הזה... הוא רק מסבך את הראש... הוא רק מכניס אותנו לכל מיני חשבונות???

העניין הוא כך:

העיתון יעשה את שלו... העיתון יסקר את השנה האחרונה עם אירועים דרמטיים שאירעו... אבל גם לך מותר לסקר את השנה הפרטית שלך!! אבל אתה תסקר בצורה הנכונה!! פעם כשהייתי מסקר לעצמי את השנה האחרונה... הייתי עושה את זה פחות או יותר כמו העיתון... הייתי מחפש כל מיני אירועים דרמטיים שאירעו לי בשנה האחרונה... (כל אחד והרפתקי דעודו עליה) הייתי משחזר את המצב הפיננסי שלי בשנה האחרונה... איך הרגשתי... איך הסתדרתי עם איקס וכו' וכו'...

אז זהו שלא!! בשנה האחרונה למדתי לסקר את השנה שלי בצורה הנכונה... אז כן... בחודש שבט נגזר עלי להיות במשבר ממהו מסוים... אבל עזוב... זה כחרס הנשבר... אז כמה ימים לא היה לי מצב רוח... מי זוכר את זה בכלל... אבל לא!! חכה... תתקדם צעד אחד קדימה... נ... מה עשיתי עם המשבר הזה???

אה... אני נזכר שמרוב לחץ עשיתי חשבון נפש וקבלתי על עצמי להוסיף עוד קצת בלימוד ולעשות חזרה... ועד עכשיו הקבלה הזו מחזיקה!!! אוהו... הנה... עכשיו התחלת לדבר!! זה מה שנגזר השנה!!! על זה מלאכים יחפזו!!! בשנה שעברה התורה חיזרה על אכסניה שלה ותבעה בתוקף לזכות אותי בעוד עמל התורה, ובקשתה התקבלה... לצורך העניין נגזר עלי מתח מסוים... שדחק אותי לפינה והביא אותי להחלטה הטובה הזו... אוהו... אם זה מה שנגזר השנה!!! על זה בהחלט היה למלאכים מה להיחפז... זה רציני מאוד. אם נסתכל בהיבט הזה פתאום כל מיני דברים פחות נחמדים שקרו בשנה האחרונה מקבלים מימד אחר... פתאום כל מיני תקופות יותר טובות או פחות טובות מקבלים את הפורפורציה הנכונה שלהם... ההלו... עזוב נקודתית האם היה לך טוב בשנה האחרונה או פחות טוב... תכל'ס... לאן התקדמת השנה הזו?? האם השנה הזו לקחה אותך קדימה או אחורה בייחס לחיי הנצח שלך?? זה הסיקור האמיתי של השנה האחרונה בפרט וכל החיים בכלל...

כשהייתי בחור ועברתי משברים... היה לי מנהג מעניין... כל יום של משבר שהייתי בוכה באותו יום הרבה בתפילה... בסופו של יום הייתי מבסוט!!! אמרתי לעצמי: אני אמנם עדיין בתוך בבעיה... אני עדיין עמוק בתוך המשבר... אני עדיין לא יודע מה יהיה ואיפה הסוף... אבל דבר אחד אני יודע: **מהיום הזה יצאתי מילונר!!!** סו"ס היום התפללתי... צעקתי לה'... לא נכנסתי למיטה בדכאון... אני את היום הזה מנציח!! את התוצאות של היום הזה אני עוד אפגוש בהמשך החיים!!! מה ממש ממש ככה... עבר עליך יום קשה... עברה עליך שנה קשה... בשעת מעשה אם היית מגיע אלי הייתי צריך לעודד אותך... להגיד לך מילים טובות... אל תדאג... יהיה טוב... אבל עזוב... אתה כבר אחרי זה... אתה כבר אחרי זה... אתה כבר אחרי התקופה הקשה... תכל'ס... כעת מדברים על מבט לאחור!!! עם מה יצאת מהתקופה הזו?? מה עשית עם השנה הקשה הזו?? האם זה הביא אותך להתחזק יותר ברוחניות...?? זה גרם לך להיות יותר טוב בתפילה ובעבודת ה'?? אם ככה, אתה יכול לסכם את השנה בסיפוק ולומר: היתה לי שנה טובה!!! היתה לי שנה מבורכת!!!

מבורכת במה?? מבורכת בקנייני הנצח שלי... כי בשביל מה אני פה אם לא בשביל זה... כמובן שלהבא אנחנו מתפללים לה' שנזכה להתחזק בעבודת ה' מתוך אך טוב וחסד... אבל למפרע? כל יום נוסף שהייתי כנוע ופחות זחוח... זכיתי ליותר הכנסות ופחות הוצאות לעולם הנצחי שלי... ואין מקום ביריעה...

משום "חולשא דכהן גדול..."

את היום כיפור אף אחד לא יכול לשכוח... זה היה יום כיפור מפחיד... דווקא הכהן גדול דווקא צדיק ומופלא בדורו... אבל הוא היה זקן וחלש וגם לא כ"כ בריא... ואנחנו הצוות הנאמן של פרחי כהונה שזכינו במשך כל ליל יו"כ להסתופק בצלו של הכה"ג בלשכה ולשמש אותו... (או לחילופין להעיר אותו באצבע צרדא) עברו זה היה יום כיפור מלא במתחים סביב החשש אודות מצבו הבריאותי של הכה"ג... האם יהיו לו כוחות להשלים את כל העבודה או... או חלילה לא... (האמת היא שכבר מתמול מערב יום כיפור... יש כבר התלשיות שהכה"ג חלש במיוחד... עד כדי כך!!... שבאופן חריג הוצרכו **הם** השנה הטיל עשיות של ברזל חמין מעיד"כ להפיג צינתם של המים משום חולשא דכהן גדול... למרות שהשנה אהנו לפני שנה מעוברת... כך שהמקווה הכי פחות קר... ובכל זאת!!! הוצרכו לחמם את המקווה... הלא דבר הוא.) ברוך ה', בהתחלה דווקא הכל הלך למישרים... הכה"ג יצא מבית הפרווה לבין האולם ולמזבח להתוודות וידי ראשון על פר החטאת אשר לו... ואח"כ הוא פנה למזרח המזבח והטיל גורלות על שני השעירים... ברוך ה' הגורל עלה בימין... (זה נקרא שהתחלנו על רגל ימין... יותר נכון: על יד ימין...) ואח"כ הוא שחט את הפר ונתן למי שממסר בו, מיד הוציאו לו קטורת וחסן לתוך הכף... לאחמ"כ הכה"ג נטל את סחתת הזהב האדומה המיוחדת שהתאימו במיוחד בשבילו, שהיא קלה וארוכה כדי שיוכל להשעין אותה על זרועו ועלה למזבח כדי לחתות גחלים... (מה שרק אפשר להקל על חולשא דכה"ג מתאמצים...) ואכן הכה"ג נטל סחתת הגחלים בימיו והקטורת בשמאלו ונכנס לקודש הקדשים... כולם פרשו מן ההיכל...

הלב מחסיר פעימה!!! האם הכל בסידור??? סו"ס הכה"ג כ"כ חלש... והמחתת גחלים היא די כבידה!!! נכון אמנם שעושים מאמץ גדול שהיא תהיה הכי קלה שאפשר... ובשביל זה גם נותנים לכה"ג לאחוז אותה ביד ימין (ולא שמאל) כדי שאת המחתת הכבידה הוא יחזיק ביד הימין מיומנת שלו... אבל עדיין מדובר בג' קבין וגם חס... תבין: בכל העבודות הרגילות אהנו מליים את הכה"ג... תומכים בו... עוזרים... עומדים לידו כמו משמשים בקודש מסורים... אבל כאן?? אסור!!! וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו! אין משבקי"ם! אם הכה"ג מתקשה להחזיק את הכף והמחתת אין מי שיעזור לו... כל שניה נדמתה לנצח... דממה!!! כעת ניתן לשמוע איך הנייאשתיק (פעמון שקשור למחתת) משמיע קול... זה אומר שהכה"ג עדיין מהלך... עוד פסיעה ועוד פסיעה... ואז... לאחר 38 שניות... לפתע הקול נהיה יותר עמום... זה אומר שהכה"ג כבר נבלע בין שני הפרוכת... ואז לפתע הנייאשתיק השתתק... אוהו... נשמנו לרווחה...

כן... זה אומר שהכה"ג הגיע לבין שני הבדים... כעת הגיע עת!!! אין כאן המקום לפרט את החרדת אלוקים... בכיות... וידיים... התעלפויות... כן... זה הרגע הגדול ביותר!! בשניות אלו הכה"ג מקטיר קטורת לפני ולפנים... אבל אהנו הצוות המסור... אהנו מידי עסוקים כעת עם הכה"ג בעצמו... חיינו עוד כמה דקות שבהם הכה"ג אמור להתפלל תפילה קצרה בבית החיצון... והנה לפתע... ברוך ה'... דמותו המאירה של הכה"ג הופיעה בפתח ההיכל!!! כלנו נשמנו לרווחה... הכה"ג אמנם הולך אט אט... הוא נראה חלש... אבל ברוך ה'... הקטורת נעשתה כדינה!!!

ברוך ה'... העיילם כבר התאושה מהמתח... והנה... הכה"ג נטל את המזרק ממי שממסר בו... ושוב חזר לאולם... נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד... האמת היא שאני עדיין לא רגוע... סו"ס מזרק של דם הפר מדובר במזרק כבד מאוד!!!! בערך משקל של שבע עשרה קילו... (הרבה יותר מסחתת גחלים ג' קבין...)

רבש"ע: תתן כח לכהן גדול שלנו... היה עם פיפיות שלוחי עמך בית ישראל... עיני עמך בו תליות ועיני לך מייחלות גש מול קודש הקדשים באימה לשכך כעס וחימה וכו' וכו'... (תחשוב: בשנים עברו היו כהנים גדולים שפחדנו עליהם מסיבה אחרת... ידענו שהם רשעים ופחדנו שהם ימותו בתוך קודה"ק... אבל כאן החשש הוא אחר... הכה"ג צדיק מופלא... אבל חלש מאוד) הכהן גדול אכן נטל את המזרק והתחיל לעלות בפסיעות מדודות... לאחר שתי דקות שנדמו לי כנצח לפתע אהנו שומעים **אחת!!!** אוהו... ברוך ה'... **אחת ואחת... אחת ושתיים**... ואז שמענו אחת **ושלוש**... ולפתע... לפתע שקט... אנו מנסים לאמץ את האזניים... אתה שומע?? לא!! לא שומע... אתה... אתה אולי שמעת? אתה בטוח שלא שמעת?? אני מסתכל על חברי בחיורון... ואהנו מבינים שמשהו פה לא כשורה... ולפתע!!! הכה"ג מופיע בעיניים אדומות!! מתברר שהגרוע מכל קרה... מרוב חולשה המזרק נשמט מידיו של הכה"ג ונשפך הדם בין הזאה של אחת ושלוש לבין אחת וארבע

אוי אוי אוי... שוד ושבר... אל תשאל... אין לך מושג מה קרה פה... צריך להתחיל כעת הכל מהתחלה!!!

הרי קיי"ל: כל מעשה יום הכיפורים האמור על הסדר, אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה כלום... זאת אומרת: הפר נפסל... הקטורת נפסלה, השעיר לה' ולעזאזל נפסלו... הכל מהתחלה!!! אתה יודע מה זה להתחיל הכל מהתחלה?? זה אומר: שוב להביא פר ולהתוודות עליו... להביא שני שעירים חדשים ששנים וכו' ולהגריל עליהם... לשחוט את הפר, לחפון ולהקטיר שוב קטורת בפנים... (שהרי קטורת שחפה קודם שחיתת הפר לא עשה כלום) ושוב!!! שוב לקחת את המזרק של דם הפר ועכשיו שוב לזעוק לשמים ולקוות שהפעם זה יעבור בלשום ולא ישפך הדם... (צ"ע: האם ככה"ג יש להקל שהכה"ג שלא לקבל רק מקצת דמו של פר?? אד"ל, הכה"ג אכן יקבל את הדם בזה כוסות... את המזרק הקל הוא יטול, והמזרק הכבד ישאר כאן ביד הממסר בו לאחריות במידה והמזרק השני יפול, עכ"פ אם הכל ילך כשורה ולא יצטרכו לדם שבמזרק הגדול... הרי הדם שבמזרק זה ישפך לאמה ולא ליסוד דלא כראב"ש)

העוילים כבר התחילו לרנן... שהכהן גדול הזה לא ראוי... משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו... הכה"ג היה שבור מאוד ממה שקרה... אבל כעת אין זמן לשרבון לב... צריך להמשיך!!!

ההיערכות מחדש החלה בקדחתנות... תוך רגעים ספורים, כבר הופיע פר חדש, והכה"ג הפריש אותו שוב, שני שעירים חדשים כבר ממתניים במזרח העזרה לגורלות... ומלשכת בית אבטינס כבר הוציאו למלא חפניו...

שוב הכה"ג סומך על פרו... גורלות... שוב עולה בימין... משם חוזר לפרו, וידי נוסף... שחיטה, ונתנו למי שממסר בדמו... מיד הכה"ג חותה גחלים, חופן, נכנס לקודש הקדשים להקטיר קטורת (למרבה האבסורד יש כאן כבר קטורת מלפני חצי שעה... אבל לא יצאו בה ידי חובה...) הכה"ג הקטיר... שוב תפילה קצרה בבית החיצון... והנה!! שוב הכה"ג מופיע... והנה!!! שוב הכה"ג נטל את המזרק... והפעם חרדה אמיתית!!! והכהנים והעם העומדים בעזרה... כולם שבורי לב... כבר לא יודעים איפה זה הולך להסתיים היום... השעון לא מחכה... ותכל"ס עבודת היום בקושי התחילה!!! (אפילו אלו שנמצאים אי שם בסוכות שבמדבר וממתנים לשעיר המשתלח... כבר הניפו בסדרים באיתות של סימן שאלה... מה קורה... השעיר המשתלח כבר היה אמור להופיע כאן???)

לא אלאה אותך... אבל הסיפור לא נגמר כאן... כי כשהכה"ג כבר סיים להזות בפנים, והוא התחיל להזות מן הפרוכת... מרוב חולשה וערפול חושים הכה"ג החליף והיזהר קודם מדם השעיר, ואח"כ מדם הפר, ולכן הוא היה צריך להזות שוב מדם הפר ואח"כ מדם השעיר... בקיצור: היו שם עוד כמה וכמה מעשה שטן... שמוכרים ומתאגרים אותנו היטב במסכת יומא... אבל מה אתה חושב?? אחרי כל הבעיות והיעיובים... ואחרי כל השרבון לב והעגמת נפש והדם שנשפך תרתי משמע... בסוכו של יום הלשון של זחורית הלבין כשלג!!! ויצאה בת קול ואמרה: לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב את יינך כי כבר רצה אלוקים את מעשיך... ללמדך: לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבקות...

אחד מהנושאים שרבינו יונה מדבר עליהם בחריפות יוצאת דופן!!! זה נושא מוכר שכל אחד מאיתנו מתמודד איתו איכשהו...

הנושא הוא: הפרש מדרכי ציבור!!!

זה לשונו: **בהתאסף ראשי עם וקהלות הקודש לעבוד את הש"ת להעמיד להם מצוות, הנה הם מקדשים את השם... והקב"ה מתעלה באסיפתם ועבודתם, והאיש הפרש מדרכי ציבור הנה הוא ממקטרג על הסכמת עבודת ה', ומראה עצמו כי לא יחפוץ להיות בסודם ולהכתב בכתבם... כי הם מניאים לב חלושי הדעות בפרישתם מדרכי הציבור והינם מן המחטיאים את הרבים...** (עיי"ש בדיוק לשונו...) לחטא הזה יש דימיון מסוים למשומד שרבינו יונה מוזכר בקטע אחד לפני כן... כמו שמשומד יכול להיות לך בן אדם ממש משלנו... ויש לו רק איזה "חור" מסוים ונקודתי ביהדות... דא עקא שהחור הזה מאוד מוסוכן... כי מדובר בבן אדם שכופר בו בכפירה מוחלטת והוא נחשב למשומד לדבר אחד... והוא עלול לאבד את כל העוה"ב שלו על הפרט הזה.

אותו דבר בפרש מדרכי ציבור... יתכן שמדובר בעובד ה' שהוא גלאט... זהיר בכל ד' חלקי שו"ע... א"א לתפוס אותו על שום ס"ק במ"ב... אבל הוא טיפוס מרדן! הוא תמיד מבין יותר ותמיד צריך לעשות אחרת מכולם... וצריך לדעת שהרבה פעמים זה נובע דווקא בגלל שהוא באמת יותר מוצלח מהממוצע... אבל תכל"ס... יש ערך שקוראים לו **כלל ישראל!!!** וכלל ישראל צריכים הנהגת הכלל!! וצריך הכנעה וציות להנהגה שעניה פרושות על תקנת הכלל... וישנם תקנות שמהוגי ישראל מתקנים לטובת הכלל והתקבלו על כלל ישראל... ומכאן ואילך אנו מחוייבים לתקנות האלו!!! וברגע שמגיע יהודי ומשטש את הגבולות האלו הוא צריך לדעת שהוא משחק עם העולם הבא שלו!!!

דא עקא!!! שכאן חובה להסתייג... שאסור להתבלבל ולהיסחף!!! ולא כל דבר שהציבור עושה זה כבר בגדר "דרכי ציבור"!! לא כל שגעון שהציבור אימץ מחייב את היחיד להגדר אחרים... וגם אם מדובר בחיזוק של טרנד חדש או כגולה חדשה שהציבור נסחף אחריה... זה לא בכלל **דרכי ציבור!** ואתה יודע מה? גם מנהג נקודתי שהציבור נוהג... לא צריך להיסחף ולהחליט שזה כבר בגדר דרכי ציבור שהפורש ממנו הוא בעונש הזה... **אז מה כן???**

כאן מתחילה הבעיה!!! שהנושא הזה מאוד מעורפל ומטושטש...

מה שבטוח!!! צריך לכל הפחות לדעת שיש כזה דבר!! יש מושג ששמו פרש מדרכי ציבור!!! מתי זה כן ומתי זה לא?? מתי זה אולי כן ומתי זה בטוח לא?? לא ברור... ברדאי לא אני זה שייגר לך את זה... מה שאני יכול להגיד לך זה דבר אחד:

המושג הזה קיים!!! וצריך לבחון את זה במלא הרצינות כי בנפשנו הדבר!! זה לא צחוק!!! לכאורה אדם שמחזיק אינטרנט באופנים האסורים... ככל הנראה הוא **פרש מדרכי ציבור**... לא יעזור לו שהוא יטען שהוא אף פעם לא נכשל בעריות... אני מצידי מאמין לו שהוא לא נכשל... אבל אתה **פרש מדרכי ציבור!!!**

סו"ס זה מהעבירות החמורות ביותר... וגם מי שאין לו נערווען לא בק"ש ולא בד' המינים... אבל בזה יש מה להיות נערווען... סו"ס אהנו כבר מקריבים כ"כ הרבה ומשתדלים כ"כ לבנות את העולם הבא שלנו... ו... ולא מומלץ להפסיד אותו!!! השארתי אותך עם לשון בחוץ... עם המון סימני שאלה... כן... אהנו נמצאים בעולם של בירור... צריך לדעת שכל דבר שמסווג להסכמת הציבור יש בוה חומרא יותר מכל דבר אחר... ההרהרתי: שכל דרשה ב"ג מידות שדרשו אותה בלשכת הגזית לפני 400 שנה... יכול לבא בית דין אחר ולפרוק אותה... אבל ברגע שלשכת הגזית גזרו תקנה והיא התקבלה בתפוצת ישראל אין שום דרך לבטל את התקנה הזו!! היא שרירה וקיימת לעולם ועד ולנצח נצחים ודו"ק...

תזכורת!!!! מתחילים מסכת ביצה...

כן... בתוך כל ההכנות והאווירה לקראת הימים הנוראים... צריך לזכור שה"חיים" חזקים **מהכלל!!!** החיים ממשכים כרגיל... ואם כי הם חיינו ואורך ימינו אז להזכירכם שבשבוע הבא... בכ"ה אלול- יום בריאת העולם... ביום הזה מתחילים **מסכת ביצה** במסגרת לימוד דף היומיומי!!! אז נכון שביום הזה יש גם סליחות... נכון שביום הזה יש נוהגים לעשות תיקון מיוחד ליום בריאת העולם... נכון שהראש תפוס לגמרי בהכנות לראש השנה... אבל תכלס... **תורה היא וללמוד אני צריך!!!** התורה תובעת את שלה... ומסכת ביצה מתחילה ואיתה נגיע ל"ה עידן... מי שזכה לסיים את מסכת סוכה בכ"ה באלול אשרי חלקו... הוא מגיע לר"ה עם משהו בידיים... ומי שלא??? אז בשביל זה יש מסכת ביצה שאני מגיע ומכריז... רבש"ע: אני **מתחיל** פה משהו עם תחילת השנה...

אז ככה: רק לשבר את האוזן: להתחיל מסכת ביצה בערב ר"ה זה לוקוסו שלבולקוסו... למה?? **כי זה בדיוק הסוגיה!!!** מסכת ביצה זו מסכת שכל כולה עסוקה בהלכות יום טוב... וזה בדיוק התאריך של החגים!!!

אז ככה... סיפור כללי מלמעלה: מה זה המסכת הזו???

אז אמנם עקרונית המסכת הזו מדברת על הלכות יום טוב!!! אבל ההגדרה העוד יותר מדויקת: כל המסכת מתחילה ועד סופה מדברת רק על **זרבנות** כל הגזירות שרבנן תקנו בענייני שבות של יום טוב... המשנה מונה ומפרטת ודנה בכובד ראש בכל השבותים שחכמים תקנו לאורך ה-800 שנה ויותר שהיה לשכת הגזית ומידי חג בחג יצאו עוד ועוד חקיקות להגדיל את מסכת ביצה ולהאדירה... אז אני יכול להגיד לך שאני לבד מניתי למעלה ממאה שבותים... (אל תתפס על המספר כי זה מה שיצא לי לפוס ריהטא... ואפשר להתווכח לדון על זה... אדרבה... תסעור קעת על המסכת ותעשה מבין משלך ומעניין אותי לפעור איתך אח"כ השוואות... **בפצרה ממש**: לי יצא שיש: 10 שבותים במקום ומכרז, 6 במתקן כלי, 11 בהוצאה, 10 במבעיר ומכבה, 5 בדש ובורה, 4 בהפשט ועיבוד, 6 שבותים האמורים בתנור, עוד 2 בלשית הפת, 23 אופנים האסורים משום מוקצה ואינו מן המוכן, עוד 4 בספק מוכן, גזירה דביצה על 4 ענפיה, וגזירה דכיסוי הדם על 6 אופניה, חוץ מזה מצאתי 28 תורים מיוחדים שחז"ל התירו, שמתוכם יש יותר מעשרים מחלוקות ב"ש ובה"ל למיטב זכרוני... עכשיו: אל תתרגש מהבקיאות שלי... את הכל העתקתי קעת מרשימות מסודרות ששטרות אצלי מאז שלמדתי מסכת ביצה בפעם האחרונה... אני בסה"כ למדתי לפסוק ולמנות שבותים לפי השיקול דעת שלי ויש הרבה מה להתווכח בסיווג ובחלוקה של השבותים... דא עקא שעד כה לא היה לי עם מי לחלוק את זה... אולי ס"ס מישור יצא לקבוע איתי תרבותא ב... ב... בדברי **סופרים!!!!** שהיו סופרים דברי חכמים... זה חלום חיי... לענ"ד זה עיקר השיטתן של מסכת ביצה בפרט ואיסורה דרבנן בכלל...)

אז סצת רסע משוגל של "הלכה בקרוב ממש למעשה..." מה יש כ"ה הרבה לדון ולדוש בדני דרבנן?? מילא בדאורייתא... אנחנו מנסים לברר מה רצון התורה... אבל בדרבנן?? הנה לשכת הגזית פתוחה... תכנס... תשאל... תברר מה הם באמת התכוונו וזהו... נסיים את הסיפור... **אז זהו!!! שיש פה מידע בסיסי שצריך לדעת אותו...**

שכל גזירה חדשה שיצאה מלשכת הגזית... ב"ב חודש הראשונים היתה האפלה וצו איסור פרסום על סיבת התקנה וטעמיה... כלומר: יום אחד יוצאת הוראה מלשכת הגזית... ביצה שנולדה ביום טוב אסורה!!! סוף פסוקי למה? אין נימוקים! אין הסברים!!! צריך לעשות כי כך ההוראה... ובמשך י"ב חודש כלל ישראל אמורים לקיים את ההוראה הזו בלי להבין! ואז אחרי שנה... ב"ד יוצא ומברר אם פשטה התקנה... אם רוב הציבור עומד בה... ברגע שרוב ציבור קיבל אותה... זהו!!! כעת הגזירה נחקקת לדורות כללה ישראל וא"א לבטל אותה לעולם... נעתי ניתן לשחרר מידע ולגלות את טעמי הגזירה... זה המסלול!!!

וכאו מתחיל הסיפור... נתיב לשכת הגזית בחג שבועות האחרון יצאו הגזירה חדשה אסור לרחוץ ביום טוב... ולי הרי יש את עלון אז נדבר... ולא מתאים לי הגזירה הזו... זה לא מסתדר לי... מה הבעיה?? אני יוצא פה בחדר מאמרים מרדניים ונרגניים... אאוף... למה אסור לרחוץ... (אני נוהר לא להגיד שמותי כי אז מגיע לי מכת מרדות... תסמוך עלי... אני מספיק חכם ללכת בין הטיפות ולהעביר את המסר בלי לעבור על החוק) ובקיצור: אני יוצר אוירה כללית של אאוף... לא רוצים... וכצפוי אחרי י"ב חודש לשכת הגזית יוצאים בבירור האם התקנה פשטה ברוב ישראל... ומתברר שהקמפיין שלי הצליח (בשיתוף קבוצות היואצפ מאורגנות שהביעו חוסר שביעות רצון מהתקנה)... ולאו!!! לא פשטה התקנה... באותו רגע התקנה נהפכת ללא רלוונטית... קבל ביטול... לא עשינו עסק... זכות!!! זכותנו... זכות הציבור לא לשתף פעולה ולקבוע את הסדר יום נגד לשכת הגזית...

אז זהו!!! שכאו מגיעה העובדה ה' הגדולה שלנו... להמליך על עצמנו את ההנהגה המעשית של עול מלכות שמים בעולם!!! להיכנע מיוזמתנו להנהגה של חכמים שאוכפת את עול מלכות שמים כאן בעולם... ולזה קוראים דברי סופרים!! כן... זכותנו להתמרד... זכותנו לא לשתף פעולה... יש לנו את השרירים והיכולות לסכל את תקנת חז"ל ולהפוך אותה ללא רלוונטית... ודווקא בגלל הווטו הזה שאנחנו יכולים להפעיל... דווקא מהמקום הזה ה' פונה אלינו ואומר לנו... בבקשה... **תמליכוני עליכם!!!** תנו את מלא הגיבוי ללשכת הגזית ותמסרו בידיים שלהם את ממשלת הדור לאכוף את עול מלכות שמים בעולם... וכאן אני ואתה מגיעים בבחירה האישית שלנו... ובמקום להתמרד ולהתנער... אדרבה... אנחנו מחליטים שכל תקנה שיוצאת מלשכת הגזית אנחנו מסתערים עליה בחיבה... ודבר ראשון: מקבלים על עצמנו את זה ללא פשרות ושאלות וגם בלי להבין... אדרבה... אנחנו נכנסים לביהמ"ד עם התקנה החדשה ועושים ממנה ממומב... מסיבת יתוונאים... פרשנויות... רבות: השבוע יצאה גזירה מלשכת הגזית שביצה שנולדה ביום טוב אסורה... למה? מה אתם אומרים? מתחילים פרשנויות... זה אומר משום פירות הנושרים וזה אומר משום הכנה דרבה... זה אומר משקין שזבו... תוציא שלם... (מה הפלא שז' דפים הראשונים של מסכת ביצה מדברים על הביצה הזו)... דשים בזה... לוקחים את זה בשיא שיא הרצינות!!! מה פירוש?? הרי באותה מידה אני ואתה יכלנו לזלזל בתקנה הזו ולהפוך אותה ללא רלוונטית... אז באותה מידה, אנחנו "בעלי אסופות" כמו ידני דואגים לקבע אותה ולנטוע אותה כדברנות וכסממנות נטועים... **זה מסכת ביצה!!!** מסכת ביצה כולה אמנם תקנות דרבנן... אבל זה לא מדויק לגמרי להגיד שזה שייך לרבנו... ולמה?? כי עם כל הכבוד לרבנן שתקנו את זה... סבא שלך היה מספיק דומיננטי וחזק כדי לזלזל ולהתמרד ולסכל את התקנות דרבנן האלו... **אז זהו!!! שהוא החליט ההיפר...** הוא החליט להמליך את ה'

ולחבק את כל התקנות האלו לעשות מזה מסכת ביצה שלימה... הוא לקח כל תקנה ודש בה בחיבה... חקר בה וליטש אותה וספר אותה באהבה וצירף אותה לרשימה הארוכה של תקנות שהצטברו אצלו... מי שיתחיל מסכת ביצה שבוע הבא יכול לחוש כמעט באופן ממשבי בדפים את התחושה הזו... חכמים החליטו שאסור לטלטל סכין מסוים או מדוך... נו... אני ואתה שומעים על "הצעת חוק" החדשה הנקודתית והפרטנית הזו... מה התגובה??? או שמגיבים באדישות או בזעם... **אז זהו!!!** שבמסכת ביצה מגיבים באש קודש... אש של תורה... בהכנעה וברצינות תהומית!!! הלוואי ואשתי במטבח הייתה מתייחסת לקרש חיתוך כמו שבמסכת ביצה זה נהפך למחלוקת שלימה בין ב"ש ובה"ל... במסכת ביצה אנחנו לומדים שאפשר לקחת ביצה שאסורה ביום טוב ולעשות ממנה מלכות שמים בפועל... אם חכמים קבעו ואני מקבל את זה... יש פה מלכות שמים!!! תחשוב: בסוף שבועים שנות גלות בבל, ס"ס כל הצדיקים והחרש והמסגר עולים לבנות את בית המקדש... (ויש תביעה על מי שלא עולה) אבל יש משהו שדוחף את כולם לעלות והוא לא עולה... תנחש מי? עזרא הסופר! מה יש? מתצלל... קוראים לי עזרא הסופר!!! למה קוראים לי סופר?? כי אני סופר בחיבה את הדברי סופרים... מה אעשה... שהרבה הגדול ברוך בן נריה הוא מאוד זקן... והוא כבר לא יכול לעשות את כל הדוך מבבל לא"י... ולכן הוא נשאר בבבל... ולכן אני נשאר איתו!!! כן... עם כל הכבוד לבית המקדש... לארץ ישראל... לשמיטה... לתרומה... אבל יש משהו אחד יותר חשוב... לשבת בהכנעה מול הליגער ברוך בן נריה ולספור עוד תקנת חז"ל ועוד... אין ברירה... בית המקדש יאלץ לחכות... מה נעשה... קודם כל "כי מציון תצא תורה" ורק אח"כ דבר ה' מירושלים... קודם אני אזכה לספור דברי סופרים ולקבל י"ע בהכנעה ובשמחה את דברי חכמים... ואז אני אגיע לשיעור קומה של עזרא **הסופר**... רק אז אוכל לגשת ולחונן את בית המקדש...

---מסכת ביצה זה מסכת של יום טוב **שני** של ראש השנה!! ביו"ט ראשון אנחנו ממליכים את ה' בתפילה, באמונה שובכן ותמלוך אתה ה' לעתיד לבא, אנחנו תוקעים בשופר של תקווה, אנה, תקע בשופר גדול לחרותנו, מתעסקים בעיקר בהמלכת ה' שתהיה לעתיד לבא, ולנו לא נותר אלא להתפלל על זה... אבל מגיע יום טוב נה... ושוב... שוב ממליכים את ה'... שוב תוקעים בשופר... מה קרה?? מה **לא טוב** בהמלכת ה' ובתקיעות של אתמול שאתם שוב תוקעים בשופר?? **מה התשובה???**

אתמול **התפללנו** על מלכות שמים!!! אבל היום זה קורה בפועל!! היום הגיעו חכמים ומשום מה החליטו שיהיה עוד יום של ראש השנה... יכולנו להתנגד... יכולנו להתנער... **אבל לא!!!** אנחנו מקבלים את זה... והנה... אנחנו פה ממליכים את ההנהגה של מלכות שמים בפועל... מה הפלא שביו"ט שני של ר"ה יש דינא **רפיא**... אתה יודע למה?? כי ביו"ט ראשון של ר"ה אנחנו מדברים על משהו שצריך לקרות ועדיין לא קרה... כאן רב הנסתר על הגללה... לך תדע מה יכולת לפעול בגילוי מלכותו יתברך ולא עשית... לך תדע כמה מלכות ה' מתעכבת רק בגללך... נישט פשוט... זה דינא קשיא!!! אבל שמגיע יו"ט שני פה אין מה להבין... **זה קורה כאן ועכשיו!!!** אני מכריז בזאת שאני ממליך את ההנהגה המעשית של כבוד שמים בעולם... אני מכריז בזאת שהביצה שנולדה לי גם היום אסורה כי שני ימים טובים של ר"ה קדושה אחת נינהו!!! זה קורה כאן ועכשיו עם השופר ועם הביצה ועם המיגו דאתקצאי...

במילה אחת: זה ההבדל בין ראש השנה ליטאי לר"ה חסידי... ר"ה ליטאי זה פלגות... כי אני הליטאי מגיע לבד לר"ה ונו... אני לא יודע אם אני מספיק ממליך את ה' או לא... אבל החסיד האמיתי (לא המזויף) שמגיע לרבי ומכריז: אני כאן מקבל י"ע עול מלכות שמים!! יש פה הנהגה שאני מחויב אליה... הוא יותר רגוע... הוא מבצע כאן ועכשיו את המלכה ה'... הוא מצביע על הרבי ואומר לרבש"ע... זה בסדר... אם אני אקנה השנה אייפון... הרבי יעשה לי נו נו נו... וזה יזרק באוויר יום... (למעט אותם אלו שמגיעים לרבה ועושים מה שמתחשק להם... יעשו טובה לכולם וישארו בבית)... ובמילה אחת אחרונה: זה מה שמפריד בינינו לבין משיח...

נדמה לנו שאנחנו מחכים וממתינים למשיח!!! נדמה לנו... דא עקא שלא... המשיח אמנם ירפא את כל החולים ויחנן את כל המעוכבים ויפקוד את כל העקרות... אבל הוא **יאכוף אותנו על כבוד שמים!!!** ונדרש מאיתנו לרצות את זה... וממש ממש לא בטוח שאנחנו רוצים את זה... אני ארדש בזמן האחרון הגעתי לבשלות בנשא זה... ואני כבר מסוגל לקבל את המשיח!!! אני מסוגל שמיישו פתאום יופיע עם שבט מיהודה... ומחוקק מבין רגליו... אני ערוך לאפשרות שהוא ישנה לי את התכנים של אז נדברו... (תחשוב טוב טוב לפני שאתה מכריז שאתה ערוך לזה)... צריך לצפות למשיח... ולהבין של כרוך בקבלת עול... זה לא רק חגיגה... משיח לא רק הולך לסגור לנו את כל החובות בנק... הוא גם הולך לחוקק חוקים בתורה ואנחנו נהיה מחויבים לזה... מוכן או לא מוכן??

הנה לר... סבלה מתאימה לראש השנה!!!

זה השטיין של הפנימי של מסכת ביצה... להסתער על עשרות רבות של תקנות חכמים... שכשלמדתי את זה בפעמים הראשונות זה היה נראה כ"כ יבש... נוך אתקנה... עוד איסור של חכמים... עוד יכוח בדעת חכמים מה כוונתם... עוד איזה פריט שחכמים החליטו שזה מוקצה... היה לי קושי מסוים להתחבר לזה... עד שנכנסתי למצב של "דברי סופרים!!!!!" עד שנכנסתי לשיטתן של אותו שייבוחר שצועד לילה שלם בליל ר"ה בדרך **לא** לבית המקדש!!! אל לבית יעזק!!! ומה השטיגן שלו בכל הליל ר"ה הזה? שאנחנו הולכים עוד מעט לפגוש את הליגער רבן גמליאל נשיא ישראל ואנחנו משתעבדים להנהגת עול תורה שהוא מכתב לנו... במשך לילה שלם הוא גרס את עשרות התקנות שר"ג הזקן תיקן מפני תיקון העולם במסכת גיטין... (כולל את תקנת פרוזבול של היידע הלל הזקן)... ובמשך אותו לילה הוא גרס את כל מסכת ביצה על עשרות שבותיה בחשק ובשמחה... פי פערתי ואשארה כי לא מצוותיך יאבת...

מי שכך מקבל על עצמו מלכות שמים בליל ר"ה... מה הפלא שהוא לא צריך את האוירה של נתנה תוקף... מה הפלא שהוא לא צריך את האוירה המחשמלת של אלף איש אומרים יהא שמיא רבה... הוא קעת ועכשיו מכתת את רגליו עם הפנים קדימה להשתעבד להנהגת המחוקקת של עול מלכות שמים בעולם!!! אוי... נגמר המקום ביריעה... ועדיין לא נגשנו למנהג המסורתי לסקר את המסכת... אז אולי בשבוע הבא... אבל קודם תחילתי!!! ביום שלישי הבעל"ט.

תוספת שבת

זמני הדלק"ג שבת מוקדם פרשת כי תבא
 ירושלים: 6:34 מוקדם: 6:24
 בני ברק: 6:49 מוקדם: 6:39
 מודיעין עילית: 6:43 מוקדם: 6:33
 חיפה: 6:44 מוקדם: 6:34

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

שים לב! זמני השקיעה וזמני הדלקת נרות שבת מקדימים!

"המשגיח רבי יחזקאל לוונשטיין זצוק"ל היה מכריז מידי שנה: "שני שבתות האחרונות של השנה מתקנים את כל השנה"

מרן המשגיח הגר"י לוונשטיין זיע"א אמר בשיחות הכנה לימי הדין וז"ל: "תחילה עלינו לקבל ע"ע לקבל את השבת בזמן כראוי, ולא כפי שאנו נוהגים עתה שבעת שהנני הולך לקבלת שבת בישיבה הריני רואה ציבור גדול המתפללים תפילת מנחה. וכי ראוי הדבר לבני תורה להכנס לשבת באיחור? ובוודאי מחובתנו להקדים בכניסת השבת..."
 (אור יחזקאל, אלול עמוד ש"ג)

מרן הגה"צ רבי יחזקאל לוונשטיין זצוק"ל: שבועיים האחרונים של השנה מתקנים את כל השנה

(שע"ת ג, ד) בדבר חומר דברי סופרים יותר מיינה של תורה. והטעמים לכך, שכאשר נובע מחמת זלזול וקלות חמור מאד ענשו, כמו כן עלינו להזהר בדיבור בשבת שהלא שנינו "בקושי התירו לומר שלום בשבת" (ירושלמי פט"ו שבת) ועל אחת כמה וכמה דברים בטלים בשבת שודאי איסור גמור הם.

יסודה של השבת היא חזקת אמונה, כי השבת מורה על חידוש הבריאה, הסבא מקעלם ז"ל היה אומר שחזינן ששם שבת נמצא אף אצל אומות העולם, כי השבת מלמדת על האמונה בבריאת העולם ואף אומות העולם מאמינים בכך, ומשו"ה כל המתחזק בשמירת שבת הרי מחזק בקרבן יסודות האמונה, ולכן שקולה שבת כנגד שמירת כל התורה כולה, שיסוד האמונה היא כל התורה כולה, ובפרט כאשר יהרהר בשמרו השבת שהטעם לשמירתו היא ש"אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש" (שמות לא, יז), הרי בזה גופא מחדש את האמונה, ולכן ודאי שזו תהא ההכנה הראויה לקראת ראש השנה, שהרי עיקר סכנת האדם היא אמירת שלום יהיה לי, וכנאמר בכתוב "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי וגו' לא יאבה ד' סלוח לו כי אז יעשן אף ד' ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר התורה וגו'" (דברים כט, יח). יתכן ואדם אינו עוסק במוסר ועדיין לא השלים מעלותיו, ומכל מקום בשעה שיש לו פחד ואימה מיום הדין ושואף לתקן דרכיו, אזי יש לו תקוה שירצה בו הקב"ה.

חמור ביותר הם אלו שאינם דואגים וחוששים כלל וכביכול חושבים ששלום יהיה להם, ועונשם שהקב"ה אינו סולח להם ומוחה שמם מתחת השמים, וא"כ העיקר עלינו להשתדל שיהיה לנו לכל הפחות איזה הרגש בפרט יום הדין, וכאשר יחזק את יסודות האמונה תבוא היראה בקרבנו ויש לו תקוה לזכות בדין, וממילא כאשר נתבאר שהחזיק בשמירת שבת מחזקת ומשרישה אמונה בלבבו ודאי שזו אחת מן הדרכים הראויות להכנה למשפט.

נמצאים אנו שבועיים לפני ראש השנה ומזכירים אנו תמיד מאמר חז"ל (שבת קיח:): "אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים", וא"כ שתי שבתות אחרונות של השנה לו נשמרם כראוי היינו זוכים לגאולה העתידה, ומשו"ה מחובתנו להזהר במיוחד בשתי שבתות אלו בשמירת שבת. זכורני בקעלם בשנה הראשונה בהיותי שם היתה הקבלה המרכזית ביוה"כ להזהר בשמירת שבת.

איתא בגמ' (סנהדרין מ.) "מעשה באחד שרכב על סוס בשבת וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא מפני שהשעה צריכה לכך". חזינן שאף בימי סנהדרין היה הדור פרוץ בענין השבת, ולכן סקלו את הרוכב על הסוס בשבת אע"ג דרכיבה על סוס אינו אלא שבות, כי רצו חז"ל לגדור ולהזהיר את העם על השבת, וכשם שבשעה שהשעה צריכה לכך עונש העובר חמור יותר, כמו כן אף השכר הצפוי למקפיד ונזהר רב לאין שיעור, והנה בזמנינו אנו פרוצים מאד בשמירת השבת ולא רק בשבות דרבנן אלא אף ח"ו במלאכות דאורייתא, א"כ ודאי שמחובתנו להתחזק בענין השבת, והמתחזק בכך מי יודע כמה גדול חלקו. איתא (ירושלמי ברכות פ"א) "שקולה שבת כנגד כל התורה כולה", כל פרט ופרט משמירת שבת שקול כנגד כל התורה, ועוד איתא (ירושלמי ברכות פ"ט) "אם ראית דור שמתרפין בה עמוד והתחזק ואתה נוטל שכר כנגד כולם", וא"כ בשעה שהדור מתרפין בשבת ודאי שהמתחזק יקבל שכר כנגד כולם, שהרי אף בדור שאין מתרפין שקול שבת כנגד כל התורה כולה.

ותחילה עלינו לקבל ע"ע לקבל את השבת בזמן הראוי, ולא כפי שאנו נוהגים עתה שבעת שהנני הולך לקבלת שבת בישיבה, הריני רואה ציבור גדול המתפללים תפילת מנחה, וכי ראוי הדבר לבני תורה להכנס לשבת באיחור, ובוודאי מחובתנו להקדים בכניסת השבת, לפחות חצי שעה קודם, כמו כן לקבל על עצמנו ללמוד הלכות שבת, כי כל שאינו לומד הל' שבת ודאי נכשל בחטא, ולפחות באיסורי דרבנן, ואל נזלזל באיסורי דרבנן שהלא ידוע דברי הרבינו יונה

השבת, השלט של חנות היהדות - מעשיות ומאמרים נפלאים לחיזוק שמירת השבת ממרן בעל ה"חפץ חיים" זיע"א לרגל יומא דהילולא כ"ג אלול

הלב. למה הדבר דומה? לחולה שנחלה בכל אבריו. נתכנסו רופאים ודנו כיצד לרפאותו, וכל רופא חיפש תרופה למחלי

כה כתב מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל באגרתו המפורסמת "שבת - היא לב היהודי והיהדות וברור שלפני הכל צריך לחזק את

רבים של כל בני הגולה - מרן ה'חפץ חיים' זיע"א, בכדי לבקשו כי יכנס בדחיפות אסיפת רבנים בוורשה הבירה, בכדי שזו תמחה בממשלה הפולנית על החלטתה ותפעל לביטולה.

היה זה בערוב ימיו של ה'חפץ חיים'. באותם ימים, שמיעתו כבר היתה כבדה, ותגובותיו קצרות. לאחר שהוצע בפניו הענין כולו, הוא נאנח מעומק ליבו, הניד בראשו ואמר: "אכן... יש לכנס אסיפת רבנים בגרודנא!..." השלוחים, אשר סברו כי דבריהם לא הובנו כהלכה, חזרו והסבירו כי הינם מבקשים שתתכנס אסיפת רבנים בוורשה, בכדי למחות בממשלה הפולנית. אולם ה'חפץ חיים' רק נאנח שוב ואמר: "אכן, יש לכנס אסיפת רבנים בגרודנא!..." גם בפעם השלישית, לא שינה ה'חפץ חיים' מדבריו: "אכן, יש לכנס אסיפת רבנים בגרודנא!", הוא חזר בשלישית. לא נותרה לשלוחים ברירה, כי אם לחזור אל משלחיהם ולהביא בפניהם את תשובתו של ה'חפץ חיים'. ולנוכח הוראתו הברורה של גדול הדור, מי יכול לסרב? ואכן, בלית ברירה החלו העסקנים שוקדים על כינוסה של אסיפת רבנים בגרודנא, על פי הוראתו של ה'חפץ חיים', כאשר אף ה'חפץ חיים' עצמו, חרף זקנותו המופלגת, מטריח את עצמו להשתתף באסיפה לצד מאות רבנים מכל רחבי המדינה. עם הגיע ה'חפץ חיים' לגרודנא, הורה הוא לאסוף את תושבי העיר לכנס מיוחד, שיוקדש לנושא של חיווק היהדות ושמירת השבת, בעודו מתבטא ואומר: "אם בשמים נגזרה הגזירה על גרודנא, הרי שאין הדבר תלוי אלא ביהודי גרודנא, שהרי הגויים אינם מצווים על שמירת השבת!..."

ואכן, יהודי העיר התכנסו וקיבלו על עצמם גדרים בשמירת השבת, ולאחר מכן - הורה ה'חפץ חיים' לקרוא אליו את בעלי מפעל הטבק המדובר, ולדרוש מהם לקבל החלטה ברורה, כי במידה ואמנם ידרשו על ידי השלטונות להפעיל את המפעל בשבת - הרי שהם לא יצייתו להוראה, בכל מחיר, גם אם הדבר יהיה כרוך בסגירתו של המפעל לצמיתות. לאחר שהתקבלה התחייבות מצידם של בעלי המפעל, הורה ה'חפץ חיים' לכנס את מאות עובדי המפעל, וגם מהם הוא דרש התחייבות, כי יהיה מה שיהיה, הם לא יסכימו בשום אופן לעבוד ביום השבת, אפילו אם ימצאו את עצמם כשמטה לחמם נשבר! רק לאחר שעובדי המפעל התחייבו אף הם כדרישת ה'חפץ חיים', הורה הכהן הגדול מראדין כי הגיעה השעה למעט השתדלות... הוא ציוה לשלוח משלחת בת שניים או שלושה חברים לוורשה, בכדי לבקש מהשלטונות את ביטול הגזירה. ואמנם, לאחר שיהודי גרודנא עשו את שלהם - נשאה ההשתדלות פרי, והגזירה התבטלה... (מעשה במפעל בגרודנא מתוך הספר ללמודך - דרוש)

שהוא מומחה לה. קרא להם רופא זקן ואמר: 'האינכם שמים לב שהדופק חלש?! אם כן צריך להניח את כל השאר ולחפש רק כיצד לחזק את הלב, שאם לא מה יועילו כל התרופות?!' - ולעניינו: יהודים חולים עכשיו במחלות רבות. אולם תחילה יש לרפא את מחלת חילול השבת שכן השבת היא לב האמונה". וכאן המשיל את משלו הקולע: "מעל לכל חנות או בית מלאכה קבוע שלט הפונה לרשות הרבים. בשלט מצוינת במפורש מהותו של החנות או של בית העסק. כל זמן שהשלט תלוי בצורה בולטת יודעים העוברים והשבים שבעל המקום עומד מאחורי חנותו והיא מנוהלת כראוי. אפילו אם נעדר הוא מהמקום לזמן מה ימשיך השלט להעיד כי החנות עדיין קיימת. אולם, ברגע שהשלט מוסר מחזיתה של החנות ברור כבר לכל שבעל החנות נטש את המקום לחלוטין ושוב לא יחזור אליו. כך גם לגבי השבת, זו שהיא אות בין הקב"ה לבינינו אות כי - ששת ימים עשה הבורא את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת. ואמנם כל זמן שיהודי שומר את השבת מעיד הוא על אותה ברית נצחית שנכרתה בין הקב"ה לבינו ועל כך שיהודי הוא. ואפילו אם עובר הוא, חלילה, על מצוה כל שהיא נשאר הוא עדיין בגדר יהודי כאותו בעל עסק ששלטו נשאר אפילו אם יסע לזמן מה. אבל יהודי שמחלל שבת בפרהסיא כאילו עוקר את השלט מחנותו ומעיד בכך על עצמו, חלילה שנשמתו לא בגדר נשמה יהודית. וזה מה שאמרו חז"ל: "כל המחלל את השבת כאילו כפר בכל התורה כולה".

הוראת החפץ חיים לתושבי גרודנא על גזירת השבת

בפאתי העיירה גרודנא, שכן מפעל לייצור טבק. המפעל היה בבעלות יהודית, ואף העסיק מאות יהודים באגפיו השונים. היה זה מפעל חשוב עבור הכלכלה הפולנית, ואף היה אחראי על אספקת חלק ניכר מהתצרוכת המקומית, עובדה אשר גרמה לשלטונות לגלות בו ענין רב. כך, ביום מן הימים, גילה מי שגילה, כי המפעל שובת יומיים בכל שבוע: ביום ראשון - שהוא יום המנוחה הלאומי, וביום השבת - היום הקדוש ליהודים. עובדה זו, לא מצאה חן בעיני השלטונות אשר חששו מפני פגיעה באספקה השוטפת של תצרוכת הטבק של איכרי המדינה, ולפיכך יצאה הוראה רשמית אשר חייבה את הפעלתו של המפעל ברציפות, ששה ימים בשבוע, מיום שני - ועד לאחר יום השבת. משמעותה של גזירה זו, אילו יצאה אל הפועל, היתה, חילול שבת המוני על ידי מאות יהודים, והשבתת קדושת השבת אצל אלפי בני משפחותיהם. מציאות שכזו, עלולה היתה להשפיע בעקיפין על קדושת השבת באזור כולו, ותוצאותיה מי ישרון! לפיכך, רבנים ועסקנים ששמעו על הגזירה, מיהרו לשלוח משלחת דחופה אל

מדברי רבינו מרן הגרא"ל שטינמן זיע"א בשם מרן החפץ חיים והגר"א לופיאן זיע"א

ממילא יוצא שמצוה בשבת היא כל כך גדולה, אם הוא מתפלל כאילו קיים תרי"ג מצוות של תפילה, אם לומד שעה הרי זה כאילו למד תרי"ג שעות, ואם למד עשר שעות זה תרי"ג פעמים עשר, הרבה מאד מאד!

עכ"פ מצוה של שבת כל כך גדולה, ומצד שני צריך מאד להיזהר שלא יבואו חלילה וחס לחילול שבת, לכן חכמים אמרו הרבה דברים, כמו חייב אדם למשמש בגדיו ערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא, רבנן חייבו שצריך למשמש בכל הבגדים שלבוש אם יש בהם משהו...

ראיתי במקום שכתוב שרבי אלי' לאפיאן היה פעם בשבת אצל הח"ח, ואמר לו הח"ח היות ששבת שקולה כנגד תרי"ג לכן כל דבר מצוה שעושים בשבת נחשב תרי"ג, כפול שש מאות ושלוש עשרה. אם אחד לומד תורה - תרי"ג, אפילו אם לומד מילה של תורה שזה גם כן מצוה, כמו שהגאון מביא מהירושלמי שאפילו מילה אחת של תורה תלמוד תורה כנגד כולם, אפילו מילה אחת! עכ"פ כל מילה של תורה זה מצוה, וכל מצוה שעושים בשבת נחשב תרי"ג.

ושמעתי בשם הבן איש חי שאומר שכל מצוה שעושים בשבת נחשב אלף, אבל החפץ חיים אמר תרי"ג - ת' ר' י"ג מצוות.

לפרטים והנצחות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324gail.coa

לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדריים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון

037630543 שלווחה 2040 .

מאמר מאת הרב יצחק חיים פוס שליט"א

מחבר ספר חמודי יצחק על התורה - היו"ל בימים אלו

"אורי" זה ראש השנה

את מעשינו, ובכך יכלו הקללות מאתנו. עכ"ד. [ורגיל היה להוסיף, שהיו מקומות שבזמן קריאת הקללות בבית הכנסת היו אנשים בורחים החוצה, עד שהנשארים היו צריכים לחפש מנין לקריאת התורה, והיום שאין בורחים אין זה משום ש"איכשר דרא" ואנו צדיקים מהם (אע"פ שאמנם איכשר לענין זה שאנו יודעים שקריאת התורה בעי עשרה ואין לברוח מביה"כ, ואנו אף מדקדקים לכיון לקרוא לשם מצוה, ומדקדקים בקריאת כל תיבה ותיבה שתהיה כהלכתה), אלא הביאור הוא שהדורות ההם 'חיו' את הדברים, והתוכחה שבקללות אמנם 'דיברה' אליהם עד שלא היו מסוגלים לשמוע ולעמוד בזה, משא"כ אנו שהיראת שמים שלנו נצטננה ואיננו מרגישים כמוחש שהדברים הללו שרירים וקיימים, ומכוונים אל כל אחד ואחד].

בפרשת עקב (י"א, י"ב) כתיב "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא וגו' אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק, והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה וגו' למטר השמים תשתה מים, ארץ אשר ה' אלוךך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה". ופרש"י, "מרשית השנה", מראש השנה נידון מה יהא בסופה. ובבעל הטורים כתב ד"מרשית" אותיות "מתשרי" [ואע"פ ששמות החדשים עלו מבבל והם שמות פרסיים, עי' מה שכתבנו בזה בס"ד בריש פרשת בראשית]. וצריך להבין למה דוקא כאן נרמז ענין הדין של ראש השנה, ואפילו את"ל משום דפסוק זה "ארץ אשר ה' וגו' דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה וגו'" קאי על עניני דרישה ומשפט, עדיין יש להבין במה ענינא דר"ה שייך לפסוקים אלו המדברים בשבת ארץ ישראל יותר מארץ מצרים.

והנה הרמב"ן והרשב"ם והספורנו שם מפרשים ענין פרשה זו כהמשך למה שלפניה ומה שלאחריה, והיא נאמרה בדרך של אזהרה, דלפני כן נאמר "ושמרתם את כל המצוה וגו' ולמען תאריכו ימים על האדמה וגו' ארץ זבת חלב ודבש", וע"ז המשך והזהירם דארץ זו אינה כארץ מצרים אשר אפשר תמיד להשקותה ברגל מן היאורים ומן האגמים, ובין הטובים ובין החטאים ע"י טורח השקאת שדותיהם יש להם לחם, אבל ארץ ישראל צריכה שידרוש אותה ה' תמיד במטר, וממילא אם יעברו על רצונו לא יהיה מטר ותהיה הארץ רעה מאד לא תזרע ולא תצמיח, וע"ז המשך את"כ "והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ונתתי מטר ארצכם וגו' ואספת דגנך וגו' ואכלת ושבעת, השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו' וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה וגו'".

ולפ"ז צריך עדיין לבאר דא"כ לכאורה עדיף היה לקבל את ארץ מצרים מאשר את ארץ ישראל, ח"ו.

ואמנם טענה זו השמיעו כבר בני ישראל בחטא המרגלים, כמבואר בפרשת דברים (א', כ"ז) "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים וגו'". ופרש"י דלטענתם הוצאתו לשנאה היתה [דהיינו, עצם הוצאתם ממצרים היתה ח"ו מתוך שהוא שנא אותם]. והדברים מתמיהים, היתכן לומר שיצ"מ עם כל עשר המכות וקריעת ים סוף ועוד, כל זה היה מתוך שנאת ה' לישראל. אתמהה. ורש"י שם מיישב הדברים, ומוסיף ומפרש וז"ל, משל למלך בשך ודם שהיו לו שני בנים, ויש לו שתי שדות אחת של שקיא ואחת של בעל, למי שהוא אוהב נותן של שקיא ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל, ארץ מצרים של שקיא היא שנילוס עולה ומשקה אותה, וארץ כנען של בעל, והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ מצרים, כל הבריות והאילנות, כשמשפת פתח לומר את דברי התוכחה הללו, עד שיצאה בת קול משמים ואמרה לאבות העולם שלא יפחדו וכו'. יעו"ש. וזו הצורה הנכונה היא צריך לפחד ולחשוש מהקללות האמורות.

עומדים אנו בחודש אלול ומתכוננים לקראת יום הדין. הנה בימים אלו נוהגים לומר בתפילה מזמור "לדוד ה' אורי וישעי", ומשום ד"אורי" זה ראש השנה, "ישעי" זה יום הכיפורים, "כי יצפני בסכה" זה סוכות. וצריך להבין, תינתן "בסכה" זה סוכות, וכן "ישעי" זה יהוה"פ לפי שהוא יום ישועה וכפרת עוונות, אך כיצד "אורי" זה ר"ה, והרי חז"ל וגדולי הדורות ברצונם לעוררנו לחרדת הדין המשילו לנו הדבר למי שעומד למשפט לפני מלך בשר ודם, וניחוי אנו, האם מי שמקבל הזמנה למשפט לפני מלך ב"ו בעוון שהיה שותף למרד במלך (והנידון הוא האם היה שותף גדול או שותף זוטר וכדו'), האם אדם זה מרגיש שהוא עומד לפני יום של "אור".

ובפשטות יש לבאר עפ"י דברי החינוך (במצוה שי"א) שביאר שהוא מחסדי ה' שלא יתרבו העוונות ויהיה מקום לכפרה, וכשהעוונות מועטים הוא מטה כלפי חסד ומעביר עליהם, ואם צריך נפרע מהם מעט מעט, אך אם לא יפקדם עד זמן רב שמא יתרבו כ"כ עד שיתחייב העולם כמעט כלייה חלילה, וביאר דלכן ראוי לעשות ביום זה מועד. את"ד וע"ש. וא"כ י"ל דמשו"ה הוי "אורי", שהוא מראה על חסדי ה'.

וגם הבראה כולה משבחת ומשוררת לה' על המשפט, כדחזינו בפשוטם של פסוקים. כגון, בתהלים (ס"ז, ה') "ישמחו וירננו לאומים כי תשפוט עמים מישור וגו'", ופירש האבן עזרא וז"ל, גם בעבור משפטך כי תצדיק צדיק ותרשיע רשע ותשקיט הארץ בהשפט הרשע, גם על זה יודוך. עכ"ל. [אמנם רש"י והרד"ק שם פירשו באופן אחר]. ובדברי הימים-א' (ט"ו, ל"ג) "אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ". וכן עוד כיו"ב.

ונראה לבאר הדברים בס"ד באופן אחר.

הנה בפרשת כי תבוא שיש בה תוכחה וקללות, במקומו ינוהגים לקרוא פסוקי הקללות בקול נמוך. והחפץ חיים בביאור הלכה (סי' תכ"ח סע"ו, בד"ה בפסוקים) כתב וז"ל, והנה ראיתי שעוריה בענין זה בין ההמון, שיש מקומות מן הישובים שבהגיעם לסדר בחוקותי וכי תבוא אין קורין בתורה בשבת זו, וכמה רעות עושין, אחד שאין מקיימין קריאת התורה שהיא תקנה קדומה מימות מרע"ה, וגם על מה שאמר הכתוב (משלי ג', י"א) "מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוף בתוכחתו". וגם הוא טעות מעיקרו דכי מפני שאין קוראין בתורה ואין רוצין להביט בתוכחה בטוחים הם שלא יחול עליהם התוכחה, ואדרבה ח"ו. עכ"ל. והמשך והמשיל הדבר למי שהיתרו בו חבריו שלא ילך בדרך פלונית שהיא מלאה בורות ופחיתים וענה להם אינני ירא וגם יש לי מכסה עבה ואכסנה על עיני שלא אראה את הבורות וכו', היש שטות גדול מזה. עכ"ד, וע"ש עוד [וראה בסמוך מדברי הגר"ש אויערבאך זצ"ל]. היוצא מכל זה, והוא פשוט, דענין התוכחות והעונשים הוא להזהירנו מליפול בבורות ולהטותנו לילך בדרך הישר והטוב. והיינו, דכאשר אדם בוחר בדרך הישר בעיני ה' הרי קרבת אלקים לי טוב, ואם ח"ו הולך בשרירות לבו הרע ה' מסתיר פניו ממנו והוא נופל בבורות ונענש. [כעין המשל של החפץ חיים, ראה גם בדברי המסילת ישרים (ריש פ"ב)]. אך להלן נבאר פן נוסף בהסתכלות על עניני העונשים והתוכחות שבהנהגת ה' עמנו. [ושני הביאורים כתובים ברבינו יונה בשע"ת כדלהלן].

בגמ' במגילה (לא): איתא "עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבתשנה תורה קודם ר"ה, מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללתיה". ע"כ. וביאר זאת מו"ר ורודי הגאון ר' שמואל אויערבאך זצ"ל בשחותיו, שאין זה "סתם סגולה ומזל טוב, שע"י שקוראים בתורה את הקללות תכלה שנה וקללתיה", אלא מטרת הקריאה היא שנתעורר על ידי הדברים ונתקן

ורבינו זצ"ל היה מביא בזה את דברי התרגום יונתן בתחילת פרשת הקללות (כ"ח, ט"ו), על הפחד והעזוזה הגדול שאחז את העולם כולו, הארץ והשמים, השמש והירח והכוכבים, אבות העולם בקבריהם, כל הבריות והאילנות, כשמשפת פתח לומר את דברי התוכחה הללו, עד שיצאה בת קול משמים ואמרה לאבות העולם שלא יפחדו וכו'. יעו"ש. וזו הצורה הנכונה היא צריך לפחד ולחשוש מהקללות האמורות.

ארץ כנען. עכ"ל. ומבארים מפרשי רש"י (המזרחי והמהר"ל והשפת חכמים) דהוי קשיא לרש"י היאך טענו שה' הוציא את ישראל ממצרים בגלל שנאתו אותם, והרי היתה זו יציאה מבית עבדים, וע"י הרבה ניסים שעשה להם, ועל כרחק שאינו שונאם, ולזה ביאר רש"י עפ"י המשל של בית שקיא וכו'. והנה במשל נראה שטענו שה' אוהב את המצרים ועל כן נתן להם את הבית שקיא, ואותנו הוציא משם, והטעם שהוציאנו משם - י"ל שמה לבסוף נירש את ארצם (וכדברי פרעה בתחילת גזירותיו "והיה כי תקראנה מלחמה וגו' ועלה מן הארץ"). ובעיקר שפתי חכמים פירש [אבל בשפתי חכמים עצמו ליתא] כדי שלא ניפול למעמסה על המצרים. והכל כאמור משום שהוא אוהב את המצרים ולכן הוציא את ישראל ממצרים. ואכתי צ"ב, דאם ה' כ"כ אוהב את המצרים היאך יתכן שהכה אותם בעשר המכות ועל הים. וצ"ל לפי טענת בני", שהואיל וה' ראה שהמצרים אינם מבינים כמה טוב להם לשלח את ישראל מארצם, על כן מתוך אהבתו ודאגתו להם כפה זאת עליהם ע"י המכות וכו'.² [פוק חזי עד היכן יכול היצר לסמא את העיניים, עד כדי שיחשבו מחשבה משונה, כזו שמרוב האהבה למצרים שינה ה' סדרי בראשית והביא על המצרים עשר מכות משונות ונוראות ובכלל זה הרג את כל בכוריהם, והכל נבע מתוך אהבה. אתמהא].

והשתא צריך לבאר דא"כ טענה והוכחה חזקה היא ש"בשנאת ה' אותנו וגו'", ח"ו, וא"כ מהי התשובה לטענה זו.

וכיו"ב מקשים בענין הנחש שנתקלל "ועפר תאכל כל ימי חייד", ובגמ' ביומא (עה). איתא דאע"פ שנתקלל אין הקב"ה בא להפסידו הכל, אלא עולה לגג מזונותיו עמו יורד למטה מזונותיו עמו, ומקשים דא"כ אין כאן קללה כלל כ"א ברכה, דמזונותיו מצויין לו בכל מקום בשוה וא"צ לטרוח אחריהם כשאר הבריות.

והתשובה לכל זה עפ"י הגמ' במסכת יומא (עו), שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם א' בשנה (פירוש, עבור כל השנה), אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך כשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם א' בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם א' בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. ע"כ. היוצא מזה דהנהגה זו של אב הנותן לבנו מזונותיו לכל חייו היא הנהגה של ריחוק, אם משום שהיא מראה שהאב רוצה להרחיק בנו ממנו ואינו רוצה לראות פניו, ולכן אומר לו הילך מזונותיך וכלך מעלי, או שהנהגה זו גורמת שהבן מעצמו ישכח את אביו ויתרחק ממנו מתוך שאינו זקוק לו. [וכיו"ב מצינו במסכת כתובות (סד): דהמשרה אשתו ע"י שלישי (שהשלישי יתן לה מזונותיה) מ"מ בליל שבת הוא חייב לאכול עמה, כיון שהמשרה ע"י שלישי אע"פ שהוא דואג ואחראי למזונותיה, מ"מ צורה זו היא הנהגה של ריחוק, ואילו ליל שבת הוא זמן של קירוב].

אבל מי שסמוך על שולחן אביו יום יום לאכול מפתו ומשולחנו, קיימא לן במסכת בבא מציעא (יב): דאפ"ל גדול הסמוך על שולחן אביו קטן דמי, ואף אנו הסמוכים על שולחנו של הקב"ה יום יום אנו קטן בחיק אמו, וצריכים אנו להרגיש דכאשר ישא האומן את היונק כך הקב"ה מנהיגנו, וזוהי הקירבה הגדולה ביותר אל הקב"ה, שאנו אצלו כבן אצל אביו.

בטור ובשו"ע או"ח (סי' צ"ח סע"ג) כתבו שיתפלל אדם תפילתו דרך תחנונים כרש המבקש בפתח, ובשערי תשובה שם (וכן בס' ס"ו סע"ז) הביא מתלמידי האר"י דכשיאמר "עוזר דלים" ישים בלבו שהוא עני ומבקש על הפתח וכו'. וכך ע"י התפילות לקב"ה אנו מתקשרים ומתחברים אליו כבן המבקש מאת אביו. [והיסוד בזה (בקצרה) הוא דהעני

יודע שאין לו משלו כלום. ומצאתי בזה"ק פרשת וישלח (קסת): עה"פ (תהלים ק"ב, א') "תפילה לעני כי יעטפו וגו'", שתפילת העני קודמת לכל התפילות שבעולם ומשום שהוא דבוק בעניותו כמי שאין לו מעצמו כלום, וזהו שאמר (תהלים כ"ב, כ"ה) "כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשןעו אליו שמע". והיא תפילה שעומדת לפני הקב"ה ושוברת שערים ופתחים ונכנסת להתקבל לפניו, וזהו שכתוב (בפרשת משפטים כ"ב, כ"ו) "והיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני". ע"כ בזה"ק. וכיו"ב היא גם תפילת הבן היודע שהוא תלוי רק בחסדי אביו].

וזהו עונשו של הנחש שמזונותיו מצויין לו בכל מקום ואינו צריך לחלות פני המלך, וממילא אינו זוכה לקירבה זו לה זוכה מי שבא ודופק ומבקש מאת פני המלך ומתחטא לפניו כבן אצל אביו.

וזהו ההבדל בין ארץ מצרים לארץ ישראל. דהנהגת הקב"ה עם המצרים היא שיש להם מים בתמידות ואינם זקוקים לחסדיו של הקב"ה ולא לחלות פניו, וזוהי הנהגה של ריחוק, אך א"י למטר השמים תשתה מים ואנו תלויים בחסדיו וברצונו יתברך, וזקוקים אנו לחלות פניו בתפילות, ולרצונו במצוות ומע"ט, כדי שנהיה זכאים לקרבה לפניו. וא"כ זוהי התשובה לטענת בני ישראל "בשנאת ה' אותנו וגו'".

וכאמור זהו מהלך הפרשיות והפסוקים בפרשת עקב שם. וזהו מה שנאמר שם "ארץ אשר ה' אלוךך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוךך בה", ופרש"י, "תמיד עיני ה' אלוךך בה", לראות מה היא צריכה ולחדש בה גזירות עתים לטובה עתים לרעה וכו' (ועי' ר"ה יז). [והקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים (כדאיתא ביבמות סד. ובחולין ס: ע"ש), ואף בבריאת העולם נאמר (בראשית ב', ה') "ואדם אין לעבוד את האדמה", ופרש"י שם (עפ"י הגמ' בחולין הנ"ל) שהקב"ה לא הוריד גשם עד שיברא את האדם שיכיר בטובתן של גשמים ויתפלל עליהם].

אמנם מה שפרש"י "ולחדש בה גזירות עתים לטובה עתים לרעה", אכתי צריך לבאר, דלכאורה תינח מה שהקב"ה דורש אותה תמיד לראות מה היא חסירה ולחדש בה גזירות לטובה, דבר זה מראה על חבית הקב"ה אלינו כאהבת אב לבניו, וכרחם אב על בנים ודואג למלאות סיפוקם ומזונותיהם, אך גזירות לרעה - אין זה אלא כעונש על עזיבת דרך ה', ואין זו אלא הנהגת ריחוק. [והמהר"ל בגור אריה הקשה מה המקור לפרש עתים לטובה עתים לרעה, ותיריך מדכתיב "עיני ה'" בלשון רבים. ע"ש. ואולי י"ל גם מדכתיב "עיני ה' אלוךך" - "ה" זו מידת הרחמים ו"אלוךך" זו מידת הדין].

אך באמת אין זה נכון, דגם כשהקב"ה גוזר עלינו ח"ו גזירות לרעה מתוך שהוא דורש וחוקר את מעשינו ושם תמיד עינו עלינו - גם זו הנהגה של אב לבנו. דבהנהגה של אב לבנו, אע"פ שהוא האוהב הגדול ביותר של בנו, [וכמבואר גם בחז"ל על הפסוק "אם זרחה עליו השמש" דבאב על בנו הדבר ברור כשמש שאינו בא להורגו, וגם עיקר גדול בתפילותינו לעורר רחמי שמים הוא "כרחם אב על בנו כן תרחם עלינו" (והמקור לזה בתהלים ק"ג, י"ג), דאין ציור אחר גדול יותר לאהבת אדם לזולתו מאשר אהבת אב לבנו]. מ"מ דוקא מתוך אהבה זו, צריך הוא, ועליו מוטלת חובת החינוך, להוכיח ולהעניש את הבן בעת הצורך. וכמאמר החכם מכל האדם (משלי י"ג, כ"ד) "חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר", דאם אין האב מכה את בנו בשבט בעת הצורך הרי זה סימן לשנאה ולא לאהבה. והדברים פשוטים. [ועי' בגמ' בשבת (קסת): דבהמה טהורה עלולה לרחק את בנה ואעפ"כ אפשר לעורר רחמיה שתחזור ותקרבהו. אך בהמה טמאה לא מרחקת ולדא, ואי מרחקא תו לא מקרבא. והיינו, דבהמה טהורה יש גם הנהגה של ריחוק, ועדיין אפשר לחזור לידי קירוב, ודומה לזה בבני אדם

2 ובאמת יש להעיר, דמחשבה שכזו כבר הזכיר משה רבינו, אלא שהזכיר זאת על המצרים שהם עלולים לומר כן, והוא אחר חטא העגל כשרצה הקב"ה לכלות ח"ו את עם ישראל, ואז התנפל משה רבינו בתפילה ואמר (פרשת עקב ט', כ"ח) "פן יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי יכולת ה' להביא אל הארץ וגו' ומשנאתו אותם הוציאם להימים במדבר". [זה הביאור במה שכתוב בפרשת כי תשא (ל"ב, י"א-י"ב) "ויחל משה וגו' ויאמר וגו' למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרוג אותם וגו'", אלא דבפרשת עקב נתבארה התפילה טפי ונוסף שהמצרים יאמרו "ומשנאתו אותם הוציאם וגו'"].

הנהגת אב לבנו. אך בטמאה ליכא כל זה, דליכא ריחוק, ואם הגיעו לידי ריחוק שוב לא יתקרבו. וזהו כהנהגת ה' אל הגויים]. וכ"כ האור החיים הק' בפרשת עקב (ח', ה') עה"פ "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוך מוסרך", דכוננת הפסוק היא שהרי טבע המוטבע באנוש שרק כשרואה את בנו עושה רע יקפיד עליו וייסרו משא"כ כשרואה את בן תבירו עושה כן לא ירגיש לבו בדבר ולא יקפיד, כמו כן הנהגת ה' עמנו, שהגם שהאומות עושים רשע ותועבות לא יקפיד עליהם כמו שמקפיד עלינו לפי שהוא אלקינו ושמו נתייחד עלינו. את"ד. וראה גם באבן עזרא בפרשת ראה ("ד, א') עה"פ "בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו וגו'", שכתב ז"ל, וטעם "בנים", אחר שתדעו שאתם בנים לשם והוא אוהב אתכם יותר מהאב לכן אל תתגודדו על כל מה שיעשה כי כל אשר יעשה לטוב הוא, ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם רק יסמכו עליו כן תעשו גם אתם וכו'. עכ"ל.

ושם ראיתי בזה הארה נפלאה בדקדוק דברי רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ג מאמר י"ז), שכתב שיש מעלה (היינו חיוב) לזכור חסדי ה' ולהתבונן בהם, שנאמר "זוכרת את כל הדרך", ונאמר (בפרשת עקב כ"ל) "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מוסרך", ודוד אמר "והתבוננו חסדי ה'", ונאמר "כי חסדך נגד עיני". את"ד. ולכאורה, תינתן הפסוק הראשון והשלישי והרביעי נאמר בהם לזכור את חסדי ה', אך הפסוק השני הנ"ל לכאורה לא נאמר לענין זכרון חסדי ה', כ"א להיפך, שגם כשיש הנהגה של יסורין ועונש יש מצוה להתבונן שהכל מאת ה' להיטיב לנו. וכן נראה בסמ"ג (עשה י"ז) שכתב דפסוק דין הוא מצות עשה "לצדק את הדין על כל המאורע". אבל מדברי רבינו יונה חזין טפי, דבחיוב לצדק את הדין מונח שצריך להתבונן שזהו "חסד", דכשיבתונן שהנהגת העונש היא כעונש של אב לבנו, יבין מיד שזהו חסד. וא"כ זה שייך להמצוה להתבונן תמיד בחסדי ה'. [וכ"כ בארחות צדיקים (שער השמחה), והוא תלה זאת במידת השמחה, וז"ל, במידת השמחה תלויה מצות עשה שיצדיק כל מאורעותיו, שנאמר "וידעת עם לבבך, כי כאשר ייסר איש את בנו, ה' אלקיך מוסרך". ואם אחר שאדם עושה תשובה לא יהא עניינו בטובה כמו בתחילה, מצוה שיחשוב בלבו כי לטובתו נהפך עניינו לרע. כי קודם שעשה אדם תשובה היה הקדוש ברוך הוא משלם לו שכר המצוות שעשה כדי לטרדו מעולם הבא, שנאמר "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו", וכדרך שהוא עושה לשונאיו, כן משלם לאוהביו עונש העבירות שעשו בעולם הזה, כדי שיהיו זכאין ונקיים לעולם הבא. וכל זה תלוי במידת השמחה, שהוא שמח בחלקו שחלק לו הא-ל יתברך. עכ"ל. וע"ש שהמשיך וכתב שהדרך להגיע לידי זה שישמח ברע כמו בטוב, מתחלקת לכמה דרכים, ע"ש].

וחתני כבני הרה"ג ר' אברהם יצחק לורנץ שליט"א העירני, דנראה דרבינו יונה הבין שזהו גופא פשטיה דקרא, וגם דבר הלמד מענינו שם הוא, שהרי בפסוקים שם משה מונה את החסדים שעשה ה' עם ישראל. וכנראה הבין רבינו יונה דמתוך היסורין עצמן ניכר שהן יסורין רק כדרך הכאת אב לבנו ולא דרך נקמה ועונש. וא"כ עכ"פ הראיה לדברינו אינה בדוקא מרבינו יונה אלא מגופא דקרא. את"ד. ושור"ר בדברי רבינו יונה עצמו במקו"א (בשער ד' מאמר י"ג) מפורש כדבריו, שכתב דצריך האדם להתבונן שאין היסורים שבאו עליו הם לפי גודל עונו ורוב חטאיו, אלא ה' מייסרו כדרך אב

המייסר את בנו והוא עושה זאת בדרך חמלה, ורבינו הביא שם פסוק דידן, והביא שפירשו רבותינו (בילקוט) פסוק זה דלכך יודע מעשים שעשית ושהיסורין שבאו עליך הם לא לפי מעשיך. ועוד שם כמה הבדלים בין יסורים הבאים על הרשעים דרך נקם לבין יסורין הבאים על הצדיקים כדרך אב לבנו. והן הן הדברים, שגם הנהגת העונש מראה בדוקא על הקירבה והאהבה הגדולה של הקב"ה כלפניו, שהנהגתו עמנו היא רק הנהגה של חסד. ושם (בשער ד' מאמר י"ב) כתב רבינו יונה באורך ש"ע"י הצדקת הדין וקבלת המוסר באהבה "יהיה זה למגן מן היסורין הרבים וכו'", ופי' בזה את הפסוק "שארית תמות תחגור", והפסוק "אודך ה' כי אנת בי וגו'" שבעבור זה "ישוב אפך ותנחמני". ע"ש באורך. גם בשער השני (מאמרים ג'-ד') האריך בזה, וכתב דה' מביא יסורין על האדם לשתי תועלות, האחת לכפר על חטאיו, והשנית להוכיחו ולהשיבו מדרכיו הרעים, [והן הן ב' הדברים שכתבנו, דמלבד שהיסורים באים כעונש (וכפרה) הם באים גם כדי להשיבו מדרכיו הרעה (וזה שייך רק באב לבנו שרוצה להשיבו אליו)]. והוסיף, דאם לא קבל המוסר ולא שב אוי לנפשו כי סבל יסורין ולא נתקבל אלא נכפל עונו, אך אם היטיב דרכיו "ראוי לו שישמח ביסוריו לפי שהועילוהו תועלות נשגבות ויש לו להודות לשם יתברך עליהם כמו על שאר ההצלחות".

עוד הביא שם רבינו יונה את הפסוק במשלי (ג', י"ב) "כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה". וכתב על סיפא דקרא ב' פירושים: א. כדרך האב שלאחר שהוכיח את בנו ובנו קיבל את תוכחתו האב כעת מרצה את בנו (והיינו, שנהוג אליו כעת בחיבה יתירה), כך גם ה' כעת ירצה את אשר הוכיח וקיבל מוסרו. ב. דהסיפא קאי על הרישא, כדרך האב שמוכיח רק את הבן שהוא רוצה בו ואינו מוכיח את הבן שהוא נואש ממנו ויודע שלא תועיל לו התוכחת, כך גם הקב"ה עמנו. את"ד. [והן הן הדברים שהבאנו לעיל בשם האוה"ח שאדם מקפיד ומייסר רק את בנו ולא את בן תבירו, וכך היא הנהגת ה' עמנו].

וכשני הפירושים גם יחד כתב גם הגר"א בביאורו למשלי שם (פסוקים י"א-י"ב), דכתיב "מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו, כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה", ונעתיק את כל לשונו הזהב, וז"ל, "כי את אשר יאהב ה' יוכיח", כי אין דרך להוכיח רק לאוהב אשר לבו דואג על רעתו ורואה שהולך בדרך אשר אינו טוב לו הוא מוכיחו, וכן מסתמא כאשר מוכיח אותך הקב"ה מסתמא אוהב אותך. "וכאב את בן ירצה", הוא נגד המוסר שאל תמאס, כי אין דרך לייסר רק אב לבנו, ואפילו לאוהב אם אינו שומע לתוכחתו אז הוא עוזב אותו לילך בדרך אשר חפץ אבל אב את בנו אם אינו שומע לתוכחתו אעפ"כ אינו עוזבו אלא מוכיחו ביסורים עד שעוזב הדרך הרע, והיינו מחמת אהבתו אשר גדלה עליו יותר מן הכל, כן לבו כאב על רעתו וחפץ בהצדקו על כן מייסר אותו להטיב לו [עד כאן כהפירוש השני של רבינו יונה], והסימן שמחמת אהבה הוא שאח"כ כאשר יסיר שבטו ממנו חפץ למלאות רצונו ומדבר לו תנחומין לפייס דעתו, זהו שאמר שאל תמאס את היסורין כי כאשר מייסר אותך ביסורין מסתמא אתה חביב עליו כבן ואח"כ כאב את בנו ירצה אותך וימלא רצונך. [וזהו כהפירוש הראשון ברבינו יונה, ומדברי הגר"א נוסף לנו שזהו ה'סימן' שהיסורין באים דוקא משום האהבה]. עכ"ל הגר"א, והן כקילורין לעיניים,

3 וכתב דדרש זאת ברבים, שאם אחד עשה תשובה ואח"כ לא יבוא ענינו טוב כבתחילה, מצות עשה לחשב בלבו כי לטובתו נשתנו עניניו, כי קודם שעשה תשובה היה הקב"ה משלם לו שכר מצוה שעשה בעוה"ז כדי לטרדו מן העוה"ב וכדרך שהוא עושה לשונאיו וכו', אבל לאוהביו הוא משלם בעוה"ז עונש העבירות שעשו כדי שיהיו זכאין וקיימין לחיי העוה"ב. עכ"ד הסמ"ג בקצרה. ובענין זה של צידוק מעשיו של הקב"ה בקבלת היסורין לטובה, ראיתי בתומר דבורה (ריש פ"ה, ודבריו בלולים בפשט עם דרך הסוד) שכתב ז"ל, עיקר כניסת האדם אל סוד החסד הוא לאהוב את ה' תכלית אהבה שלא יניח עבודתו לשום סיבה וכו', ותהיה אהבה זו תקועה בלבו בין יקבל טובות מאת הקב"ה ובין יקבל יסורין ותוכחות ויחשבם לאהבה לו, כדכתיב (משלי כ"ז, ו') "נאמנים פצעי אוהב", וכדכתיב (פרשת ואתחנן ו', ה') "ובכל מאדך", ופירשו (ברכות נד.) בכל מידה ומידה וכו', כדי וכו'. ונמצא סוד הנהגתו מהמלכות ועם היות שהיא פועלת דין היא קשורה בחסד, והיינו מידת נחום איש גם זו שהיה אומר "גם זו לטובה" (תענית כא. סנהדרין קח:), רצה לקושרה תמיד בצד החסד הנקרא "טוב", והיה אומר "גם זו" שנראה שהיא בשמאל קשורה בגבורה, אינו אלא "לטובה", היא קשורה בחסד, והיה שם דעתו אל צד הטוב במידה ההיא ומסתיר דיניה וכו'. עכ"ל. [והנראה לי בהבנת סוף דבריו, דע"י צידוק הדין באופן זה גורם האדם להסתיר ממנו את הדינים שבמידה ההיא].

4 וכיו"ב כתב בצרור המור (לר' אברהם סאבע, מגולי ספרד וחותרו זקנו של מרן בעל הבי"ב, בפרשת כי תבוא כ"ח, ט"א, עה"פ "גם כל חלי וגו' יעלם ה' עליך"), בשם הזוהר, בענין הקללות של פרשת כי תבוא שהן מתוך דין ורחמים כאבא אוהב שמכה את בנו ברצועה, שהוא צועק עליו בקולות רמים אך מכהו מכות קלות ברחמים.

אל ה'. ובוזא ביאר הנפש החיים את הגמ' בברכות (סג.) דכל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו. ע"ש.

ונשוב בס"ד לתחילת דברינו, דבזה מתבאר לנו שענין התוכחות והעונשים על אי קיום מצוות ה', אינן רק ענין של הסתרת פנים וריחוק שגורמים לנו לימסר בידי משחיתים ומזיקים וליפול בבורות, אלא המתבונן בהם רואה שהן עצמן ההוכחה לתחילת והחזרת הקירוב והאהבה כרחם אב על בנו.

ובזה שונה המשפט לפני מלך ב"ו מהמשפט לפני מלך המלכים, דבמשפט לפני מלך ב"ו הרי אם האדם ימצא חייב בדן ויגזרו עליו עונש, הרי עונש זה הוא נקמה על מעשיו, ובודאי שכל כולו הוא ריחוק מעם המלך. משא"כ כשעומדים למשפט לפני הקב"ה יודעים אנו שגם אם ח"ו הרענו מעשינו וישפטנו לעונש יהיה זה כדי להשיבנו ולקרבתנו לעבודת ה'. והנה על דור המבול נאמר "לא ידון רוחי באדם" שאינם זוכים לדן. ואין לך עונש גדול מזה, כי מי שאינו זוכה לבוא לדן לפני הקב"ה פירושו הוא שהמלך רוצה לסלקו מעל פניו ולהרחיקו ממנו לנצח וכאדם זר יחשב אצלו ואינו חפץ כלל בעבודתו, משא"כ אנו שזוכים לבוא בכל שנה לדן, זהו משום שהקב"ה חפץ בעבודתנו ורוצה להשיבנו אליו לעבודתו.

ולפיכך יום הדין והמשפט, יום ראש השנה, הוא "אורי", יום של אור, ו"באור פני מלך חיים". [ואין זה סותר לכך שהאדם צריך לירא ולחרוד מפחד הדין]. ובוזה יובן למה ענין תשרי וראש השנה נזכר בפרשה של שבח ארץ ישראל כלפי מצרים, כי מפרשה זו בדוקא למדים אנו שענין הדין והמשפט מראה על קירבתנו אל הקב"ה ולא ח"ו להיפך, וכמשנ"ת.

ונסיים בדבריו העמוקים של מרן המשגיח ר' ירוחם ממיר, ז"ל, "כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים" (פרשת שמות י"א, מ"ה), וברש"י, "אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כשאר אומות דיים, ומעלייתא היא לגבייהו, והוא לשון מעלה". והיה אומר על זה אדמו"ר הסבא ז"ל מקלם - "כי לכלב לא משחית קיבתו בחמאה סרוחה". הוא סוד יציאת מצרים, כי באו אז בסוד היחוד השלם [המבואר בכל המאמר שם]. "אני ה' בקרב הארץ" [פרשת וארא ח', י"ח], בקריבות כואת, אשר כל יציאת כל שהו מן הגדרים, אף כל דקדוק כחוט השערה, ותיכף עושה רושם ותיכף משחית. ומזה יוצא ענין "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם" (עמוס ג', ב') [וע"ש ברד"ק ובמלבי"ם]. על [הפסוק] "כי ידעתי" (פ' וירא י"ח, י"ט) מבאר שם הרמב"ן כי זה ענין השגחה פרטית, - בדרגה של יחידות מוכרח תיכף להיות "אפקוד עליכם". בתוך כל ההבטחה שהבטיח הקב"ה לדוד המלך ע"ה (ש"ב ז', י"ד) מזכיר לו ג"כ "אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם", הרי הובטח על כל סוד היחידות, על הקריבות בתכלית, כאב וכן, והוא סוד השגחה פרטית, אשר כולם התאמצו להגיע לאותה המידה, כי על כן באה תיכף ההבטחה על שכן ועונש, אשר זאת ודאי התוצאה, "דער שפיץ" [השיא] מסוד היחידות. עכ"ל רבינו ירוחם זצ"ל.

5 ובענין עד היכן הם הדברים האמורים על קבלת היסורין באהבה ומתוך שמחה, מצינו תיאור "נורא" בהקדמה לספר מעלות התורה (לר' אברהם אחי הגר"א, מהדורת הגר"מ פיינשטיין והגר"נ וקסמן זצ"ל, בהקדמה על המחבר). שם מסופר כי בחוליו האחרון אשר ממנו לא קם, היה בעל יסורין גדולים מאד, עד שהיו נקבים חלולים בצד גופו מחמת משכבו, ובכל זאת לא נשמעה מפיו כל גניחה, וכשראהו בזה בני הגאון ר' אליהו, רבה של שווינט, התחיל לבכות ואמר לאביו "אוי לי שראיתך בכך", מיד כעס עליו אביו ואמר לו "מה אתה בוכה על גודל המתנה שזיכה אותי ה' יתברך, אם היה בי כוח הייתי מפזז ומורקד בכל כלי שיר על רוב הטובה שהיטיב עמדי ביסורים, ואתה קץ ורע לך על גודל מתנתי?!". ומובא שם שלא זז משמחתו בגודל התלהבותו עד צאת נשמתו הקדושה. ע"כ.

6 והנה נפלא ראיתי בזה בספר אמרי סיני (להבה"ח סיני רוזנברג ז"ל, תלמיד המהר"צ דושינסקי זצ"ל בשיבת גאלאנטא, נפטר בט"ז באייר תרע"ב), על דברי בעל הטורים בפרשת יתרו (י"ט, ד') שכתב שיש ד' ראשי פסוקים "אתם" במסורה, הכא (היינו בפרשת יתרו) "אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי ישרים", "אתם קחו לכם תבן" (פרשת שמות ה', י"א), "אתם נצבים" (ריש פרשת נצבים), "אתם עדי" (ישעיה מ"ג, י). ובעה"ט ביאר עפ"י דרכו. והבחור הנ"ל פירש עפ"י הגמ' בכתובות עם דברי המהרש"א הנ"ל, וכל זה מרומז בד' הפסוקים הנ"ל, דמצד אחד כשישראל עולים הם עולים מעל כולם ונתונים ביד הקב"ה ואין כל אומה ולשון שולטת בהם, וזה נרמז בפסוק "אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי ישרים", ומאידך כשהם יורדים הם שפלים ונבזים מכל האומות ונמסרים ביד אומה שפלה (עד כדי ליקוט שעורים מבין גללי הבהמה), וזה נרמז בפסוק "אתם קחו לכם תבן". ועל שני מצבים אלו של ישראל כתב המהרש"א "כי שני ההפכיות הן מתוך מעלת ישראל על כל אומה ולשון", שהם העדים על מעלת ישראל מכל האומות שהם נמצאים בהשגחה תמידית מהשי"ת, והן הן הפסוקים האחרים "אתם עדי", ו"אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם". עכ"ל, ודפח"ח. ותהינה שפתותיו דובבות בקבר. ויש להוסיף בזה, דאולי מהאי טעמא כל זה רמז בתיבה שבראש המילה, לרמז שכל זה הוא דוקא משום מעלת ישראל שהם ה"ראשי" לכל העולם ולכל הברואה.

וככל דברי רבינו יונה ועוד מהדברים הנ"ל. ושור"ר בספר "דבר העמק" [ליקוט מספרי הנצי"ב ומכת"י על סדר פסוקי הנ"ך, יצא לאור ע"י גיסי הרב הגאון ר' אריה שפירא שליט"א] שהובא מדברי הנצי"ב על הפסוק במשלי שם (מכת"י), וז"ל, הביאור דכשהאב מוכיח ומייסר את בנו אה"כ הוא מרצהו, אחרי שקיבל דינו ונצטער, ומשו"ה הוא עת רצון לבקש על כל צער, כל תפלה וכל תחנה. עכ"ל. (וזהו תוספת על דברי רבינו יונה וביאור הגר"א הנ"ל שכתבו שאחרי שהקב"ה מייסרך כאב את בנו, הוא ירצה אותך וימלא רצונך, ועל זה הוסיף הנצי"ב שהיא עת רצון לבקש וכו').

ועל כן זוהי שבחה של א"י כלפי מצרים כמשנ"ת, שהקב"ה דורש אותה תמיד ומתנהג עם יושביה כהנהגת אב לבניו אהוביו, ועל כן הוא מחדש עליה גזירות כפי הצורך, עתים לטובה ועתים לרעה.

ויסוד זה מפורש יוצא מפי הגמרא בכתובות והמהרש"א שם. דאיתא בכתובות (סו:): מעשה ברבן יוחנן בן זכאי (בעת החורבן) שראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים וכו' אמר לה בת מי את, אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני וכו', ואמר ריב"ז לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב וכו', בכה ריב"ז ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה וכו'. ע"כ.

והדבר צריך ביאור, בשלמא בזמן שעושין רצונו של מקום שאין כל אומה ולשון שולטת בהם שפיר אפשר לומר ע"ז "אשריכם ישראל", אך על הסיפא שאין עושין וכו' ומוסרן וכו' מאי "אשריכם ישראל" איכא.

ועמד בזה המהרש"א שם (בח"א) ופירש, דאמנם "אשריכם ישראל" נאמר על שני הצדדים, כי שני ההפכיות הן מתוך מעלת ישראל על כל אומה ולשון, כי כל אומה יש לה שר ומזל בשמים (ונמסרים בידיו), אבל ישראל אין להם שר ומזל "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", [ע"י ביאור דבר זה באורך ברמב"ן בסוף פרשת אחרי מות (י"ח, כ"ה)], ועל כן כשעושין רצונו של מקום הם למעלה מכל האומות ושריהם, אבל כשאין עושין רצונו הקב"ה מסלק שכינתו מהם והם שפלים ונבזים מכל האומות שיש להם שר ומזל וישראל אין להם. עכ"ד. והן מעין הדברים שאמרנו שגם זמן של פורענות מראה על מעלת ישראל שהן תחת הנהגת הקב"ה, אלא שהוספנו עוד דגם מה שהקב"ה מסלק שכינתו מהם אותה שעה אין זה באמת הנהגה של ריחוק אלא כדי לקרבן ולהחזירן אליו לעבודתו כאשר ייסר איש את בנו.

ועי"ל בכל זה באופן אחר (ודומה להנ"ל) - עפ"י הנפש החיים (שער ב' פי"ב) בהמשל להניתוח והטיפול הרפואי, שאע"פ שזה כואב, ואף האב מצטער אז בצער בנו, אך צער זה קטן יותר מהצער שיש לאב בשעה שהוא יודע שבנו חולה במחלה תמורה ועדיין לא מטפלין בה. וכך בשעה שישיראל חוטאין, צער הקב"ה גדול מאד, וכשהם נענשים שזהו הטיפול המרפא - הקב"ה ג"כ מצטער אך צער זה קטן יותר, דעי"ז יתרפאו וישובו

בירור הלכה

בירורי הלכה
אקטואליים
מתוך הסוגיות
והפוסקים

כל הנידון כאן הוא ללא שיש תנאי בניהם, ולא שיש מנהג ידוע או מנהג המדינה, רק באנו בזה "בבירור ההלכה" לברר ולהראות הצדדים מהסוגיות והראשונים והפוסקים.

א' הזמינו הסעה וסיכמו על פרטי הנסיעה ולפני הנסיעה קיבל הנהג נסיעה יותר רווחית ומשתלמת האם מותר לנהג לחזור בו

ב' הזמינו מונית והתחילו בנסיעה והיה בדרך פקקים הנהג רואה שיהיה עיכוב גדול ורוצה להפסיק את הנסיעה ומבקש שהנוסעים ירדו בדרך, האם הנהג יכול לחייב את הנוסעים לרדת או שחייב להמשיך בנסיעה עד שיגיעו ליעד

ויתבאר האם חלוק הדין בין שכר לפי מונה או לפי שעות, לאופן שקבעו מחיר מיעד ליעד

ד' האם ומתי חל הקנין בין הנוסע לנהג המונית, מתי קנו בקנין שכירות את הנהג, ומתי קנו בקנין שכירות את המונית

גדר שכיר וגדר קבלן

בנידון דידן שהזמינו מונית והנהג רוצה לחזור בו, בפשטות היה נראה לחלק דאופן ששכרו את הנהג לפי שעות או לפי מונה יכול הנהג לחזור בו, ובאופן שסיכמו עם הנהג מחיר מיעד ליעד יד הנהג על התחנתו,

אולם באמת יש לדון א' מהו גדר שכיר ומה גדר קבלן, ב' האם שסיכמו מחיר מיעד ליעד וקבעו זמן מסוים האם זה שכירות או קבלנות.

בפשטות הגדרת שכיר הוא דמעמיד את עצמו לבעה"ב לעבוד עבורו בשעות מסוימות ומקבל שכר כנגד זמן העבודה, משא"כ קבלן מקבל ע"ע לעשות מלאכה והתשלום ניתן לו עבור השלמת המלאכה,

וכן משמעות רש"י ותוס', דבגמ' איתא דשכיר ידו על העליונה וחוזר בו באמצע היום, וקבלן ידו על התחתונה, וכתב רש"י שם "דגבי שכירות איתא להאי טעמא דעבדי הם ולא עבדים לעבדים אבל בקבלנות אין זה עבד אלא לעצמו", וע"ע תוס' בב"ב מ"ב' שקבלן מקבל יותר משכיר משום שאם מתקלקל לפני גמר העבודה עליו לתקן, משא"כ שכיר מקבל לפי שעות שעבד.

קבלן לזמן מסוים מה גידרו

יש לדון טובא האם כשהקבלן צריך לבצע את העבודה בזמן מסוים נחשב לקבלן או לשכיר, האם גדרו כשכיר שהרי התחייב לעבוד בשעה מסוימת ולא יכול לעשות עבודתו בזמן אחר, או כיון שהתשלום עבור השלמת העבודה ולא תלוי כמה שעות עבד, ה"ה עובד לעצמו ונחשב לקבלן, כגון נהג הסעות שמקבל תשלום לפי מסלול ויש זמן שצריך לעשות את ההסעה האם

משנה בבא מציעא דף עה' "השוכר את האומנין והטעו זה את זה אין להם זה על זה אלא תרעומת. שכר את החמר ואת הקדר להביא פרייפריין וחלילים לכלה או למת, ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה, וכל דבר שאבד, וחזרו בהן מקום שאין שם אדם, שוכר עליהן או מטען" מתבאר במשנה דפועל שחוזר בו יש עליו תערומת, ואם יש לבהע"ב הפסד חייב לשלם דהוי דבה"א,

בסוגיא מובא ברייתא דיש חילוק בדין חזרה בשכירות פועלים, בין שכיר, לקבלן, שכיר ה"ה כעבד ומותר לו לחזור באמצע העבודה וידו על העליונה, משא"כ קבלן ידו על התחתונה.

כמה הבדלים לדינא בין שכירות לקבלנות

א' שוכר חוזר באמצע היום וידו על העליונה, קבלן ידו על התחתונה.

ב' לענין קנין ע"י תחילת מלאכה, בשכיר חל קנין בתח"מ, ובקבלן יש נידון האם תחילת מלאכה הוי קנין, וכן יש נידון האם הליכה למלאכתו הוי קנין, (ע' ש"ך סימן שלג' יד' בשם הריב"ש, ובמחנה אפרים הלכות שכירות פועלים סימן ד' וה').

ג' אם היה עיכוב בדרך כמה הנוסע משלם, בשכירות משלם הנוסע על כל זמן הנסיעה, בקבלנות הנהג מפסיד.

ד' לענין דין הונאה אין הונאה בשכירות, ובקבלנות יש הונאה.

יש לדון - א' מהו גדר שכיר ומה גדר קבלן

ב' האם שסיכמו מחיר מיעד ליעד וקבעו זמן מסוים, האם זה שכירות או קבלנות

ג' יש לדון האם הזמנת מונית זה שכירות פועלים או גם שכירות חפצים

הוא קבלן או פועל, וכן נפק"מ בהרבה בעלי מקצוע שעובדים בקבלנות והתחייבו לעשות בזמן מסוים האם נחשבים שכיר או קבלן,

מצאנו בפוסקים כמה חילוקים בין שכיר לקבלן - א' שכיר עובד לפי שעות שנקבעו ומקבל את התשלום לפי השעות שעבד, וקבלן עושה מוצר ומקבל את התשלום בהשלמת המלאכה. ב' שכיר יום עובד בכל מה שבעה"ב אומר לו, משא"כ קבלן עושה עבודה מסוימת בהזמנה, (ואפשר שזה כוונת רש"י שקבלן עובד לעצמו.) ג' שכיר השיעבוד על גופו והוא חייב לעבוד בזמן שנקבע, משא"כ קבלן יכול להשלים המלאכה בזמן שנח לו. ד' קבלן יכול להשלים המלאכה ע"י אחר דעיקר עבודתו להביא מוצר מוגמר, משא"כ שכיר נשכר לעבודה עצמה.

יש לברר בראשונים ובאחרונים מה עיקר גדר שכירות ומה עיקר גדר קבלנות.

בלשון רש"י שם שכתב "דקבלנות אין זה עובד אלא לעצמו" יש משמעות שהגדר תלוי האם מקבל על שעות העבודה או על השלמת המלאכה, ומשמע דהיות ומקבל על השלמת המלאכה ה"ה עובד לעצמו ונחשב קבלן.

וכן משמע במגיד משנה הלכות שכירות פרק ט' ואם קבלן הוא וכו'. פ"י שאינו שכיר זמן ידוע אלא למלאכה ידועה" משמעות דבריו שכל שנשכר למלאכה ידועה ה"ה קבלן,

וכן משמעות הראשונים בסוגיא בב"מ מח' בענין משך כלי תספורת, ומתבאר שם שספר ה"ה קבלן אף ששוכרו לזמן מסוים.

וכן כתב הרשב"ש קיב' לענין ש"ץ, דנחשב קבלן אף שיש לו שעות מסוימות שעובד, מ"מ כיון שצורת השיעבוד הייתה לפעולה, ולא השתעבד לעבוד זמן מסוים, ה"ה קבלן, וכן עולה מדברי התרה"ד סימן שכט'. ומיהו יל"ע דבתרה"ד שכג' כתב שקבלן שהגבילו אותו לזמן מסוים נחשב שכיר, וצ"ע.

ומאידך בסמ"ע סימן שלג' טז', וסימן רכז' ס"ק נט', וס"ק סו', ביאר דקבלן אין עליו שם עבד משום שיכול לגמור המלאכה אימת שירצה, משמע שבכה"ג שהוא מוגבל בזמן ה"ה שכיר. (ז"ל הסמ"ע סימן שלג' טז' "אם הוא קבלן שקיבל עליו מלאכה בכך וכך פירוש, ואינו כעבד דמלאכה רבו מוטלת עליו לעסוק בה כל היום בלי הפסק, אבל זה גומר מלאכה שקיבל עליו איזה שעה ביום שירצה, וכדרך כל בע"ה העושה במלאכה שלו למכור ולהשתכר בה", וז"ל הסמ"ע סימן רכז' ס"ק נט' "קבלן דגומר המלאכה דשוכרה לצורכה אימת שירצה, אין לו דין עבד").

בחכמת שלמה רסד' כתב שקבלן שחייב לעשות מלאכתו מיד ה"ה כשכיר ואין לו הונאה, וכ"כ הנתנה"מ סימן רסד' ה, ובתרוה"ד סימן שכג' יש תוספת חדוש, דעולה מדבריו שאע"פ שפסקו השכר בקבלנות ואינו משועבד למלאכתו בשעות או בזמן מסוים, מ"מ אם קצץ עמו זמן לגמור השכירות, נדון כעבד, ובאמת מצאנו דנח' האחרונים לדינא לענין גדר ש"ץ - ברשב"ש קיב' כתב שה"ה כקבלן, ובחקרי לב יור"ד ג' נב' הביא שיש חולקים וה"ה כשכיר.

א"כ עולה לנו שהרבה אחרונים כתבו דקבלן שקבעו איתו שעות מסוימות ה"ה כשכיר, וא"כ עולה דאף שסיכמו עם הנהגת תשלום מיעד ליעד מ"מ באופן שסיכמו הסעה בשעה מסוימת ה"ה כשכיר ויכול לחזור בו וידו על העליונה.

(יש להוסיף ולדון אם שוכר הסעה מחברת הסעות מה גדר השכירות בזה, דבשלימא אם מזמין הסעה מאדם שיש לו טנדר התבאר דתלוי איך סיכמו את תנאי הנסיעה אם סיכמו לפי שעות, ה"ה כשכיר, ואם סיכמו מחיר מיעד ליעד ה"ה כקבלן, ואם סיכמו נסיעה בזמן מסוים ה"ה כשכיר, ומיהו שמזמין הסעה מחברת הסעות יש לדון מה גדר ההסכם של הנוסע מול הנהג, דאפשר דהנהג לא מוגדר לא שוכר ולא קבלן של הנוסע, אלא עובד של החברה, והחברה גם לא נחשבת לא פועל ולא קבלן של הנוסע, דהם רק מתחייבים להעמיד לנוסע אדם שישע אותה, והר"ז מוגדר כמכירה שמתחייבים לספק לו שרות זה כמו קבלן עבודה בזמניו שהוא אחראי להביא פועלים שזה מוגדר מכירה ואין בזה דין של פועל או קבלן).

האם מונית זה שכירות פועלים או גם שכירות

חפצים

יש לדון האם שכירות מונית נחשב שכירות פועלים או שכירות חפצים, ונפק"מ א' לענין קנין השכירות שחל בין הנוסע לנהג - דהא חלוק קנין שכירות פועל, מקנין שכירות חפצים, ויש לדון האם, ומתי, חל הקנין בין הנוסע לנהג.

ב' עוד נפק"מ, דהתבאר דכיון דהנהג מוגדר כשכיר ה"ה יכול דלחזור בו באמצע המלאכה, ומיהו אם איכא נמי במונית שכירות חפצים וא"כ הנוסע קנה את זכות המונית לכאורה לא יוכל הנהג להפסיק את הנסיעה, דהא בשכירות חפצים א"א למשכיר חזור בו.

מצאנו דנח' התרמה"ד והרמ"א, והמחנ"א, באופן ששכר סוס עם נהג, לענין דין הונאה, דהרי לפועל אין דין הונאה דהוא כעבד, משא"כ בסוס והעגלה דהם שכירות חפצים יש הונאה, ונח' האם שכירות סוס עם נהג נחשב שכירות פועלים או גם שכירות חפצים,

התרה"ד סימן שיח' כתב מי ששכר פועל עם סוס, ולאחר שגמר פעולתו נודע לו שנתאנה, הדין שמשערין כמה שכר היה ראוי ליתן לפועל לבדו וכמה לסוס לבדו, ולפי חשבון זה מחלקין, והסכום שמגיע עבור שכר הפועל אין בו דין אונאה, ובשכר הסוס יש דין אונאה, והביאו הרמ"א חושן משפט הלכות אונאה סימן רכז' סעיף לג' "הגה: שכר פועל עם סוס או חמור, אף על פי שמצד עצמו אין בו אונאה, מצד הבהמה יש בו אונאה, ומשערין מה בא לשכר הסוס ומה שנתאנה בזה וצריך להחזיר לו ת"ה סימן שי"ח".

ומאידך המחנ"א גזילה יא' כתב שהחמור נחשב ככלי אומנתו של הפועל והשכירות בזה היא רק שכירות פועל, והביא ראייה מדאמרינן בפ' האומנין גבי חמרים שנתבטלו ע"י בעה"ב שמשלם להם גם שכר בהמותיו, אף על פי שאין שבת בבהמה, הרי מוכח שהכל נכלל בשכר האדם דע"י הכלי או הבהמה עושה הפועל מלאכתו, ובקצה"ח סימן שלג' ב' ס"ל כהתרה"ד ששכר חמור איכא נמי שכירות חפצים וכתב הקצה"ח לחלוק

על המחנ"א דחמרים שנתבטלו אינו נותן לו שכר הבהמות דאין שבת בבהמה.

עולה דאם שוכר סוס עם נהג - נח' הרמ"א והמחנ"א האם זה שכירות פועלים או איכא נמי שכירות חפצים, ולכאורה ה"ה מזמין מונית עם נהג - יהיה מח' האם זה שכירות הנהג או איכא נמי שכירות המונית.

נפק"מ במונית מתי, וכיצד, חל הקנין

אם הזמנת מונית מוגדרת כשכירות פועלים (מחנ"א) - לפי"ז בנידון דידן יש לדון בגדרי שכירות פועלים האם הנהג יכול לחזור בו באמצע הנסיעה, ולכאורה יהיה חילוק לדינא בין שכיר לקבלן, דאם הנהג הוא שכיר דהיינו שסיכמו שהתשלום לפי שעות או מונה, יכול הנהג לחזור בו דהרי שכיר יכול לחזור בו וידו על העליונה, משא"כ אם הנהג הוא קבלן דהיינו סיכמו מחיר מיעד ליעד ידו על התחתונה, והתבאר לעיל דקבלן שקבעו איתו שעה מסוימת נח' האחרונים האם דינו כשכיר או קבלן והתבאר דנראה בכמה אחרונים דדינו כשכיר וידו על העליונה.

עולה דמדן שכירות פועלים א"א לחייב את הנהג להמשיך בנסיעה, בין אם סכמו עם הנהג לפי שעות, בין אם סיכמו מחיר מיעד ליעד, (ואף דיש חילוק לדינא בין שכיר לקבלן דשכיר ידו על העליונה וקבלן ידו על התחתונה, מ"מ בנידון דידן בנהג שקבעו איתו נסיעה בשעה מסוימת כמשנת' נראה בכמה אחרונים דדינו כשכיר וידו על העליונה).

אם הזמנת מונית מוגדרת גם כשכירות חפצים (רמ"א) - לפי"ז בנידון דידן יש לדון בגדרי שכירות חפצים, כיצד קנו הנוסעים את המונית, ונראה דלענין שכירות המונית יש לחלק בין אם שלימו לנהג כסף מראש לאופן שמשלמים בסוף הנסיעה, דאם שלימו כסף בתחילת הנסיעה נראה להלכה דאיכא בזה קנין כסף (דהרי נח' הראשונים האם בשכירות מהני קנין כסף, ע' ברמב"ן וריטב"א ב"מ צט', והביא השו"ע סימן קצח ו' הדעות דבשכירות מהני קנין כסף, וכן נקטו האחרונים ע' פת"ש שם), וחל קנין שכירות על המונית ושכירות ממכר ליזמא, לכאורה לא יהיה לנהג אפשרות להפסיק את הנסיעה.

ובאופן שלא שלימו לנהג כסף מראש יש לדון כיצד קנו הנוסעים את המונית, ונראה דיש לדון וללמוד מסוגיית "חמור סתם" כיצד חל הקנין (דבפשוט שוכר מונית רי"ז דומה לחמור סתם, דהא לא שכר דווקא רכב זה),

בסוגיית חמור סתם התבאר בראשונים כמה דעות במה מתחייב המשכיר להעמיד החמור לשוכר, הראב"ד כתב שעשו קנין על השכירות דהיינו עשו קנין סודר, (דס"ל לראב"ד דקנין כסף ל"מ בשכירות), הר"ן והנמוק"י כתבו דקנה בקנין כסף דבשכירות מהני קנין כסף, והרשב"א והרא"ש ביארו דע"י משיכת החמור השתעבדו נכסיו להעמיד חמור לשוכר, ובריטב"א כתב שכיון שהשוכר התחייב במשיכה לשלם למשכיר שכרו באותה הנאה מתחייב המשכיר לעמיד לו החמור.

ומיהו ברמב"ן בסוגיא שם עולה דנחלק על הראשונים וס"ל "שבחמור סתם" לא חל קנין כלל, (והרמב"ן מפרש את הסוגיא שם לענין התשלום של השוכר למשכיר, והארכנו בזה בבירור שיטות הראשונים

במ"א ואכמ"ל), וכ"כ המ"מ שכירות פ"ה ה"ב, דלרמב"ן לא חל קנין כלל, וכ"כ הסמ"ע ש"י ס"ק ו' בדעת הרמב"ם, וע"ע בחזו"א טו' שהאריך בזה דאפי' אם קנו מידו לא מהני,

א"כ לגבי שכירות המונית, אם שלימו מראש - לר"ן ולנמוק"י איכא קנין כסף, ובמקרה שלא שלימו מראש - לפי מש"כ הראשונים לכאורה לא חל הקנין, ולפי מש"כ הריטב"א דבהנאה שמתחייב השוכר לשלם את דמי השכירות, המשכיר משעבד ומקנה את המושכר, א"כ אפשר דה"ה במונית קנה בזה את שכירות המונית, אולם לדעת הרמב"ן בכה"ג לא חל קנין כלל, ועולה דלרוב הראשונים, הנוסעים לא קנו את המונית ולפי"ז אין הנוסעים יכולים לחייב את הנהג להמשיך בנסיעה, מצד שכירות המונית (אולם ע' בנתה"מ סימן שו' א' דכתב שבתחילת שימוש בחפץ המושכר איכא קנין).

א"כ עולה דלרמ"א דאיכא בזה נמי שכירות חפצים, אם הנוסעים שלימו לנהג כסף מראש חל קנין ואין הנהג יכול להפסיק את הנסיעה, ואם הנוסעים לא שלימו לנהג כסף מראש, לכאורה יהיה תלוי במח' הראשונים דאם חל קנין דשכירות חפצים על המונית לא יוכל הנהג לחזור בו, ואם לא חל קנין על שכירות המונית לכאורה יוכל הנהג לחזור בו,

ומצד דין שכירות פועלים דהיינו שכירות הנהג, אם הוא שכיר ידו על העליונה ואם הוא קבלן ידו על התחתונה, והתבאר דאם קבעו זמן מסוים לנסיעה כמה אחרונים ס"ל דה"ה כשכיר וידו על העליונה, (וכן הדין דלמחנ"א דס"ל דאיכא במונית רק דין שכירות פועלים).

ומיהו אפשר דמונית או הסעה בזמנינו, אף לרמ"א נחשבת לשכירות פועלים, היות ושוכר הנהג עם המונית ואין אפשרות כלל לשכור את המונית לבד, א"כ אפשר דבכה"ג אף התרמה"ד ולרמ"א ידו למחנ"א הזמנת מונית נחשב כשכירות פועלים והמונית היא ככלי עבודה הפועל, וא"כ אפשר דאף לרמ"א אין במונית שכירות חפצים, והדרינן לדין שכירות פועלים ויהיה חילוק בין שכיר לקבלן.

ואפ"ל סברא נוספת - דאף אם נימא דלרמ"א יש במונית גם שכירות חפצים ונחשב ששוכר את הנהג וגם המונית כ"ז לענין דין הונאה דמ"מ נחשב ששוכר גם הנהג וגם המונית, אולם לענין הנידון של חזרת הנהג, נראה דמ"מ יוכל הנהג לחזור בו, דהא הרגילות דהנהג לא מוכן להשכיר לנוסע את המונית לבד, וכל שכירות המונית הוא בתנאי שהוא הנהג, ולכן אם הוא חוזר בו בטלה נמי שכירות המונית. ולפי סברות אילו יוכל הנהג לחזור בו ולהפסיק את הנסיעה.

שילמו כסף מראש יד הנהג על התחתונה

יש להוסיף דבאופן ששילמו לנהג כסף מראש, חוץ ממה שנתבאר דבמונית יש דס"ל דאיכא שכירות חפצים והתבאר דזה סיבה שהנהג לא יוכל לחזור באמצע מחמת שכירות המונית, ענד עולה דאם שילם לנהג כסף מראש אף מדן שכירות פועלים יהיה אפשר לחייב את הנהג להמשיך את הנסיעה כדלהלן,

אם אין לנוסעים מונית אחרת

אולם אם הנהג רוצה שירדו באמצע הדרך במקום שאין להם אפשרות למצוא מונית אחרת שתביא אותם ליעדם - אף במקום שמותר לנהג לחזור בו כגון שכיר שידו על העליונה, או קבלן שבפשוט חוזר בו וידו על התחתונה, מ"מ בכה"ג שירדו באמצע הדרך ואין להם אפשרות למצוא מונית אחרת לכאורה ה"ה "כדבר האבד" ויהיה מותר לו לשכור אחר בדמיו או להטעותו.

לענין נידון א' - אם הזמינו הסעה וסיכמו על פרטי הנסיעה ולפני הנסיעה קיבל הנהג נסיעה יותר רווחית ומשתלמת האם מותר לנהג לחזור בו

עולה דאם לא שילמו מראש לא חל קנין והיות ולא היה קנין אם חזר בו איכא רק תערומת, ומדינא יכול הנהג לחזור בו (אף שחוזר בו מחמת שקיבל נסיעה יותר רווחית), אולם אם הנוסעים לא מוצאים הסעה אחרת ומפסידים הנסיעה, הוי דבר בה"א וחייב הנהג לשלם להם מחיר יקר על הסעה אחרת.

לענין נידון ב' - אם הזמינו מונית והתחילו בנסיעה והיה בדרך פקקים והנהג רוצה להפסיק את הנסיעה ומבקש שהנוסעים ירדו בדרך

עולה דתלוי אם שילמו לנהג כסף מראש - א"א לנהג לחזור בו, הן מחמת דחל קנין שכירות חפצים, לרמ"א, (והתבאר דאולי במונית היות ואין דרך להשכיר את הרכב לבד אין בזה שכירות חפצים), והן מחמת דין שכירות פועלים שכשעשו קנין התבאר דיש דעות דא"א לפועל לחזור בו, ויש דס"ל דאף מחוייב להמשיך במלאכתו

והתבאר עוד דאם לא שילמו כסף לנהג מראש - מדין שכירות חפצים, לרמ"א, יהיה תלוי בדעות הראשונים האם חל קנין בכה"ג, ומדין שכירות פועלים לכאורה יש חילוק בין שכיר דהיינו שכרו לפי שעות או מונה, דחוזר בו וידו על העליונה, לקבלן דהיינו אם קבעו מחיר מיעד ליעד, דידו על התחתונה, אולם התבאר דאף בקבלן אם סיכמו על זמן מסוים אפשר דנחשב לשכיר וחוזר בו וידו על העליונה.

ויש לחלק בין אם הנהג חוזר בו מחמת שרוצה לשוב לביתו, לאופן שיש לו נסיעה רווחית יותר, דהתבאר דמה שהנהג חוזר וידו על העליונה זה הוא רק אם הנהג רוצה להפסיק את הנסיעה ורוצה לחזור לביתו, אבל אם הנהג רוצה להפסיק את הנסיעה מחמת שיש לו נסיעה יותר רווחית יהיה תלוי במשנת' והרבה פוסקים ס"ל דבכה"ג אין יכול לחזור בו, וידו על התחתונה.

ובאופן שהנוסעים לא מוצאים כעת הסעה אחרת ומחמת חזרת הנהג מפסידים את הנסיעה, הוי דבה"א וחייב הנהג לשלם להם מחיר יקר על הסעה אחרת.

יש להוסיף עוד דאם הנהג השלים את הנסיעה שהיה עיכוב בדרך והנסיעה התארכה בכמה שעות, יש הבדל בין שכיר לקבלן - בשכיר הנוסעים מפסידים וצרכים לשלם לו לפי הזמן שנסע, ובקבלן הנהג מפסיד ומקבל תשלום כפי מה שסיכמו מראש.

דהנה יש נידון גדול בפוסקים אף שלהלכה קבלן א"א לכופו להשלים את העבודה ורק ידו על התחתונה, מ"מ באופן שעשו קנין כסף או סודר או שטר או חוזה, הרבה פוסקים ס"ל שיכולים לכופו לגמור המלאכה, ע' ש"ך שלג' ד' בשם הג' אשרי וע"ע ש"ך יד', ובחזו"א כתב לבאר דהוא כקונה גופו של פועל, אומנם יש שס"ל דא"א לכופו להשלים העבודה, אלא דידו על התחתונה.

ואף בשכיר יום דיכול לחזור בו וידו על העליונה, מ"מ יש דס"ל אם עשו קנין יכולים לכופו לגמור המלאכה, כ"כ הריטב"א שהובא בב"י שם, ובש"ך וט"ז שם חלקו וס"ל דא"א לכופו לגמור המלאכה ואף בכה"ג יכול לחזור בו, והביאו רמ"א מדברי הרמ"א שאם מושך כלי אומנתם יכול בעה"ב לעכב כלי אומנתו ולשכור אחרים, משמע דיכול להשכיר יכול לחזור בו, (ולכאורה אפשר ליישב ראייתם מהרמ"א, דחלוק הא דמשך כלי האומן שבכה"ג יכול לחזור, מקנין גמור שעשו בניהם דע' בלשון הריטב"א שכתב "אבל כל שנשתעבד בקנין לטפוי מילתא אתא שלא יוכל לחזור בו" משמע דדווקא שעשו קנין מיוחד כגון קנין כסף אין יכול לחזור בו).

וע' פת"ש ה' שהאר"י בזה והביא הרבה אחרונים שדנו בזה והביא כמה אחרונים דפסקו כהריטב"א.

מ"מ עולה שבאופן ששילם מראש כסף לנהג, יש דעות שהנהג חייב להשלים הנסיעה, ויש דיעות דמ"מ ידו על התחתונה.

א"כ עולה דאם שילמו לנהג הכסף מראש (והיום מצוי שאפשר לשלם מראש באשראי או באפלקציה וכד') - אפשר שיש שני סיבות שהנהג לא יוכל לחזור בו, א' חל קנין שכירות חפצים בזה ומצד שכירות המונית לא יוכל הנהג לחזור בו, (אולם כתבנו שני סברות שאולי במוניות בזמנינו אין מניעה לחזור מחמת קנין שכירות חפצים).

ב' חל גם שכירות פועל בקנין דכמשנת' דבשכירות בקנין א"א לפועל לחזור בו, ואפשר שחייב להשלים עבודתו, וא"כ מדין מדין שכירות פועלים יהיה חייב הנהג להשלים הנסיעה.

ובאופן שלא שילמו כסף מראש - אם הזמנת מונית מוגדרת גם שכירות חפצים א"א לו לחזור מחמת שכירות המונית, (אולם כתבנו שני סברות שאולי במוניות בזמנינו אין מניעה לחזור מחמת קנין שכירות חפצים).

ואם זה מוגדר כשכירות פועלים יש לחלק בין שכיר לקבלן, (והתבאר דמ"מ בנידון דידן בנהג שקבעו איתו נסיעה בשעה מסוימת נראה בכמה אחרונים דדינו כשכיר וידו על העליונה).

אם הנהג רוצה להפסיק נסיעה זו כי יש לו נסיעה

יותר משתלמת

האחרונים האריכו בזה וכתבו שכל מה ששכיר יכול לחזור בו הוא כדי שלא יהיה עבד, ולא מחמת שרוצה עבודה אחרת, הפת"ש ד' האריך בזה, וע' רעק"א וע' ערוה"ש יז', ולפי"ז יש לחלק דאם הנהג מונית רוצה לחזור בו מחמת שמעדיף כעת עבודה אחרת שמרויח יותר א"א לו לחזור בו, ואם חוזר דכעת לא רוצה לעבוד יכול לחזור.

מתיקות התורה

מאוצרותיו של הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א □ עניני ירח האיתנים

שאינם חייבים כלל לבוא למקום הרחוק, ואם הקהילה רוצה שיבואו, היא צריכה לשלם עבור לינה ואוכל, אם כן אם מרבים באיכות של האוכל והלינה, אין זה נחשב לתשלום שכו.

ובעצם הסעודות שהיו עושים יעוין במהרי"ק (שורש ט) שכתב שבכמה מקומות מצינו שחז"ל מחזיקין ידי עושי מצוה בכל עוז, ומשתדלים היו להרגילו בכך, וכן ראוי לעשות לכל ירא שמים והולך בעקבותיהם, ומביא לזה ראייה מעדות החדש שהיו עושים סעודות גדולות, כדי שיהיו רגילים

לבא. וגם התקין ר"ג הזקן שיהיו מהלכים אלפים אמה לכל רוח כמו שנינו שם. ואף על גב דמן הדין לא היו יכולים להלך אלא ד' אמות לפי שבאו מחוץ לתחום, הרי שהיו עושים להם סעודות, ודוחים שבת כדי לחזק את ידם במצוה ולהרגילים בכך, עיין שם מה שהאריך בזה. [ויעוין גם בענין זה בשו"ת מהרש"ם (ח"ה סימן עז)]. כמו כן ברבנו יונתן פירש שהיו עושים סעודות גדולות, כדי להראות לעדים שהבי"ד שמחים שבאו. ויעוין גם בט"ז (או"ח סימן קע סק"ז) שכתב שבירושלים היו רגילים בסעודות גדולות, אם כן יתכן שלכן אין בזה חסרון של מה אני בחנם, כיון שהיה זה דבר רגיל בירושלים. ויש טעם נוסף ששם לא היה איסור של מה אני בחנם, שהרי היו את הסעודות לכל מי שבא, ואף עד שלא קבלו אותו היה מקבל את הסעודה, אם לא היה זה תשלום עבור העדות, וצ"ע (יומא עה, א).

איזו מסכת מהש"ס כדאי לשנן תמיד?

שאלה. רבותינו מיעצים לכל אדם שבנוסף לשיעורי תורה הקבועים שלו תהיה לו מסכת אחת שבכל זמן פנוי יהגה בה. וחכמי המוסר מספרים שהיה אדם אחד שבשעת פטירתו באה אשה וקוננה עליו מאד ולאחר ההלויה נעלמה, חכמי הדור בדקו ומצאו שזו היתה מסכת חגיגה שאותו אדם דבק בה תמיד ובשעת פטירתו נתגלתה בדמות אשה מקוננת וקינה עליו, הנה אדם זה כנראה היתה לו זיקה מסוימת לקרבנות ובפרט לקרבן חגיגה ולכן הגה בה תמיד, מה עליו להשיב לאדם שאלו כל ענין למסכת מסוימת וכולם שוים אצלו באהבה ובראה מה לייעץ לו כשישאל במה לבחור בנוסף לסדרי התורה שיש לו?

תשובה. נאמר במסכת מגילה דף לב ע"א תנו רבנן משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג. והקשה המהרש"א למה לא נקט גם ראש השנה ויום הכיפורים? והשיב: לא תיקן משה בשאר מצוות משום דלא אתין מזמן לזמן, והכא נמי ראש השנה ויום הכיפורים, לא מקרי מזמן לזמן, דיש לאדם ליתן לבו לתשובה בכל השנה, כמו בראש השנה ויום הכיפורים, משא"כ בשלש רגלים דמצוותן בזמן בענינו של יום, ומהאי טעמא מספקא לן בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ ע"ב) אם אומרים זמן בראש השנה, דלא מקרי שפיר מזמן לזמן אלא שלש רגלים דכתיב בהו מצוות ראייה ומשמחת חגיגה, עכ"ל.

לאור דברי המהרש"א יש יתרון למסכת ראש השנה ויומא משום שיש לאדם ליתן לבו תמיד לתשובה, ועל ידי שיעסוק תדיר בסוגיות אלו יתן לבו שלא יחטא, ואם יחטא יחזור מיד בתשובה (מגילה לב, א).

קהילה המשלמת לש"ץ הבא מרחוק עבור מלון וסעודה, האם נחשב כעושה בחנם?

שאלה. קהילה שאין בה ש"ץ ליום הכיפורים או בעל תוקע לר"ה, וישנו אדם המוכן לבוא מרחוק כדי להיות ש"ץ או לתקוע, והקהילה רוצה לשלם עבור מלון וסעודות משובחות עבורו, ומסתפק הש"ץ והבעל תוקע אם לקבל מהקהילה את התשלום עבור המלון היוקרתי, כי רוצה לקיים את המצוה בחנם, וכמו שנאמר במסכת בכורות (דף כט ע"א) מה אני בחנם אף אתם בחנם, ואם הקהילה תשלם עבור מלון יקר אולי אין זה נחשב שעושה בחנם?

תשובה. יעוין בשדי חמד (ח"ט עמ' 71 מערכת ר"ה סימן ב'ז) שדן על מה שנהגו העולם ליטול שכר על תקיעת שופר, והרי קי"ל מה אני בחנם. ואחרי שהאריך בדברי המערכי לב והבית מאיר, מסיק דעיקר השכר הוא על ריבוי התקיעות שהם מדרבנן, יע"ש. והנה בנידוננו אם היה לוקח שכר על הטרחה כדי להגיע למקום הקהלה שמרוחק מביתו, לא היה בזה שום איסור, וכמו שנאמר במסכת בכורות (שם) הנוטל שכר להוות ולקדש, מימיו מי מערה אפרו אפר מקלה. ורמינהו המקדש במי חטאת, באפר חטאת, הרי זו מקודשת..., אמר אביי: לא קשיא, כאן בשכר הבאה ומלוי, כאן בשכר הזאה וקידוש. וה"ה בנידוננו מותר לקבל שכר על הנסיעה. מה שיש לדון הוא כאשר שילמו לו על הנסיעה, או שאמרו לו במפורש שמה ששילמו על המלון המפואר הוא עבור התפילות או התקיעות עצמם.

ונראה לענ"ד דשכר האכסנייה והסעודות אינם בכלל מה אני בחנם, כיון שבעצם הקהילה חייבת לדאוג עבור הש"ץ והבעל תוקע שיהיה לו מקום לינה ואוכל, והוא כלול בשכר הבאה, ומותר להם לספק את תנאי הלינה ומזון בצורה מהודרת, של שהיה במלון יוקרתי. וראיה לכך ממסכת ר"ה (דף כג ע"ב) שהיו עושים סעודות גדולות בשביל עדי עדות החודש, כדי שיהיו רגילים לבוא ולהעיד, ולא חששו חז"ל שיש בזה משום נוטל שכר להעיד.

והנה בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק אבהע"ז סימן כט) כתב לדון בדבר עדות אשה, שהעד רוצה לקבל כסף על עדותו, ומוכיח מהסוגיה בראש השנה (הנ"ל) שעד הנוטל שכר אינו נפסל לעדות, דאל"כ איך עשו לעדים סעודות גדולות, אלא שיש שדן שם שאולי העד נפסל מטעם נוגע בעדותו, עיין שם. עכ"פ משמע מדברי הנוב"י שאף מה שהעדים מקבלים סעודות עבור העדות, יש בזה משום נוטל שכר להעיד. אלא שדברי קדשו של הנוב"י צ"ע שאם נאמר שיש בסעודות הגדולות משום שכר להעיד ועוברים בזה על מה אני בחנם, אם כן איך חכמים הכשילו את כל העדים בזה שנתנו להם סעודות גדולות. ונראה שאף הנוב"י מודה שאין בזה משום שכר ממש, אלא שאם הדין הוא שעד המקבל שכר להעיד פסול לעדות, יש לחוש שלא לעשות סעודות גדולות, שמא כל העדות תהיה פסולה. אבל אם העדות כשרה בדיעבד, ורק יש חשש שעוברים על מה אני בחנם, לענין זה יש לסמוך על כך שאין בסעודות משום תשלום שכר. ויתכן בנידוננו הדבר קל יותר, שהרי בעדות החודש הבי"ד לא היו מחוייבים כלל לספק שום סעודות עבור העדים, שהרי העדות היא מצוה ככל המצוות, משא"כ בש"ץ ובבעל תוקע

מתיקות אור השבת

פנינים וסיפורים בענין קדושת השבת [והמסתעף], מתוך סדרת הספרים 'ומתוק האור' הרה"ג רבי שלמה לוינשטיין שליט"א כשגם הילד האחרון שבק חיים, חשה אשתו שאינה מסוגלת לשאת עוד את הצער. היא מהרה לביתו של הרבי מאוסטרובצה, התפרצה לחדרו בבכי נסער וקורע לב, וזעקה בקול יללה ותחנונים: "לא אצא מכאן עד שהרבי יבטיח לי שבפעם הבאה אלד זרע של קיימא!!"...

שְׂתֵי הַהוֹכָחוֹת שֶׁנִּמְחַל לְדוֹד אוֹתוֹ עוֹוֹן

מְרַבֵּים עֲשֻׂתָהּ לֵה שֵׁשׁ נֶאֱרָגְמוֹ לְבִרְשָׁה

במדבר (משלי לא) נדרש פסוק זה כלפי בת שבע: "מרבדים עשתה לה - זו בת שבע, שנשארה לדוד, ויצא ממנה שלמה, שהיה מרקם בשש וארגמן, ומלך מסוף העולם ועד סופו."

הרה"ק מאוסטרובצה פרש לפי זה את ההמשך: "נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ":

הנה חז"ל אמרו (שבת ל ע"א) שרק כאשר נפתחו השערים, בזכותו של דוד המלך, התברר שנמחל לו עוון בת שבע.

עוד אמרו חז"ל (פסחים קיט ע"ב) כי לעתיד לבוא הקב"ה יעשה סעדה לצדיקים, ורק דוד המלך הוא זה שיברך על הכוס: "אומר לו לדוד: טל וברך! אומר להן: אני אברך, ולי נאה לברך, שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". גם בזה יתברר שהקב"ה מחל לו על אותו עון.

על שני דברים אלו נאמר בפזמון:

א. "נודע בשערים בעלה" - בפתחת השערים נודע על מחילת עוון בעלה.

ב. "בשבתו עם זקני ארץ" - וכן בסעדה שיעשה הקב"ה לצדיקים לעתיד לבוא.

על ידי השערים נודע שלא חטא דוד

נודע בשערים בעלה

בספר "שיחת הליון של תלמידי חכמים החדש" מובא על מלים אלו דבר נפלא בשם רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל:

דוע ששונאי דוד אמרו שנכשל ח"ו באסור אשת איש עם בת שבע, אבל האמת היא כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קז ע"א): "ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעזר, אלא שאכלה פגה" ועוד אמרו (שבת נה ע"ב): "כל האומר דוד חטא - אינו אלא טועה".

בגמרא (שבת ל ע"א) איתא: "כשבנה שלמה את בית המקדש, בקש להקניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה. אמר שלמה עשרים וארבעה רגנות ולא נענה... כיון שאמר: ה' אלקים אל תשב פני משיחך וזכרה לחסדי דוד עבדך - מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדרה". וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו עוון.

הרי שכל ידי השערים נודע שלא חטא דוד. והו' שאומר שלמה, בפסוקי "אשת חיל" - שכל פי המפרשים אמר זאת לאמו - בת שבע: "נודע בשערים בעלה" - פרושו: בעת שדבקו השערים זה בזה - אז נודע שבאמת היה דוד בעלה של בת שבע, ולא חטא ח"ו.

שֶׁבַח הָאִשָּׁה - שְׁמוֹרִידָה מִבְּעֵלָה אֶת הַבַּיִת

נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ

הקשה רבי חיים קנבנבסקי שליט"א בספרו "טעמא דקרא": הרי כל הפרק מדבר בשבח האשה, ורק פסוק זה אינו שבח האשה אלא שבח בעלה, וענין רש"י.

חז"ל דרשו הרבה על פרק זה. מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו, שמדבר על האשת חיל שמסדרת בעצמה את כל צרכי ביתה, כדי שבעלה יוכל לשבת ולעסק בתורה הקדושה, כשהוא פנוי מפל טרדה ועסק בעניני הבית.

ממילא, גם פסוק זה מדבר בשבח האשה, שמתוך שעושה את כל צרכי ביתה, אין בעלה צריך להיות כלל בבית. על ידי זה אין הוא נודע בבית אלא רק בשערי סנהדרין, שם הוא נודע בשבתו עם זקני ארץ, והו' שבח גדול לה.

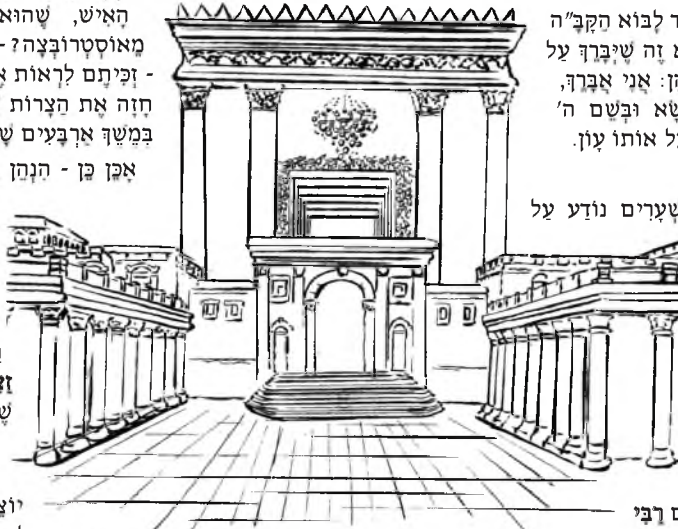
קִגְלַת הַשֵּׁם

סְדִין עֲשֻׂתָהּ נִתְמַכֵּר

המדרש אומר על פסוק זה (מדרש משלי לא): "זו הצללפוניית שיצא ממנה שמשון שנושעו ישראל על ידו".

מעשה מענין הנוגע לשם בלתי שגרתו זה מובא בספר "טובך יביערי", לרבי יצחק זילברשטיין שליט"א:

לפני כששים שנה נכנס לאחד מבתי המדרשות בירושלים הוודי בר אורן. הנוכחים פתחו עמו בשיחה, וכבר בדקות הראשונות הבחינו כי מדבר באדם שזה מקרוב הגיע ארצה. לשאלתם בדבר מוצאו השיב האישי, שהוא מגיע מהעיר אוסטרובצה בפולין. מאוסטרובצה? נדלקה סקרנותם של יושבי בית המדרש - זכיתם לראות את הצדיק המפורסם מאוסטרובצה, אשר חזה את הצרות שתתרגשנה על כלל ישראל, ולפיכך צם במשך ארבעים שנה רצופות?

אכן כן - הנהן האישי בלאשו, וכשבקשו ממנו האנשים שיספר משהו על האוסטרובצ'ר הצביע על בתו בת השבע שעמדה לצדו ואמר: "הנה, ראו גם ראו, בת זו היא אחת מנפלאותיו של הצדיק מאוסטרובצה".

אחד השומעים שנכח באותו מעמד היה רבה של רחובות, רבי אלימלך בר שאול זצ"ל, והוא שחזר לימים על ספרו המפלא של האישי:

שנים ארכות ומיסרות חלפו עליו ועל רעייתו - כל הילדים שנוולדו להם, ללא יוצא מן הכלל, נפטרו בפתאומיות מיס ספורים לאחר הלידה מסבה בלתי ברורה. אף אחד מהם לא עבר אפילו את יום השלישם ללידתו.

כשגם הילד האחרון שבק חיים, חשה אשתו שאינה מסוגלת לשאת עוד את הצער. היא מהרה לביתו של הרבי מאוסטרובצה, התפרצה לחדרו בבכי נסער וקורע לב, וזעקה בקול יללה ותחנונים: "לא אצא מכאן עד שהרבי יבטיח לי שבפעם הבאה אלד זרע של קיימא!!"...

היא עמדה וברכתה שם במשך דקות ארוכות. עד שהאוסטרובצ'ר פנה ואמר לה: "יש לי עצה עבורכם. אם הנכם רוצים שהילד הבא יהיה, תנו לו שם מפרשת השבוע שבה יולד".

בתקופת השנה לדה האשה בת, בשבוע שבו נקראה פרשת נשא. בהדרת קדש נטלו היא ובעלה המשיים לדיהם וחפשו בפרשת השבוע שם מתאים, אלא שלמרבח הדרתם שום שם אשה לא הופיע בפסוקים. מרגע לרגע עלה בלבם מפלס התרדה. אם אין שם בפרשה - מה יעשו? האם גם דינה של התינוקת המיחלת היו הכרע כבר?!

הפעם התפרץ בבהלה הבעל לחדרו של הרבי: "רבנו, מה עלינו לעשות פעת? אין בפרשת השבוע שום שם סביר שבת תקרא בו! איך נוכל למלא את הוראת הרבי?!"

הורה לו הרבי להמתין קמעא בחוץ, בעודו מסתגר בחדר ומנסה למצא שם מתאים. לאחר כמה דקות יצא הצדיק ואמר: "יתכן שהשם שעלה בחפתי לא ימצא חן בעיניכם, אבל אם הילדה תקרא בשם זה היא תחיה".

השם שהציע היה 'צללפוניית', על שם אם שמשון המזכרת בהפטרת השבוע. בפסוקי ההפטרות לא מופיע שמה של האם, אולם הגמרא אומרת (בבא בתרא צא ע"א): אם שמשון - צללפוניית, והמהרש"ל כותב "חכמת שלמה": "נראה לי הצללפוניית היא אמו של שמשון בדברי הימים בסוף יחם יהודה, (דברי הימים א ד, ג: ושם אחותם הצללפוניית) והוא טוב מפני ריח נעה, מצאתי".

הילדה העומדת כאן לצדי היא בתי הקרויה בשם 'צללפוניית' - סים היהודי - אכן התקיימו דברי הרבי, והיא חיה וקיימת!

מים זכים

זרשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת כי תבוא

בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבְרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: (כח, ג).

בגמ' בב"מ (קז). איכא פלוגתא בביאור דברי הכתוב 'בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר', - שהתלמידים של רב ביארו בשמו, 'בְּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר' - שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת', - אך רבי יוחנן ס"ל דאין זה הביאור בדברי הכתוב, כיון שאין זו ברכה לגור סמוך לביהכנ"ס, משום שמפסידים עי"ז את השכר פסיעות, אלא יותר טוב לגור במרחק מביהכנ"ס, בכדי שיקבלו עי"ז שכר פסיעות גדול, עי"ז ש.

והנה יש להסתפק לגבי שכר פסיעות, מה הדין כאשר אדם רגיל תמיד להתפלל לביהכנ"ס הסמוך לביתו, אך בשבת אחת קרובי משפחתו הזמינו אותו להתפלל לביהכנ"ס שלהם, משום שמחת העליה לתורה לבנם (אופרוף), - ויש לדון האם כאשר ילך להתפלל לביהכנ"ס של קרוביו שהוא רחוק מאוד מביתו, יהי לו שכר פסיעות על הדרך הארוכה שהלך בדרכו לתפילה.

או"ד דלא יהי לו עי"ז שכר פסיעות, כיון שמחת התפילה לבדה הוא הרי לא יהי הולך להתפלל לביהכנ"ס הרחוק, וכל מה שהלך לביהכנ"ס הרחוק זהו רק מחמת שרצה ללכת לאופרוף של קרוב משפחתו, וא"כ אולי אין עי"ז שכר פסיעות, כי פסיעותיו אינן מוגדרות כפסיעות שלצורך התפילה.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דנהה כעי"ז יל"ע עוד באופן המצוי בכל יום, גבי מי שמקום לימודו או עבודתו וכדו' רחוק מביתו, וכל יום לאחר סיום עסקיו הוא חוזר לאיזור מגוריו, ועוד לפני ששב לביתו הוא נכנס לביהכנ"ס להתפלל מנחה או ערבית, - ויש לדון האם יהי לו שכר פסיעות על הדרך הארוכה שהלך בדרכו לתפילה, או"ד דאין עי"ז שכר פסיעות, כיון שלצורך התפילה הוא הרי לא יהי טורח כ"כ, וכל הדרך הארוכה שהלך הייתה רק מחמת רצונו לשוב לביתו.

וכן סיפר לי מאן דהו שיש לו הנהגה בזה, שכאשר הוא נמצא במרחק גדול מביתו והגיע הזמן לשוב לביתו, הוא רגיל להחליט בדעתו שמייד כאשר יגיע לביתו הוא יתיישב ללמוד כמה דקות, - כיון שחבל לו על ביזבוז זמנו בדרך הארוכה שהוא נצרך ללכת, ולכן הוא רוצה שתהיי לו תועלת בדרכו הארוכה, עי"י שמחליט מראש שהוא הולך כעת ללמוד תורה, ורוצה להרוויח עי"ז את השכר פסיעות, [ועי"ע בספר 'דעת נוטה' (ח"א תשוי עג) שמרן הגר"ח"ק שליט"א השיב, שמסתבר שגם בהולך לת"ת איכא שכר פסיעות].

ויש לדון בזה, האם באמת יהי לו שכר פסיעות עי"ז, או"ד דלא יהי לו שכר פסיעות עי"ז, כיון שלת"ת הוא לא יהי טורח ללכת רחוק כ"כ, וכל מה שהלך בדרכו הארוכה זהו רק מחמת רצונו לשוב לביתו.

- ב -

והנה ידוע המעשה שהח"ח אמר לרוקח של ראדן, שאם יכוין בהכנת התרופות גם לשם מצות חסד והצלת נפשות, אזי יקיים בזה הרבה מצוות של חסד והצלת נפשות, - ומבואר בזה שאע"פ שבשביל מצות חסד לבדה, הרוקח הרי לא יהי טורח לעסוק כל היום בתרופות, - והטעם שהוא כן עוסק בזה כל היום זהו משום שזוהי פרנסתו, אך מ"מ אעפ"כ יש לו אפשרות לכוין ולהגדיר את מעשיו, שיהיו מוגדרים כמעשים של מצות חסד והצלת נפשות, ולקבל שכר עי"ז.

ולפי"ז לכאוי י"ל נמי בנידו"ד, שהאדם יכול לכוין שמה שהוא הולך בדרך ארוכה לביהכנ"ס הרחוק, זהו לצורך התפילה בשביל להתפלל שם, - ואע"פ שבעצם לצורך מצות תפילה לבדה הוא לא יהי הולך לביהכנ"ס הרחוק, ורק מחמת האופרוף (באופן הא') או מחמת שצריך לשוב לביתו (באופן הב') הוא הולך לביהכנ"ס הרחוק, - מ"מ אין זה סותר לזה, ואפי' שבין כך ובין כך הוא נצרך ללכת בדרך הארוכה, מ"מ הוא יכול שפיר לכוין ולהגדיר את הליכתו כהליכה לצורך התפילה, ולקבל עי"ז שכר פסיעות.

- ג -

אמנם לכאוי יש מקום לחלק בין הנידונים הנ"ל, כיון שיש לחקור מהו העניין של השכר פסיעות, האם החידוש שהתחדש בזה הוא, שגם על 'מעשה ההליכה' לתפילה יש שכר, - או"ד שהשכר אינו על 'מעשה ההליכה' לתפילה, אלא החידוש שהתחדש בשכר פסיעות הוא, שיקבל שכר על 'הטירחה' שטורח בהליכתו לצורך התפילה.

והנפ"מ בין ב' הצדדים הוא, שאי נימא שהשכר הוא על 'מעשה ההליכה' לתפילה, אזי י"ל שיש לו אפשרות להגדיר את הליכתו כמעשה הליכה לתפילה, גם בכה"ג שעיקר הליכתו לביהכנ"ס הרחוק הוא מחמת האופרוף וכדו', (וכדברי הח"ח הנ"ל, שהרוקח יכול להגדיר את מעשיו לשם מצות חסד והצלת נפשות).

אך אי נימא שהשכר הוא על 'הטירחה' שטורח בהליכתו לצורך התפילה, אזי יש מקום לומר, שאע"פ שאת 'מעשה ההליכה' הוא יכול להגדיר כמעשה הליכה לתפילה, אך מ"מ הוא לא יכול לשקר בנפשו ולומר,

ועבודה, יתקדשו בזה נמי כל פעולותיו, כיון שהוא לתכלית עבודת ה'...

והוסיף הח"ח (בהערה שם למטה): 'ונבאר דברינו, כשם שעצם העסק איש הנבון מכין בו כראוי וכנ"ל, כן כל הליכותיו באותו יום השייכות להעסק, יכוין ג"כ בשביל התכלית, ואז כל פסיעותיו מתקדשות ומקבל עליהן שכר, וזהו שאחז"ל (דרך ארץ זוטא פ"ג) 'חשוב מעשיך בדרך ארץ' והיינו שיתבונן במעשיו שיהי הכל לתכלית המכוון וכנ"ל בפנים, 'ותן שכר לפסיעותיך' והיינו שגם הפסיעות להעסק יהיו ג"כ לשם שמים ולא ילכו לבטלה, ואז יקבל שכר גם עליהן' עכ"ל עיי"ש, - והדברים נפלאים ביותר, שלפני האדם יכול לקבל 'שכר פסיעות' על כל פסיעותיו שפוסע בימי חייו.

- ז -

והנה עוד מעניין השכר פסיעות הנ"ל, שמעתי מגיסי הרה"ג ר' יוסף ברלין שליט"א, שזקנו מרן בעל האילת השחר זצ"ל הי' רגיל ללכת לניחום אבלים בהליכה ברגל בדווקא (כשמקום ישיבת האבלים הי' במרחק סביר מביתו), ופעם אחת כשהי' בדרכו לניחום אבלים ברח' אליהו הנביא, והתחיל לעלות במעלה העלייה הקשה שם, עצר לידו מאן דהו שנהג ברכב והציע להסיעו ברכבו, ומרן זצ"ל השיב לו במאור פנים: 'יישר כח! אבל כתיב (קהלת ז, ב) 'טוב ללכת אֶל בית אָבֶל...'

ועוד שמעתי מהנ"ל, שכשאביו הגאון רבי זאב ברלין שליט"א הגיע לניחום אבלים אצל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (על פטירת הרבנית ע"ה), אמר הגר"ח למרן שליט"א, שהוא כבר התחיל לקיים את מצות ניחום אבלים מייד ביציאתו מביתו לעבר ביתו של מרן שליט"א, - כיון שבספר חרדים (פרק מב) מנה את מצות ניחום אבלים בתוך המצוות עשה מד"ק ומד"ס **התלויות ברגלים**, ומבואר בדבריו שמתחילים לקיים את מצות ניחום אבלים כבר בהליכה לבית האבל, ומרן שליט"א התפעל מאוד מהחידוש הזה.

וגיסי הנ"ל אמר לבאר את הנ"ל, ע"פ מש"כ השלי"ה הק' על הפסוק בויקרא (יט, טז) 'לא תלך רכיל בעמך', שהא דכתיב בקרא בלשון 'לא תלך', זהו לומר שנענש אף על ההליכה עיי"ש [וכי"כ החי"ח (הלי לה"ר כלל א במ"ח סק"ד בהגה"ה)], - ולפני"ז י"ל דה"ה נמי גבי ניחום אבלים דכתיב בלשון 'טוב ללכת אֶל בית אָבֶל...', שזה בא לומר שיש שכר גם על ההליכה, ודו"ק ונפלא.

ניתן לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה ע"י הקלטת תגובות הערות והוספות

בקו 'מים זכים': 02-633-5850

כמו כן בקו זה ניתן להאזין לתגובות שהתקבלו במערכת

המען לתגובות: יצחק זאב כגן רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית טל': 1515-271-55442 (תא קולי) פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית) דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

'הטיירה' שטורח ללכת לביהכנ"ס הרחוק, הינה 'טיירה לצורך התפילה'.

וא"כ יש לדון שאולי לא יקבל שכר ע"ז, משום שאינו דומה לדברי הח"ח הנ"ל, כיון דהתם יש שכר על עצם קיום מצות חסד והצלת נפשות, ואין שום תנאי של 'טיירה' במצוה, ותליא רק בכוונה לשם מצוה, ומשא"כ הכא דיתכן דהשכר הוא על הטיירה שטורח לצורך התפילה.

- ד -

והנה הבן איש חי בשו"ת 'תורה לשמה' (תשובה מ) דן, האם מי שרוכב על בהמה בדרכו לביהכנ"ס יקבל ע"ז שכר פסיעות, כיון דרכוב כמהלך דמי, או"ד דלא יקבל ע"ז שכר פסיעות, - והסיק שם שאע"פ שרכוב כמהלך דמי, מ"מ שכר פסיעות לא שייך אלא בהולך ברגליו שמטריח רגליו בפסיעות יותר, עיי"ש.

וכן בשו"ת 'בצל החכמה' (ח"ד סי' כא) דן בזה באריכות לגבי נסיעה ברכב לביהכנ"ס, והסיק בזה שעיקר שכר פסיעות הוא על שמטריח עצמו לילך דרך רחוקה למען קיום המצוה, ולכן בנוסע ברכב אע"פ שמדינא הרי הוא כמהלך משום שרכוב כמהלך דמי, אך מ"מ כיון שאין בזה טורח ממילא אין בזה שכר פסיעות, עיי"ש.

ומעתה לפי מה שנתבאר בדבריהם כהצד הבי' בחקירה הנ"ל, שיי"ל שהשכר פסיעות הוא על 'הטיירה' שטורח בהליכתו לצורך התפילה, א"כ יש מקום גדול לדון ולומר, שבנידו"ד הוא לא יכול לשקר בנפשו ולומר, שיהטיירה' שטורח ללכת לביהכנ"ס הרחוק, הינה 'טיירה לצורך התפילה', **כיון שבאמת הטיירה הינה לצורך האופרוף או לצורך חזרתו לביתו וכדו'**, וא"כ יש לדון שלא יקבל ע"ז שכר פסיעות.

- ה -

והנה שלחתי את עצם השאלה הנ"ל להגאון רבי עמרם פריד שליט"א, האם יש בנידו"ד שכר פסיעות, והשיב: שאם לא כיוון בהליכתו שהלך לביהכנ"ס הרחוק, שהליכתו תיחשב כהליכה לצורך התפילה, אזי באמת לא יהי לו שכר פסיעות, כיון שהרי הלך לביהכנ"ס הרחוק לצורך האופרוף וכדו' ולא לצורך התפילה, - אך אם כיוון שהליכתו תיחשב כהליכה לצורך התפילה, אזי יהי לו ע"ז שכר פסיעות, ואע"פ שלצורך התפילה גרידא הוא באמת לא הי' טורח ללכת לביהכנ"ס הרחוק, עכ"ד.

ולפני"ז יעלה שבאמת יכול להיות בזה רעיון טוב, למי שנמצא רחוק (וגם קרוב) מביתו וצריך לחזור לביתו, שיכול להחליט בדעתו שהולך ללמוד תורה בביתו כמה דקות, ועי"ז ירויח שיהי לו שכר פסיעות על כל דרכו הארוכה שהלך לביתו וכנ"ל, (וכמובן שמלבד עניין זה, עצם הת"ת הוי ריוח גדול בפני"ע).

- ו -

והנה בס"ד מצאתי חידוש גדול ונפלא בדברי הח"ח זיע"א בספרו 'תורת הבית' (בחתומת הספר מאמר א), שהאדם יכול לקבל 'שכר פסיעות' על כל הפסיעות שפוסע בימי חייו, וז"ל שם: 'באכילתו ושתייתו ועסקיו... אם יחשוב שע"י אכילתו יהי בריא ויוכל לעבוד להשי"ת, וכן בעסקיו שירוויח ויהי לו במה להחיות ולא יגע בממון אחרים שהוא גזל, וכן כשיחיה יקבע עיתים לתורה

הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפוי"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

גליון עיטורי מרדכי

עם פסקי גדולי הוראה שליט"א, ההלכות נכתבו ע"י הרב מרדכי יעקב מאיר שליט"א, אלול תשפ"א.

8417172@gmail.com

הלכות דיבור בבית הכנסת

א. אסור לדבר דברים בטלים בבית הכנסת אפילו שלא בשעת התפילה, יש ד' סוגי דיבורים בבית הכנסת. א. דיבור בשעת התפילה. ב. דיבור שלא בשעת התפילה אבל בלי תועלת כלל. ג. דיבור לצורך פרנסה. ד. דיבור לצורך מצוה. ויתבאר בסעיפים הבאים, לפני כל דיבור שאדם מדבר בבית הכנסת, ישקול בדעתו לאיזה סוג הדיבור שלו שייך.

ב. האיסור הכי חמור לדבר בשעת התפילה, דהיינו בקדיש, חזרת הש"צ, קריאת התורה (עיין משנ"ב סימן נו, א). אסור לדבר אפילו לצורך פרנסה, ואפילו אם עשו תנאי, המדבר בשעת חזרת הש"צ, גדול עווננו מנשוא (שו"ע סימן קכד, ז), וכן אסור לדבר אחרי שסיים את תפילת לחש לפני חזרת הש"צ (קשר גודל סימן ית, כא). האיסור לדבר בשעת התפילה, לא נוגע לקדושת בית הכנסת, ולכן גם אם מתפללים בבית פרטי, או במנין חצירות, אסור לדבר בשעת התפילה.

ג. אסור לדבר בבית הכנסת וכן בבית המדרש, גם שלא בשעת התפילה, דברים בטלים לגמרי, כגון, פוליטיקה, בדיחות, חדשות, לספר ממה נפטר פלוני, ממה התעשר אלמוני, איסור זה חמור מאוד, ונחשב "קלות ראש גדול", וגם אם עשו תנאי בשעת בניית בית הכנסת, אסור לדבר דברים בטלים לגמרי (עיין שער הציון סימן קנא, כ).

ד. נחלקו הפוסקים יש אומרים שאסור לדבר בבית הכנסת לצורך פרנסה, כגון להתייעץ עם חבריו האם לקנות דירה להשקעה, או לומר לבנו מה צריך לקנות במכולת, ויש אומרים שמותר לדבר בבית הכנסת לצורך פרנסה, ולמעשה הכרעת רוב הפוסקים שלא לדבר גם לצורך פרנסה (פמ"ג ומשנ"ב סימן קנא, ב), וכן מבואר בזוהר שאסור לדבר כלל בבית הכנסת, אמנם דרגת האיסור לדבר דברים בטלים לגמרי, יותר חמור מהאיסור לדבר לצורך פרנסה¹.

ה. נחלקו הראשונים והפוסקים אם עשו תנאי לפני שהתחילו להתפלל בבית הכנסת, האם מותר לעשות בבית הכנסת דברים שהם לא קלות ראש גמור, כגון לאכול ולשתות בבית הכנסת, או

¹ שיטת אליה רבה (סימן קנא סק"א); פמ"ג (סימן קנא); שו"ע הרב (פ"ד מת"ת ה"י); חסד לאלפים (סימן קנא סק"א); שלמי ציבור (הוצאת אהבת שלום עמוד ל); משנ"ב (סימן קנא, ב); בן איש חי (פרשת ויקרא אות ב); כף החיים, שאסור לדבר בבית הכנסת שיחה בטילה לצורך פרנסה, אכן

לדבר בבית הכנסת שלא בשעת התפילה, לצורך פרנסה. ונראה שאם עשו תנאי לפני תחילת השימוש, יש מקום להקל לדבר לצורך פרנסה, או לצורך קניות, אמנם אשרי מי שיכול להזהר לא לדבר כלום בבית הכנסת.

ו. בית הכנסת שכור באופן זמני, כגון ששכרו וילה לשנה ומתפללים בדירה שכורה, נכון להחמיר שיש קדושת בית הכנסת (ביאור הלכה סימן קנד, ב). אבל אם מתפללים בשבת בתוך בית ספר של בנות, או שמתפללים בחדר אוכל או באולם, יש מקום להקל שמותר לדבר שלא בשעת התפילה, וכן מותר לאכול ולשתות (עיין משנ"ב סימן קנג, נא, ועיין אליה רבה סימן נא, ג).

ז. לפי מצב הדור שהרבה אנשים נכשלים באיסור דיבור, או איסור אכילה בבית הכנסת, ראוי כאשר בונים בית הכנסת חדש, לעשות תנאי, לפני שמתחילים להשתמש, כדי שיהיה מותר לאכול ולשתות, וגם שיהיה מותר לדבר בבית הכנסת לצורך פרנסה, וכן נהגו בכמה מקומות על פי הוראת גדולי הדור, לעשות תנאי לפני שהתחילו להשתמש. ראוי מאוד לעשות תנאי רק על חצי מבית הכנסת, ואת החצי השני יקדישו לגמרי בלי לעשות תנאי, ומי שירצה לאכול ישב בחצי שעשו תנאי.

ח. מותר לדבר בבית הכנסת לצורך מצוה, ונפרט כמה דוגמאות. א. מותר לעני לספר את מצוקתו ולבקש מהציבור לעזור לו. מותר לתת מטבע לעני ולבקש מהעני עודף. ב. מותר לעשות מי שברך לעולה לתורה (רמ"א סימן שו, ו). ג. מותר למכור את העליות לתורה (משנ"ב סימן שו, לג). ד. מצא אבידה, מותר להכריז על השבת אבידה (שו"ע חו"מ סימן רסז, ג). ה. מותר לבקש מחבירו להדליק את המזגן, לסגור את החלון שלא יהיה קר. ו. מותר לקבוע חברותא בבית הכנסת, וכן לסכם עם חבריו באיזה שעה יתחילו ללמוד מחר. ז. מותר לומר לגבאי שיש לו יארציט וצריך לקבל עליה לתורה, משום שכל זה דיבור לצורך מצוה (עיין שו"ע סימן קנא, א שמותר חשבונות של מצוה).

ט. מותר לומר לחבירו "שלום" בבית הכנסת (אליה רבה סימן סו, ב). יש אומרים שכמו שמותר לומר "שלום", מותר להתעניין במצבו, וכן אם היה חולה והתרפא, מותר להתעניין איך מרגיש, דכל זה נחשב צורך מצוה של דרכי שלום ורעות (מרן הגר"ק שליט"א), ומ"מ יזהר לא להאריך שלא יגרר לשיחה בטילה.

י. ש"צ שהתפלל בבית הכנסת, מותר לומר לו "ישר כח" אחרי התפילה, וכן רב שמסר שיעור בבית הכנסת, מותר לומר לו "ישר כח", או תודה רבה, אחרי השיעור (מטה אפרים סימן תקצב, יא; משנ"ב סימן קכח, ט).

בספר כד הקמח (ערך בית הכנסת) מבואר שמותר לדבר בבית הכנסת קצת לצורך פרנסה, וכן משמע מדברי אורחות צדיקים (שער התשובה), וכן פסק בספר תורת חיים (סימן קנא סק"ו).

יצטרכו להתבטל, ונאמר כמה דוגמאות, מותר לשאול מחבירו עט לרשום מספר טלפון, לבקש מחבירו טופס הנחה בארנונה, לבקש לפרוט כסף, להחתיים ערב³.

יד. אברך שיושב ולומד בבית מדרש ובאמצע הלימוד יש לו שיחות טלפון דחופות מאוד, כגון שאשתו לא בבית, וצריך לבקש מהילד הגדול שישמור על הילדים הקטנים, או לבקש מהילד הגדול שיאכיל את הקטנים, או שצריך להרגיע בטלפון ילד קטן, מעיקר הדין מותר לדבר בפלאפון בקצרה בתוך בית המדרש, ואינו מחוייב לצאת החוצה, כיון שאם יצא החוצה, יתבטל מהלימוד בהלך ובחזור, אבל הרבה פעמים הדיבור בפלאפון מפריע מאוד מאוד לשאר הלומדים, ולכן מותר לדבר, רק בתנאי שלא יפריע, כגון שידבר בלחש, או שיושב רחוק מאוד מאחרים⁴.

טו. מותר לבעל גמ"ח לתת הלואות בבית הכנסת אחרי התפילה, כיון שמקיים בזה מצות הלואה, כמו שמותר לתת צדקה בבית הכנסת⁵.

כתב הגר"י שפירא זצ"ל בספר בכרמי יהודה (שאלה קמו) ז"ל, שאלה בהא דאסרו שיחה בטילה בבית הכנסת ובבית המדרש, מה הגדר בשיחה בטילה, ולדוגמא האם, בוקר טוב, יש לך לפרוט, יש לך טלפון, פריעת הלואה, השאלת עט, כהנה רבות, שמזדמנות בחיי היום יום, האם יש בזה שיחה בטילה. תשובה, ת"ח מותר לאכול ולישן בבית המדרש, והוא הדין כל אלו הדברים שמנית ואין זה בכלל שיחה בטילה עכ"ל.

⁴ עיין לעיל שהבאנו בשם מרן הגריש"א וכן בשם הגר"י שפירא שמותר לתלמיד חכם לדבר בבית מדרש שיחה דחופה, ואינו חייב לצאת, כדי שלא יתבטל בהלך ובחזור, ונראה דכמו שמותר לדבר עם חבירו, פנים אל פנים, ה"ה מותר לדבר בפלאפון, וכן שמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שמעיקר הדין מותר לתלמיד חכם לדבר בפלאפון בבית מדרש שיחות דחופות, אא"כ יש תקנה במקום שאסור לדבר בפלאפון עכ"ל.

⁵ יש לדון האם מותר לבעל גמ"ח לתת הלואות בבית הכנסת, ונראה שמותר משום שמקיים בזה מצות הלואה, אכן לכאורה קשה הלא הלואה לא מקיים מצוה א"כ כיצד מותר ללווה לבקש את ההלואה, ושמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א שמותר גם ללווה לבקש את ההלואה, והביא ראיה מדברי הר"ן (פסחים דף יט, ב מדפי הרי"ף) שכתב ז"ל, לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו בני כנישתא. שאע"פ שאמרו (מגילה כח א) בבתי כנסיות שאין אוכלין בהן ואין שותין בהן, אפשר דאורחין מותרין שמצות הרבים היא שאוכלין שם מקופה של צדקה של בני העיר עכ"ל, מבואר מדברי הר"ן שמותר לאורחים לאכול בבית הכנסת, כיון שאוכלים מקופה של צדקה של בני העיר, וקשה הלא האורחים שאוכלים לא מקיימים בזה מצוה א"כ מדוע מותר לאורחים לאכול, אלא מוכח דכיון שבני העיר מקיימים בזה מצוה של רבים לכן מותר גם לאורחים לאכול, ולפי"ז ה"ה מותר לעני לעמוד בבית הכנסת ולדרוש ברבים שזקוק לכסף כיון שהציבור מקיים מצוה, אפילו שהעני לא מקיים מצוה עכ"ל. ונראה להביא עוד ראיה מדברי הגמ' (ב"מ דף כח ב; ש"ע סימן רסז ג) שמותר להכריז על אבידה בבית הכנסת, כיון שהמוצא מקיים מצות השבת אבידה, ומשמע שמותר למאבד לדבר עם המוצא, אפילו שהמאבד לא מקיים בזה מצוה.

יא. מותר ללמוד בבית מדרש עם פלאפון, אם לומד עם חבירו חברותא ע"י הפלאפון, וכן מותר לשמוע שיעור תורני בפלאפון, וכן מו"צ ששואלים אותו שאלות בהלכה, מותר להשיב בבית מדרש בפלאפון לשאלות בהלכה (שמעתי מהגרמ"מ ש קליין שליט"א), אבל בבית הכנסת בשעת התפילה, לא יענה בפלאפון לשאלות בהלכה, ואם יש שאלה דחופה, יצא החוצה ויענה.

יב. אין לעשות בבית הכנסת, קידוש ההולדת בת, או קידוש לחתן, ואפילו אם עשו תנאי לפני ההתחילו להשתמש, כיון שלמעשה הציבור רגילים לדבר דברים בטלים לגמרי בשעת הקידוש, ואפילו אם עשו תנאי, אסור לדבר דברים בטלים, משום שנחשב קלות ראש גדול².

יג. אברכי כולל שלומדים קבוע בבית מדרש, יש אומרים שכמו שמותר להם לאכול ולשתות בבית המדרש, מותר להם לדבר בבית המדרש, אפילו אם לא עשו תנאי בשעת הבניה, ודוקא לדבר בקצרה דברים מוכרחים, כיון שאם יצטרכו לצאת החוצה לדבר,

² הרבה נוהגים לעשות בבית הכנסת קידוש ההולדת הבת, משום שעושים תנאי לפני השימוש בבית הכנסת, והנה לפי שיטת תוס' והרא"ש והש"ע תנאי מתיר להשתמש רק אחרי שנחרב בית הכנסת, אמנם גם לפי שיטת הרמב"ן ורש"י ואור זרוע שמועיל תנאי להשתמש בהם בישובם, מ"מ תנאי לא מתיר לעשות קלות ראש גדול, חיבור של דברים בטלים ממש נחשב קלות ראש גדול, ולכן אין לעשות קידוש בבית הכנסת, שמעתי מהגרמ"מ לובין שליט"א.

³ כתב בספר מסגרת השולחן (על קיצור שו"ע סימן יג) ז"ל, וצריך עיון על מה שנהגו עכשיו לדבר בבית המדרש ואין נזהרין בזה אפילו המדקדקים כו', או אפשר כיון דאכילה מותר להלומדים שם שלא יתבטלו מלימודם כמבואר במג"א סק"ב, אפשר שיש להתיר להלומדים שם הדיבור גם כן בדברים הנצרכים שלא יתבטלו מלימודם במה שיצטרכו בכל פעם לצאת חוץ עכ"ל.

מבואר מדברי מסגרת השולחן שכמו שמותר לתלמיד חכם לאכול ולשתות בבית המדרש שלא יצטרך להתבטל, כמבואר בשו"ע (סימן קנא, א) יש מקום להתיר לת"ח לדבר דברים הנצרכים שלא יצטרך לצאת ויתבטל. ועיין משנ"ב סימן קנא סק"ו שאסור לתלמיד חכם לעשות קפנדריא וכן אסור לעשות שחוק וקלות ראש, דאטו ת"ח לא מוזהר על מורא מקדש, אכן בסעיף קטן ח הביא המשנ"ב את שיטת הר"ן שת"ח מותר גם להכנס לבית המדרש מפני הגשמים וכתב דה"ה מותר לכל תשמישיהם, ולפי שיטת הר"ן יש לומר שת"ח מותר לדבר עכ"פ לא שיחה בטילה ממש, אלא דיבור שמוכרח לצורך.

וכן כתבו בספר אשרי האיש (ח"א עמוד קנה) בשם מרן הגריש"א ז"ל, וכן שיחת חולין שהיא לצורך ואי אפשר לדחותה לאחר זמן שיצא מבית הכנסת, נמי יש להתיר, והלומדים שם בקביעות, יש להקל ללוות או לשלם חוב ולדבר דברים הנוחצים, אם ע"י שיצאו לחוץ יהיה ביטול תורה, אבל קפנדריא ושחוק ושיחה בטילה לכ"ע אסור, ובזמן שלא לומדים שם אין היתר אפילו לת"ח עכ"ל.

יכול אדם יחזור וילמוד התפילה וקרוצ"ץ שהיו גורים בפיו בראש השנה, וכן ילמוד לבניו סדר התפילה כדי שלא יטרך להפסיק¹

ענין ההכנה לתפילת הימים הנוראים

בימינו היה מקום לחשוב, לאור זאת שיש לכולם מחזורים מדויקים ומדוקדקים, אין צורך כלל להכניס ראשו לנוסח התפילה מראש, אלא ילמד מוסר כדי לעורר את ליבו, יחשוב על עומק מהות ימי הדיון, וכשתחיל התפילה, יביט במחזור ויקרא מתוכו.

ואף אמנם שיש שינוי אמיתי מימים עברו, מ"מ מי שיבוא לתפילה בלי התבוננות מוקדמת בנוסח התפילה, עלול להיות שיחסר בשלמות תפילתו. וכן כתב הש"ס הקדוש² 'מלאתי כתוב בספר דרך חיים דף ס"ו וז"ל יש עוד י' דברים שעוזרים על הכוונה והפכס גורם ביטולה ואלו הן וכו'. הד', לשון. כשיתפלל אדם בלשון שגויה זו, רצה לומר שמתמשך בו כל היום לכל זרעו, יקל עליו לכוין. וכשיתפלל בלשון אחר אע"פ שיצין מה שיאמר, לא יקל עליו כל כך. הלא תראה ב' שבא אפילו המבזינים היטב בלשון הקודש מתפעלים יותר בקינה אחת בלע"ז לפעמים שאומר אותה, יותר מעשרה בלשון הקודש. ולכן מי שיוכל להרגיל עצמו לדבר בלשון הקודש עם רעיו יעשה וישיג עשוי.

בימים הנוראים לא תעזור רק ידיעת הלשון, שהרי אין המילים שגורות אל לנו, וגם משמעותם לא ברורה למי שלא רגיל בשפת הפייטנים, וק"ו למי שלא רגיל בלשון הקודש, ע"כ בלי הכנה עלול המתפלל לא להבין את המילים. ואף אם יבין, עלול להיות שהריכוז בהבנת הדברים יבוא על חשבון הריכוז בכוונה הלב. דברים אלו נכונים פי כמה לגבי הסליחות, שהרי פיוטי הסליחות נאמרים בלשון עשירה וגבוהה, ומכיוון שכל פיוט נאמר רק פעם בשנה, אין שיגרת הלשון בזה, ואף גרע מראש השנה יום הכיפורים. שהרי בהם מנגנים בישוב הדעת ובמתנות את המילים, וממילא הזמן מאפשר התבוננות, וגם הדברים נזכרים יותר משנה לשנה.

על כולנה עלול להיות מצב שבלי הכנה והכנה מושלמת, נאמרים דברים שלא ראויים להאמר.

אמנם, שאף שכוונת הלב היא העומדת מאחורי הכל, בפועל אמירת המילים בחיתוך הדיבור היא התפילה בעצמה. ה'למעשה' הוא הדיבור בפועל, ופשוט. והנה את השיבות דקדוק הלשון כשעומד לפני ה', אף בכל ימות השנה אין צריך להוכיח. ומלינו בפוסקים שבימים אלו חשיבות הדברים היא לאין ערוך, כתב המ"ב (תקפ"ב סק ט"ז) 'לחיים יאמר בשב"א תחת הלמ"ד ולא יאמר בפת"ח ללא לישתמע ללחיים לומר לא חיים, ובימים האלו שהם ימי דין צריך לדיקה ולפרט היטב תפילתו, אבל בשאר ימות השנה אנו אומרים והעמידנו מלכנו לחיים בפת"ח תחת הלמ"ד ואין לנו הושקין לפי שאחר כוונת הלב הן הדברים³. וכשאומרים בפיוט דבר שאינו מתאים בזמן וכד' עלול להשגב ח"ו כדובר שקרים לפני המקום, ואי אפשר לתרץ ולומר 'כך הוא הנוסח הגדפס' 'כך כולם אומרים' בתוך עמי אנוכי וישבת' וכד' שהרי אין בתרומים אלו די כדי לתרץ אמירת שקרים ח"ו לפני המקום.

כתב הט"ז לגבי זמן תפילת נעילה (תרכ"ג ס"ק א') 'וכן משמע מדברי הפייטן שכתב השמש יבוא ויפנה למשמע שבשעת הגמר גם כן יהיה קודם ביאת שמש, ותמוה הוא שאומרים דבר זה אחר שקיעת החמה' עכ"ל. ובמג"א ס"ק א' וגם יאמר הרז היום יפנה קודם הערב שמש לאס לא כן דובר שקרים לפני ה' ומביא זאת המ"ב ומוסיף בשער האיון 'ואם נתאחר יאמר היום פנה השמש בא ופנה, ותו"ח. כתוב כאן שעלול להיות מצב שאדם קורא נוסח קדוש ומכיוון שהדברים נאמרים בלי שימת לב, יחשב ח"ו כדובר שקרים לפני המקום.

עוד יש בדברי המשנה ברורה סימן תב"ס ס"ק ה' שבסליחות בה"ב אם אין עשרה מתענים לא יאמרו את הסליחה 'תענית ליבור קבעו', ומביא גם המשנה ברורה את דברי הפרי מגדים ח"ו הפמ"ג 'והנה בסליחה תענית ליבור אפשר לדלוג מלת ליבור, או לומר בלשון אחר קצת'⁴. עוד מביא המ"ב שבמקום שאין ליבור מתענים לא יאמרו את הסליחה 'אפפנו מים'.

והנה מלבד העולה מדברי הפוסקים גודל המהומה באמירת דברים שאינם במקומם, חזינו גם שלא השקו מלשנות כמה מילים בפיוט בכדי להגלל מאמירת שקרים וכד'. וההבנה בזה פשוטה שבנוסף לגודל ההשגב באמירת שקרים, הרי פיוטים אלו אינם מטבע שטבעוהו חכמים, ואין חיוב לומר כל פיוט ופיוט בשלמותו, אף לא מלד המנהג. ואף שאסור לשנות בהגות בית הכנסת בסתמא, מ"מ צעת צורך כזו ראו לנכח לערוך שינויים מתחייבים.

הדבר מאיר בפרט בדור אחרון שבו הגיע 'מנהג הישיבות' שלא ברור מקורו, וקילצו בסליחות מימיו ומשמאל, ואין פוצה פה. ואף שיתכן שהשינוי התחיל אצל רבותינו מזקי ארץ, מ"מ אחר כל זאת, אין להלץ על שינויים בלשון שלגביהם כתבו הפוסקים שחלילה מלאומרם, בגלל ההשגב משינוי מילים בפיוטים שאינם מעיקר הדיון.

ב' נקודות בדקדוק לשון הסליחות שחובה להתבונן בהם בימינו

א. נקודה שחזרה על עצמה בהרבה מהסליחות היא שעת אמירת הסליחות. בנוסח הסליחות מוזכר הרבה פעמים ענין האמירה בליילה, או באשמורת הבוקר, שהרי זאת השעה העיקרית לאמירת הסליחות. אלא שבימינו רבים וטובים מבקשים סליחותיהם בשעות אחרות, ואם עומד ביום ואומר 'רצה עתירתם בעמדם בלילות' נחשב ח"ו כדובר שקרים לפני המקום, כמו שכתב המט"א, (תקפ"א י"א) ובודאי הוא הדיון אם מבקש בשעות הבוקר על העתירה שבשלישי אשמורת, וכל מיני נוסחאות דומות.

ב. כתב האבודרהם⁵ 'ונראה מתוך אוחילה שאין ליחיד לאומרו, לפי שהוא רשות לשליח ליבור, שהרי אומר בו אשר בקהל עם אשירה עז'. גם הרבה מפיוטי הסליחות מיועדות במקור להש"ץ לאומרם, וברבות הדורות התקבל שהליבור גם אומרם. לפעמים אין בזה כלל חסרון. ולפעמים חלק מהנוסח הוא שהש"ץ מודיע שבא להתפלל על הליבור, וגם את זה אפשר ליישב על היחיד אם יכוון לזה. אבל יש נוסחאות שא"א כלל לאומרם, ולכאורה יוצא שהמתפלל נחשב כדובר שקרים, וכדברי האבודרהם לגבי 'אוחילה'. כגון 'גשתי פני היבה מלל לברר' או 'תלחיני במשלחי, אשיב שולחי דבר' והרבה כהאי גוונא. כמו כן מצוי שיש בסליחות המיועדות להש"ץ כמין ביקורת על הש"ץ. על כך שהיום שליחי ליבור ירדו ממעלתם, ואין מפגיע בעדינו וכד', דברים שלא ראוי בכלל שיאמרו מתפלל אחר על הש"ץ. לדוגמא בנוסח יום כיפור קטן, 'פסו אמונים וכן לקחו כבד פה וערל שפה, וישלחו מן הבא בידו מנחה', אפשר שהש"ץ יאמר על עצמו שחסרים שליחי ליבור ראויים, אבל לא מתאים כלל שאחד מן הליבור יאמר זאת. ויש כהנה דוגמאות רבות בנוסח הסליחות.

סידור הנקודות הנ"ל לפי סדר הסליחות, כדי שיהיה אפשר בנקל לשים לב לדברים. בסוף כל קטע מצויין לאיזו מהנקודות הוא שייך.

סליחות ליום א'. סליחה ב. כמו הרבה אחרות, גם סליחה זו מיועדת במקור רק להש"ץ. אמנם בכל מקום שאפשר להשתוות ע"פ הנוסח, אולי כדאי שלא לשנות מהליבור אף אם במקור נכתב הדבר רק עבור הש"ץ. (עיין סליחה ט"ז) ולכן כאן מכיון שרגילים כולם לאמרה, אפשר בשימת לב לכוון שהיחיד בא לבקש בעד הליבור. אבל יש לשים לב לדבר, כי בלא כוונה עלול להישמע כחוכא ואיטולולא. ב

סליחה ד'. 'גונן נא גזעו בזעקם בעוד ליל' 'רצה עתירתם בעומדם בלילות' כתב מטה אפרים (תקפ"א י"א) 'ומכל מקום ביום ראשון משכימים קצת יותר, בכדי שיתכן לשון הפזמון שאומרים בו 'בזעקתם בעוד ליל' וכן 'רצה עתירתם בעומדם בלילות'. ולפ"ז ברור שאם אומרים את הסליחות בשעות היום, שידלגו מילים אלו. וכמו שכתב באלף למטה 'אם לא התחילו עד שהאיר היום, מחזי כשיקרא'

¹ ב"ר היטב (תקפ"ב סק ג') בשם רבינו ירוחם. ² אחרי מסכת תמיד ענין חנוכה, בעניני תפילה וקריאה בס"ת, ח"א עמ' עט דלפ"ו.

³ עיין בב"ר היטב שאין הכוונה ח"ו שבשאר ימות השנה אין חשיבות לזיוק, רק שמבחינה דקדוקית נכון לומר בפתח, ובימים הנוראים צריך להזהר בזה, עיי"ש.

⁴ יש כאן ב' נידונים. חדא שהרי לא קבעו תענית ככל חומרי תענית ליבור אף אם יש שמתענים. ותו שקשה לומר תענית ליבור קבעו, במקום שבו אין מי ששט על לב קביעות זו.

⁵ תפילת ראש השנה ד"ה אוחילה.

אמנם באלף למטה (שם יג) מוסיף 'זאם מתחילין קודם עמוד השחר אפי' כשאומרים הפזמון הוא כבר יום לית לן זבה, כיון דעל כל פנים זעקו והעתירו בעוד לילה, מה שאין כן אם לא התחילו עד שהאיר היום מחזי כשיקרא'.

ויש להסתפק מה צריך להספיק לומר לפני עלות השחר, הרי לכאורה 'אשרי' לא מספיק כי הרי לא נקרא ש'זעקו והעתירו בעוד לילה' כלשון המט"א, ואולי מספיק שיאמר 'לא אל תשיבנו ריקה מלפניך' בתחילת הסליחות. א

סליחות ליום ד'. סליחה יג. 'לך אכונה עטרת בשלישי אשמורת', האשמורת השלישית היא השליש האחרון של הלילה, (ברכות ג:.) לא אחרי חצות, לא אחרי עלות השחר, ובוודאי לא יותר מאוחר.

האומר סליחות אחרי עה"ש או אחרי חצות הלילה, יכול לדלו רק את המילים 'בשלישי אשמורת' וח"ו לא יאמרם שהרי הוא כדובר שקרים לפני המקום, וכנ"ל. והמתחיל לפני עמוד השחר, וכעת בשעת הפזמון עומד כבר אחרי עמוד השחר, לכאורה יוכל לומר 'בשלישי אשמורת' וכדברי המטה אפרים בסליחות יום א', שהרי מתכוון על התחלת קריאתו, שהיתה באשמורת הבוקר.⁶ א

סליחות ליום ה'. סליחה טז. 'תלמידי במשחתי' 'אשיב שולחי דברי', מילים אלו מיועדות כמובן לש"ך, (עייני סליחה ב') כאן לכאורה אין פיתרון, רק לדלו, כדי שלא יהא כדובר שקרים, וכהאבודרהם ב'אוהילה לקל'. ב. (היה מי שהציע בשביל לא לשנות את הגוסה, להמציא שכל אחד יחשוב אז על משפחתו, במקרה שהם מרגישים שהוא שלוחם לתפילה. אמנם זה לא יועיל בצבור וכד', וכולי האי ואולי)

סליחות ליום ו'. סליחה יז. חלק ראשון של סליחה זו נוגע רק לש"ך, אמנם כיון שנדפסה ונאמרה אפשר לנסות לפרשה גם על מתפלל שאינו ש"ך, (עייני אות ב') וכ"ז דרך כלל, אבל יש כאן חלקים שלא שייך כלל ליחיד לאומרם, כמו 'גשתי פני חיבה מלל לבדרי'. כמו כן לכאורה נקט ש"ך לא ראוי שאדם אחר יאמר עליו 'ואיפה מפגיע הגון ואיה כדי', אמנם אם מתפלל ביחידות, אולי יכול לומר זאת. ב

'בתפלה אשמור אקדם, שחר אעורר', גם צה (כבסליחה ד') צריך לדקדק שהרי אם לא מתפלל באשמורת, ולא מעורר השחר, אין יהיה כדובר שקרים. וממילא האומרים בשעות היום או בלילה אחרי חצות ודאי ילבו.

אמנם כאן יש מקום להסתפק לגבי מי שהתחיל לפני עלות השחר, וכעת באומרו סליחה זו עומד אחר עמוד השחר, אם יכול לסמוך שהתחיל להתחנן בלילה כבסליחה ד', או שמכיוון שכאן מדבר בלשון עתיד, אולי הוא כדובר שקרים אם כעת בזמן אמירתו כבר אינו מעורר שחר. א

ערב ראש השנה סליחה כד. כל הסליחה מיועדת לש"ך, (וכנ"ל) וגם כאן לכאורה לא שייך כלל שהיחיד יאמר כשנמצא צניבור 'חדל ההוקם סרסור', ואולי כשנמצא ביחיד ואין לו מפגיע בעדו יכול לומר זאת.

גם ביחס לכל הסליחה צריך לשים לב שלא יכוון על הש"ך. וכשאומר 'בעמדי להתפלל ולבקש רחמים על בניך' יבחין בתפקיד שקיבל על עצמו, או שידלב וישאיר זאת לש"ך. ב

'קדוש ראה כי פס מליץ כשורה' גם זה לכאורה מדבר על הש"ך וממילא לא ראוי שהיחיד יאמר זאת. (אולי כאן אפשר לכווין על כך שאין צריך שיפלט בעד העם, ולאו דווקא על הש"ך, לא מסתבר.) ב

תפילה ובכן יהי רצון. 'הבאה עלינו' צאה במילרע, ואם יאמר תחינה זו אחר תחילת השנה, אז שייך גם צאה במלעיל. (עייני רש"י בראשית כט י)

יום ב' מעשי"ת. סליחה סו. 'באשמורת הבוקר' אשמורת הבוקר היא השליש (או הרבע) האחרון של הלילה, (ברכות ג:.) לא אחרי חצות, ולא אחרי עלות השחר, ובוודאי לא יותר מאוחר.

מי שאומר סליחות אחרי עלות השחר, יכול לומר 'בבוקר קראתיך', מי שאומר אחרי חצות הלילה יכול להתחיל אולי 'קראתיך'. אבל ח"ו לא יאמרו 'באשמורת הבוקר' שהרי הוא כדובר שקרים לפני המקום, וכנ"ל.

ומי שהתחיל לפני עמוד השחר, וכעת בשעת הפזמון עומד כבר אחרי עמוד השחר, לכאורה יוכל לומר 'באשמורת הבוקר' כדברי המטה אפרים בסליחות יום א', שהרי מתכוון על התחלת קריאתו, שהיתה באשמורת הבוקר. א

יום ג' מעשי"ת. סליחה ע. 'שיחננוך קודם עמוד השחר, תאיר לנו פניך כעמוד השחר'. הגוסה נתקן למתפללים סמוך לעמוד השחר, וברור שהאומרים סליחות מאוחר יותר, הלילה להם מלאומרו. כמו כן המתחילים לפני עמוד השחר, ובשעת אמירת מילים אלו עומדים אחרי עמוד השחר, לכאורה גם יכולים לאומרו, וכהמטה אפרים בסליחות ליום א'.

יש לדון לגבי האומרים סליחות אחר חצות הלילה, שאמנם שקר ממש אין כאן, כי הרי עומדים לפני עמוד השחר, אבל גם האמת קלה רחוקה, כי הרי קשה לקרוא לשעה זו 'קודם עמוד השחר', וקלה חוכא ואיטולולא יש כאן.

וביותר, שהרי כל הרינוי לכאורה בנוי על כך שבאנו לבקש רחמים סמוך לעמוד השחר, שאז הרחמים מתגברים, (כמובא בפוסקים לגבי מנהג עשיית כפרות). אולי אפשר לומר שהרינוי בנוי על כך שהזרזנו עוד לפני עמוד השחר להתחנן, אבל גם את זה קשה לומר על האומר סליחות באמצע הלילה, (ועוד לפני שהולך לישון). ויש להסתפק בזה.

וכל אלו הצריכים לשנות, יכולים לומר 'שיחננוך, תאיר לנו פניך' א

סליחה עה. 'שחר קמתי'. כאן העומד אחר חצות בוודאי לא יכול לומר כך.

ולגבי האומרים בשעות הבוקר צריך לברר מה בדיוק הכוונה 'שחר', כי בפשטות בכל מקום הכוונה לעמוד השחר כלשון השו"ע (סי' א') 'שיהא הוא מעורר השחר'. וכן רואים שזו כוונת הפזמון שיש 'שחר' ואחריו צה 'בוקר'. (עייני 'תפילת השחר עד חצות')

ולכן מי שמתחיל סליחות אחרי עמוד השחר אין לו לומר מילים אלו, ופשוט. ומי שהתחיל לפני עמוד השחר, לכאורה יאמרם וכהמטה אפרים שם. ואולי כאן יהא שינוי לגבי מי שקם קודם עמוד השחר, והתחיל סליחות אחרי עמוד השחר. אפשר שאם קם קודם 'שחר' במטרה להודות, כבר אפשר לכולו בנסת. על אף שברור שלא זו כוונת הפייטן, כי ברור שהכוונה הפשוטה היא 'קמתי להודות' ולא קמתי מהמיטה, אבל אולי מספיק כדי ליישב את הלשון, לפחות כדי לא למחות ביד האומר בכל זאת. א

יום ד' מעשי"ת. סליחה פד. 'שוחריך המנא לחננך עומדים השכם'. צריך לדעת מה הכוונה השכם, אבל בוודאי שהאומרים סליחות בלילה אין להם מה לומר זאת. ואם נאמר שהכוונה היא על המשכימים במיוחד לסליחות, אם כן רק מי שקם לפני שעתו הרגילה, לכאורה יכול לומר זאת. ואולי הפשט הוא שמיד כשקם ומשכים אומר סליחות, ולא פונה לדברים אחרים. ומ"מ קשה לומר שבשעה 9 בבוקר אפשר להתבטא בנוסח זה. א

יום ה' מעשי"ת. סליחה פז. פשוט שנוסח זה נתקן לש"ך שקורא לציבור, אבל אפשר להעמידו לכאורה גם ליחיד.

סליחה גג. ב. 'בטוח אני בצאלה'. יש גורסים 'בזאתה', ויש גורסים 'באלה', כי לדעת הגר"א 'אלה' רומז על הטא העגל, "אלה אלוקיך ישראל". (כבמדרש רבה פקודי נא ה. לכן גם משנה הגר"א בפזמון 'אל תירא עבדי יעקב', 'זכור זאת' ולא 'זכור אלה').

Mvo5326741@gmail.com

⁶ המט"א עצמו מציין רק נקודות אלו, ולא את המילים 'במוצאי מנוחה', אולי אפשר להוכיח מכך שגם יום ראשון נקרא 'מוצאי מנוחה'. ויש מקומות שכשאומרים סליחות בבוקר, משנים מילים אלו. ובערכיני יא: איתא בגמ' 'אמרו כשחבר הבית בראשונה אותו היום תשעה באב היה ומוצאי שבת היה' ושם מתקשה הגמ' יב. מודיע בשעת החורבן אמרו הלויים שיר על יום ד' 'ותסבא שירה דיומיה לה' הארץ ומלוואה' ומוכח שגם יום א' נחשב מוצאי שבת.

⁷ בגמ' בברכות יש שיטה שיש בלילה ד' אשמורות, ולפי זה האומר סליחות אחר חצות, יוכל לומר 'בשלישי אשמורת' כהגוסה הנדפס ולכוון שבהצאת מתחילה האשמורת השלישית. אמנם פשוט שאין זו כוונת הפייטן שהרי הפייטן רצה לעורר רחמים שמתעוררים בסוף הלילה בדווקא, ולכן גם מסתבר שיש חוכא בזה שיאמר זאת, אף שיש שיטה שאחר חצות נקרא כך.

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת כי תבא התשפ"א גלין 185

התקדשות הראשית

שאלה: כיצד מוטל על האדם להתנהג בדברים חדשים?

א. דברים כו, ב: "ולקזות מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך...". פירש רש"י (ומקורו בבכורים ג, א) "מראשית - אדם יורד לתוך שדהו, ורואה תאנה שביכרה, כורך עליה גמי לסימן, ואומר: הרי זו ביכורים". מצות ביכורים היא להביא את הראשית לה', וכן כתוב (שמות לד, כו) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך". וכמו שהרחבנו במקום אחר שעל האדם להקדיש ולתת לה' את ראשיתו, ובכך יכיר שהכל משמים, ויקדש גם את כל מה שיבוא בהמשך.

אדם יש לו עץ נושא פירות, והוא עמל להשקותו, כשמגיע זמנו ליהנות מיגיעתו ועמלו, מיד כשצץ לו הפרי הראשון, אף שעדיין לא נתבשל, כורך עליו גמי ושומר כדי להביאו אל בית המקדש - אל הכהנים. וכן כלפי פדיון הבן, הבן הראשון שייך לה' והאב צריך לפדותו מהכהן (ואף שאינו שייך לו ממש כמו שהרחבנו במק"א, מצוה היא לפדותו). גם כשנכנסו בני ישראל לארץ ישראל, כבשו ראשונה את העיר יריחו, אבל לא נהנו משללה אלא הכל היה קודש לה'. **ולמדים מזה,** שעל אף שהאדם יגע בדבר, יש לדעת שגם התוצאות שקיבל, הם רק מתנת שמים, ולכן את הראשון הוא נותן קודש לה' - למי שנתן לו את כל הטובה הזו.

וכן הוא הדבר בבן סורר ומורה הגונב מאביו בגיל קטן בשר ויין, שדנים אותו על שם סופו שמעשים אלו יגרמו לו לרצות, ולכן נהרג. והנה הגיל שדנים אותו הוא בין שלש עשרה לשלש עשרה ושלושה חדשים. ומדוע דוק בזמן זה, הרי ממילא נידון הוא על שם סופו ולא על מצבו כעת? אלא שזה הגיל של תחילת החיים, וזה הזמן וההזדמנות לעלות ולהתעלות, ומי שלא מנצל את הזמן המיוחד הזה של התחלה, זה מורה בו על חסרון גדול

(כעין המובא לעיל באות שגיאתו מקור ההפניה לא נמצא. בשם הגר"ש פינקוס). **לכן** גם בזמנים של התחלה, נתן הקדוש ברוך הוא הזדמנות מיוחדת לאדם, כמו חתן שנמחלין עוונותיו (ירושלמי בכורים ג, ג וביבמות סג: ובבראשית כח, ט 'מחילת עוונות לחתן'), ושאר השלשה שנמחלים עוונותיהם (מדרש שמואל, יז ורש"י בראשית לד, ג), גר שנתגייר, והעולה לגדולה והנושא אשה, כי אם יהיו להם עוונות הם יתיאשו, ובפרט שקשה לבנות התחלה של חיים חדשים עם יסודות רעועים, ולכן ניתנת להם ההזדמנות

להתחדש ולהתעלות (וכן פירשנו בבראשית כח, ט 'מחילת עוונות לחתן' באחד הטעמים)¹. וממילא גם אנחנו כעת לקראת השנה החדשה, נפשפש במעשינו ונמחוק את חטאינו, כדי להתחיל בהתחלה חדשה ונקיה, ואם כך תהיה הראשית, ממילא דרכה נוכל לעלות ולהתעלות, ולפרוח בתורה, במצוות ובמעשים טובים במשך שאר ימות השנה, ושאר שנות החיים.

תשובה: כל התחלה חדשה יש לקדשה כדי להראות שהכל משמים ושימשיך הכל בצורה טובה.

שמירת ההתחדשות

שאלה: כיצד ניתן לשמר את ההתחדשות במשך הזמן שעובר?

ב. דברים כו, ב: "ולקזות מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך...". פירש רש"י (ומקורו בבכורים ג, א) "מראשית - אדם יורד לתוך שדהו, ורואה תאנה שביכרה, כורך עליה גמי לסימן, ואומר: הרי זו ביכורים". יש להבין, הואיל ואין הפרי ראוי ומבושל כעת כל צורכו, שכן רק כעת התחיל את תקופת צמיחתו ובישולו, אם כן מדוע מיד כשרואה שביכר צריך לקשור עליו גמי ולקרוא לו שם ביכורים, ולא ימתין עד שיבשיל לגמרי ויהיה ראוי לאכילה, ואז יפרישו ויעלהו לבית המקדש. **ובאמת** גם הרמב"ם (בכורים ג, יט) פסק שאופן הביכורים הוא כאשר רואה שביכרו קושרן בגמי וקורא להם שם במחובר ונעשים ביכורים, ומשיגמרו ויתלשו מהקרקע מעלן לירושלים (ואין צריך קריאת שם נוסף), אבל אם לא הפרישן במחובר ולא קרא להם שם ותלשם, יכול להפרישם גם לאחר שנתלשו. אבל משמע שהוא רק בדיעבד כשלא קרא להם שם בעודם מחוברים, אבל לכתחילה בודאי יש לקרוא להם שם בעודן מחוברים (כפשוטו לשון המשנה, וכמשמעות הרמב"ם, שלא כמו שמשמע בתוספות אגשי שם, וכמו שכתב בדרך אמונה שם).

ובפשטות אפשר שהוא סתם לסימן כדי לזהות מי היה הפרי הראשון שצמח, ואילו היה ממתין עד שיתבשל, יש חשש שפירות שנוולו אחריהם צמחו יותר מהר אף שגדולים הם במימדיהן (ועיין ברמב"ם בפירוש המשניות שם). אך קשה שאם כן למה צריך לומר בפה: הרי אלו ביכורים, ולא די בקשירה בלבד.

¹ גם במקום אחר כתבנו שכיון שמעלת הראשית בכל דבר חשובה היא מאוד, ואחריה נמשכים שאר הימים, לכן על האדם להשתדל בימים הראשונים בכל דבר, להקדישם לתורה בכל כוחו.

ונראה שיש ענין בדוקא לכרוך עליהן את הגמי תיכף כשיצאו לאויר העולם ונעשו פרי, משום שראוי לקדש את הדבר תיכף מראשיתו כמו 'קדוש מרחם', שלא יחשוב האדם כאילו היה איזה זמן הפרי ברשותו ומביאו אל ה', אלא שיכיר וידע שתיכף שיצא הפרי לאויר העולם, מביאו אל ה' שהכל שייך לו.

אכן ניתן ללמוד מכך יסוד בהרגשת ההודאה, שכן ידוע שעיקר מצות הבאת ביכורים היא משום הכרת הטוב, והמציאות היא שביד כח ההרגל להקשות את חושיו של האדם, ואילו לא היה מסמך זאת, ממילא חושי הרגש והשמחה שהיו לו בשעה שראה את הפירות הראשונים, היו מתקשים, ולאחר זמן כשהיו הפירות ראויים כבר לא היה מרגיש כל כך בחידושם ובגודל הכרת הטוב כלפי הקדוש ברוך הוא עליהם. **ומאחר** שלא יכול האדם להביא את הביכורים בעודם בוסר, שכן עדיין אינם ראויים לאכילה, לכן מיד שגדלים ציורה התורה שיסמנם, ויזכור את רגש הכרת הטוב שהיתה לו כלפי הקדוש ברוך הוא כשראה אותם, שיוכל להודות לה' כראוי כאשריהיו הפירות בשלים וראויים לאכילה.

מעין זה נפסק בהלכה (שולחן ערוך או"ח ריט, ו) שאף שניתן לברך ברכת הגומל על נס כל ימי חייו, אמנם לכתחילה יש לברכו תוך שלשה ימים מעת שנעשה לו הנס, כי תוך שלשה ימים נקרא שבא מאותה הצרה². ולכאורה הטעם כי לכתחילה יש להודות באופן הטוב ביותר, וכל זמן שהוא קרוב לנס, עדיין רגשותיו ערים וחדשים, ויכול להודות באופן ראוי יותר, מה שאין כן לאחר מכן³.

דוגמא לדבר, זוג צעיר שנולד להם תינוק, מרגישים כזה חידוש והרגשת הכרת הטוב כלפי הקדוש ברוך הוא כאשר נולד להם הילד הראשון, והנה לאחר זמן, רואים זאת כטבע שאין להכיר עליו טובה ולשמוח בו. וכיצד ניתן לשמר את כח ההתחדשות של הטובה גם לאחר זמן? על ידי שעושה לעצמו זכרון על אותה טובה והרגשת ההתחדשות. ישנם שמקפידים לומר 'נשמת' מיד לאחר שנולד להם ילד, שכן אם ידחו זאת, יש חשש שלא יהיו עם התחדשות ההודאה כמו שהיו תיכף לאחר הלידה. **ומסופר** על אחד שנולדה לו הבת השלש עשרה, כשסיפר זאת לרב בדרך אגב, שאלו הרב: למה לא עשית קידוש, תאר לעצמך שהיית עקר עשרים שנה ורק לאחר מכן היתה נולדת לך בת זו, הלא בודאי היית עושה קידוש גדול והודאה לה', וכי מה אשם הקדוש ברוך הוא שנתן לך שנים עשר ילדים קודם לה?⁴ כל זה מהטעם הנזכר, כח ההרגל מתגבר על

האדם, ואינו מרגיש כמה הכרת הטוב צריך כלפי הקדוש ברוך הוא מטיבו. וכאן ראינו שהאופן לשמר זאת, הוא על ידי מעשי זכרון על ההודאה הנצרכת בשעה שקיבל את אותה הטובה, שעל ידי כך יוכל לשמרה אף לזמנים אחרים שלא 'חי' את הטובה כראוי.

מעין עצת יוסף במצרים, שאת התבואה שהיתה בשנות השבע שמר לשנות הרעב (בראשית מא, לג-לה). וכדוגמת עצת הספרים ש'בימי העליה' – כאשר יש לאדם חשק ושמחה בעבודת ה' (כמובא בספר הישר לרבינו תם, ו), יתפלל האדם על 'ימי הירידה' שהן הזמנים שיש לו פחות חשק בעבודת ה' (ובקשת דוד בתהלים עא, ט "אל תשליכני לעת זקנה, ככלות כוחי אל תעזבני", ויש שפירשוה על הימים שקשה בהם יותר לעבוד את ה'), וכמו שהרחבנו לעיל (בראשית שם בנדפס מחדש 'שמירת הטוב לימי הרעה'). ולפי זה אינו רק לשמר את הרגשת הטובה שהיתה בתחילה – שלא תדעך, אלא גם כאשר נמצא חלילה במצב קשה, יש בכוחו לחדש את כוחותיו ולהכניסו למצב של שמחה וסיפוק, על ידי שיזכר באותם ימים טובים. וכן רואים אצל זקנים כיצד נהנים לספר על הזמנים שהיו צעירים, ובכך משמרים הם את הכוחות הקדומים שהיו להם, מרגישים שהם 'שיום משהו', ועל ידי כך ננסכת בהם תחושת רעננות והתחדשות. **וכן** הציע הג"ר אייזיק שר זצ"ל ראש ישיבת סלבודקא לזוג צעיר קודם שנישאו: תרשמו לכם את כל הדברים שנהנתם ביחד בתחילת שנות נישואיכם, את כל הפתקים והאיחולים ששלח האחד לשני, ותרשמו את הדברים במחברת, כדי שבבוא העת לאחר שנים שלפעמים יכול להשתחק קצת ההתחדשות בנישואין, תוכלו לקרוא זאת ולשמר את אותם רגעים נעלים⁵.

כאן בביכורים למדנו שהאופן להשאיר רשמים נעלים אלו, זאת על ידי שמנציחים רגעים אלו כדי לשמר את ההתחדשות גם לאחר זמן, כדרך שעושים תמונות לזוג הצעיר שישמרו זאת

היית מקבלת בו זו לאחר שנים רבות מהנישואין, בודאי היית עושה קידוש גדול להודות לו על כך. וכי משום שהקדוש ברוך הוא עשה לו עוד טובה שקיבלת את הבת תיכף שנה לאחר הנישואין, לכן אתה מונע מלהודות לו על כך ברבים. **וכן** מפורש באלשיך (דוממות אל' תהלים ק, ד) לגבי הארבעה שחייבים להודות שאמר עליהם "הודו לה' כי טוב... אשר גאלם מיד צר... תעו במדבר בישימון דרך... רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, ויצעקו אל ה' בצר להם, ממצוקותיהם יצילם", "הלא יראה (מפשטת הפסוק שהזכיר את ההודאה רק על אלו שהלכו במדברות ותעו והיו רעבים וצמאים, משמע), כי הולכי מדברות ולא תעו בדרך, נראה שהם פטורים להודות, והנה בגמרא (ברכות נד:) אמרו סתם שאחד מהחייבים להודות 'הולכי מדברות', אפילו לא תעו במדבר ולא היו רעבים ולא צמאים חייבים להודות. ולפי האמת יותר חייב לה' אשר בא דרך ישרה ולא היה לו רעב ללחם, ולא צמא ולא שמע קול נוגש, כי לא עצבו ה' בשום צער, על כל אחשוב שהן דברי דוד לומר: הנה בין אם תעו במדבר שהניחו דרך העולה לישב והלכו דרך היצא אל ישימון שמם לגמרי, וגם הם רעבים גם צמאים והוצרכו לצעוק אל ה' שמצוקותיהם יצילם, בין כאשר מתחילה תמל עליו ה' וידירכם בדרך ישרה ללכת וכו' ולא שמעו קול נוגש ולא רעב ללחם ולא צמא למים, אלו ואלו יודו לה' חסד".

⁵ **כעין** מאמר הנביא (הושע ב, כא) "וארשתך לי לעולם", והלא שום חתן בעולם לא היה רוצה שישאר באירוסין בלא נישואין, אלא פירשו הדרשנים שבקשתנו שנהיה קשורים אל הקדוש ברוך הוא בעבותות אהבה כמו שנמצאים החתן והכלה בזמן האירוסין, שעדיין יש להם את כל הרצונות לשינות פעולה, בהתחדשות נאותה ובשמחה עצומה, ומתפללים אנו שלעולם נרגיש באופן כזה.

גם לזמנים מאוחרים יותר, וזה עבודת האדם לעשות אופנים ותזכורות כדי לשמר לעצמו רגעים נעלים של הודאה כלפי הקדוש ברוך הוא. **וכעין דברי הרמב"ן** (האמנה והבטחון פרק יט סד"ה לא תשא, והובא גם בקדושת לוי בדרוש לשבועות ד"ה אופן הג') על הפסוק (שיר השירים ב, ז) "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, עד שתחפץ", אם פתאום מרגיש האדם איזו התעוררות באהבת ה', "עד שתחפץ" – תיכף יעשה מזה איזה חפץ ויוציא הדבר מהכח (שהוא ההתעוררות בלבד) אל הפועל (שהוא החפץ והמעשה), לעשות לאהבה זו כלי, ותיכף יעשה איזה מצוה כגון שיתן צדקה או ילמד תורה וכדומה, כדי לעשות לה קיום. וכך בענייננו, כדי לשמר את כח התחדשות זו, עליו תיכף לעשות מעשה ולקושרו בגמי, ועל ידי כך גם לאחר זמן יזכור את חובתו בהכרת הטוב כלפי הקדוש ברוך הוא, ויודה לו כפי הנצרך.

כיצא בזה הרחיב הגר"ח שמואלביץ (שיחות מוסר מהגר"ח ש) ב'מידת ההסתגלות' במעשה עם פלטי בן ליש (סנהדרין סוף טו): שאמר "רבי יוחנן – פלטי שמו, ולמה נקרא שמו פלטיאל? שפלטו אל מן העבירה, מה עשה? נעץ חרב בינו לבינה, ואמר: כל העוסק בדבר זה, ידקר בחרב זה". ועשה זאת כדי לשמר את כח מניעתו מן העבירה ככפעם הראשונה, עיין שם בכמה דוגמאות נוספות. **וכך** גם בזמנים אלו שיש לפעמים התחדשות מתחילת שנת הלימודים, ורשמי התעוררות תשובה לפני יום הדין, ראוי לאדם להעלות את מחשבותיו וקבלותיו עלי דף, ומדי פעם יקרא ויתחזק מאותם רשמים נעלים.

תשובה: האפשרות לשמר את ההתחדשות אף לאחר זמן, הוא על ידי שבזמן ההתחדשות ינציח ויקבע את הדבר במעשה.

שבירת התאוות

שאלה: כיצד יוכל האדם לשבר את תאוותיו?

ג. **דברים כו, ב:** "ולקחזת מראשית כל פרי הארמה אשר תביא מארצך". פירוש רש"י (ומקורו בבכורים ג, א) "מראשית – אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, כורך עליה גמי לסימן ואומר: הרי זה ביכורים". כתב בנועם אלימלך מליז'נסק (פרשת כי תבא) שבזה 'רמז התנא בלשוננו... (כ) האדם הרוצה לשבר תאוותיו, כי לב האדם מתאוה לפרי הראשון וצריך לשבר תאוותיו, בזה כורך עליו גמי, פירוש, יזכור יום המיתה איך יהא מונח בקבר ויצמיח עליו גמי ועשב. ואחר שיבוא האדם למידת הכנעה וענוה, אז יראתו ואהבתו (תהיה) שלימה בעבודת הבורא יתברך, וזה הוא לשון 'ביכורים' כפשוטו, לשון בישול וגמר הפרי". וכעין זה יש לומר בפשוטו, שכאשר רוצה אדם לאכול את הפרי שכה ציפה לו, שבירת התאוה תהיה שלא ימהר לאכול, אלא דבר ראשון יתן עליו גמי להקדישו להביאו לבית המקדש, ומזה יבין וישיכיל שגם כל עניני העולם הזה שלו, כולם הם רק הכנה וסיוע לעולם הבא (כדברי הרמח"ל במסילת ישרים, פרק א).

וכן שנינו (אבות ב, י ואבות דרבי נתן טו, א) שוב יום אחד לפני מיתתך, והוסיפו (אבות דרבי נתן שם, ד והובא גם בשבת קנ"ג) שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע באיזה יום ימות שיעשה

תשובה? אמר להם: כל שכן שיעשה תשובה היום, שמא ימות למחר, ישוב למחר שמא ימות למחרתו ונמצא כל ימיו בתשובה. עוד שנינו (אבות ב, טו) היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים. ובגמרא (ברכות ריש ה.) אמר רבי לוי בר חמא בשם ריש לקיש, לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר (תהלים ד, ה) "רגזו ואל תחטאו"... אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכיר לו יום המיתה שנאמר (שם) "ודומו סלה". ובגמ' (שם סוף ה.) אמרו שרבי יונתן שאל את רבי חייא: היאך אומר הוא שהמתים יודעים את הנעשה בעולם הזה, הרי כתוב (קהלת ט, ה) "והמתים אינם יודעים מאומה"? אמר לו... (שם) "כי החיים יודעים שימותו", אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים שנאמר (שמואל ב' כג, כ) "ובניהו בן יהוידע בן איש חי" וגו' שאפילו במיתתו קרוי חי. ופירש רש"י "הצדיקים יודעים שימותו" היינו נותנים אל ליבם יום המיתה ומושכים ידיהם מן העבירה. ורשעים (שנקראים מתים) אינם יודעים מאומה היינו שעושים עצמם כאינם יודעים וחוטאים".

וכבר הרחיב בזה רבינו יונה (שערי תשובה ב, יט-כח) "וכל אנשי לבב יחשבו העולם הזה כמו דירת עראי, ולא ישתמשו בו רק לעבודת הבורא יתברך, ויכינו בו צידה לנפשם... אף כי ימי האדם כצל עובר... והיינו שחייב האדם להמשיל העולם הזה בלבבו כצל עוף הפורח וברגע קטן עובר... ועיקר ספר קהלת שחיבר שלמה, הוא למען ישים האדם על לבו כי העולם הבל הבלים ולא ישתמש בו זולתי לעבודת הבורא יתעלה... ומהדברים שאדם חייב לזכור בעבורם יום המות, כדי שלא יתבטל ואל תרפינה ידיו בעבודת ה', ותדד שנתו מעיניו לעמול בתורה ולהתבונן ביראת ה' ולתקן מידות נפשו, ולהשיג מעלות היראה והאהבה, ולחשוב מחשבות איך יגדיל ויאדיר מצוות... כענין שנאמר (משלי י, ח) 'חכם לב יקח מצות', כי ידע ויזכור שהימים קצרים... ומי שאינו זוכר יום המות תמיד, דומה בעיניו שיש לו פנאי ומתון להשיג חפצו. ואמרו רז"ל (אבות ד, יז) 'פה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא... וכן אמר (קהלת ט, ד) 'כי מי אשר יחובר אל כל החיים יש בטחון כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת', ששיבח חיי העולם הזה לענין התשובה ופעולת המצוה והשגת מעלות הנפש... ואפילו האדם הפחות, בחיים יכול להוסיף מעלות בנפשו מה שלא יוכל לעשות כן החכם והצדיק המת... **ואמרו** (אבות ג, א)

הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, מאין באת – מטיפה סרוחה, ולאן אתה הולך – למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון – לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא... וכאשר תזכור לאן אתה הולך, תבזה העולם ותכיר כי מותרו אין ולא תתעסק בו זולתי לעבודת ה' יתברך, וכאשר תשיב אל לבך לפני מי אתה עתיד ליתן את החשבון יהא מורא שמים עליך... ואמרו (ב"ר ט, ה וילקוט שמעוני בראשית א, טז. ותהלים ט, תרמ"ג) על הפסוק (בראשית א, לא) 'הנה טוב מאוד' – זה המות, כי גם המות טוב להכניע הנפשות ולהיות חיתת אלקים על הלבבות, ולבלתי עשות העולם הזה עיקר. ויש אנשים שאינם נותנים פנאי לנפשם לקבוע עתים להבין לאחרייתם

מטרדתם בקניני העולם... כי אין לו בהם תועלת, אבל אבד מהם טובה הרבה, כי גרם להם אשר ימותו ולא בחכמה, כי לא חכמו להבין לאחריתם ולתקן נפשם ולהכין צידה לדרכם".

במהרש"א (ברכות לא.) פירש בטעם שאמרו בשעת הנישואין: חבל לנו על מיתנתנו, חבל לנו על מיתנתנו, משום שמשני טעמים צריך האדם לזכור מיתתו תמיד, האחד כמאמרם (שם ה.) לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע אם נצחו מוטב... ואם לא יזכיר לו יום המיתה. והשני כמאמרם (שבת קגג.) שוב יום אחד לפני מיתתך, שיזכור תמיד בכל יום שאולי למחר ימות ואז יהיו כל ימיו בתשובה, ולכן כפלו כאן לזכור את שניהם, האחד לבטל מחשבות היצר הרע והשני לשוב היום על העתיד פן ימות למחר. גם הרא"ש (אורחות חיים, לב) כתב "זכור יום המות תמיד, וצידה לדרך הכן". **ובחובות הלכות** (השבון הנפש פ"ג חשבון טו, בקיצור דבריו) "וכאשר יחשוב האדם עם נפשו, על אורך עמידתו בעולם, ויזכור כי קהל מחביריו נסעו על העולם האחר קודם ממנו, בעת שהיתה תקותם חזקה לחברת העולם, ולא ראה לנפשו יתרון שיחייב לו התאחרו מהם, יקצר תוחלתו בעולם ויוחיל לאחריתו". וכן כתב רבי ישראל מסלנט (אור ישראל, ריש פרק ז) במאמר ענין ראש השנה, כי האדם לא ידע את עתו... לעת רעה כשפתאום תפול עליו בלי הכנה הדרושה, להכין מגן וצינה, להשמר מהפכה, הוא יום הדין הנורא, כאשר גם עיני בשר רואות, כי כמעט בכל ראש השנה, נדונים רחמנא ליצלן גם הבחורים למיתה חלילה, אשר שאר אנשים כגילם ניצולו... הקדוש ברוך הוא מאריך אף עד עת הקצובה לפניו, אשר לכל אדם עתו לבדו" (ועיין עוד בארחות צדיקים שער האהבה).

אלא שלדאבוננו, בזמננו גם זכרון יום המות אינו מעורר כל כך, וכבר הרחבנו על כך לעיל (א, א' זכירת יום המיתה) שכדי שהדבר באמת יעוררו, עליו להגביר יותר את הרוחניות ולסלק ממנו התאוות. (ואף שכאן נתבאר שסילוק התאוה הוא על ידי זכירת יום המות, מכל מקום נתבאר שם שזכירת יום המות תועיל להפסיק לחטוא על ידי סילוק התאוות, ונמצא שכל אחד מסייע לשני).

אולם יזהר שלא ילחם עמו ממש, כיון שאנו בשר ודם, ואם יגרה בעצמו את יצר הרע, יתקשה לנצחו, כמו שהרחיב בספר חשבון הנפש שאסור לכפות את היצר יותר מדאי פן יפיל את רוכבו אחור⁶. אלא "בתחבולות תעשה לך מלחמה" (משלי כד, ו), לאט לאט ובטוח. **ורבי ישראל מסלנט זצ"ל** (אור ישראל ל, ב עמ'

⁶ בתוך דבריו (אות טו) הביא על כך מעשה נפלא: "בשני אנשים רכים בשנים – שניהם בני תורה, יראי אלקים – נתנו אל לבם להתפלל בכוונת פירוש המילות. האחד היה בר שכל חריף ומזוג חם, ויחיד לאביו ולאמו, ונתלהבה היראה בלבו פתאום לאנוס נפשו בכל כוחו לגמור כל תפילותיו בלי שום סיג מחשבה זרה – המריד עליו את יצרו, והתמרמר הוא (היצר) כנגדו עוד יותר, וכך היתה המלחמה הולכת וגוברת בנפשו משך כמה חודשים, עד שנטרפה דעתו עליו, ובכל פעם שהיה מגיע להזכרת השם בתפילתו, נשתבש להזכיר שם עבודת כוכבים במקומה. **והשני** היה בעל שכל מתון, מיושב בטבעו, עם הארץ בימי בחורו, והרגיל עצמו לתורה ולעבודה מעט מעט עד שבא בשנים. למד תורה הרבה ונתפרסם לתלמיד חכם חשוב בעירו, תם וישר במשאו ומתנו עם הבריות, ותפילתו ברורה ממחשבה זרה. וכשנשאל על זה, מנין זכית לך? והשיב: זה כמה וכמה שנים שקיבלתי עלי להרגיל את עצמי להחזיק את דעתי במחשבה אחת (של דברי תורה או תפילה) משך זמן מה, וכך עלתה בידי ברוב הימים להחזיק מחשבתי שעה אחת ויותר. הוא מת בשם טוב, והניח חיבור נחמד על השולחן ערוך ברכה אחריו".

(רנו) כתב שישנן שתי אפשרויות, יש אפשרות של 'כבישה', שטבעו נשאר בתוכו אלא שבכל פעם כובשו, ויש אפשרות של 'תיקון' כלומר שמשבר את המידה לגמרי (כמו שהרחבנו בבראשית כה, כה 'כבישת הטבע לטובה'. ובקצרה בשמות ב, ב 'כולת תיקון המידות').

תשובה: הרוצה לשבר תאוותיו, יזכיר לעצמו את יום המיתה.

הידור מצוה

שאלה: האם יש מעלה לאדם להוסיף ולהדר יותר מעצם חוב המצוה?
ד. דברים כו, ב: "ולקזות מראשית כל פרי האדמה". כתב הרמח"ל (מסילת ישרים, פרק יט) "וסדר העלאת ביכורים יהיה לנו לעינים לראות מהו הידורן של מצוות, שכך שנינו (ביכורים ג, ג) 'השור הולך לפניו וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו', (ואמר) עוד שם 'העשירים מביאים בכוריהם בקלתות של זהב והעניים בסלי נצרים', עוד שם 'שלוש מידות בביכורים: ביכורים, תוספת ביכורים, ועיטור ביכורים', הרי לנו במפורש כמה ראוי להוסיף על גופה של מצוה כדי להדרה, ומכאן נלמוד לכל שאר מצוות שבתורה". **וכן** כתוב (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו", ודרשו חז"ל (שבת קלג: סוכה יא: ורש"י בבא קמא ריש ט:): "התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה, לולב נאה, שופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה". יש אומרים שהוא מדרבנן, ויש אומרים שהוא מדאורייתא. ולכאורה תועלת נוספת ישנה מכך, שכאשר יראו שאת דברי החולין לא מיפים הרבה, אלא את התורה והמצוות, ממילא יכנס ללבם את מה באמת יש להחשיב.

ומצוה על האדם להוסיף על המצוה עד שלישי במצוה (בבא קמא ט: ושולחן ערוך או"ח סימן תרנב), והמוסיף יותר מזה, הקדוש ברוך הוא יפרע לו עבור כך שכר בחייו (בבא קמא שם ומשנה ברורה ס"ק ו). אף מי שאין חייו דחוקים לא מחוייב להוסיף יותר משליש (מגן אברהם ואליה רבה שהובא במשנה ברורה ושער הציון שם), ויש אומרים שמי שתננו הקדוש ברוך הוא ויש לו כסף בריות, צריך להוסיף אף יותר משליש (שם בשם הראשונים), ומי שמונותיו מצומצמים נחלקו הפוסקים אם צריך לדחוק עצמו כדי להוסיף עד שלישי (ביאר הלכה שם ד"ה יותר). אמנם כתבו האחרונים (העמק שאלה על השאלות פרשת ויחי, הובאר היטב תכו, ד) שאין לבטל תורה בשביל הידור מצוה.

תשובה: ישנה מעלה להוסיף ולהדר במצוות, כדי להראות חביבותו לך, מעיקר הדין יחדר עד שלישי ומי שהיכולת בידו יש אומרים שאף יותר מכך.

© כל הזכויות שמורות. ניתן לקבל במייל 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים), וכן 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הודמנות פעם בחיים' (מעלת אותו היום ושהכל הולך אחר התחלה). **וכן לרכוש: שלום רב** (על שאלת שלום והארת פנים), **הפרשה המחכימה** (שבעה חלקים, חכמה ומוסר אקטואליים על התורה), **המשנה המחכימה** (על פרקי אבות), **המגילה המחכימה** (על מגילת אסתר), **תורת עשר המכות** (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרדים), **זמנים ומועדים** (ביאורים ובידורים, ופולפולים בענייני מועדי השנה בחודש כסליו עד אב, בהלכה ובדרוש), **בזאת תבחנו** (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א שתשובותיהן במסכתות אחרות), **אהבתי תורתך** (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל). **ברורי הלכות – איסור והיתר' בשר וחלב ותערובות** (ידיד סימנים פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשה על הלכה, בתוספת ביאורים ובידורים, בהודים ומאידים, ובסופו קצת שאלות וחיידות למעשה). **בטלפון: 02-5864229** **בפקס: 02-5861245** (לציין: עבור בן-דוד ולברר נתקבל) **ובדוא"ל: BH5864229@GMAIL.COM**

מאמר מאת הגאון רבי שאול הירשוביץ שליט"א

מתוך ספר שאלתי מעימו שיצא לאור ע"י הוצאת הספרים צוף

חדות ה' היא מעוזכם¹

♦ נחמיה ה, א-יב ♦

נחמיה ח'

♦ ♦ ♦

א. ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים ויאמרו לעזרא הספר להביא את ספר תורת משה אשר צוה ה' את ישראל.

ב. ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמע ביום אחד להדש השביעי.

ג. ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום נגד האנשים והנשים והמבנים ואזני כל העם אל ספר התורה.

ד. ויעמד עזרא הספר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ויעמד אצלו מתתיה ושמע ועניה

א. בטור הלכות ראש השנה² מובא: "איזו אומה כאומה זו שיודעת אופייה של אלוקיה, פירוש מנהגיו ודיניו. שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין, לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך ציפורניו. לפי שאינו יודע איך יצא דינו. אבל ישראל אינם כן. לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתיכין ציפורניהם, ואוכלים ושותים ושמים בראש השנה. לפי שיודעין שהקדוש ברוך הוא יעשה להם נס".

הרגשת הביטחון ש"יעשה להם נס", היא לכאורה, הרגשה הסותרת את ההשקפה שהקב"ה מביא במשפט את כל יצוריו, ודן כל אחד ואחד על מעשיו קטנים כגדולים. כל השקפתנו בנויה על ההכרה שהקב"ה מתנהג במידה ש"כל דרכיו משפט - אל אמונה ואין עול" (דברים ל"ב, ד). א"כ מהו יסוד הביטחון של הרגשה זו: שבוודאי "יעשה להם נס". הרי בטחון זה עומד בסתירה מוחלטת לכל השקפה נכונה על ענייני שכר ועונש?³

זאת ועוד, דברי חז"ל אלו, מחדדים את אחת הדילמות המרכזיות הנוגעות להתנהגות ביום ראש השנה. כיצד ניתן לשלב בין ה"ותן פחדך" של יום ראש השנה, המטיל אימה פחד ומורא מפני המשפט הנערך בו ביום, וגוזר את עתידו של כל אחד מבאי העולם, לבין ההלכה ש"אוכלים ושותים ושמים ואין מתעניין בראש השנה"⁴ וכמו שנתבאר במשנה ברורה (שם) "רצונו לומר אף שהוא יום הדין מכל מקום מצווה של 'ושמחת בחגך' שייך גם בו, שגם הוא בכלל חג כדכתיב: "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו" (תהילים פ"א, ד).

כיצד אפשר אפוא, לשלב בין שתי המשימות הללו. היינו, מחד לקיים כל הלכותיו של חג הכוללים אכילה שתייה ושמחה. ומאידך, להיות בכובד ראש כראוי למעמדו של היום. כמו כן, יש להבין מדוע נעדרו מתפילות יום ראש השנה כל סממני התשובה: החרטה הווידוי והקבלה?

ב. על מנת להשיב על תמיהות אלו, נעיין בספר נחמיה (ח, ט ואילך) בו מסופר על המתח הנפשי הגדול בו היו מצויים העולים מבבל בשעה שתרגמו בפניהם את התורה. הם עמדו אז על חומרת מעשיהם והתחרטו עליהם חרטה גמורה, וגמרו במחשבתם, לשוב אל ה' בכל ליבם. וכך מסופר:

"ויאמר נחמיה... לכל העם: היום קדוש הוא לה' אלוהיכם. אל תתאבלו ואל תבכו. כי בוכים העם, כשמעם את דברי התורה (מפני שלא קיימו התורה כראוי. רש"י). ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים... כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו, כי חדות ה' היא מעוזכם. והלוויים מחשים (היו מזהירין לכל העם לחשות שלא יבכו עוד. רש"י) לכל העם

1. מאמר זה בנוי על אגרת ששלח הגאון הרב יחזקאל סרנא זצ"ל, ראש "ישיבת חברון", לדודו הרב אפרים אפשטיין (בין כסה לעשור תשט"ז).
2. סימן תקפ"א (ד). מקורו בירושלמי ראש השנה פ"א ה"ג.
3. אפשר אמנם לומר, שהרגשת הנס הזו, אינה הרגשתם של היחידים, אלא זו ההרגשה של האומה. היינו עם ישראל ככלל, מובטחת לו הזכייה בדין. (ומדויק לשון "איזו אומה כאומה זו" - משמע, שהשוואה היא בין האומות). ושורש ההבדל נעוץ בהבדל שבין ישראל לעמים. ששאר העמים אינם אלא קיבוץ של יחידים. אבל "כלל ישראל" אינו אוסף של יחידים, אלא שם חדש של ציבור, כידוע.
4. שלחן ערוך, או"ח, סימן תקצ"ז סעיף א'.

לאמור: הסו (לשון שתיקה. רש"י) כי היום קדוש ואל תעצבו. וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה. **כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם.**

בפשטות אפשר להסביר שמאחר ויום ראש השנה הוא מועד, נוהגים בו כל החיובים השייכים ליום טוב. ומאחר וביום טוב יש חיוב של אכילה ושתייה ואיסור אבלות ובכי, לפיכך אמר להם נחמיה לכל יתאבלו ויבכו כי קדוש היום לאדונינו (כי יום ראש השנה הוא. רש"י). ועליהם ללכת לאכול ולשתות ולשמוח, תחת אבל ובכי שמקנים לחג אופי של יום חולין רגיל.

זו גם הסיבה שישראל "לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין ציפורניהם ואוכלים ושותים ושמחים בראש השנה", לפי שנוהגים ככל דיני הכנות ליום טוב, וכבר מערב יום טוב מכינים לבושם וגופם לכבוד קדושת היום ברחיצה גילוח ולבישת לבנים. וביום טוב עצמו סועדים בו כדין.

והדברים מפורשים במשנה ברורה (שם): "אף שהוא יום הדין, מכל מקום מצווה של 'ושמחת בחגך' שייך גם בו, שגם הוא בכלל חג. כדכתיב: 'תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו' (תהילים פ"א ד.). ונאמר בנחמיה ח' (פסוק י') 'אכלו משמנים ושתו ממתקים' וגו' "כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו, כי חדות ה' היא מעוהכם" עכ"ל. הרי שקיום מצוות היום הוא חובה כמו כל שאר המצוות, והביטחון של האומה הישראלית נובע מתוך הכרה שקרבתם לה, בוודאי תגרום שיעשו להם ניסים (אפילו אינן זכאין. פירוש "קרבן העדה" בירושלמי ראש השנה פ"א ה"ג).

השילוב הזה בין הרגשת יראת הדין הבא מחמת יום הדין של ראש השנה, לבין ההנהגה של אכילה ושתייה ושמחה מדין יום טוב של ראש השנה, הייתה קשה להם לעולי בבל. בשל כך היה צריך נחמיה לדבר על ליבם לבל יתאבלו יעצבו ויבכו, אלא ילכו לקיים מצוות היום של אכילה ושתייה בשמחה. על היהודי המאמין לקיים בשלימות את ציווי ה', גם כאשר הדבר קשה עבורו.

ג. אולם מתוך האמור בנחמיה משמע, שדברי נחמיה לא פעלו את פועלם אצל העם מיד, ונדרש להם זירוז. כאומר: "והלויים מחשים (היו מזהירין לכל העם לחשות שלא יבכו עוד. רש"י) לכל העם לאמור: הסו! כי היום קדוש ואל תעצבו. וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה. כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם."

משמע שדווקא דברי הלויים, הם שגרמו לעם להבין את הדברים. וכמו שמודגש בדברי הנביא **כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם.** וצריכים אנו להבין, מה התוסף עתה בדבריהם של הלויים, על דבריו של נחמיה אל העם. מדוע כאשר פנה הוא אליהם, לא הלכו מיד לאכול ולשתות ולעשות שמחה גדולה, ורק כאשר זרזו אותם הלויים על כך, נענו לדבר. מהו אותו הסבר המיוחד שהסבירו הלויים לעם שגרם להם להישמע להוראה.

ד. בכדי להבין את העניין, יש להניח הנחה מחודשת. ישראל אינם אוכלים ושותים, כי בטוחים בנס. אלא אדרבה, בגלל אכילתם ושתייתם יעשה להם נס. היינו אכילתם ושתייתם ביום ראש השנה אינו הסימן לביטחונם, אלא הסיבה לביטחונם.

פירושים של דברים כך הוא: טבע האדם להיות באימה ופחד ביום הדין. כאשר האדם נוהג בשמחה בשעה זו, הוא הולך כנגד טבעו. הליכה זו נגד הטבע היא ה"קרבן" של האדם לאלוקיו. הנהגה זו היא מסירות נפש לקדוש ברוך הוא, במעשה זה הנוגד את הרגשות האדם. ודבר זה כשלעצמו, הוא סיבה לזכות בדין. מתוך דברים אלו אנו למדים שלא רק מכוח ההלכה שגם ראש השנה יש לו דין יום טוב, חייבים לאכול ולשתות בו. אלא שסיבת החיוב לאכול ולשתות ולשמוח בו, הוא כדי לכופף את הטבע- הצריך להיות ביום הדין-

ואוריה וחלקיה
ומעשיה על ימינו
ומשמאלו פדיה
ומישאל ומלכיה
וחשם וחשבדנה
זכריה משלם.

ה. ויפתח עזרא
הספר לעיני כל
העם כי מעל כל
העם היה וכפתחו
עמדו כל העם.

ו. ויברך עזרא
את ה' האלהים
הגדול ויענו כל
העם אמן אמן
במעל ידיהם
ויקדו וישתחו
לה' אפים ארצה.

ז. וישוע ובני
ושרביה ימין
עקוב שבתי
הודיה מעשיה
קליטא עזריה
יוזבד חנן פלאיה
והלויים מבינים
את העם לתורה
והעם על עמדם.

ח. ויקראו בספר
בתורת האלהים
מפרש ושום שכל
ויבינו במקרא.

ולחקרבו לה'. וכל זה נכלל בדברים: "אומה זו שיודעת אופייה של אלוקיה". היינו, שיודעת שכל שתקרב אל אלוקיה תתבטל לעומתו ותתמסר אליו, כך יחפוץ בה ביותר.

וכך הם דבריו של הגר"י סרנא באגרתו⁵: "ובעצם יום הדין אימתו ופחדו, ימצאו מסילות בלבבם להיות חדות ה' מעוזם. הקרבה עצמית זו למען אהבתו יתברך לשמוח בה, גם כשחיי עומדים בסכנה... שהיא לעצמה, ראוי לזכות על ידה ביום הדין. זהו סוד ומעוז הביטחון..."

דברים אלו נתחדשו לעולי בבל במעמד ההוא. שלא רק מצד הלכות החג הם מחויבים לאכול ולשתות אלא גם מצד יום הדין עצמו. ואדרבה שמחתם ביום הדין, למרות היותו יום משפט, היא הדרך לזכות בדין. כמ"ש: "כי חדות ה' - היא מעוזכם". היינו מי שמוסר נפשו לשמוח בה' גם בשעה שעל פי דרך הטבע היה אמור להיות אפוף באימה ופחד, הנהגה זו עצמה עומדת לו למעוז ולזכייה בדין.

בשעה שאמר להם נחמיה בתחילה: "היום קדוש הוא לה' אלוקיכם. אל תתאבלו ואל תבכו... אכלו משמנים ושתו ממתקים... כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו, כי חדות ה' היא מעוזכם", הבינו שמצד דיני ה"יום טוב" מחויבים לנהוג כך. דבר זה היה קשה להם, עד שהלויים העמיקו להסביר להם, שלא רק מצד חיוב יום טוב חייבים הם לנהוג כך, אלא מצד יום הדין כשלעצמו - מעבר להיותו יום טוב - יש לנהוג כך.

וממשיך הגר"י סרנא: "מה שמפורש שהתאפקו אחר כך וילכו לאכול ולשתות, לא הייתה רק מכח ההלכה שגם ראש השנה יש לו דין חג. אלא מפני שגילו להם הסוד. שלא אך מצד הלכות החג הם מחויבים לעשות כן, אלא גם מצד יום הדין עצמו. אך זו היא הדרך לזכות בדין, על ידי חדות ה' שהיא מעוזם. וכן מפורש שם הטעם: "כי הבינו בדברים אשר הודיעו להם"... שהבינו בדברים אשר הודיעו להם שגם מצד יום הדין הם חייבים לעשות כן. וזהו אמנם גילוי סוד עמוק שנתגלה להם על ידי נחמיה, והזדרזו לעשות כן על ידי הלויים..."

יתכן שמסיבה זו, גם נעדר - ביום ראש השנה - מקומם של סממני התשובה העיקריים הכוללים את עיקרי התשובה. אומנם טבעי ונכון היה לעמוד בתפילה מתוך בכיות וסיגופים כיאה לבעל תשובה⁶. אלא שמאחר ו"גילו להם את הסוד" שהדרך לזכות בדין היא על ידי חדות ה', לכן העניקו ליום הדין של ראש השנה אופי של יום חג ושמחה בהכתרת המלך. תחת עמידה בתפילה מתוך בכי פחד אימה והכאה על חטא, הפך החג ליום שבמרכזו העמידו את ההכרה של "בשמך יגילון כל היום"⁷, 'גילו ברעדה' הגורמת לדביקות בה' ולמעוז ביום דינו.

5. ראה הערה 1.

6. ר' מה שכתבו גדולי הראשונים בספריהם. עיין בשערי-תשובה בארוכה (שער א) ועוד.

7. שמחה שבמרכזה עומד עניין תקיעת השופר, המרמז על דביקות זו. ראה ספורנו (במדבר כג, כא): "ותרועת מלך בו... לשמחה שיגילו במלכם". הגר"א היה שמח מאד בעת תקיעת שופר. (כתר ראש, ק"ד)

ט. ויאמר נחמיה
הוא התרשתא
ועזרא הכהן
הספר והלויים
המבינים את
העם לכל העם
היום קדש הוא
לה' אלהיכם אל
תתאבלו ואל
תבכו כי בוכים
כל העם כשמעם
את דברי התורה.

י. ויאמר להם לכו
אכלו משמנים
ושתו ממתקים
ושלחו מנות לאין
נכון לו כי קדוש
היום לאדונינו ואל
תעצבו כי חדות
ה' היא מעוזכם.

יא. והלויים
מחשים לכל העם
לאמר הסו כי
היום קדש ואל
תעצבו.

יב. וילכו כל העם
לאכל ולשתות
ולשלח מנות
ולעשות שמחה
גדולה כי הבינו
בדברים אשר
הודיעו להם.

באהבתה תשגה תמיד

**פרקים ממסכת חיינו המרוממים
באהבת תורה ושירת שקידתה,
הרבצת תורה וטיפוח התלמידים
באצילות המידות והנעימות**

של הגאון הצדיק

רבי יעקב עקיבא ברונשטיין זצ"ל

**ר"מ בישיבת תפארת יעקב
נלב"ע ד' מנחם תשפ"א**

ואלה תולדות יעקב

הג"ר יעקב עקיבא ברונשטיין זצ"ל, נולד בשנת תשט"ו לאביו הר"ר משה אליעזר ברונשטיין ז"ל שהיה ירא שמים הנהנה מגיע כפיו וקובע עתים לתורה. ר' משה היה מכבד את השבת ומחבב את התורה, ומחפש את קרבתם של ת"ח וגדולי תורה, מוטיקי המתפללים בזכרון משה. אמו מרת חוה ע"ה לבית הרמן היתה ניצולת שואה שבמשך שנים חינכה וניהלה בתי ספר לבנות ישראל ברוח ישראל סבא, נודעה כמחברת ספרים על תקופת השואה ואחרים מתוך מטרה עיקרית לזכור את העולם שנחרב ע"י השטן הנאצי ולהמשיך את המורשת של הדורות הקודמים.

רבי יעקב למד בבחרותו בישיבת קול תורה ולאחר מכן בישיבת חברון במשך כמה שנים, ולאחר מכן עבר לתקופה לישיבת תפארת שם למד כל ערב חברותא עם הגאון ר' דוד כהן שליט"א, שהתגורר אז כאברך צעיר במושב.

בתקופה זו דבק במורו ורבו הגאון רבי משה שפירא זצ"ל וינק מזמנו בלימוד, וכאשר הגר"מ שהה בארה"ב המשיך להתכתב עמו בד"ת, ובעת חתונתו קיבל מזמנו מכתב ברכה נלהב.

כך גם שאב מומעינות הגר"מ ש באגדה כאשר קבע ביחד עם כמה בחורים לשמוע מזמנו ועד בנפש החיים. קשר זה נמשך שנים, וכאשר שיעורו השבועי של הגר"מ עבר לתקופה מסוימת

תלמידיו.

"מה לי הכא מה לי התם?"

כאשר רבי אפרים עקר לחיפה בה פתח את ישיבתו, נסגר הכולל ור' יעקב עבר לישיבת מיר שם למד בחברותא עם רעו הג"ר אפרים קירשנבוים. אף שרבי אפרים עבר לחיפה, הורה למנהל ישיבתו, הר"ר שמעון כהן שליט"א, שימשיך לשלוח מלגה לתלמידו חביבו בירושלים.

לתמיהתו של מנהל הישיבה השיב ראש הישיבה ואמר: רבי יעקב ברונשטיין הוא תלמיד חכם אמיתי ואני רוצה להמשיך ולהחזיק בו, אלא מאי, שהוא לומד שם ולא פה? "מה לי הכא מה לי התם".

נר תמיד לא יכבה

התמדתו היתה לשם דבר, כאשר היה משכים קום בין בימי חול ובין בשב"ק והיה לומד לפני התפילה, וכאשר הגיע לישיבה היו לו קביעות עם בחורים, עם אחד ללמוד כמה דק לפני השיעור ועם אחד כמה דק אחרי השיעור.

בליל ש"ק היה קובע עם בחורים שיבואו אחרי הסעודה לביתו היה לומד עד שעה מאוחרת בלילה מתוך תחבולות ולעתים היה לומד בעמידה כדי לא להירדם, ואחרי שגמרו ללמוד לפעמים היה לומד עוד ווארט על הפרשה מהגרי"ז הלוי שהיה אוהב ללמוד דברי תורתו.

לבהכ"נ בשכונת סנהדריה המורחבת נכנס הגר"מ לבהכ"נ וראה שם את ר' יעקב, נתן לו שלום עליכם והתבטא שבשביל שר' יעקב ישתתף בשיעור היה שוה שהשיעור יעבור מקום.

בהגיעו לפרקו נשא את רעיתו תבלחט"א בת הר"ר אביגדור פורייס ז"ל מתלמידי ישיבת סערדהיל שהוא ורעיתו שהיו ניצולי שואה הקימו את ביתם במושב יסודות. בית זה היה דוגמא לבית של תורה, חסד וירא"ש.

ר' יעקב למד בתחילה בכולל בית המוסר תחת הנהגתו של הגר"ש וולבה זצ"ל. לאחר תקופה עבר ללמוד בכולל של הגאון רבי אפרים זורייבין זצ"ל שם הפך לתלמידו המובהק, עד שאחד מבני משפחתו של רבי אפרים העיד ששמע מזמנו פעם שר' יעקב הוא גדול

הגאון רבי אשר אריאלי שליט"א סיפר, כי רבי יעקב היה בשבילו דמות מופת ודוגמה של התמדה בתורה. באחד הימים גילה רבי אשר לחתנו של רבי יעקב, כי בכל פעם שהוא רוצה להתחזק בהתמדה, הוא הולך לבית המדרש "כנסת יהודה", שם הוא מת"ש מאחורי רבי יעקב, ומתבונן בו...

אמנם - אמר רבי אשר לחתנו של רבי יעקב - אל תספר את זה לשווער, כי אז לא אוכל להמשיך ולבוא...

נאך א מאל!

עוד סיפר רבי אשר, שבשנה אחת בליל בדיקת חמץ הוא הלך לרב למכור את חמצו. בתזרה לביתו היה הרחוב שקט ולא היה בו איש, כיון שכולם היו טרודים בהכנות לחג הקרב ובא.

בהגיעו ליד בית המדרש כנסת יהודה, שמע רבי אשר קול ערב של תורה מתנגן מתוך בית המדרש. סיפר רבי אשר כי הקול משך אותו פנימה אל תוך בית המדרש. בית המדרש היה ריק לגמרי, ורק בשורה הקדמית עמד רבי יעקב על עומדו ולמד במתיקות וערבות, בנעימה נפלאה.

סיפר רבי אשר כי הוא לא יכל להתנתק מהמראה הנפלא, והחליט להמתין ולשמוע עד לסוף הסוגיה.

אלא שבהגיע רבי יעקב לסוף הסוגיה, מחא רבי יעקב כף אל כף בעדינות ואמר בניגון מתוק: "נאך א מאל!" [-עוד פעם] והחל ללמוד שוב מתחילת הסוגיה.

סיפר רבי אשר, שאותה מחיאת כף ואמירת "נאך א מאל" בניגון ערב, מלווים אותו מאז במשך הרבה שנים.

העמידו תלמידים הרבה

אהבתו ומסירותו לתלמידיו לא ידעו גבולות. בימי השבעה הגיע אברך שזכה ללמוד אצלו לפני שנים, ובידו ספר שזכה לקבל ממנו במתנה. סיפר אותו אברך שמתנה זו ניתנה לו על ידי הרב ברונשטיין, לא כ"מבצע" או כגמול מסוים, אלא פשוט באחד הימים הוא בא לשאול את הרב ברונשטיין שאלה, והדבר התגלגל שהם דיברו בלימוד שעה ארוכה. למחרת היום

הגיע אליו הרב ברונשטיין וספר בידו ואמר: כל כך התפעלתי מידיעותיך עד שהרגשתי צורך לתת לך מתנה. ואכן, בדף הראשון של הספר נכתב בכתב ידו: לתלמידי היקר.... כהוקרה על ידיעותיך המופלגות בפרק "חזקת הבתים", באה"ר יעקב ברונשטיין.

בהתייעצות עם מרן הגרא"מ שך זצ"ל החל להרביץ תורה, כאשר שימש כנו"נ בישיבת מעוז חיל וכמגיד שיעור בבוקר בישי"ק ביסודות בראשו הגר"י כהן מיסודו של רבי שלו' כהנוביץ.

החל משנת תשנ"ה שימש כמגי"ש בישיבת תפארת יעקב בירושלים.

מסירותו ואהבתו הרבה לתלמידים גרמה גם להם לאהוב אותו ולהדבק בו.

כח הטענה

עמל רבות להעמידם גם בחינוך לצורה של בן תורה בכל הליכותיו, וגם בדרך הלימוד הישרה.

לדוגמה כאשר לימד את היסוד הנודע של הגר"א וסרמן שמיגו הוא העברת כח הטענה השתדל לפשט ולהמחיש את הדברים ככל האפשר. וכן כאשר לימד פרק מרובה שיש בו את גדרי קניני גזילה המסובכים, פרש בצורה מסודרת את הדרכים השונות בהבנת הענינים עד שהדברים היו מאירים.

"עכשיו צריך לרקוד"

ועל כולנה, אהבת התורה שפיעמה בו השפיעה על תלמידיו ועל סביבותיו כאשר ראו בחוש את דביקותו בתורה והשמחה שפורצת כאשר מבינים תוס' כמו שצריך. לעתים היה מתבטא תוך כדי השיעור 'עכשיו צריך לרקוד'.

אהבת אמת עם דרישת אמת

המשותף בין תלמידיו הרבים בכל שלוש שנים וכמה שנות הרבצת התורה שלו, הוא, שכל אחד הרגיש שרבי יעקב אוהב אותו אהבת אמת ללא תנאים, ללא שום קשר למצבו הרוחני ול"סחורה" שהוא מספק בתחומים אלו.

ומאותם תלמידים עצמם לא נמנע מלדרוש בפה מלא עלייה והתקדמות במושגים ובשאיפות, ודבריו היוצאים מלב אוהב מצאו מסילות אל הלבבות.

כל הנהגתו היתה בפשטות ובתמימות, ולרגע לא היה מי שחשב שהתביעות הללו אינן נובעות מאהבה עזה והרצון להיטיב עם זולתו.

בהלויה של אחד מגדולי הדור פגש תלמיד מהעבר, ומתוך הסתירה בין רצינות המעמד מחד, ואהבת התלמיד מאידך, נולדה הקריאה: "איך כזה דבר שמח שאני פוגש אותך, יכול לקרות כתוצאה מדבר עצוב כזה?"

אחד מתלמידיו שהוא משמש כיום בהרבצת תורה, התבטא: "ככל שאני רואה בדמותו של רבי יעקב נר לרגלי בקשר עם התלמידים ובהתמסרות אליהם, הנני מכיר את עצמי ויודע את מרחק שנות-אור מלהגיע לרמה של האהבה העזה שהוקרנה ממנו על כל סביביו..."

חברותא בבין הזמנים

מספר תלמידו מלפני שנים: כשנכנסתי לישיבה קטנה, ר' יעקב היה ר"מ שיעור ב' והנה בפרוס בין הזמנים ניסן סיפר לי תלמיד משיעור ב' שהוא הולך בבין הזמנים ללמוד עם הרב ברונשטיין. בתמימותי עם המופלגת, וללא שהיתה לי עמו היכרות מוקדמת, ניגשתי אל הרב ברונשטיין ושאלתי האם גם אני יכול לבא ללמוד עם הרב... מאור הפנים שבו נענית פתח לי פתח כפתחו של אולם לשנים הרבות שבהם למדתי עמו בבין הזמנים, וההרגשה שתמיד אני רצוי והוא שמח בהגעתי באמת ובתמים ולא מן השפה ולחוץ נתנה בי את הכוחות לפלס את הדרך בעולמה של תורה למרות הקשיים והרקע החסר ממנו באתי. לרגע קטן לא חשבתי שאולי זה לא מובן מאליו (היום אני יודע שמשלמים על זה...), אבל ר' יעקב היה רחוק ממתשבות כאלו כרחוק מזרח ממערב, והתייחס אלי כידיד אמת, ולא באופן זמני אלא אף כשנישאתי יצא מגדרו לדאוג לי לכולל, שלא לדבר על הזמנות לסעודות שבת. וסוף דברי היה שאף יגע ומצא שידוך הגון לאחותי...

תלמיד אחר ממליץ עליו את הנאמר "העמידו תלמידים - הרבה", שהייתה בהעמדתו של כל אחד, ולא הסתפק בקשר פושר ומינימלי.

שקוע בלימוד דקות לפני חתונת בתו

לשבת, ומעולם לא הסתפק בשליחת המטעמים ע"י שליח וכדו', אלא התמיד בכך באופן מוחלט כשהוא ממלא את חייו של הת"ח באור. הגע בעצמך, גם אנחנו יכולים לעשות מעשים כאלו במשך חודש... חצי שנה... שנה... ואז בדר"כ האדם מאבד את המרץ ומחפש להתחדש במשהו אחר אך ר' יעקב רוח אחרת היתה עמו, הוא פשוט עשה את זה במשך עשר שנים, עד שנפטר!

פוח שערם בתפילה

לפני שנים פנה אליו אחד מתלמידיו וגילה בפניו את לבו שאין הוא מרגיש שום טעם בתפילה. הקשיב רבי יעקב לדברים ואמר לתלמידו כי הוא יחשוב מה לעשות בנידון.

כעבור כמה ימים באו אל אותו תלמיד ואמרו לו כי קוראים לו בחוץ. יצא התלמיד אל מחוץ לבנין הישיבה, ולתדהמתו ראה שם מכונת ממתנה ובתוכה יושב הג"ר שמשון פינקוס זצ"ל. התברר כי רבי יעקב פנה אל רבי שמשון וסיפר לו על תלמידו שזקוק לעזרה, וביקש מהרב פינקוס כי ישוחח עם הבחור ויכניס בלבו טעם בתפילה. ואכן, הרב פינקוס לקח את הבחור ובמשך כמה שעות שוחח עימו ופתח בפניו שערי תפילה ועבודה.

צר ומצוק מצאוני

בשנת תש"ע התגלה בגופו גידול ממאיר והוא נותח בהצלחה. הגידול הוסר ובמשך כשמונה שנים עבר בדיקות תקופתיות והיה בריא. אודות דברי הגרמ"ש אליו, יעויין כאן בסוף המאמר.

לפני כשלוש שנים חזר הגידול לקנן

כל יבמות פעמיים

פעם השתתף בסעודת שבע ברכות שהתקיימה בחצר פרטית עם עצי פרי רבים, כמה מבני המשפחה הביעו את הפעלותם מהפסטורליות שיש במקום, ורבי יעקב ביטא את הפעלותו בצורה אופיינית: "בכזו חצר אפשר בבין הזמנים אחד לגמור את כל יבמות פעמיים".

פוקח עוורים

חשקו הגדול בתורה ובהרבצת תורה, גרמו לא פעם להנהגות מופלאות של ממש. באחד הימים פגש בבעל תשובה עיוור, והלה תינה בפניו את צערו על כך שאמנם הוא רוצה ללמוד תורה, אך אינו יודע ואינו יכול.

אמר לו רבי יעקב: בשעות הערב יש לי זמן... תוכל להתקשר אלי בכל ערב ונלמד יחד. אקריא לך פרקי נביאים וכתובים.

העיוור שמח מאד על ההזמנה, ומאז במשך למעלה משלושים שנה [!!!] הוא היה מתקשר מדי ערב, ורבי יעקב או בני ביתו היו מקריאים לו במשך שעה שלימה פרקי נביאים וכתובים.

חסד ללא התיישנות

אחד ממכריו, יהודי ת"ח ונכבד, שלימד עמו בצוותא כמה שנים, נחלש מאוד ועבר להתגורר בבית אבות. היה זה לפני כעשר שנים. אותו ת"ח סיפר שמאז ועד עתה, היה מגיע ר' יעקב לבקרו בכל יום שיש, מלא שמחה מדבקות, כשבידו מטעמי השבת מעשי ידי הרבנית שתחי'. מעולם לא החמיץ ביקור אף כשהיה צריך לנסוע

ככלל, חוץ מלימוד לא עניין אותו שום דבר. לפני שנים ספורות היתה מערכת בחירות סוערת לעיריית ירושלים. יום או יומיים לפני הבחירות שאל את בני משפחתו: עבור מי הורו גדולי הדור להצביע...
פעם לאחר שמחת אחד מבניו שהיתה מחוץ לעיר, המתינו בני המשפחה להסעה שהזמינו, בינתיים פנה לאחד מבני ביתו באומרו "בא נדבר משהו תכל"ס, יש רשבא וכו".

פעם נסע עם משפחתו ובדרכתם עברו בישוב כפרי טובל בירק. לקול ההתפעלות שמסביבו הפטיר בחיוך "שו"ת רעק"א אפשר להשיג כאן? אם לא, אז מה ההתפעלות?"

זמירות היו לי חוקין

אהבת התורה שבערה בו מילאה אותו עד גדותיו ונשפכה על כל סביבותיו. פעם התייחס בדברים שנשא בפני בני הישיבה לדברי חז"ל הידועים שדוד המלך ע"ה נענש על כך שקרא לדברי תורה "זמירות" (זמירות היו לי חוקין בבית מגורי), שלמרות התביעה שהיתה עליו, הדברים נשארו חרותים לנצח והפסוק הזה הוא חלק מהתהלים, כי אכן כך הוא שהתורה היא שירת חייו של האדם. ניכר היה שביטא במילים אלו את כל מהותו.

זמירות היו לי חוקין

יתירה מכך, הצורה והסיגנון בהם ביטא זאת היתה גם כן "שירה" בפני עצמה. הוא היה אמן ההרגשה הטובה שאותה הישרה על כל סביבותיו. כמין שילוב של שמחה פשוטה ומתבקשת של מי שעסוק בגדולה שבהנאות החיים.

אזנו כאפרכסת

כל ימיו היה מקבל מכל אדם. לכל שיעור שנמסר בבהכ"נ היה מגיע ומשתתף ושש על כל דבר חידוש.

אזנו כאפרכסת

לפני כמה שנים נפתחה בשכונת סנהדריה המורחבת ישיבה חדשה ובחודש אלול היו מביאים בליל שב"ק רבנים שימסרו שיחות מוסר לפני מעריב. ר' יעקב היה הולך לשם כדי לשמוע את השיחות שנאמרו לבחורים.

ב"ה, לילד הזה אין מי שירקוד איתו'.
באותן שנים גם היה נוהג לבנות את
הסוכה לאותו שכן.

בישיבת תפארת יעקב ידוע היה
שתלמיד שמאחר אינו יכול להיכנס
לשיעור, והיו התלמידים המאחרים
עולים לביהכנ"ס בזמן השיעור, ואבא
זצ"ל היה עולה אחרי השיעור, ואומר
להם תלמיד שגלה מגלין רבו עימו,
והיה חוזר איתם על השיעור.

"על מה יש לסלוח?"

ותרן גדול היה במידותיו ומעולם לא
עמד על שלו. עוד בהיותו אברך צעיר,
כאשר נולדה לו בתו הראשונה, הגיע
מיד לאחר הלידה לבית הכנסת. היה זה
ביום חול שיש בו קריאת התורה, והוא
ביקש מהגבאי עליה. באותו זמן נכח
בבית הכנסת יהודי שבאותו היום חל
היאהרצייט על סבתו, וגם הוא ביקש
לעצמו את העליה. כמובן שרבי יעקב
ויתר מיד. לאחר עליית שלישי, ניגש רבי
יעקב אל הגבאי וביקש ממנו שיעשה
"מי שברך" לילדת, על לידת בתו.

כאשר שמע כן אותו יהודי, נזעק ואמר:
למה לא אמרת לי שנולדה לך בת?!
לא היה עולה בדעתי לעלות לתורה!
רבי יעקב ביטל את הדברים במחי יד,
כמראה שלדידו אין זה חשוב כלל...

אותו יהודי, לא נחה דעתו ולאחר
התפילה הוא ליווה את רבי יעקב אל
ביתו, כשבמשך כל הדרך הוא מבקש
ממנו שימחל ויסלח לו, ואילו רבי יעקב
לא הבין כלל על מה יש לו לסלוח...

נבר ברכת ברכות התורה?

מספר אחד מבני המשפחה:

זכורני בילדותי אין ספור פעמים
שהיינו הולכים יחד בשבת בבוקר
לתפילה בבהכ"נ 'זכרון משה' ולבקר
את סבא וסבתא שגרו באזור, היה
תמיד אומר בתחילת ההליכה "כבר
בירכת ברכות התורה? כי יש לי
שאלה שאין לי עליה תשובה, ואני
צריך ממך עזרה". או שהיה מתקשר
בשנה האחרונה שהיתה שנת הקורונה
והלימודים התקיימו דרך הטלפון, והיה
אומר "השארתי איזושהי שיחה בקו
לתלמידים והייתי רוצה שתשמע את
הדברים ותגיד לי מה אתה חושב".
וכך בענווה ובפשטות היה גורם לכולם

שום דבר של כאב או דברי שבת על בנו
כדי לשמור על קיום ההלכה.

דאגה לזולת וטוב עין

התייחד מאוד במידת ה'עין טובה'
והפירגון לזול. במהלך כל שנות חייו הוא
למד עם מספר רב מאוד של חברותות,
החל משנות בחרותו בישיבה, ואח"כ
בכוללים ועם התלמידים בישיבה, וכן
עם בני המשפחה. כולם ללא יוצא
מן הכלל זוכרים את הלימוד עמו
כדבר מהנה מושך ומעניין. כל שאלה
ששאלוהו וכל תירוץ שתירצו לו,
מעולם לא ביטל או דחה על הסף.
אלא היה שומע בכובד ראש ומכוון
את הדברים כך שגם אם אין ממשות

בדברים, יהיה זה נשמע כאילו יש בהם
ממש.

תלמיד שהיה לבוש בציצית ישנה
מאוד, ורבי יעקב ידע שמצבו הכלכלי
אינו טוב, קנה לו ציצית צמר ואמר לו
'אשתי קנתה לי את זה, אבל המידה
לא מתאימה לי, אולי תירצה את זה
אתה?'

היה שכן שבמשך כמה שנים היה
מוכרח להעדר מן הארץ. בשמחת
תורה הגיע רבי יעקב לביהכנ"ס וראה
את הבן שלו בן 3 עומד בצד לבד, או
אז לקח אותו על הכתפים והשאיר
את הילדים שלו בצד, ורקד איתו סביב
הבימה, באומרו 'לילדים שלי יש אבא

בגופו ומאז נזקק לטיפולים כאשר הוא
מתאמץ בכל כוחו להמשיך בלימוד
והרבצת התורה כרגיל. את התורים
בביה"ח השתדל תמיד לקבוע לשעות
אחה"צ כדי שלא יהיו על חשבון סדרי
הישיבה. כמו"כ התאמץ תמיד על כל
דבר. בכל פעם שהגיעו תוצאות של
בדיקות היה אומר "נשמת" בהתרגשות
גדולה.

בחדשים האחרונים התגברה מחלתו
והוא נחלש וסבל כאבים חזקים.
במיוחד לאחר פטירת אמו ע"ה
בשב"ק י"ט אייר, עד כדי כך שלא יכול
היה לשכב על מטתו ובלילה רק נרדם
בישיבה על כורסא, ובכל זאת בבוקר
הלך לישיבה למסור את השיעור כרגיל
עם כל החיות עד שכבר לא היה מסוגל.

פחות משבועיים לפני פטירתו חזר
באמבולנס מביה"ח תל השומר, שם
נותח, לביה"ח הדסה בירושלים. בזמן
שכל פלג גופו התחתון היה משותק
לחלוטין ובנוסף סבל מכאבים עזים
בצוואר וביד. בדרך דיבר בלימוד עם בנו
שיחי' על סוגיית קלב"מ בקניני גזילה
ואף כשהגיע לביה"ח הדסה המשיך
לדבר בלימוד על הסוגיא הנ"ל עם בן
משפחה אחר עד שנחלש ואפס כוחו.
ובכל זאת, לפני שנרדם שאל אם האור
מפריע לישון, כי הוא העדיף לישון
באור שכן אולי בלילה הוא יתעורר
ואז יוכל ללמוד קצת. וכך הוא נרדם
כשהגמ' ברכות צמודה אליו.

בעת שגברה מחלתו שלח שליח לבקש
ממורן הגר"ק שליט"א שיתפלל עליו
ולשאול במה להתחזק. והגר"ח הציע
שילמד 'מס' ברכות, וכבר מפורסם
שלאנשים רבים הגר"ח מציע כן. כאשר
רבי יעקב סיפר את הוראת הגר"ח,
אמר בפשטות שכנראה כוונתו לקבל
עול תורה, ומסתמא כוונתו להתחיל
מברכות ולהמשיך את כל הש"ס...

אסרו חג בעבותים

לפני כשש שנים בשמחת תורה שכל
את בנו הר"ר אברהם ישעיה ז"ל. לפני
ההלוייה שהיתה במוצאי יו"ט, נועץ
ברבו הגר"מ שפירא שאמר לו שחשוב
לדבר דברי התעוררות, אבל יש להזהר
שלא יהיו אלה דברי הספד שכן אסור
להספיד באסרו חג. רבי יעקב קידש
ש"ש ברבים ואמר דברי אמונה וחיזוק
כדי לעורר את הציבור מבלי להזכיר

הרגשה כאילו בלעדיהם אינו יכול להסתדר.

כמו כן פעמים רבות ראיתי שהיו מגיעים להשמיע לו איזה חידוש או אפילו סיפור במילי דעלמא, מעולם לא אמר "כן, שמעתי כבר את הסיפור", או "אני כבר מכיר את החידוש", אלא היה יושב ומקשיב כאילו זו הפעם הראשונה ששומע דבר זה.

פן נוסף שגרם לו להאהיב את הלימוד כ"כ על סובביו, היה האהבת תורה שלו עצמו. היתה זו אהבת תורה שלא ידעה שובע וגבול. מעולם לא ראינוהו יושב כך סתם בטל, אפילו במצבים קשים מאוד, ובחודשי מחלתו האחרונים. גם במהלך השנים, תמיד תמיד עם הספר ביד, או יושב וכותב את המוני חידושי בכל מקצועות התורה. מחזה נפוץ מאד היה לראותו בשלוש או ארבע לפנות בוקר יושב ליד השולחן כשראשו שמוט על הגמ', ומדי כמה דקות מתנער וחוזר ללימודו. כל אורחות חייו היו מנוהלים אך ורק על פי אהבת התורה האדירה שפיעמה בו.

נמרוצת הסוס

בכל דבר שראה או שמע היה מיד מקשר זאת לתורה או ללימוד, והכל בדרך צחות ונעימות שאין שנייה לה.

לדוגמה, פעם ראה בחנות ספרים תמונה ובה סוסים שועטים במהירות, את התמונה הזו במשך תקופה הוא הניח כסימונייה בספריו, ואמר "תראו כמה אפשר ללמוד מתמונה זו, תמיד לשעוט קדימה ולא להביט לאחור וכל הזמן במרץ לרוץ קדימה להספיק עוד ועוד". וכמה נאים הדברים למי שאמרם, שהיה לומד במרץ כבחור ישיבה, ובדרך כלל שעות רבות היה עומד על רגליו ומתנדנד במרץ רב ליד הסטנדר כשהוא לומד בקול רם ובמנגינה שובת לב.

כשנפטר לפני שנים ידיו מהישיבה הגר"מ זלושינסקי זצ"ל הוא שמע ממנו משפט שהחריד אותו ממש: "אם הייתי יודע שבכזה גיל אני אלך מן העולם, לילות לא הייתי ישן". רבי יעקב חזר על משפט זה פעמים רבות, ובאמת חי באהבה גדולה את ההרגשה של האי עלמא כבי הלולא דמיא חטוף

ואכול חטוף ושתי.

יום שבו הצליח למצוא יישוב לקושיא של רעק"א (שתורתו היתה חביבה עליו עד לאחת), היה ממש יום חג בעבורו.

לא פעם ולא פעמיים ארע שהלך לישון עם קושיא של הקצות או של רעק"א, ובבוקר היה קם עם תירוץ.

שאצא בטלן?!

מספר בן משפחה: בשנה האחרונה בליל שבועות כשהיה במצב בריאותי מאוד קשה, ולא היה מסוגל לשכב על מיטה מפאת הכאבים הקשים בגבו, והיה יושב במשך לילות שלמים על כסא וכך מזמנם, ישב על הכיסא וראשו נשטט באפיסת כוחות, וכך מדי פעם היה מתנער ומזמשיך ללמוד, עד ששוב היה תש כוחו. בשלב מסוים אמרתי לו: "אולי תלך לנסות לישון קצת, הרי במצב שלך לכו"ע אתה יכול ללכת לישון". אך הוא ניער את ראשו, נעמד במאמץ עילאי ליד הסטנדר ואמר "ומה אתה רוצה, שייצא ממני בטלן?", וכך עמד ליד הגמ' ולמד איתי סוגיא סבוכה בעירובין בעירנות מופלאה.

לעיתים בעידנא דחדוותא היה אומר לבנו: "אני רוצה להיכנס איתך לבהמ"ד, לנעול את הדלת, ולא לצאת במשך שבע שנים עד ששנינו יודעים את הש"ס".

שעמום מנין?

לפני כשנתיים כשריאותיו נפגעו מחמת הגלולות הביולוגיות שנטל כנגד המחלה, אושפז בטיפול נמרץ. החדר שם הוא ללא חלונות והחולה מרותק בדר"כ למיטה מחמת כל המיכשור הרפואי. החולים הנמצאים במצב זה במשך תקופה ממושכת, נתפסים בדר"כ לעצבות ולדיכאון. מספר בן משפחה: "כשנכנסנו לבקרו בשעות הביקור הבודדות שמאפשרים, שאלתי אותו "לא משעמם לך כאן?". הוא הביט בי במבט תמה כאינו מבין מה אני שות, והצביע על הגמ' שבידו ואמר "יש לי גמ' יומא ביד, מה משעמם?", ובאמת בכמה ימים הספורים שהיה שם סיים כמעט שני מסכתות על בוריין. וכשאמא תחי' התקשרה בארבע לפנות בוקר למחלקה לדרוש בשלומו,

ענתה האחות "הכל בסדר איתו, הוא קורא ספר..."

עוד מספר: בשבת האחרונה לחייו שכב בבית החולים במצב קשה מאוד כשהמחלה כבר היתה מפושטת בכל הגוף, וכך היה בחולשה נוראה כשבקושי רב יכל לדבר, לפתע הוא סובב את ראשו אליי ואמר "נו?", אמא תחי' אמרה מיד "הוא רוצה שתביא גמ' ותלמד איתו". ובאמת התחלתי לקרוא לו גמ' בקול עד שראיתי שנרדם מתוך חולשה, והפסקתי, לאחר שניות מספר הוא פקח במאמץ את עיניו ואמר "מדוע הפסקת? אני מקשיב לכל מילה. תמשיך".

הניתוח שהפריע באמצע הלימוד

לפני כ-3 שנים התגלה בגופו גידול, שבדיעבד אמנם התברר בנקודתי, אך אז היה לחץ גדול בשל חוסר הידיעה האם המחלה רח"ל מפושטת או לא, בעקבות כך הוא הוצרך לעבור ניתוח בביה"ח הדסה הר הצופים. התלוייתי אליו ובהמתנה לחדר ניתוח הוא אמר לי: "תשמע, יש לי קושיה עצומה על ר' אלחנן" [כמדומה שהיה זה ר' אלחנן או אחד האחרונים האחרים], וכך הרצה לי את הקושיה כאילו יושבים אנו בבית המדרש ליד הסטנדרים, כשחלף הניתוח בס"ד קראו לנו להכנס לחדר ההתאוששות, אמא תחי' נכנסה ראשונה ואח"כ כשיצאה נכנסתי, ישר כשראה אותי אמר לי, "אז אתה שומע, בקשר לר' אלחנן אולי אפשר לומר...", ממש ראו איך "הפריעו" לו באמצע הלימוד עם איזה ניתוח, וברגע שסיימו, מיד היה אפשר לחזור וללמוד...

למען יאריכון ימין

כתב לנו אחד מבני המשפחה אודות כיבוד האם שהאריך את חייו, וזכות היא לנו לפרסם את הדברים לזיכוי הרבים: לפני כ-21 שנים התגלה בגופו של אבי מורי הכ"מ שומה חשודה. הוא הלך לרופא עור אשר המליץ להוריד את השומה ולשלוח לפתולוגיה, ואכן החשדות שלו התבררו כמוצדקים, והשומה התגלתה כגידול סרטני מהסוג המסוכן שאחוזי הריפוי שלה לרוב אינם מהגבוהים. מה גם שהגידול הממאיר החל להתפשט ולגרום לנזקים

בעוד מקומות בגוף.

הגידול הוסר בניתוח שעבר ב"ה בהצלחה.

מה עושה יהודי יר"ש שצרה כזו נוחתת על ראשו? מפשפש במעשיו וחושב במה יוכל להתחזק כדי להעביר את רוע הגזרה.

הלך א"מ זצ"ל אל מורו ורבו הגאון המופלא ר' משה שפירא זצוק"ל ושאלו: "קיבלתי איתות מן השמים, מה עלי לעשות, מה לקבל על עצמי?" ענה לו הרב: יש לך אמא אלמנה תכבד אותה בכל יכולתך ממש תחטוף!!"

עוד קודם לכן היה מצטיין בכיבוד ההורים שלו, אך ידע שאלו דברים שאין להם שיעור.

ומאותו הרגע ביטל את כל רצונותיו בפניה, בכל בוקר התקשר לברכה ב"בקר טוב" והיא ברכה אותו ב"בהצלחה וכל טוב" והרגישה שהוא כ"כ מחכה לזה. בכל יום ממש היה מגיע אליה לאחר "סדר ב" וישוב לשוחח איתה ולהתעניין בה.

הוא שסדר ימו היה צפוף ביותר והחברותות התחלפו במשך היום כדי לזכות ללמוד איתו, חוץ משיעור עיון שהיה מכין בכל יום כדי למסור בישיבה הקטנה בה לימד, וקשה עד בלתי אפשרי היה למשוך אותו לשיחה של סתם, ישב עם אמו שחכתה לביקור היומי הזה בהשתוקקות של ממש בכל יום מחדש, והתעניין בה וברצונותיה, כאילו אין שום דבר מלבד זה בעולם.

מלבד זאת תמיד חיפש דרכים לשמח אותה אם זה במאכל אהוב או עיתון שמאד נהנתה לקרוא, כיתת רגליו לחנות מרוחקת כדי לקנות לה.

הוא ידע שהיא מאד אוהבת שירה והיה יושב ושר שירים המוכרים לה ומהנים אותה.

היתה תקופה שבה לא יכלה אימו לקום ממיטתה לסעודות שבת, מה עושים? א"מ קנה מיד שולחן שמתאים למידות החדר וסעודות השבת נערכו ליד המיטה!

כשלא הרגיש כ"כ טוב, יכול היה

בקלות לפטור את עצמו בתירוצים של "אני לא מרגיש טוב, אני כבר אבוא מחר וכד"

תמיד מצא פתרונות. נדירות היו הפעמים שבהם באמת לא יכול היה לבוא או אז התנצל בטלפון והבטיח שמיד כשיוכל יבוא בשמחה.

הסבתא זכתה לאריכות ימים ושנים ותמיד היתה אומרת "שתדעו לכם שאני חיה בזכות יענקלה"

המחלה היתה שקטה במשך תשע שנים, ואז התפרצה שוב במינון נמוך, כשא"מ לא נותן לחולשה או לכאבים כלשהם למנוע ממנו את קיום המצווה החשובה של כיבוד הורים, והיו לו לפעמים תופעות קשות כמו קוצר נשימה וחום שלא יורד וכו', אך אמא כבודה במקומה מונח ואת הקבלה שקיבל אז אינו עוזב אלא מומשיך לקיימה ביתר שאת, כשהוא מוצא תחבולות ועצות שונות כיצד לעשות זאת.

בערב פסח לפני שנתיים אושפז עם סיטורציה נמוכה ביותר (ערך של 64!!) ממש שערי מוות! כשהרופאים עומדים משתאים ולא מבינים בכלל איך הוא חי.

הוא אושפז למשך מס' ימים במחלקת טיפול נמרץ כשהוא מקבל תמיכה נשימתית.

במאמר מוסגר באותו אישפוז לא הרשו לבני המשפחה לשהות לידו בלילה, אימי שתחי' התקשרה למחלקה בלילה הראשון בשעה מאוחרת, לדרוש בשלומו, ענתה לה האחות "הוא נראה מצוין, הוא שקוע בקריאת ספר..." בימי האישפוז במחלקת טיפול נמרץ הספיק א"מ לסיים מסכת וחצי!

מה שהטריד אותו בזמן האישפוז היה מה יהיה עם אימו בליל הסדר שהרי היא רגילה לחגוג לילה נשגב זה בביתו כבר שנים בחסדי שמים הוא שוחרר לביתו בערב החג ממש בצהרי היום, ומיד הודיע לאימו שהיא אורחת הכבוד בביתו לחג.

וכמה שניסו בני המשפחה לבקש ממנו שינוח והם יטפלו בסבתא במסירות, בשום אופן לא ויתר על הזכות!

גם בתקופת הקורונה כשנכפה הריחוק מן הקשישים נעמד מתחת לחלון ביתה ו"ביקר" אותה משם.

לפני כחצי שנה החלו ייסורים לתקוף אותו ומכיוון שנחשב לחולה אנקולוגי כמובן שבדקו אותו ביסודיות אך הבדיקות יצאו תקינות ולא גילו את הסיבה, א"מ המשיך לסבול ייסורים איומים.

יותר מכך, זמן קצר לפני פטירת אימו ע"ה ערך בדיקות דם והתוצאות היו יותר טובות מאי פעם, כשל אדם חזק ובריא לחלוטין!

כמובן שאימו הקשישה לא ידעה מכלום.

אמו מרת חווה ברונשטיין ע"ה נפטרה ב"ט באייר תשפ"א כשהיא בגיל 49.

בשבעה על אמו סבל ייסורים נוראים ולא יכול היה לשבת על כסא נמוך, אך קיבל את כל המנחמים בסבר פנים יפות, כשהם אינם מודעים לסבל הנורא שעובר עליו.

סבלו היה כה רב עד שלא יכול לשכב במיטה ונשאר לשנת לילה על הכורסא.

אך בבקר התגבר כארי והלך למסור את השיעור בישיבה כרגיל.

לאחר כחודש עבר שוב בדיקה מקיפה בכל גופו, ואז התגלתה המחלה הארורה במקומות שונים ומסוכנים מאד.

הוא עבר ניתוח מסובך בגב ולאחר הניתוח נשאר משותק בכל פלג גופו התחתון.

ומה אמר בביה"ח כשהוא שוכב בלי יכולת תזונה?

"איזה נס שאמי לא רואה אותי במצב כזה וכמה קשה היה לי אם הייתי צריך לבקר אותה ולא היה באפשרותי..." על זה הוא חשב.

חודש שלם של ייסורים שלא מעלמא הדין עבר עליו ולאחר מכן ביום ד' באב תשפ"א השיב את נשמתו הזכה והטהורה לכור מתצבתה.

חודשיים וחצי בלבד לאחר פטירת אמו!!

שיחה מרתקת עם מרן גאב"ד ירושלים הגאון הגדול רבי יצחק טוביה וייס שליט"א, על קורות חייו

ללכת יום יום עם חבריו לבית הספר הנוכרי, ורק אחר הצהריים היו מתאספים בתלמוד תורה, ולומדים לימודי קודש עד השעה שבע בערב. בתקופת החופשה, כאשר היו המורים והתלמידים מתענגים על מנעמי החופשה הארוכה, התענגו נפשותיהם של התלמידים היהודים מזיו השכינה. באותם ימים - ששון ושמחה שלטו בקהילה היהודית. הילדים למדו בתלמוד התורה כל היום, מהבוקר עד הערב...

אך את יצחק טוביה זה לא סיפק. דרוש דרש מהוריו לעזוב את העיירה ולגלות למקום תורה, שם יוכל לתת פורקן לנפשו הכמוהה והמתגעגעת לתורה, ויכול להרוות את צימאונו מים חיים, הנחצבים מבארה של תורה.

האב דמע יחד עם הבן ואמר: "שאלה כזו צריך לשאול אדם גדול", ונסעו האב עם בנו לדין תורה' מרתק מאין כמוהו, בבית דינו של הגאון הקדוש רבי יהושע בוקסבוים ז"ע הי"ד, גאב"ד וראש ישיבת גאלאנטא, מאור גולת הונגריה באותה תקופה. שבעים ושבע שנה לאחר מכן ישחור מרן הגאב"ד שליט"א את קורות אותה שאלה ותשובה, שעסקו בו עצמו ובעתידו, ויספר על חסדי ה' ונפלאותיו.

הכרעה מפתיעה

אני זוכר עד היום - נוצצות עיניו הטהורות של מרן שליט"א - המתוזה הזה לא מש מנגד עיניי. זוכר אני את ההפתעה שהייתה לי, כאשר הרב מגאלאנטא לא היסס אפילו לרגע לפני שפסק בנידון, לאחר שאבא תיאר בפניו את בכייתי. וכך אמר אותו גאון וקדוש: "טוב יותר ללמוד בבית ספר של הגויים, ולהיות סמוך אצל שולחן אביך, מאשר ללמוד אצל היהודים רחוק מאבא"---

הייתי מופתע מאוד. יותר מזה הופתעתי מהנחרצות שבתשובה, שנאמרה ברגע, ללא כל היסוס. אחרי זה כבר הבנתי---

מן הסתם לא הייתה זו הוראה לרבים; תלוי מי הבן, תלוי מי האב...

מרן הגאב"ד מסכים, ומוסיף: כן, אבא כזה... הא... הוא נאנת, ונראה כי דמותו של אבא חופפת עליו מעודו עד היום הזה...

והוא מוסיף: הרב מגאלאנטא פסק את פסקו, ושבנו הביתה. שנתיים אחר כך פרצה המלחמה האיזומה, שהפרידה ביני לבין אבא לנצח--- היום מבין אני ומכיר טובה לאותו צדיק וקדוש, שגם הוא

את ברכת המזון שלו, שנאמרה תמיד במתינות, בנוסח מרטיט ומיוחד. אבא היה יוצא לעסקיו בכל בוקר, אבל תחילה אכל פת שחרית. וברכת המזון שלו? הלוואי שתפילת נעילה שלי לקראת מוצאי היום הקדוש תדמה במשהו לברכת המזון שלו ביום רגיל. עיניו היו עצומות, וקולו מלא טעם והתלהבות. הגאב"ד משחזר מילה במילה, בניגון מיוחד, מלא ערגה, כפי ששמעו כילד, את ברכת המזון יוצאת מפי אביו: "שלא... נבוש... ולא... ניכלם... ולא... ניכשל... לעולם... ועד".

הגאב"ד נזכר: אני זוכר, שבלייל הסדר, בשנה אחת, התעלף אבא באמצע אמירת "רחם נא" מרוב התרגשות, והיו צריכים להוציא אותו ישוב על כיסאו מהחדר.

הרי בהלכה נפסק, שאסור שיהיה סכין על השולחן בשעת ברכת המזון, כיוון שחסידי אחד דקר עצמו מרוב צער, כשאמר "רחם נא"...

כשראיתי את אבא מתעלף, הבנתי את ההלכה הזו... אבל גם כשלא התעלף, הוא בער בשעת ברכת המזון. כל ברכת המזון, בכל יום רגיל, הייתה תורה שלמה.

שלהי שנת תרצ"ז.

קול בכי מרטיט נשמע בבית משפחת וייס שבפעוזינג, הסמוכה לפרשבורג. והנה קול נער בוכה...

היה זה הילד יצחק טוביה בן האחת עשרה, בנה הצעיר של אחת המשפחות המפוארות בקהילה, משפחת וייס.

לא היה זה בכי על משחק שנשבר או ממתק שנעלם. היה זה בכי טהור, רצוף אהבה וגעגועים לתורה הקדושה.

"אבא רחימא", בכה הנער, שעתיד להאיר את שמי עם ישראל ברבות השנים, ולשבת על כס ברבנות בעיה"ק ירושלים, "אינני רוצה ללכת יותר לבית הספר הגויי, אנא, שילחו אותי ללמוד בישיבה קדושה, למען אוכל למלא את כל שעותי בש"ס ופוסקים"...

דמעות נקשרו בעיני ההורים האוהבים, והתערבו הדמעות של הצער והכאב, כהזדהות עם הילד, בדמעות של התרגשות וגיל על הנחת' שזכו בה...

כי זאת יש לדעת: חוק חינוך חובה חל במדינת סלובקיה, ולפיו כל ילד וילדה חייבים ללמוד בבית הספר המקומי. בשל כך נאלץ הילד יצחק טוביה

מרן גאב"ד ירושלים, הגר"ט וייס שליט"א, תולה את כל מה שזכה אליו באביו וברבותיו, שתינכחו והביאוהו לחיי העולם הבא, והקרן קיימת בעולם הזה, כשזכה לעלות ולשבת על הכיסא הרם של גאוני תקיפי מרי דארעא קדישא.

מרן הגאב"ד משחזר: אבא (הרה"צ ר' שלמה הי"ד) השקיע בי כוחות רבים. אני זוכר עד היום, כאשר למד עמי גמרא, היה לפתע מנתר בהתלהבות ואומר: מה היינו עושים בלי רש"? איך היינו מבינים את הסוגיה הזו ללא הפירוש המתוק של רש"?!...

היכן התגורר הרב בילדותו? בעיירה פעוזינג הסמוכה לפרשבורג. אבא היה יהודי צדיק שכל כולו מקשה אחת של עבודת ה'. אני זוכר כאשר הייתי ילד בן שש, אבא לקח אותי אל גינה סמוכה, ישבנו על ספסל, והוא לימד אותי את הפירוש על המשניות של "איזהו מקומן" שאומרים בכל בוקר. הוא אמר לי: "אי אפשר לומר את המשניות הללו בלי להבין את הפירוש".

כשהייתי ילד קטן, היה מביא לי פתקאות שבהן שמות של הזקוקים לישועה, כתובות בשפת הדייטש (גרמנית), וביקש ממני להתפלל על פלוני הזקוק לרפואה ופלוני הצריך פרנסה. הוא האמין באמת ובתמים שתפילת, תפילת ילד קטן, מועילה.

אבא ותפילותיו הבלתי נשכחות

איך הייתה תפילתו של אבא? עיניו של מרן הגאב"ד נעצמות, וקולו נרגש: התפילה של אבא? הא, עוד תקוקה בעצמותי. זו הייתה עבודת ה' מיוחדת במינה. מחזה מופלא עוד עומד לנגד עיני, ולא מש ממני עד היום הזה. אבא היה צריך לצאת לעסקיו בשעת בוקר מוקדמת, על כן הקדים להתפלל בבית. התעוררתי משנת, ואני שומע מתיקות כזו, ערגה כזו... כשהתעוררתי, שמעתי אותו אומר את "אז ישר" בניגון שובה לב, מילה במילה, בהטעמה...

גם אני ע"ה הי"ד הייתה יראה את ה' ובמצוותיו חפצה מאוד. בכל בוקר, בעת ללכת אל הלימודים, הייתה עוסקת בתפילתה, שאותה החלה בשש בבוקר, והייתה רק מנענעת לי בראשה לשלום.

מה זוכר עוד הגאב"ד מעבודת ה' של אביו?

נעקד על קידוש ה'. בזכות הוראתו, ובזכות שלא נטה לשמוע קול בכ"י, זכיתי לשאוב מעיינות של חיי תורה ויראת שמים מאבא עוד שנתיים תמימות...

הרהבנו עוז ושאלנו: מנין היו לרב שליט"א מושגים גבוהים כאלו, כילד בן אחת עשרה, לבכות ולהתחנן ללמוד במקום שאהבה נפשו?

מון גאב"ד שליט"א מחייך ומפסיר: פרגעסט א גוטע שאלה, איך וועל דיך דערציילן דעם סוד (-אתה שואל שאלה טובה, אגלה לך את הסוד)...

אחי הגדול, דוד יונה, בא בברית האירוסין באותו זמן, והוא קיבל במתנה את הספר 'עת לעשות' (ביידיש) של הגה"ק רבי הלל מקאלאמייא זצ"ל. עיינתי בספר דנו, וראיתי כי הוא מאריך עד כמה אסור ללמוד לימודי חול בכלל, ובפרט אצל גויים. זה השפיע עליי מאוד, ומכאן נבע מקור דמעוטיי...

עד כאן דברי הרב. אבל יכולים אנו רק לשער, כי בנוסף לכך, תעצומות נפש גדולות היו לילד, לצד חינוך שורשי ואיתן שקיבל בבית אביו ורב והעיריה, מהן חוצבה נפשו היוקדת, שהתרגשה מדבריו המלהיטים של הגה"ק מקאלאמייא...

שבת קודש לסדר "אחרי מות-קדושים", תרצ"ט.

והעיר פעינג נבוכה---

בעיצומה של השבת, והיה זה חודשים מספר לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, הגיחו הקלגסים הגרמניים אל תוך פעינג ועשו בה שמוות. באכזריות מרשעת הם גם תלשו את זקנו של רב העיר. הגאב"ד מספר, כי לפני כחמש מאות שנה נשרפו בפעינג כשמונים נפשות על קידוש ה', ובתוכם אב"ד הקהילה, והיו מוזכרים את שמותיהם בעת הזכרת נשמות כל השנים, עד לחורבן הקהילה בשואה. שמוות הנרצחים היו חקוקים בטבלה מיוחדת, בכניסה לבית הכנסת, וזו הייתה מעוטרת בלהבת אש. בעת שפרצו הרשעים הרוצחים הגרמנים להיכל בית הכנסת, בעיצומה של שבת קודש, נטפלו הללו דווקא לטבלה זו. הם תלשו אותה מהקיר, ונכנסו עמה לביתנו שהיה סמוך לבית הכנסת. היינו אז באמצע סעודת שבת, ובאיזמי רובה הם כפו על אבי ה"ד לתרגם להם בכתב כל תיבה הכתובה בה. כשסיים גיחכו הרשעים וסיננו בשפתיים נוטפות דם: "אנחנו לא שורפים. אנחנו יורים".

הגאב"ד: בויכרוני עוד חקוק הבכי של אמי ה"ד, כששמעה את הדברים הללו. רחמנות, היא בקשה, יש לנו עשרה ילדים. עדיין לא ידעה מה מצפה לעם היהודי.

הגאב"ד נזכר: בשבת בצהריים נכנסו לביתנו שוב, ואמרו בלעג שארון הקודש כבר עולה בלהבות. שני אחים שלי הצליחו להציל את עשרים ספרי התורה, והם הוטמנו עד לתחילת המלחמה

בביתנו. בחודשים שנותרו עד לגירוש, בימים של קריאת התורה, נהגתי להחביא באמתותתי את אחד מספרי התורה הללו, והבאתי אותו אל בית הכנסת כדי שיוכלו לקרוא בו.

מון שליט"א נאנח: זה היה נורא נוראות. אי אפשר לתאר את הפוגרום שעשו אנשי האס.אס. בעיר. כל הלילה הם עמדו והכו יהודים ללא רחם.

למחרת אותה שבת החל מסלול ההצלה הפלאי של הילד בן השנים עשרה. פעינג הייתה בגלילות פרעשבורג. ביום ראשון עם שחר נשלח הנער יצחק טוביה ברכבת, כשפאותיו מוחבאות מפחד הגרמנים, שכבר שרצו ברחובות, אל העיר פרעשבורג, כדי להביא את זעקת העיריה פעינג הפצועה והחרבה למחצה. הילד הצליח להגיע לפרשבורג, ותינה בפני ראשי הקהילה את מצוקתם של יהודי פעינג. מנהל הקהילה, מר שוורץ, פרש את ידיו לצדדים ואמר: "מה אנו יכולים לעשות נגד הגרמנים?! רק דבר אחד נוכל לסייע לך; בקרוב יוצא ה'טרנספורט' האחרון מסלובקיה לאנגליה, ובו מורשים לנסוע רק עשרה ילדים מפרשבורג. היות שזה עתה נודע לנו שאחד מהם לא יוכל לנסוע, לאחר שאמו התחרטה ברגע האחרון, הרי נכניס אותך לרשימה במקומו".

על אתר החל הלה לסדר את ניירותיו של העילוי מפעינג. הגאב"ד: לפני שנתיים ביקר אצלי יהודי חשוב מקנדה, וסיפר לי כי הוא הילד שיצא אז מהרשימה. כיוון ששמוע שאני נכנסתי במקומו, הוא הגיע לפגוש אותי. לו ייעדה ההשגחה העליונה דרך מילוט אחרת.

לאחר שבועות נפרד הנער מהוריו, פרידה שהתבררה למפרע כפרידה לצמימות, ועלה אל הרכבת---

מגלה לנו מון הגאב"ד: עד היום נמצא באמתותתי מכתב, שכתב לי אבא לפני שהוגלה לאושוויץ, כאשר כבר הייתי בלונדון. במכתב כתב לי אבא יסודות חצובים של אמונה. הוא כתב לי שם, שעלי לדעת, כי מה שהקדוש ברוך הוא יעשה ויקבע - זה הטוב ביותר שיכול להיות. רק כך יכול להיות טוב, ולא אחרת. תדעו, קינדערלעך, הוא תזר וקבע במכתב, רק כמו שהקב"ה ינהיג, יהיה טוב, לא בשום צורה אחרת.

במכתב נוסף הורה לי אבא, שאשיר את זמירות השבת בדיוק כפי שהוא עצמו שר, ואכן עד היום הזה אני נשמע להוראה זו ועושה את רצונו. אני שר זמירות בדיוק כפי ששרנו בבית אבא.

מה היו דבריו האחרונים של אבא, לפני שנפרדתם?

היה זה בעת הפרידה בתחנת הרכבת. הייתי ילד בן שנים עשרה, ורגע לפני שנסעתי הוא העניק לי סידור, שבתוכו כתוב בנוסח יידישאי: "האלט זיך אין איבישטער אימעטום אין איבעראל" (תחזיק בהקב"ה תמיד ובכל מקום). הסידור הזה נעלם לי ברבות השנים.

מון הגאב"ד קם ממקומו, ומוציא מבית גזויו ספר עתיק של 'אורחות צדיקים'. שקיבל במתנה מאביו. הוא מראה לנו מה שכתב בשער הספר לפני שנים רבות: "הספר הקדוש הזה ניתן לי בעת נסיעתי מבית אבי מורי זצוקללה"ה ה"ד כדי ללמוד בו ולקיים מה שנאמר בו, בחודש סיון תרצ"ט. ובספר הזה למד א"א זצ"ל בעצמו, ועשה בו סימנים והגהות בכמה מקומות".

ברכת, כאמור, היו תשעה ילדים מפרשבורג וילד אחד מפעינג...

מלבדו לא נותרה לאחר המלחמה כמעט נפש יהודייה חיה מעיירת מולדתו---

לונדון - סיפור של הצלה

ומיד החל בפעולות לפתוח בית ילדים נפרד. הוא חיפש הרבה, עד שמצא בית, שאותו שכר מאשת כומר, ולמחרת ביום שלישי עברנו לשם, והיינו ארבעת הילדים הראשונים. ב"מים הנוראים" כבר היו שם חימשים ילדים יהודיים!
הרבי מסאסוב שלח זוג צעיר מלונדון לנהל את בית הילדים. האברך, רבי שלמה שפירא, מנכ"ד ה'בני יששכר' למד עמנו פרק "כל הבשר" במסכת חולין, וזוגותו בישלה.
בכל אותה תקופה לא רצה הגאב"ד ליהנות מחלב עכו"ם, כך שתקופה ארוכה לא טעם טעמו של חלב.

תקופה ארוכה כזו בלי הלב, לילד שצריך להתחזק ולגדול?

אכן, עיקר התפריט היה מורכב מחלב, וסבלתי מכך שלא טעמתי ממנו. גם חטפתי מכות על זה מאנשי הצוות... תקופה קצרה לאחר מכן התיר לי מר ברנשטיין, מנהל המוסד, לנסוע למחלבה בעיר סמוכה פעמיים בשבוע כדי להשיג על החליבה. כך הפכתי ל"משגיח" שהחלב לא יהיה חלב עכו"ם.

הבריחה מן המוסד

מנין שאב הגאב"ד את הכוחות לעמוד על שלו בגיל צעיר כזה בענייני הלכה, ואף להציב תנאים בביתו של הגוי?

המלמד שלי בלונדון, ר' שאול שפר, החדיר בי את המושגים האלו, ובסך הכל נשמעתי אליו לקראת סוף החורף נגשתי אל מר ברנשטיין, מנהל המוסד, וביקשתי ממנו לעבור ללמוד בבישיבה. הסברתי לו שגם אחי למדו בבישיבות קדושות, אחי דוד למד בישיבת נייטרא, ואני רוצה ללכת בעקבותיהם. אך הוא דחה אותי, ואמר כי אני צעיר מדי.

ב- שנשטה רק תה בלי חלב (תה בחלב משמש כמשקה פופולארי באנגליה); ג- שלא נסיר את הכיפה או ה'דאשיקל' מראשינו; ד- שלא יחממו לנו מים בשבת, משום מעשה עכו"ם. יש לציין כי המשפחה המארחת לא הייתה רעה כל עיקר, התנהגה אלינו בהגינות והסכימה לתנאים האלו.
כך, בניכר, תגגתם את בר המצווה?
קיבלתי רק מתנה אחת לבר-מצוה - קיצור שולחן ערוך, מהרבי מסאסוב...

למען הכשרות, במסירות נפש

בעיצומה של השבת שמענו כי הגיע למקום יהודי מסלובקיה. שמחתי, הנה יהודי ממדינת. כשהגיע, התאכזבתי, היה זה יהודי רפורמי, שהגיע לשם ברכב, ועט תלוי על דש בגדו. הוא החל לפתות אותנו לאכול בשר. אחד הילדים הפעוטים ששהה עמי, כבר הסכים. אמרתי לו: איבין הוא השוחט ירא השמים של פרשבורג, ואתה תאכל נבלות? הילד הסכים איתי וחזר בו. אותו יהודי כעס, ואני הפכתי בעיני הגויים ל"מסית ומדיח"... אני מצדי שמחתי, שבשבת הראשונה להיותי בר מצווה מנעתי מילד יהודי לאכול טרף...

בשבת בצהריים הגישה לנו בעלת הבית בשר קר. כשהזכרתי לה את הסיכום בינינו, היא אמרה שאותו יהודי אמר לה שרק בשר תם אסור לנו לאכול, אבל בשר קר מותר. הסברתי לה שהוא הסעה אותה, ואנו איננו אוכלים מהבשר הזה כלל, לא קר ולא חם...

מיד כשראיתי שלושה כוכבים ברקיע, כתבתי מכתב לרבי מסאסוב, והתלוננתי שאיננו יכולים להישאר עוד בבית הגויים. וגם אם אנתנו נסתדר איכשהו, מה יהא על שאר הילדים הפזורים בבתי הגויים? ביום שני בבוקר הגיע המכתב אל הרבי, ובאותו יום בצהריים כבר הופיע הרבי במקום,

ילד בודד בלונדון הבירה

הגאב"ד של הימים ההם: הגענו ללונדון, והקבוצה חולקה בין שלושה 'בתי ילדים'. כל התשעה מפרשבורג חולקו בין שני 'בתי ילדים', כל התשעה מפרשבורג חולקו בין שני בתי ילדים, ואני שובצתי בבית שלישי. בשבת הראשונה לשהותי שם הזדעזעתי לראות ילדים כותבים. התחלתי לבכות על שנפלתי למקום הזה, שבו מחללים שבת, ואם כי מנהל המוסד גער במחללי השבת, לא רציתי להישאר שם.

בלונדון חי יהודי צדיק יוסד עולם, רבי שמחה רובין זצ"ל, הרבי מסאסוב שמע על מצוקתי, ונייד במוצאי אותה שבת הכניס אותי אל המוסד שלו. כאן היו לי כמה חודשים טובים. למדתי פרק "איזהו נשך" עם הלכות ריבית, אצל המלמד רבי שאול שפר. באותה תקופה עוד התאפשרה העברת מכתבים לסלובקיה, וסיפרתי לאבא במכתב ששלחתי אליו כי אני לומד הלכות ריבית. במכתב שהחזיר לי ביטא אבא את האושר הרב שגרמתי לו בכך.

בעיצומו של חודש אלול, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, הוציא השלטון האנגלי צו האוסר את שהותם של ילדים בלונדון, בשל ההפצצות הכבדות של הגרמנים על בירת אנגליה. כמיליון ילדים הוצאו מלונדון, ופוזרו בכפרים ברחבי אנגליה.

הגעתי עם שלושה ילדים נוספים, צעירים ממני, אל העיירה 'אילי', ושוכנתי במשפחה נוצרית. היה זה בדיוק בשבת הראשונה, לאחר הבר מצוה שלי. מיד כשהגענו, הודעתי לבעלת הבית חד משמעית, כמבוגר שבחבורה, שיש לנו 'תנאים' לשהותנו במקום: א- שכל מאכלינו יהיו רק לחם ופירות;

כשראיתי שאינני מצליח להגשים את שאיפתי, ברחתי, יחד עם ילד נוסף, באמצע הלילה... ל"מזל" תפס אותנו מר ברנשטיין והחזיר אותנו למוסד, תוך שהוא גוער בנו כי אנו "שווינדרלערס" (גנבים בלילה).

כל תושבי העיירה הביטו בנו במבט מאשים... אבל מה לעשות שנפשי חשקה בתורה ובלמוד בישיבה? למחרת בשעה שתיים עשרה בצהריים נמלטתי שוב. ידעתי כי המנהל יושב כעת בפגישה. כך הגעתי אל ברונומות' לפני פורים של שנת ת"ש, שם למדתי מסכת מגילה בישיבה אצל רבי יעקב שפירא (בן דודו של רבי שלמה)

אך לא שהיתי שם זמן רב מדי. ברונומות' היא ליד הים, וכבר ראינו ספינות אויב שטות בים, מול אנגליה. שמות הרחובות בעיר כוסו, ונאסר על התושבים לדבר עם אנשים זרים. לאחר חג השבועות, כשאיומי המלחמה התגברו, והעיר התרוקנה מתושביה היהודים, לא ידעתי מה לעשות. אבל אז שלח האדמו"ר מסאסוב לאסוף אותי אל תוך ביתו.

האדמו"ר נתן לי אש"ל מלא, והיה לי 'מעין עולם הבא'. בכל בוקר למדתי עמו את פרק א' דחולין, ובערב טיילתי עם האדמו"ר, כשאנו משננים בעל פה את מה שלמדנו ביום.

בימי הסליחות של שנת ת"ש, משגברו ההפצצות, ולאחר שהתברר כי הנאצים מכוונים את הפצצות

במטוסייהם דווקא אל השכונות היהודיות, לא רצה הרבי לקבל אחריות לחיי והביאני אל בית היין, אל ישיבתו של מו"ר, הגאון הצדיק, רבי משה שניידר זצ"ל, מצויד במכתבו של הרב מפעווינג הי"ד.

הגאון רבי משה שניידר זצ"ל פרס את חסותו על הנער הצעיר, היתום מאב ואם, ונפשו דבקה בנפשו.

צו גיוס לצבא האנגלי

לנדון הפכה באחת לחזית. המוסקים הגרמניים השחירו את שמי העיר בהפגזות כבדות, והמונים ברחו מבירת המדינה. גם הנער 'צחק טוביה נמלט לגייטסהד, אולם לא ארכו הימים, והבחור היתום קיבל זימון לצבא האנגלי כדי להשתתף במאמץ המלחמתי. החשש גבר, כאשר בתוך זמן קצר הגיע זימון שני.

בעל החזון יחזקאל, הגאון רבי יחזקאל אברמסקי - היה נרעש. על אתר קם ונסע יחד עם הגאב"ד כל הלילה ללונדון, שם כינס מושב בית דין מיוחד ותהה: וכי זהו 'זעלנער' (חייל)? הוא יעמוד בחזית ומוחו יהגה באותם רגעים בסוגיית התוס' במסכת בבא קמא, העוסקת בזורק חץ- אי בתר מעיקרא, אי בתר תבר מנא... הרב אברמסקי ציווה להוציא מכתב מיוחד מבית הדין, הממוען לצבא האנגלי, שבו 'הסביר' בית הדין את 'עמדתו', כי מדובר בבחור ישיבה שלומד תורה, ואין לו מה לחפש

בצבא.

מון הגאב"ד מחייך במאור פנים: כנראה אותם גויים פחדו משלחת בית הדין, כי עד אז קראו לי פעמיים, ומאז לא שמעתי מהם והם לא שמעו ממני... אני זוכר בחור אחד ויחיד, שנאלץ ללכת לצבא, והשאלתי לו את הקיצור שולחן ערוך' שקבלתי כמתנה מהאדמו"ר מסאסוב - לונדון זצ"ל. לאחר המלחמה הוא החזיר לי את הספר, והוא עצמו לא נחמץ, אלא התעלה לכהן פאר ברבנות בבארא פארק שבארה"ב...

עשר שנים למד מון הגאב"ד בכלל לבני עלייה בגייטסהד. בכלל למדו את כל סדר קודשים ומועד, ש"ס ופוסקים: בלילה למדתי הלכות יין נסך עם בחור מקומי, וברוך ה' לאחר ארבעים שנה, כאשר הייתי אחראי על השגחה בייצור יין במדינות צרפת, הונגריה ולוקסמבורג, השתמשתי באותו לימוד לטובת הכשרות.

בכולל זה עלה ונתעלה, משנת תש"ח עד שנת תשי"ח, וקיבל היתר הוראה, מהרב רבינוב, תלמיד מון ה'חפץ חיים', ומהרב שיקובצקי להרביץ תורה בישיבתו של הגר"א שלזינגר בלונדון.

(מתוך שיחה לימרווה לצמא')

**הצטרפו גם אתם
וקבלו ישירות
למייל שלכם
את מגזין אחינו
לחינוך ותורה
'בית היין'**

לחצו כאן

או שלחו מייל לכתובת
dirshu@dirshu.co.il

חדש!!
הופיע!!

תספורת וגילוח

האופנים השונים
המותרים לפי ההלכה

במחיר מוזל
לרגל ההוצאה

12 ש"ח בלבד!
במקום 20 ש"ח

ניתן להשיג ב'ספרי הישיבה', ליד ישיבת מיר
או בכתובת המייל: cc2632232@gmail.com

אלול

לקראת הימים הנוראים הבעל"ט

אלול . סליחות
הכנה לר"ה . ראש השנה
עשי"ת . יום הכיפורים
סוכות . שמחת תורה

...וכשמו כן הוא
"מסילות"

כי נעשה מסילה סלולה
לכל עבודת הימים הנוראים
עד לאחר חג הסוכות,
כמשנה סדורה אשר יעשה
אותם האדם וחי בהם...

כתבי המשגיח רבי אליעזר גינזבורג זללה"ה המחיר 35 ש"ח לספר

כמו כן, ניתן להשיג את שאר ספרי
המשגיח זללה"ה
שיצאו עד כה
מכתבי הדרכה,
הגדה של פסח

ניתן להשיג
בחנויות הספרים
המובחרות
או בטל'
0533152970
0548501014

יומא טבא
לדבנן
הופיע ויצא
לאור עולם

הספר

שאלתי מעמו

על המועדים

עיונים והגות בתורת המועדים

מאת הגאון

רבי שאול הירשוביץ שליט"א

אלול

"לדוד ד' אורי וישעי"

מדוע הועדף מזמור זה על פני מזמור
התשובה שבתהילים?

ראש השנה

מחד - יום דין פחד ויראה
ומאידך - אוכלים ושותים ושמחים
הכיצד?

סוכות

מדוע נבחרו דווקא ד' המינים הללו?
מה הקשר שבין מצוות ישיבת סוכה
לנטילת ארבעת המינים?

**בעקבות ההתעוררות העצומה
לתיקון חטא שנאת חינם ולשה"ר
והתחזקות במצוות אהבת ישראל**

★ הננו להודיע כי ★

**בע"ה נפתח קו מיוחד להשתתפות
במבחנים שבועיים וחודשיים
לקובעים לימוד יומי בספרים**

'חפץ חיים'

או

'אהבת חסד'

★ בין המשתתפים יוגרלו סכומי כסף גדולים ★

"לדעת"

סיכומי 'תמצית'
ומבחנים

073-7289669

כמו"כ ניתן
לעשות את המבחנים
בכל עמדות
'נדרים פלוס'
ברחבי הארץ.

שלושה כתרים

גודל מעלת ההתבוננות והשיח בדרכי חייהם ואורחותיהם של גדולי ישראל כבר ידוע ומפורסם וכפי דברי המאירי (יומא ל"ח ע"ב) "מצווה לאדם שיספר בשבחן של צדיקים כדי לקרב שאר בני אדם למעשיהם". ובאמת ניתן לראות בבתי יראים ושלמים, ספרי תולדות והנהגת גדולי תורה - מונחים במקום כבוד בארון הספרים היהודי.

בימים אלו יצא לאור ספר ביוגרפיה המכיל פרקי חיים וקווים לדמות הגאון רבי אברהם קופשיץ זצ"ל רב שכונת נווה צבי בירושלים, ר"מ וראש כולל בטשעבין ומי שנודע כאחד מגדולי הבקאים בדיני "חושן משפט" ומחשובי הדינים בבית הדין לעיניני ממונות בירושלים.

הספר הנקרא "שלושה כתרים" מלבד מה שסוקר את תולדות חייו ומטיל אלומת אור זרקור על דרכי הנהגתו ואישיותו הצנועה והמרוממת - גם כולל פרקים נרחבים על משפחות נודעות לתהילה כמשפחת "שיינקר" "פראנק" ובייתר הרחבה - משפחת קופשיץ המפורסמת שהפכה לאגדה באופן חינוך הילדים של אבי המשפחה הצדיק רבי הירש ואשתו הצדקנית חיה רוחמה - זכר צדיקים לברכה.

"שלושה כתרים" שכאמור יצא לאור בימים אלו כבר זכה לקבל תגובות רבות ונלהבות מאוד של ביקורת חיובית מתלמידי חכמים ואנשי חינוך והגות אשר קיבלוהו לידם ומהללים את תוכנו רב האיכות: הצגתו באופן מרתק את דרכי הנהגת בית משפחת קופשיץ, ועמידתו המדויקת על קווי האישיות ודרכי ההנהגה של גאון נסתר - רבי אברהם זצ"ל - בצורה מעמיקה ואמינה השזורה בהשראת הגות חז"ל.

"שלושה כתרים" הכתוב בשפה קולחת, ששדרתו בנויה לתלפיות והוא מעוצב, מעומד ומודפס בסטנדרטים גבוהים ביותר - הופך את הקריאה בו לעונג אמיתי ומאפשר מבט מקרוב לתוך עולם של אצילות - תורה, יראה ומידות מופלאות!

הספר יצא לאור על ידי "צוף הוצאה לאור" בהנהלת הרב נתן פלדמן ומתעתד בעז"ה להיות מופץ בחודשים הקרובים בחנויות הספרים המובחרות. לעת עתה ניתן להשיגו במספר נקודות במרכז הארץ.

לברורים והזמנות: 054-8494611

שלושה כהתרים

פרקי חיים וקווים לדמות הגאון
רבי אברהם קופשיץ זצ"ל

רכ שכונת נווה צבי

ר"מ וראש הכולל כשיבת "כוכב מיעקב" טשעביץ
ומחשובי הדיינים ברושלים

ביוגרפיה מעמיקה המפנה
זרקור לדמותו של גאון נסתר
יחיד במינו ומתחקה אחר דרכי
חייו ורוממות אישיותו.

הספר מכיל גם פרקים
נרחבים על משפחות נודעות
לתהילה כמשפחת "שינקר"
"פראנק" וכאופן מורחב
משפחת "קופשיץ" המפורסמת
מירושלים של מעלה.

"שלושה כתרים" אוצר של תורה
זירת שמים - ספר שיש בו
ללמוד וללמד בשאיפה עזה
לעשות ולקיים!

